

ศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ย่านเมืองเก่าสงขลา

โดย

นางสาวณัฐิคุณ ทัพพะวาสน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ย่านเมืองเก่าสงขลา

โดย
นางสาวณัฐกัญญา ทัพพะวาสน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

STUDY ON MULTI-USE OF PUBLIC OPEN SPACES IN SONGKHLA OLD TOWN

By
MISS Natthikhun THANHAWAS

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Architecture (Urban Design)
Department of URBAN DESIGN AND PLANNING
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2019
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	ศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ย่านเมืองเก่า
	สงขลา
โดย	ณัฐริคุณ ทัพพะวาสัน
สาขาวิชา	การออกแบบชุมชนเมือง แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญา มหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุพักตรา สุทธสุภา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

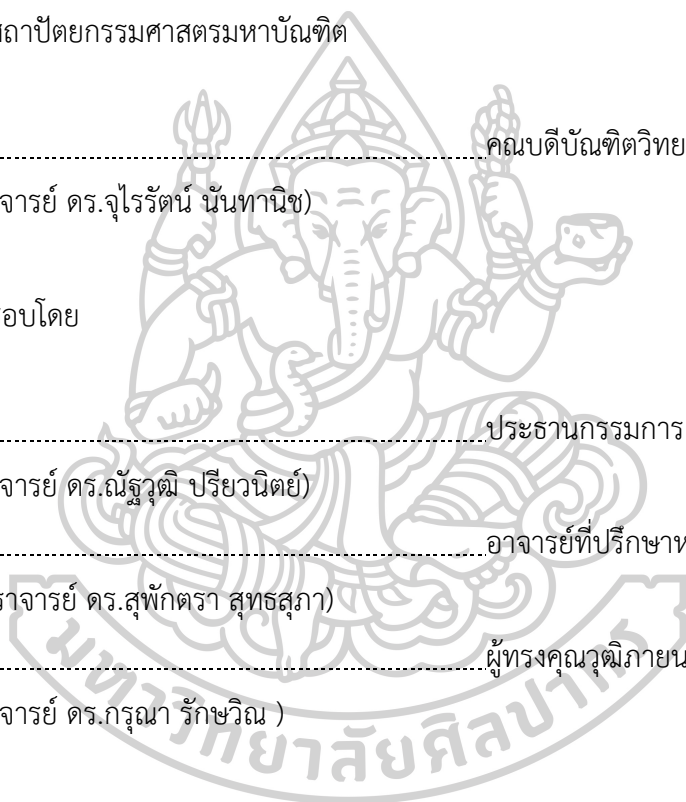
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐฉัตร ปรีชญานิตย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพักตรา สุทธสุภา)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรุณา รักษวิณ)

58051202 : การออกแบบชุมชนเมือง แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

คำสำคัญ : รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์, คุณสมบัติด้านกายภาพ, ย่านเมืองเก่า
สงขลา

นางสาว ณีภูษิตคุณ ทังหะวาสน์: ศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ย่านเมือง
เก่าสงขลา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุพักตรา สุทธสุภา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับ
รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ในย่านเมืองเก่าสงขลา จากการทบทวนแนวคิดที่
เกี่ยวข้อง พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีผู้ใช้งานหลากหลายประเภท หลากหลายช่วงเวลา และหลากหลาย
กิจกรรม จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติด้านกายภาพ 6 ด้าน ได้แก่ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ การใช้ประโยชน์
อาคารใกล้เคียง วิธีการเข้าถึง การมองเห็นและเข้าถึงได้ สิ่งอำนวยความสะดวก และความโดดเด่นของพื้นที่

ในขั้นตอนกระบวนการวิจัยนี้ ได้ดำเนินการสำรวจและประเมินคุณสมบัติด้านกายภาพ รวมถึง
การสังเกตรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ย่านเมืองเก่าสงขลา จำนวน 24 แห่ง ซึ่ง
สามารถแบ่งประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะตามประโยชน์ใช้สอยออกเป็น 4 ประเภท จากนั้นทำการวิเคราะห์
ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ย่าน
เมืองเก่าสงขลา จำนวน 24 แห่ง ด้วยวิธีการทางสถิติทำให้ทราบค่าระดับความอเนกประโยชน์ของแต่ละ
พื้นที่ และนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการส่งเสริม
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า คุณสมบัติด้านกายภาพในภาพรวมมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่
ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในระดับปานกลาง จึงประเมินได้ว่าพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการออกแบบให้
มีคุณสมบัติด้านกายภาพที่ดี 6 ด้าน จะมีส่วนให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์มากขึ้น อีกทั้งยัง
สามารถจำแนกความสำคัญของปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์
ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ดังนี้ 1) ปัจจัยขั้นพื้นฐานของทุกพื้นที่ ได้แก่ วิธีการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวก 2) ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียง ความโดดเด่นของ
พื้นที่ และความหนาแน่นประชากร และ 3) ปัจจัยดึงดูด ซึ่งมีความสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่
อย่างอเนกประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ การมองเห็นและเข้าถึงได้ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคม

58051202 : Major (Urban Design)

Keyword : Multi-use of Public Open Space, Physical Attributes, Songkhla Old Town

MISS NATTHIKHUN THANHAWAS : STUDY ON MULTI-USE OF PUBLIC OPEN SPACES IN SONGKHLA OLD TOWN THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR SUPAKTRA SUTHASUPA

This study aims to study the relationship between the physical attributes and the utilization of public open spaces in Songkhla Old Town. From the literature review, it is found that the public open spaces that have been utilized by numerous users, in various time and for many activities consists of 6 physical attributes: connectivity, nearby building-uses, entering ways, visibility and accessibility, facility, and identity.

The research methodology contains a site survey and an evaluation of physical attributes, as well as an observation of the multiple uses of 24 public open spaces in Songkhla Old Town. Those open spaces, according to the utilization, can be grouped into 4 types. Then, the relationship between the physical attributes and the utilization of 24 public open spaces is investigated. The statistical analysis shows the degrees of multiple-usages of open spaces. The open space development guidelines and social interaction in the community are suggested.

The result of this study reveals that the physical attributes are moderately correlated with the utilization of public open spaces. It is likely that the good physical designs of public open spaces will bring a high degree of multi-uses. Further, the multi-used open spaces are found contain 3 main factors: 1) Fundamental factors such as accessibility and facility; 2) Secondary factors such as connectivity, area, nearby building-uses, space identity, and a density of population; 3) Attractive factors, the most important and highly relates to factor, such as visibility and accessibility as well as socio-economic activities.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพักตรา สุทธสุภา ที่ทุ่มเท ให้คำแนะนำ อีกทั้งยังช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์เล่มนี้มาโดยตลอด จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่สละเวลามาร่วมรับฟังการนำเสนอวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำ อันเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้วิจัย รวมถึงเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ช่วยประสานงานด้านเอกสารและอื่นๆตลอดระยะเวลาในการศึกษา

ขอขอบพระคุณนักวิชาการ เจ้าหน้าที่หน่วยงานในท้องถิ่น และผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างสาธารณะ ที่ช่วยให้ข้อมูล คำแนะนำ ตลอดจนการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสำรวจพื้นที่ เพื่อให้งานวิจัย มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถดำเนินการวิจัยได้จนสำเร็จ

ขอขอบพระคุณครอบครัว ที่ให้การสนับสนุนในทุกๆด้าน และเป็นกำลังใจให้ตลอดมา รวมถึงกัลยาณมิตรทุกท่าน ที่คอยให้คำปรึกษา รวมถึงแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลาและให้ผู้สนใจนำไปต่อยอดทางการศึกษาได้

ณัฐิคุณ ทังหะวาสน์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 คำถามในการวิจัย	4
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	4
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.6 ขั้นตอนการวิจัย.....	6
1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
1.8 ประโยชน์ของการวิจัย	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้และกิจกรรมที่เกิดบนพื้นที่ว่างสาธารณะ.....	23
2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์.....	28
2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	37
2.5 สรุปกรอบแนวคิดในการศึกษา	41

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	43
3.1 ออกแบบการวิจัย.....	43
3.2 กระบวนการวิจัย.....	49
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	51
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	58
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	59
3.6 การสรุปผลการวิจัย.....	60
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	61
4.1 ประวัติความเป็นมาเมืองสงขลา.....	61
4.2 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	63
4.3 พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา.....	81
4.4 สรุปสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	97
บทที่ 5 ผลการศึกษาและการวิเคราะห์.....	98
5.1 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์งานวิจัย.....	98
5.2 ผลการศึกษาเพิ่มเติม	131
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	136
6.1 สรุปผลการศึกษา.....	136
6.2 อภิปรายผล	139
6.3 ข้อเสนอแนะ	148
รายการอ้างอิง	153
ภาคผนวก.....	156
ภาคผนวก ก แบบบันทึกคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะและปัจจัยอื่นๆ.....	157
ภาคผนวก ข แบบบันทึกปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ	161
ภาคผนวก ค แบบบันทึกความหนาแน่นของผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ.....	164

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะ	26
ตารางที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดด้านคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ	44
ตารางที่ 3 แสดงกรอบแนวคิดด้านรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์	45
ตารางที่ 4 แสดงกรอบแนวคิดด้านปัจจัยอื่นๆ ที่อาจส่งผลต่อการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ	46
ตารางที่ 5 แสดงกระบวนการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ตามวัตถุประสงค์	51
ตารางที่ 6 แบบสำรวจและสังเกตการณ์รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์	55
ตารางที่ 7 แสดงตัวอย่างบางส่วนของแบบบันทึกปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ	55
ตารางที่ 8 แสดงเกณฑ์การให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ	56
ตารางที่ 9 จำนวนประชากรและหลังคาเรือนแต่ละชุมชนในพื้นที่ศึกษา พ.ศ.2561	75
ตารางที่ 10 รายละเอียดการให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะตามคุณสมบัติย่อยต่างๆ	99
ตารางที่ 11 คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะและค่าระดับคุณภาพ	102
ตารางที่ 12 สัดส่วนของคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในภาพรวม	105
ตารางที่ 13 ระดับคุณภาพคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ	106
ตารางที่ 14 คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง	108
ตารางที่ 15 สรุปคะแนนเฉลี่ยคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง	109
ตารางที่ 16 แบบบันทึกรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ย่านเมืองเก่าสงขลา ในวันทำงาน	111
ตารางที่ 17 แบบบันทึกรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ย่านเมืองเก่าสงขลา ในวันหยุดสุดสัปดาห์	112
ตารางที่ 18 ระดับคุณภาพของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา	115

ตารางที่ 19	สรุปคะแนนเฉลี่ยรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง.....	119
ตารางที่ 20	ปริมาณผู้ใช้งานและความหนาแน่นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา.....	120
ตารางที่ 21	ความสัมพันธ์ของปริมาณผู้ใช้งาน ความหนาแน่น และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ	121
ตารางที่ 22	สรุปคะแนนและระดับคุณภาพของคุณสมบัติด้านกายภาพ และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอนเนกประโยชน์ในย่านเมืองเก่าสงขลา ตามวันทำงาน วันหยุดสุดสัปดาห์ และภาพรวม	122
ตารางที่ 23	ระดับความอนเนกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา	123
ตารางที่ 24	ความสัมพันธ์ของคุณสมบัติด้านกายภาพในแต่ละประเด็นกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา.....	126
ตารางที่ 25	คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา เรียงลำดับตามคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ	127
ตารางที่ 26	ความสัมพันธ์ของคุณสมบัติด้านกายภาพในแต่ละประเด็นกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา.....	128
ตารางที่ 27	แสดงการทดสอบค่า t (t-test).....	128
ตารางที่ 28	ปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ.....	131
ตารางที่ 29	ค่าความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีความสำคัญต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอนเนกประโยชน์	138
ตารางที่ 30	รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างและคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ 8 แห่ง	141
ตารางที่ 31	ความสำคัญของปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอนเนกประโยชน์	148

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 สภาพการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ปัจจุบัน.....	3
ภาพที่ 2 แสดงขอบเขตพื้นที่การวิจัย	5
ภาพที่ 3 จัตุรัสเซ็นต์ปีเตอร์ ในกรุงโรม	12
ภาพที่ 4 ลานลาเดอฟร็องซ์ ในกรุงปารีส	13
ภาพที่ 5 ตัวอย่างพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ (Open Space) ที่มา : โดยผู้วิจัย (2561).....	19
ภาพที่ 6 การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการเข้าถึง	21
ภาพที่ 7 การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะขอบเขตการปิดล้อม	22
ภาพที่ 8 แสดงพื้นที่สนามทัศน์ที่มีจุดมองแตกต่างกัน 3 ตำแหน่ง	31
ภาพที่ 9 แสดงนิยามของที่ว่าง ตามหลักการของ Space syntax	32
ภาพที่ 10 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	47
ภาพที่ 11 ตำแหน่งพื้นที่ว่างสาธารณะในขอบเขตย่านเมืองเก่าสงขลา.....	48
ภาพที่ 12 แสดงกระบวนการวิจัย	50
ภาพที่ 13 แบบสำรวจคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ.....	53
ภาพที่ 14 แบบสำรวจกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่ว่างสาธารณะ.....	53
ภาพที่ 15 แสดงที่ตั้งเมืองโบราณสงขลาทั้ง 3 แห่ง.....	62
ภาพที่ 16 แสดงการเปลี่ยนแปลงของเมืองสงขลา ในปี พ.ศ.2497 และ พ.ศ.2560	64
ภาพที่ 17 แสดงขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าสงขลา.....	65
ภาพที่ 18 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา	66
ภาพที่ 19 แสดงโครงข่ายเส้นทางสัญจรในพื้นที่ศึกษา	68
ภาพที่ 20 แสดงสภาพทั่วไปของโครงข่ายเส้นทางสัญจรในพื้นที่ศึกษา.....	69
ภาพที่ 21 แสดงโครงข่ายระบบขนส่งสาธารณะในพื้นที่ศึกษา	70

ภาพที่ 22 แสดงการใช้ประโยชน์อาคารปัจจุบันในพื้นที่ศึกษา.....	72
ภาพที่ 23 แสดงความหนาแน่นของอาคารและพื้นที่ว่างในพื้นที่ศึกษา.....	73
ภาพที่ 24 แสดงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในพื้นที่ศึกษา.....	74
ภาพที่ 25 ตำแหน่งพื้นที่จัดงานในช่วงเทศกาลและความหนาแน่นประชากรแต่ละชุมชน.....	77
ภาพที่ 26 แสดงสถานที่สำคัญในพื้นที่ศึกษา.....	79
ภาพที่ 27 ตำแหน่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสถานที่สำคัญในพื้นที่ศึกษา.....	80
ภาพที่ 28 ตำแหน่งพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา.....	81
ภาพที่ 29 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดโพธิ์ปฐมมาวาส.....	82
ภาพที่ 30 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดมณีมาวาส.....	83
ภาพที่ 31 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดดอนแย้.....	83
ภาพที่ 32 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดเลียบ.....	84
ภาพที่ 33 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดยางทอง.....	84
ภาพที่ 34 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดดอนรัก.....	85
ภาพที่ 35 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานศาลหลักเมือง.....	86
ภาพที่ 36 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานมัสยิดบ้านบน.....	86
ภาพที่ 37 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานพิพิธภัณฑ์.....	87
ภาพที่ 38 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานคลองขวาง.....	88
ภาพที่ 39 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนพัทลุง.....	88
ภาพที่ 40 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของนครนอก.....	89
ภาพที่ 41 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนรามัญ.....	90
ภาพที่ 42 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของนครใน.....	90
ภาพที่ 43 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของนางงาม.....	91
ภาพที่ 44 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนคนเดินสงขลา.....	92
ภาพที่ 45 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน.....	92

ภาพที่ 46 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนรามวิถี.....	93
ภาพที่ 47 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของสวนหลังกำแพงเมือง.....	94
ภาพที่ 48 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของสวนข้างคิวรถ.....	94
ภาพที่ 49 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของท่าน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์.....	95
ภาพที่ 50 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของท่าน้ำสุกัณครใน.....	95
ภาพที่ 51 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของท่าน้ำโรงสีแดง.....	96
ภาพที่ 52 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของท่าน้ำพุธรรมชาติ.....	97
ภาพที่ 53 กราฟวงกลมแสดงคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวม 24 แห่ง..	104
ภาพที่ 54 ระดับคุณภาพคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา.....	107
ภาพที่ 55 คะแนนเฉลี่ยคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง.....	109
ภาพที่ 57 ระดับคุณภาพรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ตามวันทำงาน.....	117
ภาพที่ 58 ระดับคุณภาพรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ตามวันหยุดสุดสัปดาห์.....	118
ภาพที่ 59 คะแนนเฉลี่ยรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง.....	119
ภาพที่ 60 ระดับความอ่อนแอประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ ทั้ง 24 แห่ง.....	124
ภาพที่ 61 ความสัมพันธ์คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในวันทำงาน ในวันหยุดสุดสัปดาห์ และภาพรวม.....	126
ภาพที่ 62 ความสัมพันธ์ของคุณสมบัติด้านกายภาพแต่ละประเด็น กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ อย่างอ่อนแอประโยชน์ ในภาพรวม.....	129
ภาพที่ 63 ความสัมพันธ์ความหนาแน่นประชากรกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง.....	133
ภาพที่ 64 ความสัมพันธ์กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง.....	134
ภาพที่ 65 ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมกับการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอ่อนแอประโยชน์ ในย่านเมืองเก่าสงขลา.....	135
ภาพที่ 66 คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ 8 แห่ง.....	141
ภาพที่ 67 โครงข่ายการเข้าถึงตัวอย่างพื้นที่ว่างสาธารณะ 8 แห่ง.....	145
ภาพที่ 68 ผลสรุปและข้อเสนอแนะบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา.....	151

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมืองที่มีชีวิตชีวา หมายถึง เมืองที่มีความคึกคัก มีเสน่ห์น่าดึงดูดใจในการเข้าไปใช้พื้นที่ ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มกันของผู้คนจำนวนหนึ่งใช้เพื่อการอยู่อาศัย มีแหล่งงาน และพื้นที่โล่ง ทำให้เกิดความหลากหลายของผู้คน ทั้งคนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิตประจำวัน มีการใช้งานพื้นที่ว่างอย่างหลากหลายของกิจกรรม เช่น เพื่อการสัญจร การพักผ่อน กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมทางสังคม และอื่นๆ พื้นที่ว่างสาธารณะจึงมีความสำคัญต่อเมือง เสริมสร้างสุนทรียภาพให้แก่ผู้คนในพื้นที่และผู้ทีพบเห็นจนก่อให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชน สามารถสะท้อนให้เห็นความมีชีวิตชีวาของเมืองนั้นๆ ซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอันดีงาม การใช้ชีวิตร่วมกันในพื้นที่ว่างสาธารณะ (Public Open Space) เกิดเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์กันทางสังคมและเศรษฐกิจในลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลาย แนวคิดการวางผังและออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแนวคิดศึกษาด้านกายภาพ และศึกษาด้านสังคม ซึ่งกลุ่มแนวคิดศึกษาด้านกายภาพ Sitte (1889) และ Zucker (1959) เป็นนักคิดยุคแรกๆ ที่ให้ความสนใจเรื่องทัศนวิสัยและความสวยงาม มุ่งเน้นด้านการเข้าถึงพื้นที่ทางกายภาพและเข้าถึงพื้นที่ด้วยสายตา ให้ความสำคัญกับขนาด รูปทรงและการปิดล้อมพื้นที่ อีกทั้ง Rob Krier (1982) ได้ทำการวิเคราะห์หาต้นแบบของพื้นที่ว่างในเมือง โดยแบ่งกลุ่มตามรูปร่างและการจัดวางตัว ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างถนน พื้นที่ว่าง และอาคารโดยรอบ แต่ยังไม่มีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของคนและกิจกรรม ส่วนอีกกลุ่มมีแนวคิดศึกษาด้านสังคมเข้ามาร่วมด้วย เน้นผู้ใช้งานเป็นสำคัญ ศึกษาด้านพฤติกรรมของคน การรับรู้ และทัศนคติ กับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ Jacobs (1961) และ Gehl (1971) กล่าวว่า พื้นที่สาธารณะ (Public Space) เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อเมืองเพราะเป็นพื้นที่ใช้ประกอบกิจกรรมทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลส่งผลให้เมืองมีชีวิตชีวา ต่อมานักคิดหลายท่านจึงหันมาให้ความสนใจเรื่องพฤติกรรมของคนในพื้นที่ว่างสาธารณะ ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ชนิดต่างๆ ดังเช่น Hillier and Hanson (1984) ค้นพบเครื่องมือในการทดสอบค่าความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเชิงสัญญาณของพื้นที่จากระดับการติดต่อและการเข้าถึงพื้นที่ทางสายตา ซึ่งอ้างอิงมาจากทฤษฎีศักยภาพในการมองเห็นและการเข้าถึงพื้นที่ ของ Benedikt (1976) เขาเรียกพื้นที่ในการถูกมองเห็นทั้งหมดจากจุดใดจุดหนึ่งว่า “สนามทัศน” (Isovist Field) รูปร่าง ขนาดและการจัดวางตัวของพื้นที่นั้นจะสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นๆ ทำให้ขนาดของสนามทัศนในแต่ละที่เปลี่ยนแปลงไปตามตำแหน่งที่ถูกมองเห็น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อประสบการณ์และพฤติกรรมของคนภายในพื้นที่ เช่น การเลือกเส้นทางการเข้าถึง การหยุดเพื่อนั่งพัก พบปะพูดคุย การหยุดเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร สินค้า

และบริการ อีกทั้ง Turner and Penn (1999) กล่าวว่า พื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการมองเห็น หรือมีสนามทัศน์ที่กว้างไกลและชัดเจน มีแนวโน้มที่จะเอื้อให้เกิดกิจกรรมการเข้าใช้พื้นที่อย่างหลากหลาย วัตถุประสงค์ ในหลากหลายเวลา โดยกลุ่มคนหลากหลายประเภทอีกด้วย

เมื่อเมืองมีความเจริญย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม มีสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อรูปทรงและลักษณะการปิดล้อมของพื้นที่ว่างสาธารณะ การใช้พื้นที่ว่างสาธารณะเกิดการซ้อนทับกิจกรรมกันอย่างหลากหลาย บางแห่งอาจถูกลดบทบาทลงจนทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีแนวโน้มถูกทำลายไปโดยไม่มีการสร้างพื้นที่ว่างสาธารณะใหม่ทดแทน พื้นที่ว่างสาธารณะบางแห่งก็สร้างขึ้นโดยไม่ตอบสนองต่อการใช้งานจนกลายเป็นพื้นที่กรังทำให้เมืองไม่มีชีวิตชีวา การพัฒนาพื้นที่เป็นไปด้วยความไม่เข้าใจบทบาท และความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีต่อเมือง ทำให้ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งอาจส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดน้อยลง

ย่านเมืองเก่าสงขลา มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีการตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดทะเลสาบสงขลาจึงได้ชื่อว่าเป็นเมืองท่าที่สำคัญของภาคใต้ มีพื้นที่ต่อเนื่องกันองค์ประกอบทางกายภาพ กิจกรรม และวัฒนธรรมที่หลากหลายเกื้อหนุนต่อเศรษฐกิจในชุมชน มีการผสมผสานศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทยพุทธ อิสลาม จีน และยุโรป มีวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนสงขลา จนสามารถแสดงถึงตัวตนเฉพาะของเมืองออกมาได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ติดทะเลสาบสงขลา ชุมชนจึงมีพื้นที่ว่างสาธารณะที่ค่อนข้างจำกัดมีรูปทรงและการจัดวางตัวที่หลากหลาย เช่น ลานวัด ศาลเจ้า สถานที่ราชการ บางก็เป็นลักษณะการใช้เส้นทางถนน พื้นที่ว่างสาธารณะดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อคนในชุมชน ซึ่งลักษณะทางกายภาพจึงส่งผลต่อการใช้งานที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการพบปะสังสรรค์กัน ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พื้นที่แสดงออกทางประเพณี วัฒนธรรม และกิจกรรมการค้า

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตบนพื้นที่ว่างสาธารณะของต่างประเทศและในประเทศ พื้นที่ว่างที่มีกายภาพที่ดีจะส่งผลให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างอย่างหลากหลายผู้ใช้งานหลากหลายเวลา และหลากหลายกิจกรรม หรือที่เรียกว่า การใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ จึงเป็นที่น่าสนใจว่าแนวคิดดังกล่าวนี้จะสอดคล้องกับการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลาหรือไม่อย่างไร อีกทั้งจะได้ทราบถึงปัจจัยอื่นๆที่สนับสนุนต่อการเข้ามาใช้พื้นที่ ดังนั้น การศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในย่านเมืองเก่าสงขลาจะเป็นประโยชน์ ทำให้ทราบถึงพื้นที่ที่มีคุณภาพในการมองเห็นและเข้าถึงตามลักษณะรูปทรงและการจัดวางตัวของพื้นที่ว่างสาธารณะที่แตกต่างกัน อีกทั้งการศึกษาทำความเข้าใจถึงรูปแบบพฤติกรรมการใช้งาน กิจกรรมการสัญจร และกิจกรรมการจับจองพื้นที่ ที่เอื้อต่อการใช้งานอย่างหลากหลาย เป็นประโยชน์ในการร่วม

วางแผน ออกแบบพื้นที่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของคนในชุมชน และพัฒนาคุณภาพของเมืองให้สามารถตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคตได้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 1 สภาพการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา

1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในย่านเมืองเก่าสงขลา อันประกอบด้วย ความหลากหลายของผู้ใช้งาน เวลา กิจกรรมและปริมาณผู้ใช้งาน

1.2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในลักษณะต่างๆ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

1.3 คำถามในการวิจัย

1.3.1 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ในย่านเมืองเก่าสงขลา ประกอบด้วยคุณสมบัติด้านกายภาพอย่างไร

1.3.2 คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ในย่านเมืองเก่าสงขลา มีความสัมพันธ์กันในระดับใด

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

1.4.1 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ ควรมีคุณสมบัติด้านกายภาพ 6 ด้าน ได้แก่ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียง วิธีการเข้าถึงที่หลากหลาย การมองเห็นและเข้าถึงได้ สิ่งอำนวยความสะดวก และความโดดเด่นของพื้นที่

1.4.2 คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ในย่านเมืองเก่าสงขลา มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

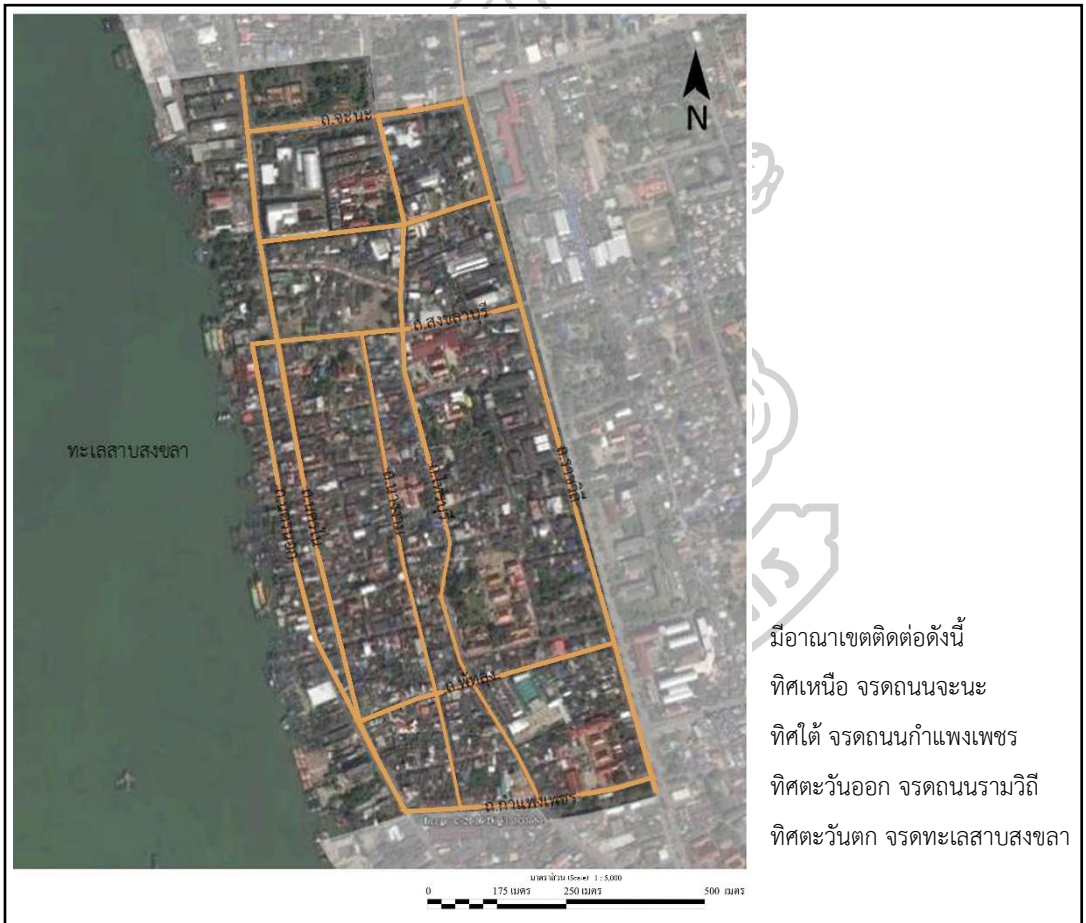
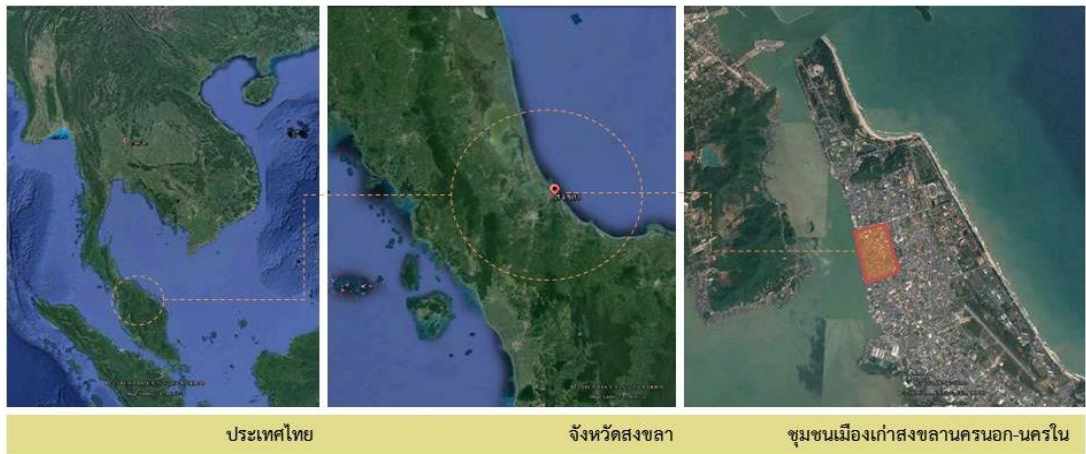
1) ศึกษาทฤษฎี แนวความคิด หลักการ และงานวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ ความหมาย ความสำคัญ การใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

2) ศึกษาทฤษฎี แนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ การใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์

3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ

1.5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ตามที่สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ประกาศขอบเขตพื้นที่สงวนย่านเมืองเก่าสงขลา พ.ศ.2553 เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ครอบคลุมบริเวณ 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนสวนหมาก ชุมชนวัดดอนรัก ชุมชนโรงพยาบาลเก่า ชุมชนย่านเมืองเก่า และชุมชนมัสยิดบ้านบน พื้นที่ประมาณ 0.69 ตารางกิโลเมตร หรือ 431.25 ไร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลบ่อยาง เทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางเมืองที่มีการใช้งานอย่างหลากหลายของคนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

ภาพที่ 2 แสดงขอบเขตพื้นที่การวิจัย

ที่มา : ดัดแปลงภาพถ่ายทางอากาศจาก Google (2016)

1.6 ขั้นตอนการวิจัย

1.6.1 ศึกษาหลักการ ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ว่างสาธารณะ และกรณีศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือและตำราวิชาการ รายงานการศึกษาและการวิจัย รวมทั้งการค้นคว้าจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ นำไปสู่การตั้งคำถามการวิจัย

1.6.2 เก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ประวัติการตั้งถิ่นฐาน องค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ โครงข่ายเส้นทางสัญจร การใช้ประโยชน์ที่ดิน ความหนาแน่นมวลอาคาร ความหนาแน่นประชากร ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา

1.6.3 สำรวจตำแหน่งและคัดเลือกพื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ในขอบเขตพื้นที่ศึกษา แล้วนำมาจำแนกประเภทตามลักษณะประโยชน์ใช้สอย

1.6.4 สำรวจและเก็บข้อมูลคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ นำไปสู่การให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อจัดระดับคุณภาพ

1.6.5 สังเกตการณ์รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์และบันทึกปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน เพื่อนำมาจัดระดับคุณภาพ

1.6.6 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

1.6.7 สรุปผลการศึกษา และเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.7.1 พื้นที่ว่างสาธารณะ (Public Open Space) หมายถึง พื้นที่นอกเขตการปกคลุมของอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ มีลักษณะที่เกิดจากการปิดล้อมของสิ่งก่อสร้างและการจัดวางตัวของอาคาร เช่น ถนน ทางเดินเท้า รวมทั้งที่เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยของคนในเมือง เช่น ลานชุมชน สวนสาธารณะ โดยเป็นพื้นที่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานภาครัฐ ผู้คนทั่วไปสามารถมาพบปะชุมนุมและเข้าไปใช้ประโยชน์ได้อย่างอิสระ ทำให้ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเกิดเป็นจุดศูนย์กลางกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

1.7.2 คุณสมบัติด้านกายภาพ (Physical Attributes) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะที่อาจส่งผลให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างอเนกประโยชน์ ซึ่งประกอบด้วย การมีพื้นที่เชื่อมต่อ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียง วิธีการเข้าถึง การมองเห็นและเข้าถึงได้ สิ่งอำนวยความสะดวก และความโดดเด่นของพื้นที่

1.7.3 รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ (Multi-use of Public Open Space) หมายถึง พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีผู้คนหลากหลายประเภท มาใช้งานกันหลากหลายวัตถุประสงค์ จนเกิดกิจกรรมขึ้นมากมาย และสามารถเข้าใช้งานในเวลาใดก็ได้ ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน สร้างความมีชีวิตชีวาให้กับเมือง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากปัจจัยด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่

1.8 ประโยชน์ของการวิจัย

1.8.1 สร้างความรู้ ความเข้าใจของความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ในย่านเมืองเก่าสงขลา เพื่อเป็นฐานข้อมูลพื้นที่ว่างสาธารณะที่มาจากการใช้งานจริง

1.8.2 เป็นแนวทางในการส่งเสริมและปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทเมือง

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ย่านเมืองเก่าสงขลา ได้พิจารณาถึงองค์ประกอบของเมือง ประกอบด้วย พื้นที่เมือง (Built-Up Area) และพื้นที่โล่งว่าง (Open Space) จึงมีความจำเป็นต้องทบทวน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ พัฒนาการของพื้นที่ว่างสาธารณะ ประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ และแนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ รวมถึงการรวบรวมปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ เพื่อประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิด วิธีการวิจัยและเครื่องมือในการเก็บข้อมูล แบ่งออกเป็นประเด็นการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ
  - 2.1.1 ความหมายและความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะ
  - 2.1.2 พัฒนาการของพื้นที่ว่างสาธารณะในต่างประเทศ
  - 2.1.3 พื้นที่ว่างสาธารณะในมุมมองโลกตะวันออกและในประเทศไทย
  - 2.1.4 ประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้และกิจกรรมที่เกิดบนพื้นที่ว่างสาธารณะ
  - 2.2.1 กระบวนการทางพฤติกรรม
  - 2.2.2 กิจกรรมที่เกิดในพื้นที่ว่างสาธารณะ
- 2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์
  - 2.3.1 ปัจจัยด้านกายภาพระดับเมือง
  - 2.3.2 ปัจจัยด้านกายภาพระดับพื้นที่
  - 2.3.3 ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ
- 2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 สรุปกรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะ

2.1.1.1 ความหมายของพื้นที่ว่างสาธารณะ

“พื้นที่ว่างสาธารณะ” มีมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่มนุษย์ถือกำเนิดขึ้น ใช้เพื่อทำกิจกรรมหรือประกอบพิธีกรรมร่วมกัน ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะนั้นไม่เคยแยกขาดจากพื้นที่ส่วนตัว บางครั้งยังมีการทับซ้อนพื้นที่กันบ้าง แต่ยังไม่มีการกำหนดรูปแบบขึ้นอย่างเป็นทางการ

จนเมื่อชุมชนวิวัฒนาการมาเป็นเมือง จึงถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเมือง (ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี, 2555) โดยมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Francis (1989) กล่าวว่า พื้นที่ว่างสาธารณะเป็นพื้นที่รวมตัวของกลุ่มคนที่หลากหลาย ที่มีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม สะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนนั้นๆ

Carr, et.al (1992 อ้างถึงใน พรรณทิภา สายวัฒน์, 2552) นิยามไว้ว่า พื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่ที่เปิดให้คนทั่วไปเข้าถึงได้ ทุกคนสามารถทำกิจกรรมบนพื้นที่ได้ ซึ่งพื้นที่สาธารณะจะมีหลายรูปแบบและชื่อเรียกต่างกันไป อาจเป็นเจ้าของโดยรัฐหรือเอกชน

Project for Public Space (2000) กล่าวว่า พื้นที่ว่างสาธารณะ หมายถึง สภาพแวดล้อมกลางแจ้งที่ถูกรื้อถอนแบบขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยลดบรรยากาศที่วุ่นวายจากการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองใหญ่ ส่วนมากมักเป็นสถานที่ร่มรื่น ใช้เป็นที่พบปะของคนในชุมชน กิจกรรมวัฒนธรรม และประเพณี ได้หล่อหลอมเป็นหนึ่งเดียวกันแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น นอกจากนี้ พื้นที่ว่างสาธารณะยังส่งผลต่อเศรษฐกิจของเมือง ทำให้ที่ดินบริเวณโดยรอบมีมูลค่าสูงขึ้น ดึงดูดให้ผู้คนได้มาสัมผัสธรรมชาติช่วยสร้างภาพลักษณ์และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว

กฎกระทรวง ฉบับที่ 55 (พ.ศ.2543) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 “ที่ว่าง” หมายความว่า พื้นที่อันปราศจากหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุม ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวอาจจะจัดให้เป็นบ่อน้ำ สระว่ายน้ำ บ่อพักน้ำเสีย ที่พักรวมมูลฝอย หรือที่จอดรถ ที่อยู่ภายนอกอาคารก็ได้ และให้หมายความรวมถึงพื้นที่ของสิ่งก่อสร้าง หรืออาคารที่สูงจากระดับพื้นดิน ไม่เกิน 1.20 เมตร และไม่มีหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุมเหนือระดับนั้น

ขวัญสรวย อติโพธิ (2548 อ้างถึงใน พรรณทิภา สายวัฒน์, 2552) กล่าวว่า พื้นที่ว่างสาธารณะ คือ พื้นที่ที่จะพัฒนาสู่ความเป็นเมืองหรือชุมชนที่น่าอยู่ ประกอบด้วยมิติเชิงพื้นที่และมิติเชิงสังคม หรือพื้นที่ว่างสาธารณะเป็นสถานที่นอกอาคารที่คนในเมืองมารวมกันอยู่ เพื่อพบปะทางสังคม ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางในการดำเนินชีวิต

สกุศลชัย ตันติเศรณี (2549) อธิบายว่า พื้นที่ว่างสาธารณะ คือ สถานที่นอกอาคารที่ผู้คนมาอยู่รวมกัน เพื่อพบปะกันทางสังคม วัฒนธรรม แบ่งลักษณะได้ 2 ประเภท ได้แก่ Urban space คือ พื้นที่ว่างสาธารณะที่เกิดจากการปิดล้อมของสิ่งก่อสร้าง และการจัดวางตัวของอาคาร นับตั้งแต่ ถนน อาคารและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และ Open space คือ พื้นที่ว่างสาธารณะที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือบางครั้งก็มีการสร้างเพื่อประโยชน์ใช้สอยของชาวเมือง เช่น สนามกีฬา สวนสาธารณะ เป็นต้น

ดังนั้น พื้นที่ว่างสาธารณะ (Public Open Space) ในงานวิจัยนี้ หมายถึง พื้นที่นอกเขตการปกคลุมของอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ มีลักษณะที่เกิดจากการปิดล้อมของสิ่งก่อสร้างและการจัดวางตัวของอาคาร เช่น ถนน ทางเดินเท้า รวมทั้งที่เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อ

ประโยชน์ใช้สอยของคนในเมือง เช่น ลานชุมชน สวนสาธารณะ โดยเป็นพื้นที่ที่ผู้คนทั่วไปสามารถมาพบปะชุมนุมและเข้าไปใช้ประโยชน์ได้อย่างอิสระ ทำให้ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเกิดเป็นจุดศูนย์กลางกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

2.1.1.2 ความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะ

สกลชัย ตันติเศรณี (2549) และ ญัฐชานันท์ ศิริประเสริฐ (2558) ได้แบ่งความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีต่อเมือง ไว้ดังนี้

1) ด้านกายภาพ

(1) พื้นที่ว่างสาธารณะทำหน้าที่เชื่อมต่อเนื้อเมืองในส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน เป็นศูนย์กลางของชุมชน หรืออาจเป็นเส้นทางการสัญจรและผู้คนสามารถเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้

(2) เพื่อแสดงถึงบทบาทหน้าที่ของพื้นที่นั้นๆ โดยสื่อความหมาย ความสำคัญให้กับสถานที่ และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของอาคารให้มีคุณค่ามากขึ้น เช่น บริเวณหน้าศาลากลาง โบสถ์ ศาลเจ้า อนุสาวรีย์หรือจุดตัดเส้นทางการสัญจรสายสำคัญ

(3) เพื่อสุนทรียภาพในการมองเห็น เป็นพื้นที่ที่สามารถจัดสภาพแวดล้อมให้มีความสวยงาม น่าอยู่ ให้ความรู้สึกปลอดภัย เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดมุมมองที่สวยงาม สร้างความประทับใจให้แก่คนในพื้นที่ และผู้พบเห็น เกิดเป็นภูมิทัศน์ที่ดีต่อเมือง พื้นที่ว่างสาธารณะจึงถูกใช้เป็นส่วนสาธารณะของเมือง ซึ่งถือองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเมือง

2) ด้านเศรษฐกิจ

เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ใช้เพื่อการพบปะพูดคุยซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ อยู่ในรูปแบบที่เรียกว่า ตลาด ในพื้นที่หนึ่งเมืองอาจมีได้มากกว่าหนึ่งแห่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ลานโล่งหรือพื้นที่ชั่วคราว เช่น บริเวณถนน ทางเท้า เป็นต้น ช่วงเวลาในการใช้งานอาจมีประจำทุกวันหรือเฉพาะบางโอกาส

3) ด้านสังคม

(1) เป็นสถานที่ที่มีการชุมนุมของคนจำนวนมาก เพื่อการพบปะ สื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รวมถึงเป็นพื้นที่ที่ชาวเมืองสามารถมาแสดงออกทางความคิดเห็นได้ และในอดีตยังใช้เป็นสถานที่กระจายข่าวสารระหว่างกษัตริย์ที่มีต่อชาวเมือง

(2) เพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคม ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การบูชา และการสวดมนต์ มักจะเป็นบริเวณทางเข้าด้านหน้าหรือรอบๆอาคารทางศาสนา หรือใช้ทำกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ รวมทั้งใช้ในการเฉลิมฉลองพิธีการสำคัญ

(3) เป็นพื้นที่นันทนาการพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย สำหรับวิถีชีวิตคนเมืองที่ต้องทำงานแข่งขันกับเวลา เผชิญกับมลพิษและปัญหาต่างๆ จึงจำเป็นต้องมีสถานที่ไว้ผ่อนคลายความเครียด

2.1.2 พัฒนาการของพื้นที่ว่างสาธารณะในต่างประเทศ

2.1.2.1 ยุคแบบแผนประเพณี (Traditional)

การพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะในยุคแรกเติบโตในลักษณะตามธรรมชาติ ยึดถือตามคติความเชื่อ โดยในยุคกรีกแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินไว้ 3 ประเภท ได้แก่ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ส่วนตัว โดยมีความเชื่อว่า พื้นที่ราบสูงเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้ความรู้สึกใกล้ชิดต่อพระผู้เป็นเจ้า จึงได้สร้างเทวสถาน (Acropolis) เพื่อแสดงความเคารพบูชา ส่วนพื้นที่สาธารณะใจกลางสร้างไว้เป็นสถานที่ค้าขายและใช้พบปะชุมนุมของชาวเมือง (Agora) เรียกได้ว่าเป็น Urban Space แห่งแรกที่เกิดขึ้นอย่างมีความหมาย การพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะจึงมีวิวัฒนาการควบคู่ไปพร้อมกับความเป็นเมืองมาตลอด (Urbanization) กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) ได้รวบรวมไว้ว่า ในคริสต์ศักราช 500-1500 พื้นที่ว่างมีการเติบโตตามแบบแผนประเพณี พื้นที่ว่างสาธารณะถูกออกแบบให้มีขนาดใหญ่ เน้นประโยชน์ใช้สอยและให้ความสำคัญกับด้านกายภาพที่มีความสง่างาม ความสมบูรณ์แบบและการสื่อความหมายของพื้นที่เพื่อส่งเสริม “ความเป็นสถาบันเมือง” ซึ่งเป็นสถานที่ที่กษัตริย์หรือชนชั้นปกครองใช้เพื่อสื่อสารอย่างเป็นทางการกับชาวเมือง และเป็นพื้นที่สันตนาการของชาวเมือง เช่น จัตุรัสเดลแคมโป (The Piazza del Campo) ในเมืองเซียนา ประเทศอิตาลี ต่อมาคริสต์ศตวรรษที่ 15-17 ยุคกลาง (Medieval Era) หรือยุคมืด เป็นยุคแห่งความลำบากยากแค้น บ้านเรือนเกาะกลุ่มกันอย่างแออัด จึงเน้นการสร้างพื้นที่ว่างสาธารณะในรูปแบบพื้นที่จัตุรัส (Square) ซึ่งตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญของเมือง เช่น ศูนย์กลางเมืองและทางเข้าเมือง ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ยุคสมัยเรอเนสซองซ์ (Renaissance Era) เมืองมีการขยายตัวมากขึ้น หลักการวางผังเมืองได้พัฒนาโดยเน้นให้มีความสวยงามตระการตา และมีสถาปัตยกรรมที่สร้างเอกลักษณ์ให้แก่เมือง ซึ่งในยุคโรมันมีสวนประชุม หรือ ฟอรัม (Forum) ใช้ประโยชน์เพื่อการบูชาเทพเจ้า ค้าขาย และชุมนุมทางสังคม เป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองที่สนับสนุนการดำเนินชีวิตสาธารณะ (Public life) เน้นการปิดล้อมพื้นที่ (Enclosure) บริเวณโดยรอบฟอรัมถูกล้อมรอบด้วยอาคารที่ได้รับการออกแบบ และตกแต่งผนังด้านหน้าอาคาร (Building Facade) อย่างสง่างาม สร้างการมีศูนย์กลาง (Nucleus) โดยตัดถนนเป็นแกนเส้นตรงเพื่อเชื่อมโยงสถานที่สำคัญ อีกทั้งพื้นที่ว่างยังถูกประดับตกแต่งด้วยอนุสาวรีย์ น้ำพุ สระน้ำ และธงประดับ ดังเช่น จัตุรัสเซนต์ปีเตอร์ ในกรุงโรม และจัตุรัสเซนต์มาร์ค ในนครเวนิส ในยุคนี้จึงมีกลุ่มแนวคิดศึกษาด้านกายภาพ ได้แก่ Sitte (1889) ผู้ชื่นชอบเกี่ยวกับการจัดมุมมอง ได้ศึกษาคุณลักษณะการมองเห็น (Visual quality) และความงาม (Aesthetics) ด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยเสนอแนวคิดการจัดองค์ประกอบระหว่างกลุ่มอาคาร ที่ว่างสาธารณะ และภูมิทัศน์ ตลอดจนกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสมของพื้นที่ปิดล้อมนั้นๆ กับการใช้งานของมนุษย์ ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่ว่างในเมืองซึ่งควรเชื่อมถึงกันอย่างเป็นระบบ (Open Space System) ทั้งในเชิงกายภาพและจิตวิทยา (กำธร กุลชล, 2545)

ภาพที่ 3 จัตุรัสเซนต์ปีเตอร์ ในกรุงโรม
ที่มา : eurofollowme. (2019)

2.1.2.2 ยุคสมัยใหม่ (Modernist)

การพัฒนาเมืองในสมัยศตวรรษที่ 19-20 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราวคริสต์ศักราช 1945 เป็นยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการคิดค้นเครื่องจักรไอน้ำและผลิตรถยนต์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก แรงงานจากชนบทหลั่งไหลเข้าสู่ตัวเมืองเพราะมีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่เมืองมีความแออัด และมีการตัดถนนสายหลักที่มีขนาดกว้างขวางเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่รถยนต์ ก่อให้เกิดมลพิษ โรคระบาด และสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม เครื่องมือสำคัญในการวางผังเมือง คือ การขนส่ง การเลือกใช้วัสดุที่ทันสมัย และความสามารถของโครงสร้างอาคารขนาดใหญ่ (กำธร กุลชล, 2545) จึงเกิดแนวความคิดการออกแบบ“สากลนิยม”(International Style) เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก (Functionalism) ดังเช่น ลานลาเดอฟร็องซ์ ในกรุงปารีส และจัตุรัสไทมส์ ในนครนิวยอร์ก ส่งเสริมการสร้างเมืองที่สะอาด เป็นระเบียบ และมีลักษณะทางกายภาพที่ดี ให้ความสำคัญแก่การเปิดพื้นที่เพื่อรับแสงแดดและถ่ายเทอากาศ แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็นย่านต่างๆ เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐาน เมืองในยุคนี้ขยายตัวออกสู่ชนบทพร้อมกับการพัฒนาในเขตเมือง พังพาดการสัญจรด้วยยานพาหนะมากกว่าการเดินเท้า ส่งผลให้การเติบโตของเมืองเป็นไปอย่างไร้การควบคุม เลอคอร์บูซีเอ (Le Corbusier) เป็นผู้ขับเคลื่อนการออกแบบเมืองรูปแบบใหม่ในยุคศตวรรษ 20 ซึ่งมีความคิดเห็นขัดแย้งกับแนวคิดในยุคก่อน เขาเสนอการวางผังเมืองรูปแบบเรขาคณิต โดยใช้เส้นตรงและเส้นทแยงมุม ตัดถนนเป็นระบบ กริดตาราง (Grid Plan) ส่งเสริมการเข้าถึงอาคารด้วยถนนเส้นตรงที่สั้นที่สุด กระจายความเป็นศูนย์กลางที่มีย่านธุรกิจ กลุ่มอาคารมักซ้อนกันขึ้นทางตั้งโดยเว้นระยะห่างกัน เพื่อเปิดที่ดินให้โล่งว่างสร้างเป็นสวนสาธารณะ เขาคำนี้ถึงสภาพแวดล้อมในเมืองโดยสอดแทรกสวนลอยไว้บน

อาคารสูง แต่ก็ยังไม่ได้คำนึงถึงวิถีชีวิตทางสังคมและมุมมองของมนุษย์ ทำให้ผู้คนขาดความใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลงเป็นผลให้พื้นที่ว่างสาธารณะในยุคนี้ถูกลดความสำคัญลง (กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550)

ภาพที่ 4 ลานลาเดอฟร็องซ์ ในกรุงปารีส

ที่มา : crodan. (2019)

2.1.2.3 ยุคปัจจุบัน (Present Time)

มาจนถึงยุคปัจจุบัน ตั้งแต่คริสต์ศักราช 1955 เริ่มมีนักคิด กลุ่ม “The City Beautiful Movement” เห็นความสำคัญถึงการออกแบบอาคารขนาดใหญ่ในเมืองให้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ว่างสาธารณะ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำให้ประชาชนเกิดสุนทรียภาพ ซึ่งตระหนักถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตสาธารณะ (Public Realm) รวมทั้งรักษาประวัติศาสตร์ และความเป็นอัตลักษณ์ของสถานที่ให้คงไว้ จึงเกิดแนวคิดศึกษาด้านสังคมเข้ามาาร่วมด้วย แตกต่างไปจากแนวคิดการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในยุคก่อน ซึ่งแนวคิดแบบแผนประเพณีนั้นว่าด้วยการดำเนินชีวิตสาธารณะเกิดขึ้นได้เพียงในจัตุรัสเมืองเท่านั้น โดย Jacobs (1961) กล่าวว่า การสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ผ่านมาไม่สอดคล้องหรือตอบสนองพฤติกรรมของผู้ใช้งาน เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในสภาพสังคม เขาจึงทำการศึกษาลักษณะของการใช้ถนนในเมือง พบว่า ถนนเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญของเมือง โดยพิจารณาจากความหลากหลายของร้านค้าและบริการที่อยู่ริมถนน ซึ่งทำให้ถนนมีความน่าสนใจสามารถดึงดูดผู้ใช้งานได้จำนวนมาก ส่งผลให้ถนนเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (ศุภฤกษ์ รัชสิโรจน์, 2554) ต่อมา Gehl (1968) ทำการศึกษาพฤติกรรมของคนเดินเท้าบริเวณที่ว่างระหว่างอาคาร พบว่า กิจกรรมของมนุษย์ที่ใช้ชีวิตภายนอกอาคาร ได้แก่ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมทางเลือก และกิจกรรมทางสังคม ซึ่งหากพื้นที่ใดมีการสัญจรของรถยนต์ที่หนาแน่นจะส่งผลให้กิจกรรมทางเลือกและกิจกรรมทางสังคมมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย ทำให้ทราบว่าสภาพแวดล้อมเป็นสิ่ง

สำคัญต่อกิจกรรมภายนอกอาคาร (กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) อีกทั้ง Carr, et.al (1995) ได้สำรวจพื้นที่สาธารณะด้วยวิธีสังเกตการณ์ เก็บข้อมูลความต้องการ โอกาส และความสม่ำเสมอในการใช้งานของคนเดินเท้า โดยศึกษาจากความแตกต่างด้านขอบเขต-อาณาบริเวณของพื้นที่สาธารณะ และความสามารถในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ตามความต้องการ พบว่า พื้นที่ว่างจะประสบความสำเร็จนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยที่กำหนดโดยผู้ออกแบบ แต่มีปัจจัยสำคัญคือ ความสะดวกสบาย บรรยากาศที่เอื้อต่อการพักผ่อนหรือเอื้อต่อกิจกรรม รวมทั้งการทำให้ผู้ใช้งานเกิดประสบการณ์ต่อพื้นที่ (สกุลชัย ตันติเศรณี, 2549) และยังมีกลุ่มนักคิดทำการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมที่ผสมผสานกับการใช้งานอย่างจริงจัง โดย Whyte (1980) เป็นคนแรกที่น่าเสนอแนวคิดการเลื่อนไหลเชื่อมต่อของมุมมอง และการแทรกซึมเชื่อมต่อของทางสัญจรที่มีประสิทธิภาพ พบว่า ปัจจัยด้านความงาม องค์ประกอบตกแต่ง รูปร่างและขอบเขต แทบไม่มีผลต่อระดับความนิยมในการเข้าใช้งาน แต่องค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ที่ทำให้พื้นที่ว่างมีชีวิตชีวา คือ ปริมาณความหนาแน่นในการสัญจรของคนเดินเท้าบริเวณโดยรอบพื้นที่ ความสะดวกในการเข้าถึงและเชื่อมต่อของพื้นที่นั้นกับพื้นที่อื่นๆ มุมมองต่างๆ จะเกิดขึ้นเมื่อมีการมองเห็น (พรรณทิภา สายวัฒน์, 2552) จากนั้นนักคิดหลายท่านจึงหันมาให้ความสนใจเรื่องพฤติกรรมของคนในพื้นที่ว่างสาธารณะ ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ชนิดต่างๆ ดังเช่น Hillier and Hanson (1984) ได้อธิบายแนวคิดพฤติกรรมสัมพันธ์พื้นฐาน มีพื้นฐานอยู่ว่า พฤติกรรมการใช้พื้นที่ของคนเดินเท้าทั้งรูปแบบพฤติกรรมการสัญจร (Moving Behavioral Pattern) และรูปแบบพฤติกรรมการจับจองพื้นที่ (Static Behavioral Pattern) นั้นได้รับอิทธิพลโดยตรงจากรูปร่างและการจัดวางตัวของพื้นที่นั้นๆ และนำเสนอทฤษฎีการสัญจรอิสระ (Theory of Natural Movement) พัฒนาจนเกิดเครื่องมือในการทดสอบค่าความสัมพันธ์ ระหว่างโครงสร้างเชิงสัมพันธ์ของพื้นที่จากระดับการติดต่อและการเข้าถึงพื้นที่ทางสายตา กับระดับความนิยมในการใช้งาน ที่เรียกว่าโปรแกรม Space Syntax ซึ่งอ้างอิงมาจากทฤษฎีทัศนภาพในการมองเห็นและการเข้าถึงพื้นที่ ของ Benedikt (1979) เขาเรียกพื้นที่ในการถูกมองเห็นทั้งหมดจากจุดใดจุดหนึ่งว่า “สนามทัศน” (Isovist Field) รูปร่าง ขนาดและการจัดวางตัวของพื้นที่ นั้นจะสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นๆ (Urban Spatial Configuration) ทำให้ขนาดของสนามทัศนในแต่ละที่เปลี่ยนแปลงไปตามตำแหน่งที่ถูกมองเห็น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อประสบการณ์และพฤติกรรมของคนภายในพื้นที่ เช่น การเลือกเส้นทางการเข้าถึง การหยุดเพื่อนั่งพัก พบปะพูดคุย การหยุดเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร สินค้าและบริการ (ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ, 2551) พื้นที่ว่างในยุคต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ มีการลงทุนโครงการขนาดใหญ่ พื้นที่สีเขียวถูกละเลย ถนนและพื้นที่สาธารณะกลางเมืองถูกลดบทบาทลงเป็นเพียง

เส้นทางการสัญจร Sorkin (1992) ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่สาธารณะที่มีคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ถูกเปลี่ยนสถานะไปเป็นพื้นที่สาธารณะรองรับเชิงธุรกิจ ที่เน้นการพัฒนาเมืองตามยุทธศาสตร์ จึงทำให้ขาดความเข้าใจในการออกแบบพื้นที่สาธารณะ โดย Gehl and Gemzoe (2001) สังเกตพบว่าการปรับปรุงพื้นที่ให้กลับมามีชีวิตสาธารณะ ด้วยการสร้างตลาดชุมชน การจัดการแสดง และการละเล่นในพื้นที่ชุมชนเดิม แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงไปของเมือง Worpole and Knox (2007) ได้ให้ความเห็นว่าพื้นที่สาธารณะไม่ได้ถูกลดบทบาทลง แต่กลับมีการขยายตัวมากขึ้น โดยรูปแบบใหม่ของชีวิตสาธารณะนั้นต้องการพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม อีกทั้งยังมีแนวคิดในการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่รองรับชีวิตสาธารณะในชุมชนสู่ความยั่งยืน (ศุภชัย ชัยจันทร์, 2559)

สรุปได้ว่าพัฒนาการของพื้นที่ว่างสาธารณะในต่างประเทศแต่ละยุคนี้ เกิดจากการศึกษาของนักคิดในหลากหลายด้าน ซึ่งนักคิดยุคแรกๆให้ความสำคัญกับคติความเชื่อ ต่อมาเป็นการให้ความสำคัญทางกายภาพของพื้นที่ มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย การเมืองการปกครอง และสภาพเศรษฐกิจ แนวคิดเหล่านี้มีบทบาทต่อการใช้ชีวิตของผู้คนบนพื้นที่ว่าง จึงทำให้การสร้างและปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในต่างประเทศเป็นไปอย่างมีแบบแผน ตลอดจนการคิดค้นเครื่องมือที่ใช้ช่วยพัฒนาคุณภาพของพื้นที่ให้ตอบสนองต่อผู้ใช้งาน กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมมากยิ่งขึ้น

2.1.3 พื้นที่ว่างสาธารณะในมุมมองโลกตะวันออกและในประเทศไทย

เมืองซีกโลกฝั่งตะวันออกพัฒนามาจากรากฐานสังคมเกษตรกรรม ประกอบอาชีพเพาะปลูก ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ มีการตั้งถิ่นฐานแทรกอยู่ตามพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งในเขตกำแพงเมืองและนอกกำแพงเมือง มีสิ่งก่อสร้างไม่หนาแน่น ส่งผลให้พื้นที่ในเมืองกับชนบทไม่มีความแตกต่างกัน อีกทั้งยังมีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นจึงเอื้อต่อการใช้ชีวิตตามพื้นที่ธรรมชาติ ที่มีร่มเงา อากาศถ่ายเทสะดวก มากกว่าการใช้ชีวิตภายในอาคาร ทำให้แยกกันไม่ขาดระหว่างพื้นที่อยู่อาศัยกับพื้นที่ทำมาหากิน ด้วยเมืองซีกโลกฝั่งตะวันออกมีการตั้งถิ่นฐาน โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ คนในชุมชนมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน พื้นที่รอยต่อระหว่างบ้านไม่ว่าจะเป็นลานหรือทางเชื่อมจึงเป็นพื้นที่ใช้งานร่วมกัน แสดงออกให้เห็นในแผนผังบ้านเรือนและผังชุมชน Wang (2011) ได้ยกตัวอย่างพื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนเมืองอนุรักษ์ของจีน ว่ามีการวางผังแบบกริดตารางเพื่อจัดวางบ้านตามกลุ่มแอ่งตระกูลทางฝ่ายชายแบบบ้านล้อมสวน (Courtyard House) ที่ว่างสาธารณะแต่เดิมจึงมีหลายระดับ ทั้งที่ว่างระหว่างเรือน กลุ่มเรือน ตลอดจนลานกลางหมู่บ้านที่เป็นศูนย์กลาง Vijaya (2002) กล่าวว่า การจัดกลุ่มเรือนล้อมสวนของบาทลีมีการจัดวางพื้นที่ในสังคมพหุภรรยา (Polygyny Society) โดยจัดพื้นที่ว่างสาธารณะไว้ตรงกลางเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมโดยยังคงพื้นที่ส่วนตัวไว้หน้า

เรือนย่อยแต่ละหลัง (ระวีวรรณ โสฬารรัตน์มณี, 2555) อลิศรา มีนะกนิษฐ (2546) กล่าวว่า พื้นที่ว่างสาธารณะของไทยในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ให้การศึกษา จัดงานบันเทิง และเป็นตลาด นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สาธารณะที่ผู้คนใช้พบปะกันได้ในพื้นที่ตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ลำธาร ไร่นา ส่งผลให้กิจกรรมในชีวิตประจำวันอยู่ใกล้ธรรมชาติ ได้แก่ ช่วงเวลาอาบน้ำ ซักผ้า ทำไร่ทำนา นวดข้าว ต่ำข้าว นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ว่างที่เติบโตมาจากเนื้อเมืองเดิม ที่สร้างตามคติความเชื่อของบ้านเมือง ถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เสาหลักเมือง ประตูเมือง กำแพงเมือง และคูเมือง สื่อถึงสังคมวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเฉพาะตัวเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คณะ พื้นที่ว่างสาธารณะที่กว้างขวางสง่างาม สื่อถึงความเจริญรุ่งเรืองจึงไม่ค่อยปรากฏให้เห็นมากนัก ภายหลังรัชกาลที่ 5 ได้มีการนำแนวคิดการพัฒนาจากฝั่งตะวันตกมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในประเทศไทย เกิดพื้นที่ว่างสาธารณะขึ้น ได้แก่ สนามหลวง ลานพระบรมรูปทรงม้า ลานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ซึ่งเน้นการพัฒนาเพื่อใช้รองรับกิจกรรมด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก รองลงมาเพื่อกิจกรรมด้านสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม

นักวิชาการที่ทำการศึกษาด้านพื้นที่ว่างสาธารณะ นำเสนอคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะในประเทศไทย ได้ดังนี้

1. ขวัญสรวง อดิโพธิ (2548) ทำการศึกษาพบว่า คุณสมบัติของพื้นที่ว่างสาธารณะในแบบไทย มี 5 ข้อ คือ 1) เป็นพื้นที่ขนาดเล็กที่มีความสั่นไหวของการใช้งาน ไม่สามารถมองเห็นได้ทั้งพื้นที่ในคราวเดียวกัน เช่น ซอยขนาดเล็กที่สามารถเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นได้ 2) มีพื้นที่สามารถนั่งได้ กล่าวคือมีวัสดุและสัดส่วนที่เหมาะสมสำหรับนั่งล้อมวง 3) มีร่มเงาที่ให้ความร่มรื่นแก่พื้นที่ เช่น ใต้ต้นไม้ ชายคาอาคาร และชอกอาคาร 4) ผูกติดกับการกิน อยู่ใกล้แหล่งจำหน่ายอาหารหรือเครื่องดื่ม 5) ตั้งอยู่ริมน้ำ หรือพื้นที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบ ซึ่งจะทำให้ภูมิทัศน์สวยงามขึ้น

2. ไชศรี ภักดีสุขเจริญ (2551) ทำการศึกษา พบว่า ทฤษฎีสนามทัศน์ของ Benedikt (1976) ไม่ได้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่ดีสำหรับคนไทยเสมอไป ซึ่งคนนอกพื้นที่ยังคงต้องพึ่งพาสนามทัศน์ที่ดี ส่วนคนในพื้นที่นิยมเข้าใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีร่มเงาจากอาคารโดยรอบ พื้นที่ขนาดเล็กที่เชื่อมต่อกันไปตามเส้นทางการสัญจร ไม่เน้นลานโล่งขนาดใหญ่ตามแบบโลกตะวันตก เนื่องจากข้อจำกัดด้านภูมิอากาศ และมีกิจกรรมการค้าแวดล้อมในพื้นที่ว่าง ไม่ว่าจะเป็นประเภทในอาคารหรือแบบชั่วคราว โดยเฉพาะกิจกรรมการค้าประเภทของกินจะทำให้พื้นที่นั้นมีคนสัญจรผ่านจำนวนมาก

3. พรรณทิภา สายวัฒน์ (2552) ได้รวบรวมไว้ว่า หากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างมีความยืดหยุ่นก็จะยิ่งส่งเสริมให้ผู้คนเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน หมายความว่าพื้นที่ว่างจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนให้เกิดการใช้งานได้อย่างหลากหลายและมีประสิทธิภาพในทุกโอกาส เช่น การปิดถนนบางสายให้เป็นพื้นที่ขายของในบางช่วงเวลา การปรับเปลี่ยนลานโล่งให้เป็น

พื้นที่จอดรถชั่วคราว เป็นต้น เพื่อรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงเกิดเป็นกิจกรรมที่ใช้พื้นที่แบบถาวร (Permanent) และชั่วคราว (Temporary) ซึ่ง ลิม (2549) เรียกการใช้งานลักษณะนี้ว่า ความยืดหยุ่น (Flexibility) หรือ “Multipurpose Space” คือ การไม่ได้กำหนดหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่ไว้อย่างชัดเจน (Space of Indeterminacy) ถือเป็นลักษณะพิเศษของไทย กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทและลักษณะการใช้งาน อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต (Life style) และวัฒนธรรมทางสังคมอันดีงาม ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้คนในชุมชน

สรุปได้ว่าในมุมมองโลกตะวันออกและในประเทศไทย พื้นที่ว่างสาธารณะไม่มีบทบาทที่สำคัญและไม่ใช่องค์ประกอบดั้งเดิมของเมือง ซึ่งมีการใช้งานที่แตกต่างกับฝั่งโลกตะวันตก เนื่องจากสภาพภูมิอากาศและสภาพภูมิประเทศ ชุมชนมีการขยายตัวจากชนบทไปสู่พื้นที่เมือง พื้นที่เชื่อมต่อกับชุมชนเป็นไปอย่างธรรมชาติและไม่ตายตัว การพัฒนาพื้นที่ว่างจึงไม่ได้สร้างอย่างมีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่จึงเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

2.1.4 ประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ

2.1.4.1 แบ่งตามลำดับความสำคัญต่อเมือง

ริติมา กลางก่าจัด (2550) แบ่งพื้นที่ว่างสาธารณะตามความสำคัญต่อเมือง ได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. พื้นที่ว่างสาธารณะระดับชุมชน (Public Open Space of a Community Level) คือ พื้นที่ว่างที่มีการใช้งานแทรกตัวอยู่ภายในชุมชนและเกาะตัวตามโครงข่ายเส้นทางสัญจรย่อยในชุมชน เน้นประโยชน์ใช้สอยเพื่อให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำตามวันและช่วงเวลาต่างๆ ด้วยการใช้งานพื้นที่อย่างสม่ำเสมอทำให้คนในชุมชนมีความคุ้นเคยกับพื้นที่ว่างนั้นๆ จนอาจเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะตัวของแต่ละชุมชน เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การทำพิธีกรรมทางศาสนา การละเล่นของเด็กๆ การพบปะพูดคุยกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีต่อกัน พื้นที่นั้นได้แก่ ตลาดนัด ลานอเนกประสงค์ ลานวัด ลานโรงเรียน สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะและทางเดินเท้า

2. พื้นที่ว่างสาธารณะระดับเมือง (Public Open Space of a Civic Level) คือ พื้นที่ว่างที่มีการใช้งานในระดับเมือง เน้นประโยชน์ใช้สอยและความสวยงามเพื่อรองรับการใช้งานที่หลากหลายช่วงเวลา เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมที่มีผู้ใช้งานที่หลากหลายทั้งในเมืองและละแวกข้างเคียง เกิดประโยชน์ต่อสังคมในระดับเมือง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง พิธีการเฉลิมฉลอง พิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม พื้นที่นั้นได้แก่ ตลาด ลานน้ำพุ

อนุสาวรีย์ หอนาฬิกา ลานหน้าหน่วยงานราชการ สนามกีฬา สวนสาธารณะ พื้นที่เอนกประสงค์ใจ
กลางเมือง ถนนคนเดินขนาดใหญ่และทางเดินเท้าบนถนนสายหลัก

2.1.4.2 แบ่งตามลักษณะประโยชน์ใช้สอย

ปราณระฟ้า พรหมประวัติ (2550) แบ่งพื้นที่ว่างสาธารณะตามประโยชน์
ใช้สอย ได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. พื้นที่ว่างขนาดใหญ่ (Open Space) ได้แก่

1) สวนสาธารณะ (Park) คือ พื้นที่ว่างสาธารณะสีเขียวของเมืองมีไว้เพื่อการ
พักผ่อนหย่อนใจและทำกิจกรรมนันทนาการต่างๆ เช่น นั่งพักผ่อน ออกกำลังกาย มีการจัดภูมิทัศน์ ปลูก
ต้นไม้หลากหลายชนิดอย่างสวยงามและมีสิ่งอำนวยความสะดวก ประชาชนสามารถเข้าไปใช้งานได้โดย
ไม่คิดค่าบริการ จัดลำดับขอบเขตการให้บริการได้ดังนี้ สวนหย่อมขนาดเล็ก (Pocket Park) ขนาดพื้นที่
ไม่เกิน 2 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบประมาณ 1 กิโลเมตร สวนหมู่บ้าน (Neighborhood Park) ขนาด
พื้นที่ 2-25 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบประมาณ 1-3 กิโลเมตร สวนชุมชน (Community Park) ขนาด
พื้นที่ 25-125 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบประมาณ 3-8 กิโลเมตร สวนระดับย่าน (District Park) ขนาด
พื้นที่ 125-500 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบมากกว่า 8 กิโลเมตร ไปจนถึงสวนระดับเมือง (City Park)
มีพื้นที่ธรรมชาติขนาดพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ รัศมีให้บริการครอบคลุมแก่คนทั้งเมืองและพื้นที่ใกล้เคียง

2) พื้นที่ทางธรรมชาติ (Resource Land) คือ พื้นที่ว่างที่เกิดขึ้นตาม
ธรรมชาติ ซึ่งอาจเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจได้แต่จะไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก กระจายตัว
ตามความเหมาะสมด้านภูมิประเทศ ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม ทุ่งหญ้า เนินเขา ทะเลสาบ หนองบึง มัก
อยู่ตามเขตชานเมืองซึ่งมีบริเวณกว้างขวาง เงียบสงบ มีสภาพอากาศที่ดี สภาพแวดล้อมที่ดีปราศจาก
ความวุ่นวายของชุมชนและยานพาหนะ

3) จัตุรัส (Square) หรือลานโล่ง (Open Area) ในยุคกลางและเรอเนส
ซองซ์ จัตุรัสถือเป็นแหล่งรวมความมีชีวิตชีวา พบได้ทั่วไปในพื้นที่ใจกลางเมืองเก่าที่สำคัญ มักสร้าง
เป็นลานพื้นที่กลางแจ้งที่มีความคงทน มองเห็นได้ชัด ตรงกลางประดับด้วยสัญลักษณ์ที่สำคัญของ
เมือง ได้แก่ น้ำพุ อนุสาวรีย์หรือรูปปั้น หอนาฬิกา และโบสถ์ที่มียอดแหลม จัตุรัสหรือลานโล่งถือเป็น
ส่วนประกอบที่สำคัญในการวางผังเมือง แนวคิดในการออกแบบจะเป็นรูปทรงเรขาคณิตที่เรียบง่าย
เช่น พื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัส และวงกลม ใช้ทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การแสดงออก
ทางการเมือง การจัดแสดงดนตรี การเฉลิมฉลองหรือจัดงานสำคัญต่างๆ และเป็นสถานที่ซื้อขายสินค้า
ในยามบ้านเมืองสงบ กาญจน นทีวุฒิกุล (2550) ได้แบ่งประเภทไว้ดังนี้ จัตุรัสตลาด (Market
Square) จัตุรัสตลาดที่ขยายออกสองข้างทาง (Market Square as a Lateral Expansion) เพื่อ
การค้าขายของชาวเมือง จัตุรัสประตูเมือง (Town Gate Square) คือจุดเปลี่ยนถ่ายสินค้าและเป็น
พื้นที่เชื่อมต่อการเดินทางจากในเมืองออกสู่นอกเมืองซึ่งจะมีสถานที่พักคอยรถประจำทาง จัตุรัสใจ

กลางเมือง (Town Center Square) มักรายล้อมด้วยอาคารต่างๆ เชื่อมต่อไปถึงพื้นที่ว่างบริเวณหน้าอาคารอาจใช้สำหรับนั่งพักคอย เอื้อต่อการพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชน ถือเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน จัตุรัสหน้าโบสถ์ (Parvis) เป็นจัตุรัสที่อยู่หน้าอาคารโบสถ์เพียงอาคารเดียว ภายใต้การดูแลขององค์กรทางศาสนาหรือผู้ปกครองเมือง ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆของเมือง

4) สนามเด็กเล่น (Playground) คือ พื้นที่ว่างสาธารณะชั้นพื้นฐานที่แต่ละชุมชนควรมีไว้ให้สำหรับเด็ก ได้ทำกิจกรรมการเล่นร่วมกันเพื่อพัฒนาการด้านต่างๆและสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ควรกระจายอยู่ในพื้นที่ 4-5 บล็อกต่อ 1 แห่ง โดยใช้พื้นที่เพียงเล็กน้อยซึ่งอาจอยู่ระหว่างกลุ่มอาคาร ตั้งอยู่ในระยะการเดินเท้าไม่เกิน 800 เมตร สามารถเข้าถึงได้ง่าย ส่วนใหญ่ตั้งอยู่กลางชุมชน สวนสาธารณะ และโรงเรียน ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ อุปกรณ์เครื่องเล่น กระบะทราย ชิงช้า และเก้าอ้นนั่งพักผ่อน

5) ตลาด (Market) คือ พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการชุมนุมกันเพื่อทำการซื้อขายสินค้า และให้บริการตามความถนัดของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังได้พบปะแลกเปลี่ยนข่าวสารของคนในชุมชนรวมไปถึงพื้นที่ใกล้เคียง เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางสังคมกัน ตลาดมีทั้งตามช่วงเวลาประจำหรือเป็นครั้งคราว อาจเป็นพื้นที่กลางแจ้งหรือมีหลังคาปกคลุม

6) พื้นที่สูญเปล่า/ไร้ประโยชน์ (Non-Utilized Area) คือ พื้นที่ว่างที่ถูกปล่อยละเลยโดยไม่มีการใช้ประโยชน์ทั้งของภาครัฐบาลและเอกชน หรือเรียกได้ว่าเป็นพื้นที่รอการพัฒนา พื้นที่เว้นจากระยะร่นรอบๆ ฐานอาคารสูง ลานโล่งที่เข้าไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ พื้นที่รอบข้างและใต้ทางด่วน พื้นที่ริมน้ำที่ยากต่อการเข้าถึง พื้นที่ชุมทางรถไฟ สวนสาธารณะที่ถูกปล่อยทิ้งร้าง ซึ่ง Crawford (1999) มองว่าพื้นที่เหล่านี้มีประสิทธิภาพ อาจไม่เป็นที่ต้องการของผู้คนทั่วไปแต่กลับเป็นพื้นที่ในชีวิตประจำวัน (Everyday Space) ของคนในละแวกนั้นได้ใช้ทำกิจกรรมต่างๆ

ภาพที่ 5 ตัวอย่างพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ (Open Space) ที่มา : โดยผู้วิจัย (2561)

2. พื้นที่ว่างในการสัญจร (Corridor Space) ประกอบด้วย

1) ถนน (Street) คือ พื้นที่ว่างที่เป็นเส้นทางใช้เพื่อรองรับยานพาหนะและการจราจรของเมืองโดยเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง แบ่งตามลำดับการใช้งานได้เป็น ถนนสายหลักเชื่อมโยงพื้นที่ในเมืองกับพื้นที่ข้างเคียง ถนนมีความกว้างมาก หลายช่องทางสัญจร การจราจรหนาแน่น ถนนสายรองเชื่อมโยงพื้นที่ภายในเมือง ความกว้างถนนจะแคบลงแต่ยังสามารถวิ่งสวนทางกันได้ ถนนสายย่อยเป็นถนนแยกย่อยเพื่อเข้าถึงในชุมชน ถนนมีขนาดแคบวิ่งสวนทางกันลำบาก ซึ่ง Jacobs (1961 อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) ได้กล่าวว่า ถนนเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ไม่ได้เป็นเพียงทางสัญจรของรถยนต์ แต่จะเอื้อให้เกิดการใช้งานของผู้เดินเท้าด้วย

2) ทางเดินเท้า บาทวิถี (Path) คือ พื้นที่ว่างที่เป็นเส้นทางอยู่ระหว่างอาคารกับถนน ถูกออกแบบไว้เพื่อการเดินเท้าโดยเฉพาะปราศจากการสัญจรของยานพาหนะ มีลักษณะแคบยาวขนานไปตามถนน โดยเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งภายในระยะที่เดินถึงตลอดเส้นทางเดินเท้าอาจมีการปลูกต้นไม้เพื่อให้ร่มเงา นอกจากจะรองรับการเดินเท้าแล้วยังเชื่อมโยงกับพื้นที่ด้านหน้าของแต่ละอาคาร ทำให้ทางเท้าในแต่ละบริเวณมีความแตกต่างกัน เช่น อาจเปลี่ยนสภาพไปเป็นพื้นที่ขายของ บ้างก็เป็นทางเท้าที่มีจุดพักคอยรถประจำทาง กิจกรรมที่เกิดบนทางเท้าทำให้เมืองมีความคึกคัก เช่น การเดินซื้อของข้างทาง การเดินเล่น การนั่งเล่นหน้าบ้าน การยืนพูดคุยกัน ล้วนทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

3) พื้นที่ริมน้ำ (Water Front) คือ พื้นที่ว่างที่เกิดจากลักษณะภูมิประเทศเป็นเส้นทางเกาะกลุ่มขนานตามเส้นทางคลอง หรือแม่น้ำ แสดงถึงขอบเขตของแผ่นดินและผืนน้ำ มีการจัดภูมิทัศน์ให้สวยงามเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ นอกจากนั้นยังเป็นจุดแวะพักเปลี่ยนถ่ายเส้นทางการสัญจรทางน้ำ อาจมีการเชื่อมโยงกิจกรรมของชุมชนริมน้ำทำให้เกิดเป็นแหล่งรวมกิจกรรมอย่างหลากหลาย เช่น การเดินทาง การออกกำลังกาย การแสดงดนตรี การนั่งพักชมวิวและร้านค้า

3. พื้นที่ว่างอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภค (Utility Land) คือ พื้นที่สำหรับระบบสาธารณูปโภคของเมือง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ โรงบำบัดน้ำเสีย พื้นที่ทิ้งขยะ และพื้นที่ป้องกันอุทกภัยใช้เพื่อการระบายน้ำ ได้แก่ คู คลองระบายน้ำ

2.1.4.3 แบ่งตามลักษณะการเข้าถึง

การเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างสะดวก จะส่งผลให้มีอัตราการสัญจรผ่านของผู้ใช้สูง โดยแบ่งพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการเข้าถึง ได้ 5 ประเภท ดังนี้ (สกลชัย ดันดิเศรษฐี, 2549)

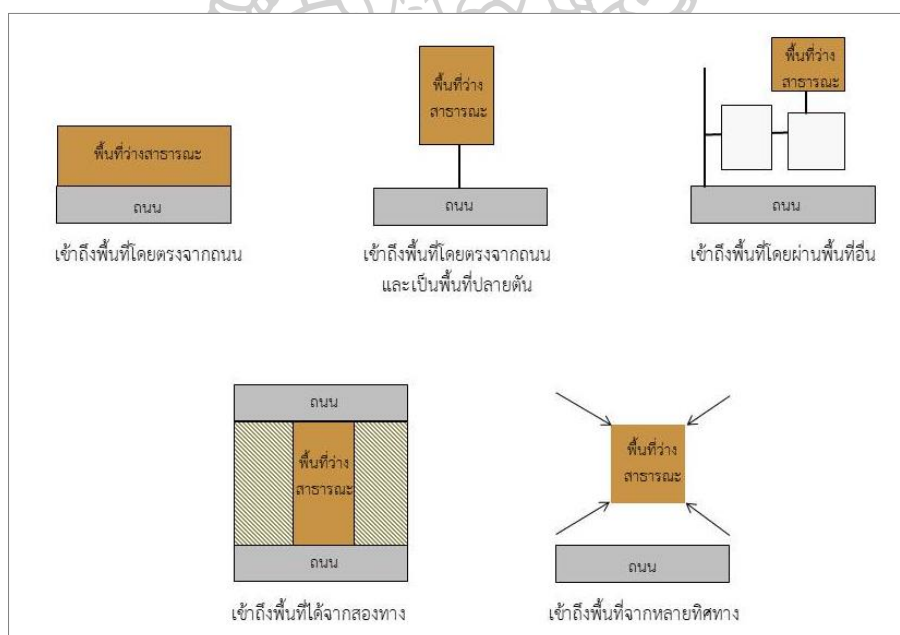
1. เข้าถึงพื้นที่โดยตรงจากถนน พื้นที่ว่างสาธารณะจะอยู่ติดริมถนน มีการเข้าถึงและมองเห็นพื้นที่ได้โดยง่าย กิจกรรมที่เกิดในพื้นที่สามารถดึงดูดผู้ใช้งานได้เป็นอย่างดี พื้นที่ที่มีความต่อเนื่องไปตามแนวถนนสายหลัก ซึ่งได้แก่ ทางเดินเท้า

2. เข้าถึงพื้นที่โดยตรงจากถนนและเป็นพื้นที่ปลายตัน มีการเข้าถึงจากถนนสายหลักคล้ายกับแบบแรกแต่เข้า-ออกได้แค่ช่องทางเดียว ด้านหน้าของพื้นที่อาจถูกบดบังมุมมองเนื่องจากพื้นที่อยู่ในตรอกซอกซอย

3. เข้าถึงพื้นที่โดยผ่านพื้นที่อื่น เป็นการเดินทางจากพื้นที่หนึ่งผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ ที่มีความต่อเนื่องกันเพื่อเข้าสู่พื้นที่ว่าง ลักษณะนี้มักเกิดขึ้นกับพื้นที่ขนาดใหญ่ที่ถูกแบ่งย่อยออกจากกัน และมีการใช้ถนนร่วมกัน

4. เข้าถึงพื้นที่ได้จากสองทาง เนื่องจากพื้นที่ว่างถูกปิดล้อมด้วยอาคาร 2 ด้าน เป็นการเข้าถึงพื้นที่โดยผ่านระหว่างอาคาร โดยมีหลังคาปกคลุมหรือไม่ก็ได้ ลักษณะนี้มักเป็นพื้นที่ขายของที่อยู่ระหว่างอาคาร หรือเป็นพื้นที่ทางเชื่อมผ่านไปยังอีกพื้นที่อื่น

5. เข้าถึงพื้นที่จากหลายทิศทาง เป็นพื้นที่จุดเด่นและสามารถเข้าถึงได้หลายทิศทางโดยง่าย ลักษณะนี้มักเป็นจุดศูนย์รวมของกิจกรรม เช่น พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ทางแยกลานอเนกประสงค์

ภาพที่ 6 การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการเข้าถึง

ที่มา: สกุลชัย ตันติเศรณี (2549)

2.1.4.4 แบ่งตามลักษณะขอบเขตการปิดล้อม

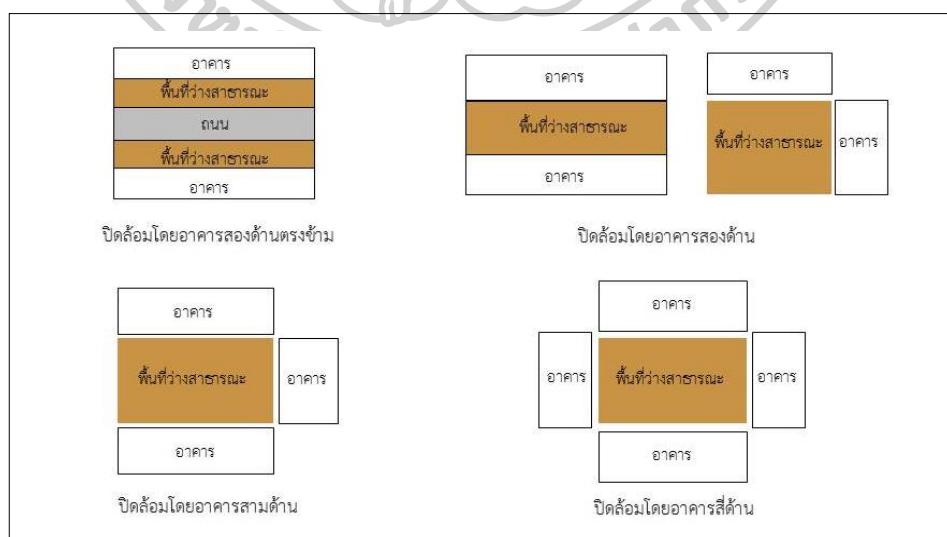
พื้นที่ว่างสาธารณะควรมีขอบเขตทางกายภาพที่ชัดเจน เพื่อแสดงถึงเขตพื้นที่ในการทำกิจกรรม ซึ่งลักษณะการปิดล้อมจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพและอาคารโดยรอบ แบ่งพื้นที่ว่างสาธารณะตามขอบเขตการปิดล้อม ได้ 4 ประเภท ดังนี้ (สกุลชัย ตันติเศรณี, 2549)

1. ปิดล้อมโดยอาคารสองด้านตรงข้าม มีถนนเป็นแนวกลาง โดยอาคารจะปิดล้อมพื้นที่ว่างสาธารณะริมถนนทั้ง 2 ฝั่ง ซึ่งพื้นที่ว่างจะมีความต่อเนื่องไปตามแนวถนน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะอยู่บนพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร เช่น กิจกรรมถนนคนเดิน ร้านค้า ร้านอาหาร ซึ่งอาจมีการลื่นไหลของกิจกรรมเข้าสู่ภายในตัวอาคาร

2. ปิดล้อมโดยอาคารสองด้าน มักพบในอาคารพาณิชย์ที่ปิดล้อมทั้งสองด้าน มีทั้งลักษณะตรงกันข้ามแต่ไม่มีถนนกั้นกลาง และปิดล้อมเป็นด้านชิดกันในลักษณะมุมฉากเพื่อเปิดมุมมองสู่พื้นที่ ทำให้ผู้ใช้งานสามารถรับรู้ขอบเขตพื้นที่ได้อย่างชัดเจน เป็นจุดเริ่มต้นความรู้สึกอบอุ่นของพื้นที่ กิจกรรมที่เกิดขึ้นอยู่บนพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร ที่เรียกว่า พื้นที่สาธารณะ ส่วนพื้นที่ด้านในอาคาร จะเรียกว่า พื้นที่ส่วนตัว เกิดการลื่นไหลของกิจกรรมจากภายนอกเข้าสู่ภายในตัวอาคารด้านใดด้านหนึ่งหรือทั้ง 2 ด้าน เช่น ลานพลาซ่าหน้าห้างสรรพสินค้า

3. ปิดล้อมโดยอาคารสามด้าน การปิดล้อมรูปแบบนี้ทำให้ผู้ใช้งานรับรู้ถึงขอบเขตพื้นที่ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะพื้นที่ถูกปิดล้อมด้วยอาคารทั้งสามด้านทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกถึงความปลอดภัยและสามารถควบคุมการเข้าถึงพื้นที่ได้ กิจกรรมเกิดการลื่นไหลเข้าสู่ตัวอาคารได้มากขึ้นเนื่องจากพื้นที่มีขอบเขตชัดเจน เช่น ลานอเนกประสงค์ที่ถูกปิดล้อมด้วยกลุ่มอาคาร

4. ปิดล้อมโดยอาคารสี่ด้าน การปิดล้อมรูปแบบนี้ทำให้ผู้ใช้งานสามารถรับรู้ได้ถึง การปิดล้อมที่ชัดเจนที่สุด เนื่องจากพื้นที่มีอาคารปิดล้อมไว้ทั้งสี่ด้าน ผู้ใช้งานที่จะเข้าถึงพื้นที่ได้มีจำนวนน้อยจึงทำให้พื้นที่มีความเป็นส่วนตัวสูง ซึ่งทางเข้าอาจเป็นตรอกซอยระหว่างอาคารหรือเป็นการลอดผ่านใต้อาคารเพื่อเข้าสู่พื้นที่ สามารถกำหนดเส้นทางการเข้าออกได้ สร้างความปลอดภัยให้แก่พื้นที่มากขึ้น เช่น พื้นที่สีเขียวในกลุ่มอาคารคอนโดมิเนียม

ภาพที่ 7 การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะขอบเขตการปิดล้อม

ที่มา: สกฤษชัย ตันติเศรณี (2549)

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ สรุปได้ว่าพื้นที่ว่างสาธารณะมีความสำคัญต่อเมือง เป็นทั้งพื้นที่พักผ่อน และพื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีการจำแนกประเภทพื้นที่ว่างตามลักษณะต่างๆ ทางกายภาพและการใช้งาน โดยนักทฤษฎีหลายท่านได้คิดค้นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะ แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ แนวคิดที่คำนึงถึงด้านกายภาพ และแนวคิดที่คำนึงถึงด้านสังคม ทำให้เข้าใจได้ว่า ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะนั้นจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมการใช้งานที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าง ทั้งนี้สามารถนำมากำหนดเป็นตัวแปรตั้งต้นในงานวิจัยได้ ซึ่งอาจจะนำไปสู่การค้นพบปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้และกิจกรรมที่เกิดบนพื้นที่ว่างสาธารณะ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ นำไปสู่ปรากฏการณ์นิยมตามแนวคิดนักจิตวิทยา ที่อธิบายถึงกระบวนการทางพฤติกรรมของผู้ใช้งานจนนำไปสู่การเกิดกิจกรรมขึ้นบนพื้นที่ ซึ่งผู้ออกแบบจำเป็นต้องใช้ในการสร้างความเข้าใจระหว่างพฤติกรรมของมนุษย์กับบริบทสภาพแวดล้อม ได้ดังนี้

2.2.1 กระบวนการทางพฤติกรรม

ศราวุธ เปรมใจ (2560) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ถูกกำหนดด้วยการใช้งาน และการครอบครองพื้นที่ ซึ่งร่างกายมนุษย์เริ่มต้นกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ด้วยการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อเข้าไปใช้งานและมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางกายภาพในพื้นที่นั้น อธิบายถในการเคลื่อนไหวร่างกายและเวลาเป็นตัวแปรสำคัญของกิจกรรมที่เกิดในพื้นที่ว่าง ซึ่งกระบวนการทางพฤติกรรม เกิดจากสิ่งเหล่านี้

1. การรับรู้ (Perception) คือ การเลือกรับข้อมูลจากสภาพแวดล้อมโดยผ่านทางระบบประสาทสัมผัสทั้ง 5 เรียกว่า การรู้สึก (Sensation) ซึ่งการรับรู้ผ่านการทำงานของประสาทสัมผัส แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ การรับรู้ที่มีระยะทาง เช่น การมองเห็น การได้ยิน และการดมกลิ่น อีกประเภท คือ การรับรู้ที่เกิดขึ้นแบบทันที เช่น การสัมผัส การรับรส

2. กระบวนการรู้ (Cognition) คือ การรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางจิต การจำ การคิด เป็นกระบวนการทางปัญญา นำไปสู่การเรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ เรียกว่า การเกิดระบบมโนทัศน์ มีการตีความซึ่งมนุษย์อาจที่จะเลือกรับรู้ข้อมูลที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ตามความสนใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดผลลัพธ์จากการรับรู้ที่แตกต่างกัน

3. การเกิดพฤติกรรม (Overt Behavior) เมื่อมีการรับรู้จากประสาทสัมผัส จนเกิดการตีความ ก่อให้เกิดกลไกการเคลื่อนไหวทางร่างกาย เรียกว่า พฤติกรรมภายนอก เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม แล้วกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะส่งผลกลับไปยังประสบการณ์และความทรงจำของแต่ละบุคคลที่มีต่อพื้นที่ว่าง ซึ่ง Lynch (1960) ได้ทำการศึกษาจินตภาพสาธารณะที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชน

เมือง จำนวน 2 แห่ง ซึ่งเมืองมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันด้วยรูปแบบการจัดวางผังเมือง คือ กรุงเทพมหานครที่มีการขยายตัวตามธรรมชาติ และกรุงเทพฯที่มีการออกแบบแนวแกนของเมือง นำไปสู่โอกาสในการรับรู้และการเกิดจินตภาพที่แตกต่างกัน เขาตั้งวัตถุประสงค์เพื่อหาปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวเมืองกับสภาพแวดล้อมของเมือง สังเกตการณ์ด้วยการเดินเท้าและสัมภาษณ์ชาวเมือง โดยให้เขียนแผนที่เมืองจากความทรงจำของตนเอง

จากการสำรวจพบว่าหากเมืองมีการจัดระเบียบไว้อย่างเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดคุณลักษณะเชิงเอกลักษณ์มีความเฉพาะตัวของพื้นที่ (Identity) การจัดระเบียบเชิงโครงสร้างที่ต้องสัมพันธ์กับด้านกายภาพ (Structure) และเชิงความหมาย (Meaning) อาจเป็นความหมายด้านการใช้สอยหรือความหมายทางอารมณ์ของเมือง ที่นำไปสู่การเกิดระบบมโนทัศน์ในการมองเห็น เพื่อให้เมืองนั้นๆอ่านเข้าใจได้ง่ายหรือวาดจินตภาพได้อย่างชัดเจน (Imageability)

จึงค้นพบองค์ประกอบที่ช่วยจดจำสภาพแวดล้อมของเมือง มี 5 อย่าง คือ

1. เส้นทาง (Path) เป็นช่องทางที่บุคคลใช้เพื่อสัญจร เช่น ถนน ทางรถไฟ และทางเดินเท้า มีความสำคัญมากต่อการเดินทางของคนในเมือง ขณะที่สัญจรผ่านก็ได้เห็นพื้นที่ส่วนต่างๆ ของเมืองเกิดความผูกพันกับเมือง

2.เส้นขอบ (Edge) เป็นสิ่งที่กำหนดขอบเขตของบริเวณที่ไม่ได้เป็นเส้นทางตามทัศนะของผู้สังเกต อาจเป็นเส้นแบ่งกันจากพื้นที่อีกส่วนหนึ่ง เช่น กำแพง คูเมือง และชายฝั่งทะเล

3.ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) เป็นจุดสังเกต หรือจุดอ้างอิงในการบอกทิศทาง มีหน้าที่เป็นจุดหมายตา สัญลักษณ์ชี้แนะทางกายภาพ อาจเป็นอาคาร ป้าย อนุสาวรีย์ ที่มีความสำคัญในพื้นที่นั้นๆ

4.ชุมทาง (Node) เป็นจุดศูนย์รวมหรือที่ชุมนุมคน มักมีกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างหนาแน่นจึงกลายเป็นจุดเด่นเฉพาะตัวของเมือง เช่น บริเวณสี่แยก หัวมุมถนนหรือชุมทางของสถานีขนส่ง บริเวณจัตุรัสกลางเมือง

5.ย่าน (District) เป็นบริเวณหนึ่งของเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะร่วมกันของคนในพื้นที่ ทำให้ผู้สังเกตรับรู้ได้เมื่อเข้าสู่ย่านนั้นๆ โดยแต่ละพื้นที่จะมีความแตกต่างกันตามวิถีชีวิตและสังคม

สรุปได้ว่ากระบวนการทางพฤติกรรมของผู้ใช้งานจะเกิดจากการรับรู้สภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ นำไปสู่การเรียนรู้ การสังเกตและทำความเข้าใจจากสิ่งที่พบเห็น จนก่อให้เกิดพฤติกรรมภายนอกเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม แล้วกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะส่งผลกลับไปยังประสบการณ์และความทรงจำของแต่ละบุคคลที่มีต่อพื้นที่ว่าง ซึ่งสิ่งเหล่านั้นจะส่งผลให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ถูกออกแบบไว้

2.2.2 กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะ

จากการศึกษากระบวนการทางพฤติกรรมของมนุษย์ พบว่า การใช้ชีวิตบนพื้นที่ว่างสาธารณะเริ่มต้นด้วยการรับรู้สภาพแวดล้อมกายภาพนำไปสู่กระบวนการทางปัญญา ทำให้มนุษย์คิดวิเคราะห์แล้วแสดงพฤติกรรมหรือกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะ ทำให้มีแนวคิดในการศึกษารูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะ ดังนี้

Whyte (1970) สำรวจพื้นที่ถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น พบว่า ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบพื้นฐาน คือการมองคน ระดับถัดมา คือการพบปะโดยไม่ได้ตั้งใจ และระดับสุดท้าย คือการสนทนากัน ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมมีผลมาจากสภาพแวดล้อม

Chapin (1972 อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) กล่าวว่า ระบบกิจกรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) กิจกรรมเชิงธุรกิจ (Firm Activities) เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลผลิตได้แก่ กิจกรรมการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ 2) กิจกรรมเชิงสถาบัน (Institutional Activities) เป็นกิจกรรมทางสังคมที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนภายในชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาชุมชน กิจกรรมบริการชุมชนขั้นพื้นฐาน 3) กิจกรรมบุคคลและครอบครัว (Individual and Household Activities) เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการอยู่อาศัย ได้แก่ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมพบปะสังสรรค์ และการนันทนาการ กิจกรรมเหล่านี้ถูกถ่ายทอดจากวิถีชีวิตและภูมิหลังวัฒนธรรม ระบบกิจกรรมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจากพื้นที่ทำกิจกรรมและช่วงเวลาที่ทำกิจกรรม

Lynch (1981) และ Golledge and Stimson (1997) กล่าวว่า เวลาในการเกิดกิจกรรมมีหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลา วัน สัปดาห์ และฤดูกาล ซึ่งมีความสำคัญมากพอๆ กับพื้นที่ว่าง ดังเช่น การปรากฏตัวของผู้คนบนพื้นที่ว่างในทุกๆ วันตลอดสัปดาห์ ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน บนพื้นที่ว่างที่ต่างกัน ทำให้เกิดความหลากหลายของเวลาใช้งาน อาจต้องมีระบบการบริหารจัดการ เพื่อดูแลความปลอดภัยในพื้นที่ว่าง ให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของเมืองที่แตกต่างกันไป

Gehl (1987) ได้เขียนหนังสือ “Life Between Building” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาและสำรวจกิจกรรมของมนุษย์หลากหลายระดับที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน บนพื้นที่ว่างระหว่างอาคาร ที่มีการเดินเท้าเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม คนเมืองสามารถเลือกเดินตามเส้นทางต่างๆ ได้โดยไม่จำเป็นต้องเดินตามกฎเกณฑ์ของแผนที่ มีการติดต่อสื่อสาร เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน และระหว่างพื้นที่ต่างๆ เข้าด้วยกัน ถือเป็น การสร้างประสบการณ์ที่น่าสนใจ ถนนหรือพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการสัญจรผ่านมากก็จะเกิดการซ้อนทับของกิจกรรมขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ส่งผลให้เมืองมีชีวิตชีวา ซึ่งจำแนกได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1. กิจกรรมจำเป็น (Necessary Activities) คือ กิจกรรมที่ทำเป็นกิจวัตรประจำวัน เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ สภาพแวดล้อมต่างๆ จึงไม่มีผลต่อกิจกรรม เช่น

การยื่นคอยรถประจำทาง การเดินทางไปทำงาน ไปโรงเรียน เดินทางใต้ทั้งรถยนต์และการเดินเท้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องการผู้ร่วมทำ

2. กิจกรรมทางเลือกหรือกิจกรรมนันทนาการ (Optional or Recreational Activities) คือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความต้องการส่วนตัวของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของเวลา บรรยากาศ สภาพแวดล้อม และสภาพภูมิอากาศ ที่เอื้อต่อการทำกิจกรรม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเพื่อนันทนาการและการพักผ่อน เช่น การวิ่ง ยืน เดินเล่น หรือนั่งเล่น

3. กิจกรรมทางสังคมหรือกิจกรรมผลลัพธ์ (Social or Resultant Activities) คือ กิจกรรมที่สนับสนุนให้มีส่วนร่วม และเกิดปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นผลพวงจากการที่ผู้คนมาอยู่รวมกัน ในที่นั้นๆ เพื่อทำกิจกรรมสองประเภทข้างต้น เช่น การจับกลุ่มเล่นกันของเด็ก การพูดคุยทักทาย หรืออาจเป็นแค่การได้มองเห็น สังเกตการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัว กิจกรรมทางสังคมจะมีรูปแบบที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับกลุ่มคนทางสังคม สภาพแวดล้อม และบริบทของพื้นที่

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะ

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะ	สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	
	ไม่ดี	ดี
กิจกรรมจำเป็น (Necessary Activities)	●	●
กิจกรรมทางเลือกหรือกิจกรรมนันทนาการ (Optional or Recreational Activities)	●	●●●
กิจกรรมทางสังคมหรือกิจกรรมผลลัพธ์ (Social or Resultant Activities)	●	●

ที่มา : Gehl (1970)

กิจกรรมกลางแจ้งและสภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นจะมีความสัมพันธ์กัน จากตารางสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมจำเป็นยังคงเกิดขึ้นในระดับเท่าเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพจะดีหรือไม่ดี เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ต่อมาเป็นกิจกรรมทางเลือกหรือกิจกรรมนันทนาการ จะมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยมากเมื่อมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพไม่ดี ในทางกลับกันหากสภาพแวดล้อมทางกายภาพดีขึ้น ความพึงพอใจที่คนจะไปใช้งานก็มากขึ้น ทำให้โอกาสในการเกิดกิจกรรมสูงขึ้นด้วย ส่วนกิจกรรมทางสังคมหรือกิจกรรมผลลัพธ์นั้นจะเป็นผลอันเกิดจากกิจกรรมจำเป็นและกิจกรรมทางเลือก เมื่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพดีย่อมมีโอกาสในการเกิดกิจกรรมประเภทนี้มากกว่าสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี กล่าวได้ว่าการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างสาธารณะไม่ได้เกิดจากกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่

จะต้องมีการผสมผสานรูปแบบของกิจกรรมประเภทต่างๆข้างต้นเข้าไว้ด้วยกันถึงจะเกิดกิจกรรมที่สมบูรณ์ (สภาวะเนตร สะไบ, 2552) อีกทั้งยังกล่าวถึงความสำคัญของระดับความถี่ที่เกิดกิจกรรม และการเปลี่ยนจากการทำกิจกรรมคนเดียวไปสู่การเข้าร่วมกลุ่มของผู้คนมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม หากสภาพแวดล้อมบนพื้นที่ว่างไม่เอื้ออำนวย กิจกรรมการร่วมกลุ่มนั้นก็หายไปด้วย

นอกจากนั้น สกุลชัย ตันติเศรณี (2549) ได้เขียนไว้ว่า กิจกรรม (Actives) เกิดจากการใช้สอยพื้นที่ เป็นสิ่งที่ช่วยให้พื้นที่ว่างมีชีวิตชีวามากขึ้น ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะการใช้พื้นที่ ดังนี้

1. กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความหยุดนิ่งในพื้นที่ (Static) เป็นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวน้อย ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมที่มีผลด้านจิตใจ ต้องการความสงบ เช่น พื้นที่ประกอบพิธีกรรม
2. กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหว (Dynamic) เป็นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดชีวิตชีวาในการใช้พื้นที่ (Livable) เช่น บริเวณตลาด ถนนคนเดิน ซึ่งการเคลื่อนไหวอาจเกิดได้จากระยะห่างของพื้นที่ว่าง ความต่อเนื่องของพื้นที่ อย่างไรก็ตามพื้นที่ว่างที่มีคุณภาพควรมีกิจกรรมที่ผสมผสานกันระหว่างกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความหยุดนิ่งและเคลื่อนไหว เพื่อก่อให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่เดียวกัน

อัครพล ธัญญเกษตร (2559) ได้รวบรวมไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้งานนอกจากด้านกายภาพของพื้นที่สาธารณะ ยังมีปัจจัยเฉพาะของตัวผู้ใช้งาน ที่จะชี้วัดความสำเร็จของพื้นที่นั้นๆ ได้แก่ 1) เพศ (Gender) จากงานวิจัยของ Zubir & Brebbia (2013) พบว่า ผู้ใช้งานเพศหญิงจะมีความกลัวและหวาดระแวงต่อการเข้าใช้พื้นที่สาธารณะ แต่อีกด้านกลับพบว่าผู้ใช้งานเพศหญิงเข้าใช้พื้นที่ในปริมาณที่มากกว่าเพศชาย (Terlinder, 2013) ดังนั้นแล้วการออกแบบพื้นที่สาธารณะที่ดีจึงควรคำนึงถึงความรู้สึกปลอดภัย เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมกันในการเข้าใช้งานทั้งเพศหญิงและเพศชาย 2) อายุ (Age) ผู้ใช้งานที่มีอายุแตกต่างกันย่อมมีความต้องการในการใช้งานบนพื้นที่สาธารณะที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้ใช้งานกลุ่มที่มีอายุน้อยและผู้ใช้งานวัยชราจะมีข้อจำกัดในการเข้าใช้พื้นที่มากกว่าวัยอื่นๆ เช่น ทางลาดเพื่อผู้สูงวัย ที่นั่งพัก และบริเวณที่มีร่มเงา จึงควรออกแบบโดยคำนึงถึงความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้งานทุกช่วงอายุ 3) เชื้อชาติ (Race) บางพื้นที่ออกแบบโดยไม่ได้คำนึงถึงวิถีชีวิต หรือค่านิยมเฉพาะของคนในพื้นที่ ทำให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดในการใช้งานบนพื้นที่สาธารณะ จึงควรออกแบบให้พื้นที่สาธารณะมีความยืดหยุ่นไปตามจุดประสงค์ที่แตกต่างกันได้ ไม่ควรมีการแบ่งแยกผู้ใช้งาน

จากการศึกษาแนวคิดกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ สรุปได้ว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นย่อมเกิดจากการรับรู้สภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ว่าง ซึ่งหากจะทำให้พื้นที่ว่างนั้นประสบความสำเร็จ ก็จะต้องประกอบด้วย ผู้คนหลากหลายประเภทที่มาใช้งานบนพื้นที่ว่างได้อย่างหลากหลายเวลา และหลากหลายวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพื้นที่ว่าง และ

เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนด้วยตนเองในพื้นที่ว่าง ดังที่ ไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ (2551) นิยามไว้ว่าพื้นที่นั้นจะมี “ความอเนกประโยชน์” (Multi-Use) แต่หากพื้นที่ว่างสาธารณะเงียบเหงาไม่มีกิจกรรมเกิดขึ้นก็จะถือว่าไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีความสอดคล้องกันกับแนวคิดกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะแล้วนั้น ยังทำให้ทราบถึงปัจจัยอื่นๆ ที่ตามมานอกจากปัจจัยด้านกายภาพ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดคุณสมบัติด้านกายภาพที่ดี ที่ทำให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ สามารถจำแนกเป็น 3 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

2.3.1 ปัจจัยด้านกายภาพระดับเมือง จำแนกตาม กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) ได้ดังนี้

2.3.1.1 โครงข่ายเส้นทาง

Sitte (1889 อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดโครงข่ายเมือง ดังนั้นพื้นที่ว่างสาธารณะจึงต้องมีความเชื่อมโยงกับเนื้อเมือง เส้นทางถนน และสิ่งปลูกสร้าง สามารถแสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะของแต่ละบุคคล โครงข่ายพื้นที่ว่างที่ซ้อนทับกับเส้นทางการสัญจร และพื้นที่แสดงออกทางสังคม

Lynch (1960) กล่าวว่า เส้นทางถนนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ใช้เชื่อมโยงมุมมองของสถานที่ต่างๆ ภายในเมือง พื้นที่สาธารณะที่มีคนใช้งานจำนวนมากมักมีรูปแบบโครงข่ายการสัญจรเป็นจุดหมายตา เพื่อจดจำสถานที่ต่างๆ บาทวิถีในย่านพาณิชยกรรม ย่านใจกลางเมือง และย่านที่อยู่อาศัย จึงเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น พบปะพูดคุย เดินทางไปทำงาน ซื้อขายสินค้า

Gibberd (1967) และ Whyte (1980) ได้ทำการศึกษาพบว่า ปัจจัยในการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะไม่ได้ขึ้นอยู่กับความงาม องค์ประกอบการตกแต่ง รูปร่างหรือขอบเขตมากนัก แต่ปัจจัยความสำเร็จมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งที่ตั้ง ควรตั้งอยู่ใกล้เส้นทางการสัญจรที่คนสามารถเดินเท้าในอัตราที่สูง รวมถึงความสะดวกในการเข้าถึงและเชื่อมต่อพื้นที่นั้นกับพื้นที่อื่นๆ ในเมือง จะเอื้อให้เกิดความนิยมในการเข้าไปใช้งานได้มากกว่า (สกุลชัย ดันติเศรณี, 2549)

Burden (1977 อ้างถึงใน ไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ, 2551) ได้สำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลสนับสนุนความคิดที่ว่า รูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของเมือง (Urban Structure) ซึ่งพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างสาธารณะ

จะส่งเสริมให้เกิดการเดินทาง แสดงให้เห็นว่า ตำแหน่งที่ตั้งและความสัมพันธ์กับถนน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะชี้ว่าพื้นที่ว่างใดจะถูกใช้งานหรือมีกิจกรรมเกิดขึ้น

Cohen (1999 อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) ให้ความเห็นว่าการดำเนินชีวิตของเมือง คือความชัดเจนของลำดับศักดิ์เส้นทางถนน ขนาดของบล็อกที่มีระยะสั้น และความเชื่อมโยงกับโครงสร้างเมืองที่เหมาะสม จะเป็นพื้นที่ทำให้คนมีโอกาสมาพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการ เช่น จุดตัดทางแยก หัวมุมของบล็อกอาคาร

ไซตรี ภัคดีสุขเจริญ (2551) กล่าวว่า เส้นทางการสัญจรที่หลากหลายในเมือง มีปริมาณการสัญจรที่แตกต่างกัน และปริมาณการสัญจรนั้นจะทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่แตกต่างกัน ซึ่งจะสัมพันธ์กับกิจกรรมที่เกิดบนพื้นที่นั้น

2.3.1.2 การใช้ประโยชน์อาคาร

Jacobs (1961) เขียนในหนังสือ The Death and Life of Great American Cities ไว้ว่า เมืองที่ดีควรมีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน (Mix Use) ในพื้นที่ย่านควรมีการใช้ประโยชน์ที่ดินมากกว่า 2 รูปแบบ มีการผสมผสานของอาคารในรูปแบบต่างๆ โดยส่งเสริมการพัฒนาเมืองให้มีความหนาแน่นอย่างเหมาะสม ซึ่งหากในพื้นที่มีทั้งแหล่งงานและที่อยู่อาศัย จะช่วยดึงดูดความสนใจจากผู้ที่เดินเท้าได้เป็นอย่างดี ทำให้เมืองเกิดกิจกรรมที่ซ้อนทับกันอย่างคึกคัก ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายสินค้า หรือการพบปะสังสรรค์

Urban Land Institution (1976) เสนอแนวความคิดการพัฒนาเมืองแบบผสมผสาน ว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่เมือง ควรมีมากกว่า 3 ประเภท เช่น พาณิชยกรรม ที่อยู่อาศัย พื้นที่นั้นหนาแน่น ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันและสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ร่วมกันได้ สามารถเชื่อมต่อกันด้วยแนวทางการเดินที่ต่อเนื่อง จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาเมืองและคุณภาพชีวิตที่ดี

Whyte (1980) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาพื้นที่ว่างให้มีการใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างดีนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ปัจจัยระดับเมือง ระดับย่าน ระดับพื้นที่ว่างและพื้นที่โดยรอบ ซึ่งปัจจัยระดับเมืองที่สำคัญนั้น คือ ขนาดเมือง ความหนาแน่นของเมือง และพื้นที่ว่างควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน ได้แก่ ที่อยู่อาศัย สำนักงาน สถานราชการ และตลาด จะทำให้เกิดการดำเนินชีวิตของชุมชน

Conzen (1981 อ้างถึงใน สมลักษณ์ บุญณรงค์, 2549) อธิบายว่า การใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบพื้นที่ว่างจะแสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มหรือกระจายตัวของกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันหรือขัดแย้งกัน

Francis (1990 อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) ระบุว่าที่ตั้งของพลาซ่าที่จะดึงดูดผู้ใช้อย่างหลากหลาย ควรตั้งอยู่ในย่านที่ผสมผสานทั้งโรงแรม อพาร์ทเมนต์ สำนักงาน ร้านค้า ซึ่งจะเกิดการเดินทางระหว่างสถานที่อยู่ตลอดเวลา เช่น การเดินทางจากบ้านไปที่ทำงาน การเดินทางจากบ้านไปโรงเรียน

สรุปได้ว่าโครงข่ายเส้นทางและการใช้ประโยชน์อาคาร เป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่อยู่ในโครงสร้างเชิงสัณฐานของเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความหนาแน่นและเศรษฐกิจของเมือง จึงอาจส่งผลกระทบต่อขนาดพื้นที่ว่างสาธารณะ การเข้าใช้พื้นที่ว่าง รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมือง

2.3.2 ปัจจัยด้านกายภาพระดับพื้นที่ จำแนกตามการศึกษาต่างๆ (สกุลชัย ตันติเศรณี, 2549; ไชตรี ภัคดีสุขเจริญ, 2551; กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550; พรรณทิภา สายวัฒน์, 2552) ได้ดังนี้

2.3.2.1 การเข้าถึงพื้นที่

Jacobs (1961) กล่าวว่า การสัญจรจากพื้นที่อื่นๆ เข้าสู่พื้นที่ว่างได้อย่างต่อเนื่อง มีการใช้งานของถนน และบาทวิถี ที่เชื่อมโยงกันด้วยการเดินเท้า รถจักรยานหรือระบบขนส่งสาธารณะ จะเกิดเป็นโครงข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

Gehl (1987) ทำการศึกษาพื้นที่กลางเมืองโคเปนเฮเก้น พบว่า คุณภาพกิจกรรมต่างๆจะแปรผกผันกับความหนาแน่นของการสัญจรด้วยรถยนต์ นั่นคือ ชุมชนที่มีการสัญจรของรถยนต์อย่างหนาแน่น กิจกรรมทางเลือกและกิจกรรมทางสังคมจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย จึงควรส่งเสริมการเข้าถึงพื้นที่ด้วยวิธีอื่นๆ

Buchanan (1988 อ้างถึงใน สมลักษณ์ บุญณรงค์, 2549) กล่าวว่า หากการใช้ถนนคำนึงถึงเพียงแค่การสัญจรของรถยนต์ จะเป็นการตัดโอกาสของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จึงเกิดแนวคิดถนนแบ่งปัน (Shared Streets) เพื่อประสานการใช้งานของคนเดินเท้าและรถยนต์

Speck (2012 อ้างถึงใน ฐาปนา บุญยประวีตร, 2559) เสนอแนวคิดเมืองแห่งการเดินต้องพึ่งพาการแจกจ่ายระบบขนส่งที่ดี ซึ่งจะต้องพาคนไปยังพื้นที่ต่างๆ ที่อยู่นอกระยะการเดินเท้าได้ ไม่ใช่แค่เป็นการประหยัดพลังงาน แต่เป็นการส่งเสริมสุขภาพให้แก่ผู้คนและส่งเสริมความมีชีวิตชีวาบนถนนและทางเท้า ทำให้เมืองมีสถิติการเกิดอาชญากรรมและอุบัติเหตุได้น้อยลง จำกัดพื้นที่ถนนให้รถยนต์วิ่งช้าลง และจัดสรรเส้นทางปั่นจักรยานที่ใช้ร่วมกันกับถนนได้อย่างปลอดภัย

กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) กล่าวว่า โครงข่ายเส้นทางที่เอื้อให้เกิดการเดินทางด้วยรูปแบบการขนส่งที่หลากหลายทางเลือก ย่อมส่งเสริมให้เกิดการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ว่างได้มากขึ้น

ฐาปนา บุญยประวีตร (2559) เสนอแนวทางการวางผังและออกแบบเพื่อสร้างเมืองแห่งการเดิน คือ การเชิญชวนให้คนออกมาเดินเท้า ชี้อจักรยาน โดยเชื่อมโยงกับ

ชีวิตประจำวัน ซึ่งจะต้องมีโครงสร้างพื้นฐาน เส้นทางเดินเท้า ทางปั่นจักรยานที่มีคุณภาพ โดยปกติระยะของเมืองที่เหมาะสมกับการเดินเท้าที่คนสามารถยอมรับได้จะมีระยะ 400-500 เมตร

2.3.2.2 การมองเห็น

Project for Public Space (2000) เสนอว่า สิ่งสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะ คือ ต้องง่ายต่อการเข้าถึงและมีการเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ ประกอบด้วย การเข้าถึงด้านการมองเห็น สามารถมองเห็นพื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างชัดเจนทั้งในระยะใกล้หรือระยะไกล ยิ่งมองเห็นได้ง่ายก็ยิ่งมีผลต่อการตัดสินใจเข้าใช้พื้นที่ และการเข้าถึงด้านกายภาพ ที่สามารถเดินทางมาใช้งานได้อย่างสะดวก

Benedikt (1979 อ้างถึงใน ไชศรี ภักดีสุขเจริญ, 2551) เรียกพื้นที่ที่ถูกมองเห็นจากจุดใดจุดหนึ่งนั้นว่า “สนามทัศน” (Isovist Field) สิ่งปิดล้อมในพื้นที่ตลอดจนการจัดวางพื้นที่ให้สัมพันธ์กับพื้นที่อื่นๆ มีผลทำให้ขนาดของสนามทัศนในแต่ละตำแหน่งเปลี่ยนแปลงไป หากพื้นที่สาธารณะใดถูกมองเห็นและมีมุมมองออกสู่พื้นที่อื่นได้หลายมุมและกว้างไกล จะสามารถดึงดูดผู้คนให้เข้าใช้พื้นที่อย่างหลากหลายวัตถุประสงค์ ในหลากหลายเวลา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Turner and Penn (1999)

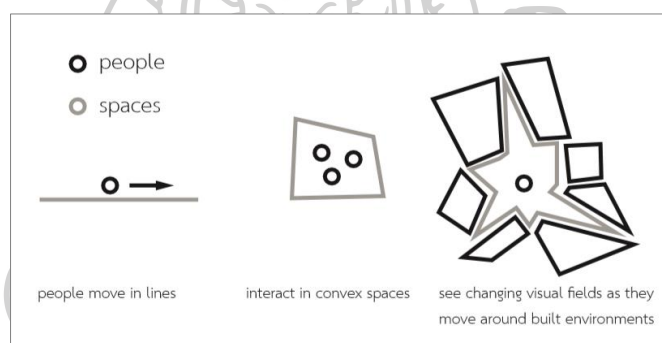

ภาพที่ 8 แสดงพื้นที่สนามทัศนที่มีจุดมองแตกต่างกัน 3 ตำแหน่ง
ที่มา: Benedikt (1979)

Hillier (1996 อ้างถึงใน พรรณชิตา สายวัฒน์, 2552) ได้เสนอปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ว่างประสบความสำเร็จ 2 ประการ คือ การเลื่อนไหลเชื่อมต่อของมุมมองสายตา (Visual Connection) ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดเหมาะสม มีขอบเขตชัดเจน และมีการโอบล้อมของอาคารอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลต่อมุมมองที่เห็นได้จากภายนอก ทำให้ผู้คนเกิดความรู้สึกเชื่อเชิญเข้าสู่พื้นที่ และหากพื้นที่ว่างสาธารณะมีโครงข่ายการเข้าถึง (Accessibility) ได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ผู้คนก็จะสามารถสัญจรจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งในระบบได้อย่างเสรี ส่งผลโดยตรงต่อระดับการเข้าใช้งาน ทำให้ถนนและพื้นที่ว่างสาธารณะมีกิจกรรมการสัญจรเพื่อผ่านพื้นที่ (Moving

Through) และเพื่อการเข้าถึงพื้นที่ (Moving To) เกิดการไหลเวียนของผู้คนมากมายที่มีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน ก่อให้เกิดชีวิตสาธารณะที่สมบูรณ์ในพื้นที่นั้นๆ ลักษณะทางกายภาพจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนได้ ซึ่งลักษณะรูปทรงและการจัดวางพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ทำให้ทัศนียภาพในการมองเห็นของคนที่อยู่ในพื้นที่แตกต่างกันออกไปด้วย

อภिरตี เกษมสุข (2561) กล่าวว่า Space Syntax เป็นโปรแกรมในการวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างเชิงสัณฐานของพื้นที่ เพื่อการศึกษาและทำความเข้าใจโครงสร้างเชิงสัณฐานพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง ผ่านการสังเกตการณ์พฤติกรรมของผู้ใช้งาน ความนิยมในการใช้งานบนพื้นที่ โดยมีหลักการ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) เป็นพื้นที่ที่มีแนวทางการสัญจรเกิดขึ้นเป็นเส้นตรงเชื่อมต่อกัน (Axial Line) 2) เป็นพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมหรือเกิดประโยชน์ให้สอย (Convex Space) 3) เป็นพื้นที่ที่มีมุมมองเห็นจุดต่างๆ ที่แตกต่างกันไปเมื่อเคลื่อนที่ (Visual Field) ทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นในระบบพื้นที่ซึ่งจะแสดงถึงโครงข่ายความสัมพันธ์ของที่ว่าง

ภาพที่ 9 แสดงนิยามของที่ว่าง ตามหลักการของ Space syntax
ที่มา: อภिरตี เกษมสุข (2561)

ปราณระฟ้า พรหมประวัตติ (2549) ได้ทำการศึกษาโดยใช้โปรแกรม Space Syntax พบว่า ลักษณะเชิงสัณฐานที่แตกต่างกันของพื้นที่ เอื้อให้เกิดมุมมองที่แตกต่าง บางพื้นที่มีศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงสูงแต่กลับไม่เอื้อให้เกิดการเข้าไปใช้พื้นที่ เช่น พื้นที่ลานโล่ง ส่วนพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมด้วยถนนเข้าถึงไม่สะดวก มีค่าศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงต่ำ แต่เอื้อให้เกิดการใช้งานได้ดี เช่น พื้นที่ตามตรอก ซอยต่างๆ เนื่องจากพื้นที่นั้นมีร้านค้า และสามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นๆในเมืองได้อย่างสะดวก ดังนั้น ศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงจึงไม่ได้เอื้อให้เกิดการใช้พื้นที่ว่าง เสมอไป

2.3.2.3 ความสะดวกสบาย

Ellis (1973 อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) ได้ศึกษาแนวคิดในแบบคลาสสิกว่าการเล่นเป็นการพักผ่อน อุปกรณ์นั้นหนทางการเป็นเครื่องมือส่งเสริมการเล่นการแข่งขันของ

คนอย่างหนึ่ง ใช้เพื่อออกกำลังกายหรือระบายอารมณ์ความรู้สึก ลดความเครียด เสริมสร้างพัฒนาการ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความจำเป็นและเอื้ออำนวยความสะดวก จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานพื้นที่ว่างได้ดียิ่งขึ้น

Gehl (1987) และ Whyte (1980) ได้เสนอองค์ประกอบที่สนับสนุนให้คนมาใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ได้แก่ การมีที่นั่ง (Seating) ให้ผู้คนได้แวะนั่งพัก นั่งรอรถหรือนั่งพูดคุยกันตามอัธยาศัย ซึ่งจำนวนที่นั่งและการจัดวางรูปแบบที่นั่งก็มีผลต่อการใช้งานในพื้นที่ สภาพแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมก็เช่นกัน จัดให้มีพื้นที่สีเขียวหรือต้นไม้ที่ช่วยให้ร่มเงาประกอบกับมีลมพัดผ่านตลอดเวลาก็จะทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกเย็นสบาย (Comfort) และองค์ประกอบสุดท้าย คือ สาธารณูปการ โดยมีแสงสว่าง (Lighting) ที่ใช้ในการมองเห็น เพื่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย หรืออาจใช้ประดับตกแต่งให้เกิดความรู้สึกต่างๆ ต่อพื้นที่นั้นๆ

Carr (1995 อ้างถึงใน พรรณทิภา สายวัฒน์, 2552) ได้ศึกษาพื้นที่สาธารณะด้วยวิธีสังเกตการณ์และเก็บข้อมูลความต้องการของคนเดินเท้า พบว่า ปริมาณการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในเมือง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่ที่ผู้ออกแบบกำหนดให้เท่านั้น แต่เป็นผลมาจากปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ความสะดวกสบาย การมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพักผ่อนหย่อนใจ และการทำกิจกรรม

The Project for Public Space (2000) ได้อธิบายไว้ว่า สิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้คนตัดสินใจเข้าใช้งานในพื้นที่สาธารณะ คือ ความรู้สึกปลอดภัย (Safety) ความสะอาด (Cleanliness) รวมทั้งการมีภูมิทัศน์ที่ดีให้ความรู้สึกผ่อนคลาย (Relax) จะทำให้ผู้ใช้พื้นที่ว่างรู้สึกสบายใจมากยิ่งขึ้น

Gemzo (2004 อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) กล่าวถึงการเดินและการร่วมกิจกรรมของประชาชนว่า การออกแบบต้องตอบรับกับสภาพอากาศพื้นถิ่นอย่างมีคุณภาพจึงจะเกิดการใช้งานครบถ้วนกว่าพื้นที่ที่ไม่ได้รับการออกแบบ เช่น การมีร่มเงาปกคลุม

2.3.2.4 องค์ประกอบของพื้นที่

ปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ ถือเป็นปัจจัยภายในของพื้นที่ว่างที่จะทำให้เกิดการใช้งาน ยิ่งหากพื้นที่ว่างมีภาพลักษณ์เฉพาะตัวหรือได้รับการออกแบบที่สื่อความหมายสำคัญต่อเมือง เพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้คนในสังคมเข้าใจตรงกัน เช่น ลานใช้จัดกิจกรรมตามประเพณี หรือพื้นที่ว่างที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ก็จะช่วยสร้างเสน่ห์ให้แก่พื้นที่ว่าง สามารถดึงดูดผู้คนให้เข้ามาใช้งานในพื้นที่ว่างได้มากขึ้นด้วย

Lennard (1995 อ้างถึงใน สุกุลชัย ดันติเศรณี, 2549) กล่าวว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีจะต้องให้ความรู้สึกถึงนัยยะของความเป็นสถานที่ (Sense of Place) จะแสดงให้เห็นจากสถาปัตยกรรมที่แวดล้อม ถนน และลักษณะบนพื้นที่โล่งนั้น เพื่อบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่

ยังคงอยู่ รวมถึงความสำคัญของสถานที่นั้น ประกอบด้วย วัสดุประกอบ สี ขนาดรูปทรง และพื้นผิว ตลอดจนมีการประดับด้วยน้ำพุ อนุสาวรีย์ หรือประติมากรรมที่สวยงาม ส่งเสริมให้ผู้ชมมีความสนใจ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่มากขึ้น

Marcus & Fancis (1998 อ้างถึงใน สกุลชัย ตันติเศรณี, 2549) รวบรวมเกณฑ์การออกแบบลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีคุณภาพจะต้องเกิดขึ้นจากองค์ประกอบสามมิติที่ส่งผลต่อการรับรู้สภาพแวดล้อม ทำให้ผู้คนเกิดความรู้สึกเชื่อใจเข้าใช้งานในพื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่ว่างจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทและสภาพภูมิประเทศ ดังต่อไปนี้

1. ขนาด (Size) ที่เหมาะสมของพื้นที่ว่าง เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ ได้แก่

1) ความสำคัญหรือหน้าที่ของพื้นที่ว่างที่มีต่อชุมชนเมืองจะต้องพิจารณาอย่างเป็นระบบ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีความสำคัญมากกว่า มักจะมีขนาดใหญ่กว่าพื้นที่ว่างสาธารณะอื่นๆ

2) ปริมาณของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าง มีความสัมพันธ์โดยตรงกับจำนวนและประเภทของผู้ใช้งาน ดังนั้นขนาดของพื้นที่ว่างจึงต้องมีขนาดใหญ่พอที่จะรองรับการทำกิจกรรมได้

3) ผลกระทบทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความรู้สึกในการรับรู้ (Perception) ซึ่งพื้นที่ว่างที่มีขนาดใหญ่จะทำให้การรับรู้ในลักษณะปริมาตรได้น้อยลง ดังนั้นพื้นที่ว่างโดยทั่วไปจึงควรมีขนาดไม่เกิน 60x150 เมตร นอกจากนี้จะเพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่น องค์กรที่ดีในการกำหนดขนาดของพื้นที่ว่างอาจกำหนดได้จากระยะการมองเห็นและมุมมองการปิดล้อมของอาคารข้างเคียงในสัดส่วนที่เหมาะสม ซึ่งระยะการมองเห็นของคนปกติ อยู่ที่ 24 เมตร ส่วนพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ควรมีระยะไม่เกิน 135 เมตร

2. รูปร่าง (Shape) เกิดจากการปิดล้อมของกลุ่มอาคารในพื้นที่เมือง ซึ่งควรรับรู้ได้จากทุกๆตำแหน่งโดยรอบพื้นที่ว่าง รูปร่างของพื้นที่ว่างที่เป็นรูปทรงเรขาคณิตพื้นฐานที่เรียบง่าย (Simple) เช่น สี่เหลี่ยมจัตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า วงกลม และวงรี จะช่วยให้เกิดการรับรู้รูปร่างและเข้าใจในพื้นที่ว่างนั้นได้ง่ายกว่ารูปร่างอื่นๆ เนื่องจากการรับรู้ด้านรูปร่างของผู้คน ส่วนหนึ่งต้องอาศัยจินตนาการ หรือการคาดเดาขึ้นในสมอง และแนวการวางตัวของอาคารที่ปิดล้อมพื้นที่ว่างนั้นจะสร้างกรอบรูปร่างของที่ว่างให้เห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งหากพื้นที่ว่างมีรูปร่างไม่แน่นอนคนก็จะรับรู้และจดจำได้ยากกว่า

3. ขอบเขต (Edge) ขอบเขตที่มีความต่อเนื่องกัน จะช่วยให้พื้นที่ว่างนั้นมีความชัดเจนมากขึ้น กำหนดโดยองค์ประกอบในทาง 3 มิติ (อิติมา กลางกำลัง, 2550)

1) ระนาบผนัง หรือระนาบทางตั้ง (The Panel, Wall Frame) โครงสร้างต่างๆ ที่ปิดล้อมพื้นที่โดยมีความสูงในแนวตั้ง ได้แก่ อาคารโดยรอบ กำแพง รั้ว และแนวของไม้ยืนต้นหรือไม้พุ่ม

2) ระนาบพื้น หรือระนาบในแนวนอน (The Floor) ถูกกำหนดโดยแนวอาคาร ถนน ทางเท้า การเล่นระดับพื้น (Level Changes) ให้อัตราระดับพื้นขึ้นหรือลดระดับลง และการตกแต่งวัสดุปูพื้น (Paving) ให้มีความแตกต่างจะส่งผลต่อมุมมองหรือการรับรู้ขอบเขตของพื้นที่ว่าง เพื่อเพิ่มความสวยงามและช่วยแก้ปัญหาต่างๆในพื้นที่ว่างได้อีกด้วย

3) ระนาบเพดาน หรือระนาบระดับเหนือศีรษะ (Ceiling) ได้แก่ โครงสร้างหลังคา สิ่งปกคลุมที่ยื่นออกมาจากตัวอาคาร พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่มักเปิดโล่งสู่ท้องฟ้า

4. ส่วนปิดล้อม (Enclosure) พื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีจะต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน ซึ่งอาจเกิดจากการปิดล้อมด้วยอาคารเพื่อให้อุณหภูมิถึงความเป็นอาณาเขต ส่งเสริมให้ผู้ใช้สนใจกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งความสูงของอาคารปิดล้อมควรมีความสัมพันธ์กับขนาดของพื้นที่ว่าง ถ้าอาคารปิดล้อมสูงเกินไปจะทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกถูกกดดัน อึดอัด ถ้าต่ำเกินไปก็จะรู้สึกถึงความโล่งจนเกินพอดี สัดส่วนความกว้างของพื้นที่ว่างต่อความสูงของอาคารปิดล้อม ไม่ควรเกิน 3:1 จะเกิดคุณภาพในการรับรู้ได้อย่างชัดเจน บางกรณีอาจได้ถึง 4:1 ขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรม อาคารปิดล้อมพื้นที่ว่างควรมีความสูงที่ใกล้เคียงกัน จะทำให้การรับรู้ปริมาตรที่ว่างยังมีความชัดเจนขึ้น อากาศถ่ายเทสะดวกและแสงแดดส่องถึงได้ หากแตกต่างกันก็ไม่ควรเกินร้อยละ 25 ของความสูงโดยเฉลี่ยของอาคารปิดล้อมทั้งหมด อาคารที่มีความสูงแตกต่างจากอาคารอื่นๆที่ปิดล้อมอยู่มาก จะทำให้ความรู้สึกปิดล้อมลดลง เนื่องจากอาคารสูงนั้นเป็นจุดสนใจทางสายตามากกว่าความสูงของกลุ่มอาคารปิดล้อม (จิตติศักดิ์ ธรรมาภรณ์พิลาศ, 2558)

สรุปได้ว่าการเข้าถึงพื้นที่ การมองเห็น ความสะดวกสบาย และองค์ประกอบของพื้นที่ เป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่ปรากฏอยู่บนพื้นที่ว่างสาธารณะ ซึ่งในบางปัจจัยมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน หากในพื้นที่ว่างประกอบด้วยปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ก็ควรจะส่งเสริมให้ผู้คนเข้าไปใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างหลากหลาย ตามความต้องการที่แตกต่างกัน

2.3.3 ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ จำแนกตามการศึกษาต่างๆ (สกุลชัย ตันติเศรณี, 2549; กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550; พรรณทิภา สายวัฒน์, 2552) อธิบายได้ดังนี้

นอกจากปัจจัยด้านกายภาพจะมีส่วนทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะประสบความสำเร็จแล้ว ผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างที่มีหลากหลายประเภท วัย เพศ เชื้อชาติ ก็เป็นตัวกำหนดบทบาทกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างด้วย เมื่อมีพื้นที่ว่างและผู้ใช้งาน ทั้งสองอย่างจะทำให้เกิดระบบกิจกรรมขึ้นในพื้นที่ว่าง นั่นคือกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของที่ตั้งอีกด้วย

ผู้ที่ริเริ่มแนวคิดด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ Jacobs (1961) ว่าด้วย การใช้ชีวิต สาธารณะบนท้องถนน และบาทวิถี เป็นวิถีทางสังคมที่สมบูรณ์ของมนุษย์ มีการใช้ชีวิตอย่างอบอุ่น มีร้านค้าปลีก ร้านอาหาร หาบเร่แผงลอยริมถนน สามารถดึงดูดผู้คนได้ในทุกระดับ นำไปสู่การเกิด กิจกรรมทางการค้าและเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สอดคล้องกับ Crawford (1999) ได้อธิบายเพิ่มเติม ถึงแนวคิดการใช้พื้นที่ถนนและพื้นที่ว่างเปล่าเพื่อการค้าขายชั่วคราวหรือร้านค้าหาบเร่ เป็นวิถีชีวิต ของชุมชนสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น และสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้มีชีวิตชีวา สร้างการจูงใจให้ผู้คนทุกระดับ ทุกวัย เข้ามาเดินผ่านมากขึ้น และมีการหยุดเพื่อพูดคุยซื้อขายสินค้า (สกุลชัย ดันติเศรณี, 2549)

The Project for Public Space (2000) เสนอว่าพื้นที่สาธารณะที่ประสบความสำเร็จ จะเกิดการใช้งานและเกิดความเป็นสังคม (Sociability) ซึ่งจะส่งผลทำให้เมืองมีสีสันเกิด ความสนุกสนานและมีชีวิตชีวา แต่ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างย่อมมีบทบาทในการกำหนด กิจกรรมที่จะเกิดด้วยเช่นกัน ดังเช่น เพื่อการออกกำลังกาย โฆษณาแสดง จัดกิจกรรมตามประเพณี เทศกาลงานรื่นเริง และกิจกรรมอื่นๆ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Uniqueness) ของชุมชนและ เกิดเป็นความภาคภูมิใจ (Pride) ของชุมชนในที่สุด ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) แล้วเกิดการร่วมมือร่วมใจกัน (Co-operation) ช่วยกันสอดส่องดูแล มีระบบการจัดการ พัฒนาพื้นที่ว่างนั้นให้ดีขึ้น

Hillier and Hanson (1984) เสนอทฤษฎีเศรษฐกิจสัญจร คือ พื้นที่ที่มีระดับการสัญจร สูงกว่าปกติ จะดึงดูดกิจกรรมการค้าให้มากระจุกตัว เกิดเป็นศูนย์กลางที่มีกิจกรรมหลากหลาย สามารถพบได้ในย่านที่มีความหลากหลายของผู้คน เช่น ย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง

Lennard (1995) กล่าวว่า พื้นที่ว่างที่ถูกใช้โดยคนในชุมชน ถือเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัว กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะประสบความสำเร็จ เพราะเริ่มจากการผสมผสานของการใช้งานพื้นที่ เดิม ตามฤดูกาลและประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เกิดกิจกรรมร่วมกันทั้งในระดับครอบครัวและ ชุมชน โดยใช้วิถีชีวิตของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ ซึ่งจะเกี่ยวข้องในหลายมิติ ได้แก่ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่น ดังเช่น การเปลี่ยนถนนในกรุง โคเปนเฮเกนให้เป็นถนนคนเดิน มีขบวนพาเหรดและการจัดงานเทศกาล พบว่า มีผู้คนมาใช้ถนน เพิ่มขึ้น เกิดกิจกรรมในชีวิตประจำวันมากขึ้น ช่วยดึงดูดผู้คนและนักท่องเที่ยว เพิ่มโอกาสในการ ถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน อีกทั้งยังเป็นการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมที่ หายไปให้กลับมามีชีวิตชีวา (กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550)

Quigley (1998 อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) ทำการศึกษาผลกระทบทาง เศรษฐกิจจากความหลากหลายของเมืองในกรุงลอนดอน พบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นเหตุผลสำคัญ ที่ทำให้พื้นที่เกิดความหนาแน่นประชากร

ปาริชา มุสิกคามะ (2551 อ้างถึงใน พรรณทิภา สายวัฒน์, 2552) ชี้ให้เห็นว่า พลวัตเชิงพื้นที่ (Dynamics of Space) เกิดขึ้นจากความหลากหลายของกิจกรรม ผู้คน และช่วงเวลา ซึ่งการใช้งานบนพื้นที่อย่างหลากหลายจะสร้างบรรยากาศของชุมชนเมืองที่มีชีวิตชีวา สะท้อนถึงเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของชุมชน จึงมีผลต่อการพัฒนาเมือง นั่นคือเมื่อพื้นที่มีพลวัตเชิงพื้นที่สูง สามารถดึงดูดผู้คนและกิจกรรมการค้าบริการให้เข้ามาในพื้นที่ได้มากขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและพื้นที่ปูพื้นที่โดยรอบให้มีการใช้งานเพิ่มขึ้น

เว็บไซต์ Walk Score กล่าวว่า พื้นที่ว่างหรือถนนที่แวดล้อมด้วยกิจกรรมการค้า และการประดับตกแต่งหน้าร้านแต่ละหลังโดยไม่ซ้ำจำเจกัน ถือเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้คนเดินเท้าหรือผู้ที่ผ่านไปมาเกิดความรู้สึกอยากแวะชม เกิดกิจกรรมขึ้นบนพื้นที่ เมื่อพื้นที่ไม่มีจุดดึงดูดก็ทำให้ผู้คนไม่มีความต้องการเข้าถึงพื้นที่ โดยการประเมินศักยภาพการเดินทางได้คิดคะแนนจากความสามารถในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกภายในระยะที่ผู้คนเดินเท้า แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ คะแนนอันดับ 1 ร้านอาหาร ร้านขายของชำ คะแนนอันดับ 2 ร้านค้า ร้านกาแฟ คะแนนอันดับ 3 ธนาคาร โรงเรียน สวนสาธารณะ ร้านหนังสือ สถานบันเทิง อีกทั้งยังพบว่า ค่า Walk Score มีความสอดคล้องกับตัวแปรอื่น เช่น จำนวนประชากรต่อพื้นที่ ความพร้อมของทางเท้าและการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ

เว็บไซต์ Good Walk (2018) โครงการเมืองเดินได้ เดินดี ได้เสนอการคำนวณศักยภาพการเข้าถึงสาธารณูปการที่ส่งเสริมการเดินเท้า และคะแนนการเดินทางได้จะประกอบด้วยสถานที่ดึงดูดการเดิน 6 ประเภท คือ แหล่งงาน สถานศึกษา แหล่งช้อปปิ้งเพื่ออุปโภค-บริโภค พื้นที่นันทนาการ แหล่งธุรกิจ และสถานที่ขนส่งสาธารณะ

จะเห็นได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าง นักคิดได้ให้ความสำคัญแก่องค์ประกอบผู้ใช้ กิจกรรม วิถีชีวิตและวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้จะส่งผลทางอ้อมแก่เศรษฐกิจของเมือง ควบคู่ไปกับความหนาแน่นของเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารแวดล้อม สิ่งทีกล่าวมาทั้งหมดนี้จะส่งผลทางตรงต่อสภาพสังคมของชุมชน ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทำให้เมืองมีความคึกคัก มีชีวิตชีวา

2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างสาธารณะและกิจกรรมการใช้พื้นที่ว่าง โดยมีกระบวนการศึกษาและเครื่องมือประมวลผลที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ได้ดังนี้

1. ตรรกะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในเมืองเชียงใหม่

การศึกษาของ กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ โครงสร้างเชิงสัมพันธ์และผู้ใช้พื้นที่ ค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพื้นที่ที่

แตกต่างกัน เริ่มจากการศึกษาในระดับพื้นที่ โดยการสำรวจพื้นที่ว่างสาธารณะ 42 แห่ง ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ แล้วจำแนกประเภทตามลักษณะประโยชน์ใช้สอย ลักษณะการเกิดขึ้นของพื้นที่ และลักษณะย่าน แล้วสำรวจคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ว่างทั้งหมดด้วยการเช็คลิสต์ ซึ่งประกอบด้วย ด้านกายภาพ สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อีกทั้งยังสำรวจการใช้อย่างอเนกประโยชน์ ประกอบด้วย ความหลากหลายของคน ความหลากหลายเวลา และความหลากหลายของกิจกรรม แล้วรวมค่าคะแนนของแต่ละพื้นที่ว่างจากปัจจัยดังกล่าว แยกเป็นค่าคะแนนคุณลักษณะเฉพาะ และค่าคะแนนการใช้งานอเนกประโยชน์ ขึ้นต่อมาการศึกษาในระดับเมือง เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างเชิงสัณฐาน ได้แก่ ความหนาแน่นประชากร การใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงข่ายถนน และรูปแปลงที่ดิน ด้วยการวิเคราะห์แบบซ้อนทับแผนที่ (Overlay) และศึกษาผู้ใช้พื้นที่ ด้วยแบบสอบถาม ที่มีตัวแปร เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษาและวัตถุประสงค์ในการใช้พื้นที่

ผลการศึกษา พบว่าคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ โครงสร้างเชิงสัณฐานและผู้ใช้พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กันทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ แตกต่างกัน 3 ระดับ ระดับแรกคือปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ คุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ด้านกายภาพ ระดับที่สองคือปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ คุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ด้านสังคมและเศรษฐกิจรอบพื้นที่ รวมถึงโครงสร้างสัณฐานเมือง ระดับที่สามที่มีอิทธิพลสูงสุด คือปัจจัยดึงดูด ได้แก่ คุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ด้านสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่

2. สนามทัศน์และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนชานเมือง: กรณีศึกษาชุมชนท่าทราย นนทบุรี

ธิติมา กลางกำจัต (2550) ได้ทำการศึกษา สนามทัศน์และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนชานเมือง: กรณีศึกษาชุมชนท่าทราย นนทบุรี เพื่อทดสอบแนวคิดของ Benedikt (1979) ที่กล่าวว่า พื้นที่ที่มีสนามทัศน์กว้างมีแนวโน้มที่จะดึงดูดกิจกรรมหลากหลายประเภทของคนเดินเท้า ในหลากหลายช่วงเวลา และในทางกลับกัน พื้นที่ที่มีสนามทัศน์แคบหรือจำกัดก็จะดึงดูดกิจกรรมของคนเดินเท้าได้ลดน้อยลง โดยทำความเข้าใจและประมวลข้อมูลรูปทรงสัณฐานของพื้นที่เพื่อจำแนกพื้นที่โล่งว่างภายในพื้นที่ศึกษาด้วย 4 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะการเข้าถึง ลักษณะขอบเขตการปิดล้อม ระดับการใช้งาน ตามเวลาการใช้งานและลักษณะการออกแบบ พบว่าพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษามี 18 ประเภท แล้วคัดเลือกพื้นที่ว่างที่มีจำนวนมากตามลำดับมา 8 ประเภท ต่อมาทำการวิเคราะห์สนามทัศน์หรือศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในชุมชนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ Visual Graph Analysis (VGA) คำนวณผลออกมาเป็นแผนที่ค่าสีตามวรรณะสีรุ่ง คือ ค่าสีแดง หมายถึง พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงสูงสุดในระบบ ลดหลั่นลงไปตามวรรณะสีรุ่งจนถึงสีม่วง หมายถึง พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงต่ำที่สุดในระบบ และเก็บข้อมูลรูปแบบการใช้พื้นที่ของคนเดินเท้าในเชิงประจักษ์

ตามช่วงเวลาต่างๆของวัน ทั้งในวันระหว่างสัปดาห์และวันสุดสัปดาห์ ประกอบด้วย อัตราการสัญจร รูปแบบการเลือกเส้นทาง แบ่งได้เป็นการสัญจรเพื่อเข้าถึงและการสัญจรผ่าน และรูปแบบการจับจองพื้นที่ ซึ่งเป็นกิจกรรมแบบหยุดนิ่ง ได้ข้อมูลการใช้งานของบริเวณต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามวัน แล้วนำรูปแบบการใช้พื้นที่ของคนเดินเท้า มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับแผนที่สนามทัศนียภาพ อีกทั้งยังนำไปวิเคราะห์ร่วมกับคุณสมบัติเชิงพื้นที่ อันได้แก่ รูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร ประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ พร้อมเสนอแนะรูปทรงและลักษณะการจัดวางพื้นที่ว่างที่สอดคล้องกับกิจกรรม และวิถีชีวิตในระดับชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า ระดับสนามทัศนียภาพมีผลต่อรูปแบบการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ แต่ก็มีปัจจัยอื่นๆ เกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ ความเชื่อมโยงกับเส้นทางการสัญจรและมีการเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นจำนวนมาก ซึ่งพื้นที่ว่างที่ได้รับความนิยม ได้แก่ พื้นที่ลักษณะเป็นเส้นทางสัญจรสายหลัก รูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมสัญจรและรูปแบบการจับจองพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกัน ซึ่งเกิดจากกิจกรรมหลักในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน คนเดินเท้าส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่มักใช้งานและจับจองทำกิจกรรมในพื้นที่ที่มีลักษณะโล่งกว้าง และเมื่อเทียบกับรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร พบว่า การใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการค้า สามารถดึงดูดผู้คนให้เข้าใช้งานพื้นที่ว่างได้เป็นอย่างดี สนามทัศนียภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนท่าทราย มีระดับแตกต่างกันตามลักษณะรูปทรงของพื้นที่ว่าง เมื่อเปรียบเทียบระดับสนามทัศนียภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ของคนเดินเท้าแล้ว มีความสัมพันธ์กันในบางพื้นที่เท่านั้น กล่าวคือ บริเวณที่มีระดับสนามทัศนียภาพสูงจะมีปริมาณการใช้พื้นที่ของคนเดินเท้าสูง และบางบริเวณระดับสนามทัศนียภาพต่ำ แต่ผู้เข้าใช้มีจำนวนมาก

3. ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง และการปฏิบัติการทางสังคม ของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน

ลลิตทิพย์ รุ่งเรือง (2554) ได้ทำการศึกษา ความสัมพันธ์ของรูปแบบพื้นที่ว่างและปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะเมืองเก่าลำพูน โดยศึกษาลักษณะกายภาพของพื้นที่ว่าง จำนวน 39 แห่ง แล้วจำแนกประเภทพื้นที่ว่างตามประเภทของกิจกรรม ได้แก่ ประเภทถนน พื้นที่ส่วนกลาง พื้นที่วัด และสถานที่สำคัญ ลงพื้นที่สำรวจพร้อมเก็บข้อมูลปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าง ประกอบด้วย ปฏิบัติการที่มีลักษณะชั่วคราว ปฏิบัติการที่มีปฏิสัมพันธ์ ปฏิบัติการที่มีลักษณะการค้า และปฏิบัติการที่มีลักษณะการสัญจร อีกทั้งยังเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่าง ประกอบด้วย กลุ่มปัจเจก กลุ่มชุมชน และกลุ่มเมือง เปรียบเทียบระหว่างวันปกติและวันประเพณีสำคัญ เก็บข้อมูลอัตราการใช้พื้นที่ว่างของคนในพื้นที่ ต่อช่วงเวลาในรอบวันและต่อฤดูกาล เปรียบเทียบระหว่างวันปกติและวันประเพณีสำคัญ แล้วนำข้อมูลมาแสดงผลเป็นแผนที่ค่าศักยภาพของเรื่องนั้นๆ โดยแต่ละเรื่องจะเรียงลำดับค่าน้อยสุดไปจนถึงมากสุดในรูปแบบค่าสีรุ้ง อาศัยหลักการของ Space Syntax อีกทั้งยังนำไปวิเคราะห์ร่วมกับ รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ผลการศึกษา พบว่าความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าง ส่งผลให้เกิดการรักษารูปแบบการใช้พื้นที่ในวิถีชีวิตแบบเดิมไว้ มีอัตราการสัญจรมากจึงเกิดกิจกรรมที่ทับซ้อนกันบนพื้นที่ว่างประเภทถนน ซึ่งง่ายต่อการเข้าถึง โดยการใช้งานพื้นที่ว่างในวันปกติ ปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายและกลุ่มผู้ใช้งานส่วนใหญ่เป็นระดับกลุ่มชุมชน กิจกรรมการสัญจรและกิจกรรมการค้ากระจายทั่วไปในพื้นที่เมือง ส่วนกิจกรรมชั่วคราวและกิจกรรมปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นในพื้นที่เกาะไปตามเส้นทางหลักของเมือง แสดงให้เห็นว่าการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะเมืองเก่าลำพูนในวันปกติต้องการลักษณะของพื้นที่ว่างที่มีความยืดหยุ่นไม่ได้แบ่งขอบเขตว่าเป็นพื้นที่ประเภทใด แค่วิธีเพื่อตอบสนองกิจกรรมที่หลากหลาย ในขณะที่การใช้งานพื้นที่ว่างในวันประเพณีสำคัญ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างจะลดลง ไม่กระจายตัวเหมือนวันปกติ รูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีความเฉพาะตัวสูงและกลุ่มผู้ใช้งานส่วนใหญ่เป็น ระดับกลุ่มเมือง แสดงว่าประเพณีสามารถดึงดูดผู้ใช้งานได้มากขึ้น มีอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างประเภทถนนลดน้อยลง แต่มีการสัญจรเพิ่มขึ้นในพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ สอดคล้องกับข้อมูลปฏิบัติการทางสังคมที่มีมากกว่าวันปกติ เป็นที่น่าสังเกตว่า อัตราการสัญจรมีมากที่สุดในช่วงเวลาตอนเย็น และในช่วงฤดูหนาว ทั้งในวันปกติและวันประเพณีสำคัญ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยในการสัญจรขึ้นอยู่กับอุณหภูมิและสภาพอากาศ

4. ปัจจัยทางกายภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งกึ่งสาธารณะในศูนย์การค้าชุมชน

ณัฐชานันท์ ศิริประเสริฐ (2558) ได้ทำการศึกษา รูปแบบกายภาพและพฤติกรรมของผู้ใช้งานในพื้นที่เปิดโล่งกึ่งสาธารณะศูนย์การค้าชุมชน ตลอดจนการประเมินคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งกึ่งสาธารณะ นำไปสู่การระบอบองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อใช้เป็นแนวทางการออกแบบ โดยจำแนกพื้นที่เปิดโล่งกึ่งสาธารณะศูนย์การค้าชุมชน ในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน จำนวน 14 แห่ง ตามลักษณะของการใช้งานได้ 3 รูปแบบ คือ ลานโล่งผสมผสานกับทางสัญจร ลานปิดล้อมผสมผสานกับทางสัญจร และรูปแบบทางสัญจรเชื่อมต่อหน้าอาคาร ทำการสำรวจและพิจารณาองค์ประกอบกายภาพ 5 ปัจจัย รวมเป็นคะแนนเต็ม 50 คะแนน ได้แก่ การเข้าถึง การเชื่อมต่อ การมองเห็น ขนาด และความสะดวกสบาย ส่วนต่อมาทำการสังเกตพฤติกรรมของผู้ใช้งาน ในช่วงเวลาที่หลากหลาย ได้แก่ ช่วงเช้า ช่วงเที่ยง และช่วงเย็น ของวันธรรมดาและวันเสาร์อาทิตย์ รวมเป็นคะแนนเต็ม 33.33 คะแนน แล้วนำคะแนนทั้งสองมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์

ผลการศึกษา พบว่า พื้นที่ลานโล่งผสมผสานกับทางสัญจรมีการออกแบบกายภาพให้เอื้อต่อการใช้งานมากกว่ารูปแบบอื่นๆ โดยมีปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ 1) การเข้าถึงที่สามารถเข้าได้โดยตรงจากถนนสายหลักและทางเท้าสาธารณะ 2) การเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นๆได้ในรูปแบบเส้นทางลัดเชื่อมไปยังพื้นที่รอบข้าง 3) อัตราส่วนในการเปิดพื้นที่เทียบกับความกว้างที่ดินในอัตราส่วนที่มากกว่า 50% 4) รอยต่อระหว่างศูนย์การค้ากับพื้นที่โดยรอบมีการออกแบบให้ง่ายต่อการมองเห็น 5) ขนาดพื้นที่ที่คนสามารถเข้าใช้งานมีอัตราส่วนมากกว่า 40% ของพื้นที่ก่อสร้าง ในระดับชั้นที่เชื่อมต่อกับทางสาธารณะ

และเป็นพื้นที่มีร่มเงา จากปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้ศูนย์การค้ามีค่าการใช้งานมากขึ้น โดยมีค่าความสัมพัทธ์ในระดับสูง แสดงได้ว่าการออกแบบด้านกายภาพส่งเสริมให้พื้นที่มีการใช้งานที่หลากหลาย

2.5 สรุปกรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาทฤษฎี แนวความคิด หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบการวิจัย และกรอบแนวคิดในการตั้งคำถามงานวิจัย เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ว่างสาธารณะกับรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ได้ สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

2.5.1. ด้านพื้นที่ว่างสาธารณะ

การศึกษาถึงความหมาย พัฒนาการการใช้งานพื้นที่ว่างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มุมมองของนักคิดในฝั่งโลกตะวันตกและตะวันออก ความสำคัญที่มีต่อเมือง และการจำแนกประเภทพื้นที่ว่างที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่ศึกษา ได้แก่

1. ประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสมในการศึกษา ตามลักษณะประโยชน์ใช้สอย มี 2 ประเภทหลัก คือ 1) พื้นที่ว่างขนาดใหญ่ (Open Space) ได้แก่ ลานโล่ง และสวนสาธารณะ 2) พื้นที่ว่างในการสัญจร (Street and Path) ได้แก่ ถนน บาทวิถี และพื้นที่ที่รมน้ำ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เป็นเกณฑ์การคัดเลือกและจำแนกประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะให้เข้ากับบริบทย่านเมืองเก่าสงขลา

2. หากพื้นที่ว่างสาธารณะมีการออกแบบที่คำนึงถึงปัจจัยด้านกายภาพทั้งในระดับเมืองและระดับพื้นที่ ได้แก่ โครงข่ายเส้นทาง การใช้ประโยชน์อาคาร การเข้าถึงพื้นที่ การมองเห็น ความสะดวกสบาย และองค์ประกอบของพื้นที่ รวมถึงควรคำนึงถึงปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ ก็จะช่วยส่งเสริมความหลากหลายของกิจกรรมที่เกิดบนพื้นที่ว่าง อีกทั้งยังต้องรองรับความหลากหลายของคน และความหลากหลายของเวลา ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เป็นเกณฑ์การให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ

2.5.2 ด้านกิจกรรมการใช้พื้นที่

การศึกษาตั้งแต่กระบวนการรับรู้ของมนุษย์ ด้วยประสาทสัมผัสที่มีต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งสภาพแวดล้อมเป็นประเด็นหลักที่ทำให้ผู้คนเกิดการรับรู้ เกิดความรู้สึกพึงพอใจ เข้าใจความหมายของพื้นที่ และองค์ประกอบที่ผู้ออกแบบได้สรรค์สร้างขึ้นในพื้นที่นั้น จะส่งผลต่อการเลือกที่จะเข้าใช้งาน จนเกิดกิจกรรมและพฤติกรรมขึ้นในพื้นที่ว่าง เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะว่าต้องมีความเป็นสังคม อันประกอบด้วย กลุ่มคนที่หลากหลาย เวลาที่หลากหลาย และกิจกรรมที่เกิดอย่างหลากหลาย ซึ่งมาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีและวัฒนธรรมของพื้นที่

2.5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาพื้นที่ว่าง

ในการศึกษาพื้นที่ว่างสามารถใช้โปรแกรม Space Syntax เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานได้ แต่เนื่องจากผู้วิจัยต้องการศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพที่มากกว่าประเด็นรูปทรงสัณฐานของพื้นที่ เครื่องมือในงานวิจัยครั้งนี้จึงใช้การสำรวจ และประเมินคุณภาพของคุณสมบัติด้านกายภาพ โดยรวบรวมประเด็นที่หลากหลายด้าน และสังเกตการณ์พฤติกรรมของผู้ใช้พื้นที่ว่าง ในช่วงเวลาต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยวิธีการทางสถิติ

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิด เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ รวมถึงกระบวนการของผู้วิจัยที่ใช้ในการทำงานวิจัยได้อย่างเหมาะสม ในบทนี้จึงนำเสนอเนื้อหา ดังต่อไปนี้

3.1 ออกแบบการวิจัย

3.1.1 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

3.1.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1.3 การกำหนดขอบเขตพื้นที่

3.2 กระบวนการวิจัย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

3.3.1 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

3.3.2 เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 ข้อมูลคุณสมบัติด้านกายภาพ

3.4.2 ข้อมูลรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6 การสรุปผลและข้อเสนอแนะ

3.1 ออกแบบการวิจัย

3.1.1 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งเน้นการสำรวจพื้นที่และสังเกตการณ์จากการใช้งานจริงโดยผู้วิจัย ซึ่งเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการศึกษาการใช้ชีวิตบนพื้นที่สาธารณะ จะไม่นำเอาทัศนคติส่วนบุคคลมาใช้เนื่องจากแต่ละบุคคลอาจให้ความสำคัญในแต่ละประเด็นไม่เหมือนกัน โดยนำเอาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ศึกษามาตั้งคำถามในการวิจัย ได้แก่ 1) พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ในย่านเมืองเก่าสงขลา ประกอบด้วยคุณสมบัติด้านกายภาพอย่างไร 2) คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ในย่านเมืองเก่าสงขลา มีความสัมพันธ์กันในระดับใด โดยมีกรอบแนวความคิด 3 ประเด็น คือ คุณสมบัติด้านกายภาพ รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ และปัจจัยอื่นๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดด้านคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ

คุณสมบัติด้านกายภาพ	ความหมาย	ประกอบด้วยคุณสมบัติย่อย	แนวคิดที่อ้างอิงมา
1. การมีพื้นที่เชื่อมต่อ	โครงข่ายเส้นทางการสัญจรโดยรอบพื้นที่ว่าง ซึ่งส่งผลต่อการเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวก	1. เชื่อมต่อถนนสายหลัก 2. เชื่อมต่อถนนสายรอง 3. เชื่อมต่อถนนสายย่อย 4. ใกล้จุดตัดเส้นทางการสัญจร 5. โครงข่ายบาทวิถี (ฟุตบาท) 6. เชื่อมต่อทำนน้ำ	Gibberd (1967) และ Whyte (1980) พื้นที่ว่างควรตั้งอยู่ใกล้เส้นทางการสัญจรที่คนสามารถเดินเท้าในอัตราที่สูง รวมถึงความสะดวกในการเข้าถึงและเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นๆในเมือง จะเอื้อให้เกิดความนิยมในการเข้าไปใช้งาน
2. การใช้ประโยชน์อาคาร	กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในอาคารบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ว่าง ซึ่งส่งผลให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างได้ตลอดเวลา	1. พาณิชยกรรม 2. ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม 3. ที่อยู่อาศัย 4. สถานที่ราชการ 5. ศาสนสถาน 6. คลังสินค้า, ท่าเรือ 7. พื้นที่ันทนาการ	Jacob (1961) เมืองที่ดีควรมีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน จะช่วยดึงดูดความสนใจจากผู้คนได้เป็นอย่างดี ทำให้เมืองเกิดกิจกรรมที่ซ้อนทับกันอย่างคึกคัก
3. วิธีการเข้าถึง	สืบเนื่องจากการมีโครงข่ายเส้นทางการเชื่อมต่อกับบริเวณอื่นได้อย่างสะดวก เอื้อให้เกิดวิธีการต่างๆ ในการเข้าถึงและสัญจรผ่านพื้นที่	1. เดินเท้า 2. จักรยาน 3. จักรยานยนต์ 4. รถยนต์ส่วนบุคคล 5. รถโดยสารประจำทาง	กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) กล่าวว่า โครงข่ายเส้นทางการเอื้อให้เกิดการเดินทางด้วยรูปแบบการขนส่งที่หลากหลาย ทางเลือก ย่อมส่งเสริมให้เกิดการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ว่างได้มากขึ้น
4. การมองเห็นและเข้าถึงได้	ความสามารถในการมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้จากภายนอก ซึ่งจะแตกต่างกันตามการปิดล้อมของพื้นที่ว่าง	1. มองเห็นและเข้าถึงได้ 4 ทิศทาง 2. มองเห็นและเข้าถึงได้ 3 ทิศทาง 3. มองเห็นและเข้าถึงได้ 2 ทิศทาง 4. มองเห็นได้มากกว่า 1 ทิศทาง แต่เข้าถึงได้ทิศทางเดียว 5. มองเห็นและเข้าถึงได้ 1 ทิศทาง	Benedikt (1979) พื้นที่สาธารณะใดถูกมองเห็นและมีมุมมองออกสู่พื้นที่อื่นได้หลายมุมและกว้างไกล จะสามารถดึงดูดผู้คนที่ให้เข้าใช้พื้นที่อย่างหลากหลาย วัตถุประสงค์และหลากหลายเวลา

คุณสมบัติด้านกายภาพ	ความหมาย	ประกอบด้วยคุณสมบัติย่อย	แนวคิดที่อ้างอิงมา
5. สิ่งอำนวยความสะดวก	อุปกรณ์ที่ช่วยอำนวยความสะดวก เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้พื้นที่ว่าง และปริมาณผู้ใช้	1. เก้าอี้ 2. ป้ายบอกทาง 3. อุปกรณ์ออกกำลังกาย 4. ห้องน้ำสาธารณะ 5. ที่จอดรถยนต์ 6. ถังขยะ 7. ไฟส่องสว่าง 8. ทางลาดเพื่อคนพิการ 9. ป้อมยาม 10. ไม้ยืนต้นให้ร่มเงา	Carr (1995) ปริมาณการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่ที่ผู้ออกแบบกำหนดให้เท่านั้น แต่เป็นผลมาจากปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ความสะดวกสบาย การมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพักผ่อนหย่อนใจและการทำกิจกรรม
6. ความโดดเด่นของพื้นที่	ลักษณะทางกายภาพเดิมที่มีอยู่บนพื้นที่ว่างหรือเป็นสิ่งที่มนุษย์ตั้งใจออกแบบขึ้นเพื่อให้เป็นจุดเด่นของพื้นที่ว่าง	1. อาคารแวดล้อมตกแต่งด้วยสีเส้นหรือภาพวาดบนผนัง 2. มีองค์ประกอบที่แสดงถึงประวัติศาสตร์ 3. วัสดุปูพื้นมีความแตกต่าง 4. มีการเปลี่ยนระดับพื้น 5. การตกแต่งด้วยประติมากรรม	Lennard (1995) พื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีจะต้องให้ความรู้สึกถึงนัยยะของความ เป็นสถานที่ แสดงได้จากสถาปัตยกรรมที่แวดล้อมถนน และลักษณะบนพื้นที่ ได้แก่ วัสดุประกอบ สี ขนาด รูปทรง และพื้นผิว การประดับด้วยน้ำพุ หรือประติมากรรม ส่งเสริมให้ผู้ใช้มีความสนใจในพื้นที่มากขึ้น

ตารางที่ 3 แสดงกรอบแนวคิดด้านรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

รูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง	ความหมาย	ประกอบด้วยคุณสมบัติย่อย	แนวคิดที่อ้างอิงมา
1. ความหลากหลายของผู้ใช้งาน	มีการใช้งานร่วมกันของผู้คนที่มีความแตกต่างกัน และเอื้อให้เกิดการใช้งานได้อย่างเท่าเทียมกัน	1. เพศ 2. วัย 3. ประเภทผู้ใช้ 4. กลุ่มผู้ใช้	Jacob (1961) การส่งเสริมให้คนทุกเพศ ทุกวัย ออกมาใช้ชีวิตบนถนน บาทวิถี และสวนสาธารณะ จะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน

รูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง	ความหมาย	ประกอบด้วยคุณสมบัติย่อย	แนวคิดที่อ้างอิงมา
2. ความหลากหลายของเวลา	สามารถใช้งานอยู่บนพื้นที่ในช่วงเวลาต่างๆ ได้อย่างอิสระเสรี ซึ่งจะเกิดกิจกรรมที่แตกต่างกันตามวันเวลาและสัปดาห์	1. ประเภทวันที่ใช้งาน 2. ช่วงเวลา 3. การใช้เวลาบนพื้นที่ว่าง	Golledge and Stimson (1997) กิจกรรมของคนในชุมชนมีหลายระดับ ความแตกต่างของวัน เวลา สัปดาห์ และฤดูกาล จะทำให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างมีความหลากหลาย
3. ความหลากหลายของกิจกรรม	เมื่อมีผู้ใช้งานและเวลาใช้งานที่แตกต่างกัน ก็อาจทำให้เกิดกิจกรรมหลายประเภทที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์	1. กิจกรรมจำเป็น 2. กิจกรรมทางเลือก 3. กิจกรรมทางสังคม	Gehl (1987) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพื้นที่ต่างๆ ถือเป็น การสร้างประสบการณ์ที่น่าสนใจ พื้นที่ที่มีการสัญจรผ่านมากจะเกิดการซ้อนทับของกิจกรรมขึ้นอย่างหลากหลาย

ตารางที่ 4 แสดงกรอบแนวคิดด้านปัจจัยอื่นๆ ที่อาจส่งผลต่อการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ

ปัจจัยอื่นๆ	ความหมาย	ประกอบด้วยคุณสมบัติย่อย	แนวคิดที่อ้างอิงมา
1. ความหนาแน่นประชากร	จำนวนประชากรต่อพื้นที่ (คน/ตร.กม.) โดยเปรียบเทียบแต่ละชุมชน หากมีจำนวนมากก็อาจส่งผลให้เกิดการใช้งานบนพื้นที่ว่าง		กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) ความหนาแน่นประชากรมาก มีผลต่อการเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จะสร้างโอกาสให้ผู้เข้าใช้พื้นที่ว่างมากยิ่งขึ้น
2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม	กิจกรรมการค้าขายหรือกิจกรรมที่มีผู้คนรวมตัวกันเพื่อแสดงออกทางประเพณีวัฒนธรรมและก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นในพื้นที่ว่าง	1. เป็นแหล่งท่องเที่ยว 2. หาบเร่แผงลอย 3. ถนนคนเดิน,ตลาดแบบพื้น 4. สถานีขนส่ง 5. โรงแรม อพาร์ทเมนท์ 6. ธนาคาร 7. ห้างสรรพสินค้า ตลาดสด 8. ร้านอาหาร 9. ร้านกาแฟ คาเฟ่ 10. ใช้จัดกิจกรรมในเทศกาล 11. มีการรวมกลุ่มทางสังคม	เว็บไซต์ Good Walk สถานที่ที่เป็นเป้าหมายของการเดินในชีวิตประจำวัน Lennard (1995) พื้นที่ว่างที่ถูกใช้โดยคนในชุมชนผสมผสานของการใช้งานบนพื้นที่เดิม ตามฤดูกาลและประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สร้างความมีชีวิตชีวาให้เมือง

3.1.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ภาพที่ 10 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1.3 การกำหนดขอบเขต

3.1.3.1. การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ว่างสาธารณะ

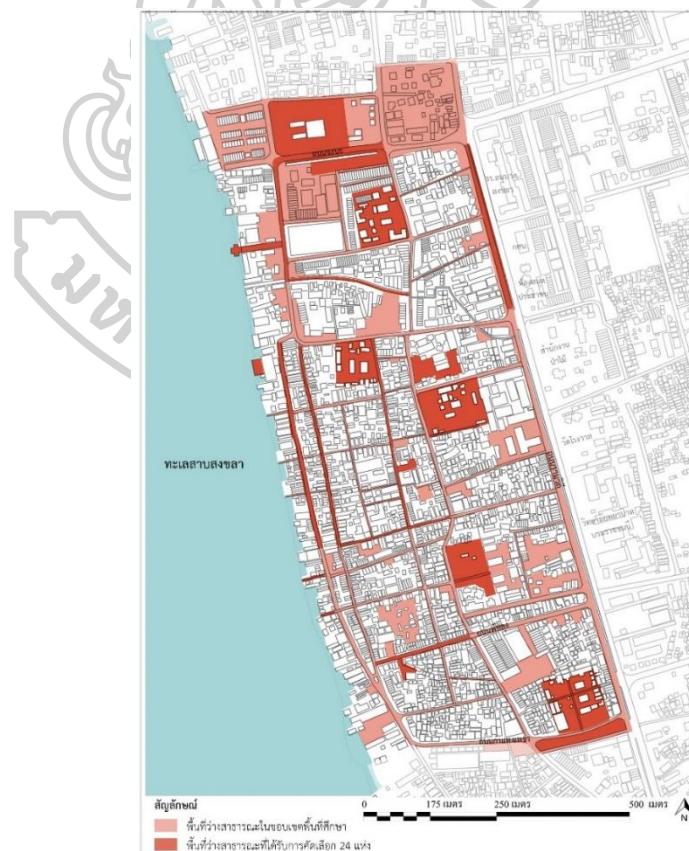
งานวิจัยนี้เลือกพื้นที่ศึกษาย่านเมืองเก่าสงขลา เนื่องจากเป็นเมืองศูนย์กลางของภาคใต้ที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาอย่างช้านาน มีวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ผสมผสานระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างหลากหลายประเภท ได้แก่ ย่านที่อยู่อาศัย ย่านการค้า และย่านเมืองเก่า ทำให้เกิดการใช้งานของคนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ตลอดทั้งวัน ซึ่งปัจจุบันถูกกำหนดเป็นเมืองอนุรักษ์และส่งเสริมให้เป็นเมืองมรดกโลก อีกทั้งยังได้รับการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในย่านเมืองเก่าขึ้นอย่างหลากหลาย ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยอ้างอิงเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ว่างสาธารณะ จากการศึกษาของ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ (2556) ประกอบด้วย 5 ข้อ ได้แก่

1. การเป็นพื้นที่แบบถาวร (Permanent Place) คือ มีพื้นผิวที่อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรง สามารถใช้งานได้ในทุกฤดูกาล
2. มีขนาดและขอบเขตที่ชัดเจน (Well-defined Place) คือ เกิดจากการปิดล้อมด้วยถนน หรืออาคารโดยรอบ ซึ่งจะส่งผลต่อการมองเห็นและการรับรู้ของผู้ใช้งาน
3. เอื้อให้ผู้คนทุกระดับสามารถเข้าไปใช้งานได้อย่างเสรี ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ที่สามารถเข้าใช้งานได้หลายช่วงเวลา โดยไม่มีค่าบริการ
4. มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงให้อยู่ในสภาพดีอย่างต่อเนื่อง (Well-Keeping Place) คือ ได้รับการดูแลและสนับสนุนให้พื้นที่มีความสะอาด ปลอดภัย และพร้อมรองรับต่อการใช้งาน

5. เป็นพื้นที่ที่รู้จักกันโดยทั่วไป (Well-know Place) คือ ได้รับความนิยมนในการใช้งานของคนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ อย่างหลากหลายวัตถุประสงค์

จากการสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา พบว่ามีพื้นที่ว่างสาธารณะตามเกณฑ์การคัดเลือก ที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 24 แห่ง (แสดงในภาพที่ 11) ผู้วิจัยได้ประยุกต์การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะด้วยลักษณะประโยชน์ใช้สอยของ ปรมาณระฟ้าพรหมประวัติ (2550) ให้สอดคล้องกับบริบทย่านเมืองเก่า เพื่อถ่ายทอดการศึกษา มี 4 ประเภท ดังนี้

- 1) พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทลานวัด (Temple Court) เป็นพื้นที่ว่างเพื่อการใช้งานขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ในบริเวณศาสนสถาน
- 2) พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทลานสถานที่สำคัญ (Public Space) เป็นพื้นที่ว่างเพื่อการใช้งานขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ในสถานที่สำคัญ
- 3) พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทเส้นทางถนน (Street) เป็นพื้นที่ว่างใช้งานเพื่อรองรับการสัญจรของยานพาหนะและการเดินเท้า
- 4) พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทสวนสาธารณะและพื้นที่ริมน้ำ (Park and Water Front) เป็นพื้นที่ว่างใช้งานเพื่อการพักผ่อน นันทนาการและส่งเสริมทัศนียภาพที่ดีให้แก่เมือง

ภาพที่ 11 ตำแหน่งพื้นที่ว่างสาธารณะในขอบเขตย่านเมืองเก่าสงขลา

3.1.3.2. กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย เนื่องงานวิจัยนี้สังเกตการณ์การใช้งานจริงบนพื้นที่ว่างสาธารณะ กลุ่มตัวอย่างจึงเป็นผู้ที่สัญจรผ่านด้วยการเดินเท้าหรือแวะทำกิจกรรม และผู้ที่เข้ามาใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างมีเป้าหมาย โดยไม่จำกัดจำนวนในแต่ละวัน ตั้งแต่เวลา 8.00 -20.00 น.

3.2 กระบวนการวิจัย

1. ศึกษาหลักการ ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ว่างสาธารณะ พัฒนาการใช้พื้นที่ว่างของต่างประเทศและในประเทศ ความหมาย ความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะ กิจกรรมที่เกิดในพื้นที่ว่าง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ และศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพของพื้นที่ว่าง โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือวิชาการ รายงานการศึกษา และงานวิจัย รวมทั้งการค้นคว้าจากสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

2. คัดเลือกพื้นที่ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางกายภาพของย่านเมืองเก่าสงขลา ได้แก่ ลักษณะการใช้ประโยชน์อาคาร ความหนาแน่นมวลอาคารและพื้นที่ว่าง โครงข่ายเส้นทางสัญจร ความหนาแน่นประชากร ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

3. สำรวจตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ในขอบเขตพื้นที่ศึกษา แล้วนำมาจำแนกประเภทตามลักษณะประโยชน์ใช้สอย

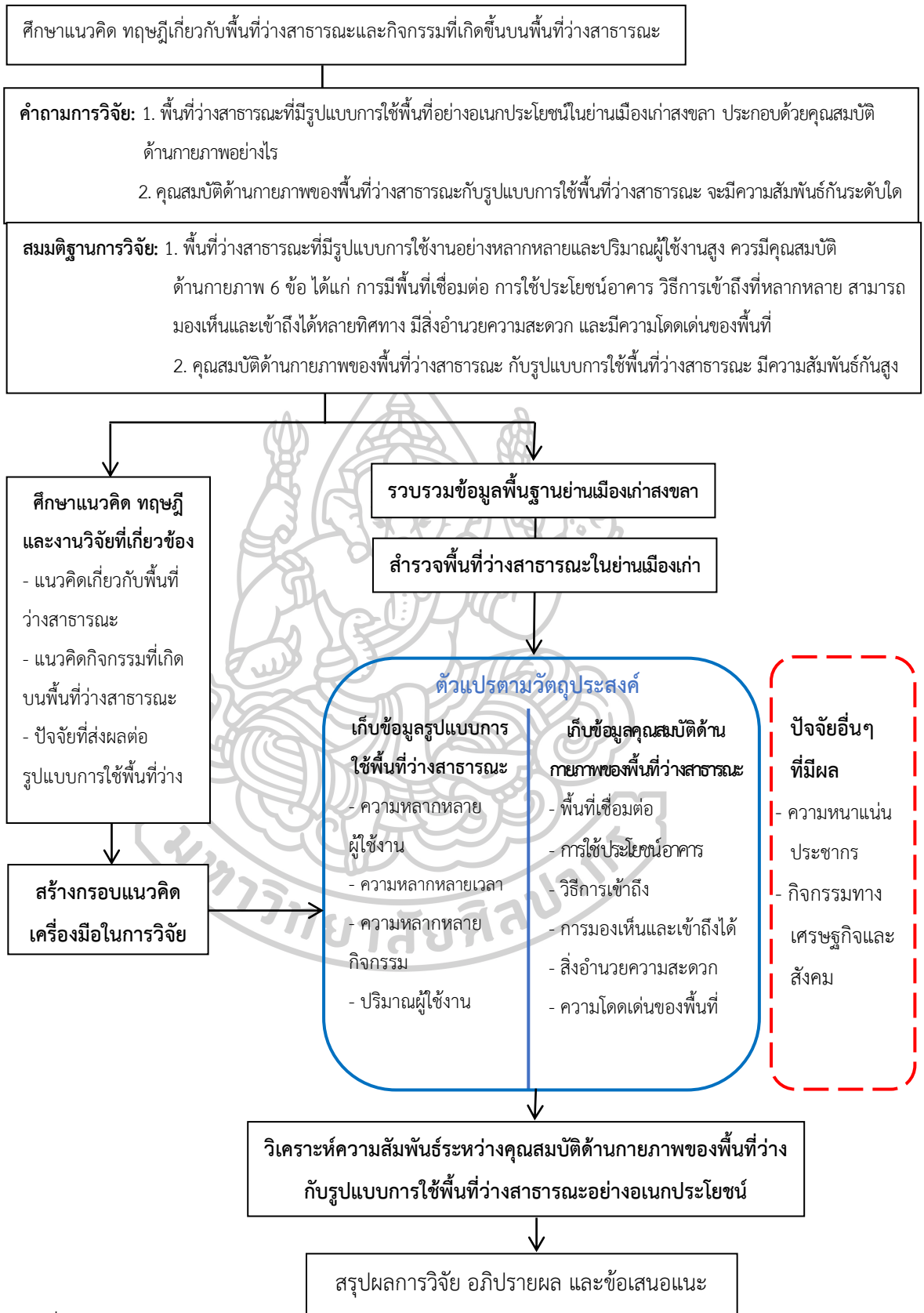
4. สำรวจและบันทึกข้อมูลคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะใน 6 ประเด็นที่ตั้งสมมติฐาน เข้าสู่กระบวนการให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วนำคะแนนที่ได้มาจัดระดับคุณภาพคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่ง

5. สำรวจปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่าง ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ รวมคะแนนที่ได้ แล้วนำมาจัดระดับคุณภาพรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่ง

6. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ และปัจจัยอื่นๆที่อาจส่งผล ด้วยโปรแกรมการวิเคราะห์เชิงสถิติ และวิธีการซ้อนทับแผนที่ (Over Lay)

7. สรุปผลการศึกษา และเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

ภาพที่ 12 แสดงกระบวนการวิจัย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือในการสำรวจและวิธีการประเมินมาจากการรวบรวมทฤษฎีแนวคิด และงานวิจัย ผ่านการตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้วิจัยและนักวิชาการในท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในการตีความ และด้านภาษาที่ใช้สื่อความหมาย ในขั้นตอนระหว่างการลงพื้นที่ ผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัย ได้บันทึกข้อมูลที่พบลงในแบบสำรวจ อีกทั้งยังให้ผู้ใช้งานในพื้นที่วางสาระณะทำการบันทึกข้อมูลร่วมด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำ และความเข้าใจข้อมูลที่ตรงกัน ป้องกันความอคติของผู้วิจัย

ตารางที่ 5 แสดงกระบวนการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์	ข้อมูลที่ต้องการ	เครื่องมือการวิจัย และวิธีการเก็บข้อมูล	ผลที่ต้องการ
1. เพื่อศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าสงขลา	1.การมีพื้นที่เชื่อมต่อ 2.การใช้ประโยชน์อาคาร 3.วิธีการเข้าถึง 4.การมองเห็นและเข้าถึงได้ 5.สิ่งอำนวยความสะดวก 6.ความโดดเด่นของพื้นที่	1.แบบสำรวจคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่าง 2.ตารางให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพ 3.ถ่ายภาพและจดบันทึกลงบนแผนที่	ทำให้ทราบ -ประเภทของพื้นที่ว่างในเมืองเก่าสงขลา -คุณสมบัติด้านกายภาพของแต่ละพื้นที่
2. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอนกประโยชน์	1.รูปแบบการใช้งานที่หลากหลาย ได้แก่ ผู้ใช้งาน เวลา และกิจกรรม 2 ปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่าง	1.แบบสำรวจและสังเกตการณ์รูปแบบการใช้งาน 2.ถ่ายภาพและจดบันทึกข้อมูล 3.การตั้งจุดนับคนบนพื้นที่ว่าง	ทำให้ทราบความหลากหลายของผู้ใช้งาน เวลา และกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างแต่ละแห่ง
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอนกประโยชน์	ค่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอนกประโยชน์	เปรียบเทียบข้อมูลด้วยโปรแกรมการวิเคราะห์เชิงสถิติ และการซ้อนทับแผนที่ (Over Lay)	ทำให้ทราบค่า -ความสัมพันธ์ คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง ในภาพรวม -ความสัมพันธ์ คุณสมบัติด้านกายภาพแต่ละประเด็นกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง

3.3.1 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

3.3.1.1 แบบสำรวจคุณสมบัติด้านกายภาพ โดยผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง ลงในตารางบันทึกผล แบ่งเป็น 6 ประเด็น ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามาจากทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัย ว่าด้วยลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีจะสนับสนุนให้เกิดการใช้งานได้อย่างหลากหลาย (แสดงในภาพที่ 13) ประกอบด้วยคุณสมบัติย่อย ดังนี้

1. การมีพื้นที่เชื่อมต่อ ประกอบด้วย ถนนสายหลัก ถนนสายรอง ถนนสายย่อย/ตรอก ใกล้จุดตัดเส้นทางการสัญจร โครงข่ายบาทวิถี และเชื่อมต่อท่อน้ำ
2. การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียง ประกอบด้วย พาณิชยกรรม ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม สถานที่ราชการ ศาสนสถาน คลังสินค้าท่าเรือ และพื้นที่นันทนาการ
3. วิธีการเข้าถึง ประกอบด้วย การเดินเท้า จักรยาน จักรยานยนต์ รถยนต์ส่วนตัว และรถโดยสารประจำทาง
4. การมองเห็นและเข้าถึงได้ เป็นทิศทางที่ผู้คนภายนอกสามารถมองเห็นและเข้าสู่พื้นที่ว่างได้ ประกอบด้วย ทิศเหนือ ทิศตะวันตก ทิศตะวันออก และทิศใต้ ซึ่งการสำรวจจากทั้ง 4 ทิศนี้ จะนำไปสู่เกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ (แสดงในตารางที่ 8)
5. สิ่งอำนวยความสะดวก ที่มีอยู่ในพื้นที่ว่าง ประกอบด้วย เก้าอี้นั่งเล่น ป้ายบอกทาง อุปกรณ์ออกกำลังกาย ห้องน้ำสาธารณะ ที่จอดรถยนต์ ถังขยะ ไฟส่องสว่าง ทางลาดเพื่อคนพิการ บ่อขี้มด และไม้ยืนต้นให้ร่มเงา
6. ความโดดเด่นของพื้นที่ ประกอบด้วย อาคารตกแต่งด้วยสีส้มหรือภาพวาดมีองค์ประกอบที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัสดุพื้นผิวมีความแตกต่าง การเปลี่ยนระดับพื้น และมีประติมากรรมในพื้นที่

3.3.1.2. แบบสำรวจกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม โดยผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง แบ่งเป็น 2 ประเด็น ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามาจากทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัย (แสดงในภาพที่ 14) ประกอบด้วยประเด็นดังนี้

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยว หาบเร่แผงลอย ถนนคนเดิน,ตลาดแบบพื้น สถานีขนส่ง โรงแรม อพาร์ทเมนท์ ธนาคาร ห้างสรรพสินค้า ตลาดสด ร้านอาหาร และร้านกาแฟ
2. กิจกรรมทางสังคม ประกอบด้วย ใช้จัดกิจกรรมในเทศกาล และมีการรวมกลุ่มทางสังคม

	แบบสำรวจพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอนอกประโยชน์ ย่านเมืองเก่าสงขลา โดย นางสาวณัฐวิมล ทักษะวาสน์ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร			
	พื้นที่ว่างที่สำรวจ.....ประเภทพื้นที่ว่าง.....วันที่สำรวจ.....			
ส่วนที่ 1 สำรวจคุณสมบัติด้านกายภาพ				
ข้อ	ประเด็นสำรวจ	มี	ไม่มี	คำบรรยายสภาพ
1	การมีพื้นที่เชื่อมต่อ			
	เชื่อมต่อดถนนสายหลัก			
	เชื่อมต่อดถนนสายรอง			
	เชื่อมต่อดถนนสายย่อย			
	เชื่อมต่อดจุดตัดเส้นทางการสัญจร			
	เชื่อมต่อดโครงข่ายฟุตบอล			
	เชื่อมต่อดท่าเรือ			
2	การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียง			
	พาณิชย์กรรม			
	ที่อยู่อาศัยถึงพาณิชย์กรรม			
	ที่อยู่อาศัย			
	สถานที่ราชการ			
	ศาสนสถาน			
	คลังสินค้าหรือท่าเรือ			
	พื้นที่นันทนาการ			
3	วิธีการเข้าถึง			
	การเดินเท้า			
	จักรยาน			
	จักรยานยนต์			
	รถยนต์ส่วนบุคคล			
	รถโดยสารประจำทาง			
ข้อ	ประเด็นสำรวจ	มี	ไม่มี	คำบรรยายสภาพ
4	การมองเห็นและเข้าถึงได้			
	มองเห็นได้จากทิศเหนือ			
	ทิศตะวันออก			
	ทิศตะวันตก			
	ทิศใต้			
	เข้าถึงได้จากทิศเหนือ			
	ทิศตะวันออก			
	ทิศตะวันตก			
	ทิศใต้			
5	สิ่งอำนวยความสะดวก			
	เก้าอี้ที่นั่ง			
	ป้ายบอกทางหรือป้ายแนะนำสถานที่			
	อุปกรณ์ออกกำลังกาย			
	ห้องน้ำสาธารณะ			
	ที่จอดรถยนต์			
	ถังขยะ			
	ไฟส่องสว่าง			
	ทางลาดเพื่อคนพิการ			
	ป้อมยาม			
	ไม้ยืนต้นให้ร่มเงา			
6	ความปลอดภัยของพื้นที่			
	อาคารแนวล้อมคกด้วยลิ้นหรือภาพวาด			
	มีองค์ประกอบที่แสดงถึงประวัติศาสตร์			
	วัสดุปูพื้นมีความแตกต่าง			
	มีการเปลี่ยนระดับพื้น			
	คกคกด้วยประติมากรรม			

ภาพที่ 13 แบบสำรวจคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ

ส่วนที่ 2 สำรวจกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

ข้อ	ประเด็นสำรวจ	มี	ไม่มี	คำบรรยายสภาพ
1	กิจกรรมทางเศรษฐกิจ			
	เป็นแหล่งท่องเที่ยว			
	มีรถเข็นขายของ หาบเร่			
	ถนนคนเดิน ตลาดแบบพื้น			
	สถานีขนส่ง			
	โรงแรม อพาร์ทเมนท์			
	ธนาคาร			
	ห้างสรรพสินค้า ตลาดสด			
	ร้านอาหาร			
	ร้านกาแฟ คาเฟ่			
2	กิจกรรมทางสังคม			
	พื้นที่จัดกิจกรรมในเทศกาล			
	มีการรวมกลุ่มทางสังคมหรือชมรม			

ภาพที่ 14 แบบสำรวจกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่ว่างสาธารณะ

3.3.1.3. แบบสำรวจและสังเกตการณ์รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอนอกประโยชน์ โดยใช้วิธีสังเกตการณ์ประกอบการสัมภาษณ์ผู้ใช้งาน ถ่ายภาพและบันทึกข้อมูลตามสภาพ

ความเป็นจริง แต่ละพื้นที่ว่างมีรูปแบบการใช้พื้นที่แตกต่างกัน จึงแยกเก็บข้อมูลตามวันทำงาน และวันหยุดสุดสัปดาห์ หากพื้นที่ว่างมีองค์ประกอบตามที่กำหนด จะแสดงเครื่องหมาย / และหากไม่มีก็จะไม่แสดงเครื่องหมาย ประกอบด้วยประเด็นดังนี้

1. ความหลากหลายของผู้ใช้งาน

- 1) เพศ ประกอบด้วย เพศชาย เพศหญิง
- 2) วัย ประกอบด้วย เด็ก ต่ำกว่า 15 ปี วัยรุ่น 15-23 ปี วัยทำงาน 24-59 ปี และผู้สูงอายุ 60 ปี ขึ้นไป
- 3) ประเภทผู้ใช้ ประกอบด้วย คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ และคนต่างชาติ
- 4) กลุ่มผู้ใช้ ประกอบด้วย ส่วนบุคคล กลุ่มผู้ใช้ 2-4 คน และกลุ่มผู้ใช้ 5 คน ขึ้นไป (หมู่คณะ)

2. ความหลากหลายของเวลา

- 1) วัน ประกอบด้วย วันทำงาน (จันทร์-ศุกร์) วันสุดสัปดาห์ (เสาร์-อาทิตย์)
- 2) ช่วงเวลา ประกอบด้วย ช่วงเช้า 8.00-11.00 น. ช่วงเที่ยง 11.00-14.00 น. ช่วงเย็น 14.00-17.00น. ช่วงค่ำ 17.00-20.00 น.
- 3) การใช้เวลาบนพื้นที่ว่าง ประกอบด้วย ระยะเวลาสั้นๆ (ใช้เวลา 1-30 นาที) และระยะเวลานาน (ใช้เวลา 30 นาทีขึ้นไป)

3. ความหลากหลายของกิจกรรม

- 1) กิจกรรมจำเป็น คือ กิจกรรมที่ผู้คนที่ต้องทำโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ประกอบด้วย เดินผ่านไปยังพื้นที่อื่น มาเรียนมาทำงาน มาขายของ และนั่งรอคนรอรถ
- 2) กิจกรรมทางเลือก คือ กิจกรรมผู้คนที่ลงมือทำด้วยความพึงพอใจ ไม่มี การบังคับ ประกอบด้วย ออกกำลังกายวิ่งเล่น ชมวิวถ่ายภาพ นั่งเล่น และแวะซื้อของ/ทานอาหาร
- 3) กิจกรรมทางสังคม ประกอบด้วย ตักบาตรไหว้พระ ชมการแสดง นั่ง/ยืนมองดูผู้คน และจับกลุ่มพูดคุยกัน

ตารางที่ 6 แบบสำรวจและสังเกตการณ์รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอ่อนกประโยชน์

ประเภทพื้นที่ว่าง ในย่านเมืองเก่าสงขลา	รูปแบบการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ																			รวมคะแนน (30 คะแนน)	ระดับคุณภาพ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
	หลากหลายผู้ใช้งาน					หลากหลายเวลา				หลากหลายกิจกรรม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
	เพศ	วัย	ประเภทผู้ใช้	กลุ่มผู้ใช้	ช่วงเวลา	การใช้เวลา	กิจกรรมจำเป็น	กิจกรรมทางเลือก	กิจกรรมทางสังคม	เด็ก	วัยรุ่น	วัยกลางคน	วัยสูงอายุ	คนพิการ	คนชรา	คนว่างงาน	นักศึกษา	พนักงาน	เกษตรกร			แม่บ้าน																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
ถนนวัด																						ถนนวัดโพธิ์ปฐมาวาส																						ถนนวัดมัชฌิมาวาส																						ถนนวัดดอนแอ้																						ถนนวัดเลียบ																						ถนนวัดยางทอง																						ถนนวัดดอนรัก																						ถนนวัดหลักเมือง																						ถนนวัดชัยบ้านบน																						ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																					
ถนนวัดโพธิ์ปฐมาวาส																						ถนนวัดมัชฌิมาวาส																						ถนนวัดดอนแอ้																						ถนนวัดเลียบ																						ถนนวัดยางทอง																						ถนนวัดดอนรัก																						ถนนวัดหลักเมือง																						ถนนวัดชัยบ้านบน																						ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																											
ถนนวัดมัชฌิมาวาส																						ถนนวัดดอนแอ้																						ถนนวัดเลียบ																						ถนนวัดยางทอง																						ถนนวัดดอนรัก																						ถนนวัดหลักเมือง																						ถนนวัดชัยบ้านบน																						ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																	
ถนนวัดดอนแอ้																						ถนนวัดเลียบ																						ถนนวัดยางทอง																						ถนนวัดดอนรัก																						ถนนวัดหลักเมือง																						ถนนวัดชัยบ้านบน																						ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																							
ถนนวัดเลียบ																						ถนนวัดยางทอง																						ถนนวัดดอนรัก																						ถนนวัดหลักเมือง																						ถนนวัดชัยบ้านบน																						ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																													
ถนนวัดยางทอง																						ถนนวัดดอนรัก																						ถนนวัดหลักเมือง																						ถนนวัดชัยบ้านบน																						ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																			
ถนนวัดดอนรัก																						ถนนวัดหลักเมือง																						ถนนวัดชัยบ้านบน																						ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																									
ถนนวัดหลักเมือง																						ถนนวัดชัยบ้านบน																						ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																															
ถนนวัดชัยบ้านบน																						ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																					
ถนนวัดพันจันทร์																						ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																											
ถนนคลองขวาง																						ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																	
ถนนพิพิธจุล																						ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																							
ถนนคนคนนอก																						ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																													
ถนนราชมัญ																						ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
ถนนนครโน																						ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
ถนนนางงาม																						ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																															
ถนนคนเดินสงขลา																						ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน																						ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
ถนนรามวิถี																						สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																	
สวนหน้าวัดกู่เมือง																						สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
สวนข้างวัด																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																															
ทำน้ำดื่ม																						ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
ทำน้ำดื่ม																						รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
รวม																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																	

3.3.1.4 แบบบันทึกปริมาณผู้ใช้งาน เนื่องจากพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่งมีปริมาณผู้ใช้งานมากที่สุด และน้อยที่สุด แตกต่างกันตามช่วงเวลาต่างๆ จึงกำหนดให้ตั้งจุดนับปริมาณผู้ใช้งานประจำแต่ละพื้นที่ว่างสาธารณะในตลอดทั้งวัน และจัดบันทึกตามเวลาที่กำหนดไว้ 4 ช่วง ดังนี้ ช่วงเช้า เวลา 8.00-11.00 น. ช่วงเที่ยง เวลา 11.00-14.00 น. ช่วงเย็น เวลา 14.00-17.00 น. และช่วงค่ำ เวลา 17.00-20.00 น. เพื่อนำมาหาค่าเฉลี่ย คน/ช่วงเวลา ทำให้ทราบถึงช่วงเวลาที่คนนิยมมาใช้พื้นที่ และพื้นที่ว่างที่คนนิยมมาใช้

ตารางที่ 7 แสดงตัวอย่างบางส่วนของแบบบันทึกปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ

ประเภทพื้นที่ว่าง	พื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่า	ปริมาณผู้ใช้ ในแต่ละช่วงเวลา				รวม (คน/วัน)	เฉลี่ย คน/ช่วงเวลา
		8.00-11.00 น.	11.00-14.00 น.	14.00-17.00 น.	17.00-20.00 น.		
ถนนวัด	1. ถนนวัดโพธิ์ปฐมาวาส						
	2. ถนนวัดมัชฌิมาวาส						
	3. ถนนวัดดอนแอ้						
	4. ถนนวัดเลียบ						
	5. ถนนวัดยางทอง						
	6. ถนนวัดดอนรัก						

3.3.2 เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. แบบประเมินคุณสมบัติด้านกายภาพ เป็นการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพที่ได้จากการสำรวจ ทั้ง 6 ประเด็น มีค่าน้ำหนักที่เท่ากันเนื่องจากแต่ละพื้นที่ว่างจะมีองค์ประกอบและความโดดเด่นที่แตกต่างกัน จึงมีเกณฑ์การให้คะแนนที่เป็นบรรทัดฐานเดียวกันในทุกพื้นที่ว่าง คิดเป็นคะแนนเต็มประเด็นละ 5 คะแนน เพื่อนำไปสู่การจัดระดับคุณภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ

ตารางที่ 8 แสดงเกณฑ์การให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ

คุณสมบัติด้านกายภาพ	ประกอบด้วยคุณสมบัตีย่อย	เกณฑ์การให้คะแนน
1. การมีพื้นที่เชื่อมต่อ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เชื่อมต่อถนนสายหลัก 2. เชื่อมต่อถนนสายรอง 3. เชื่อมต่อถนนสายย่อย 4. ใกล้จุดตัดเส้นทางสัญจร 5. โครงข่ายบาทวิถี (ฟุตบาท) 6. เชื่อมต่อท่าหน้า 	ให้ค่าคะแนนมากสำหรับพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีโครงข่ายเส้นทางเชื่อมต่อกับบริเวณอื่นได้อย่างสะดวก และหลากหลายเส้นทาง ซึ่งสามารถเชื่อมโยงพื้นที่ตั้งแต่ระดับแยกย่อยจนถึงระดับเมือง และสามารถดึงดูดให้เกิดกิจกรรมจากกลุ่มคนหลากหลายประเภท
2. การใช้ประโยชน์อาคาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. พาณิชยกรรม 2. ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม 3. ที่อยู่อาศัย 4. สถานที่ราชการ 5. ศาสนสถาน 6. คลังสินค้า,ท่าเรือ 7. พื้นที่ันทนาการ 	ให้ค่าคะแนนมากสำหรับพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีอาคารใกล้เคียงหลากหลายประเภท จากการที่คนมาทำกิจกรรมในอาคารนั้นๆ จะดึงดูดให้คนมาใช้พื้นที่ว่างสาธารณะมากขึ้นด้วย
3.วิธีการเข้าถึง	<ol style="list-style-type: none"> 1. เดินเท้า 2. จักรยาน 3. จักรยานยนต์ 4. รถยนต์ส่วนบุคคล 5. รถโดยสารประจำทาง 	ให้ค่าคะแนนมากสำหรับพื้นที่ว่างสาธารณะที่เอื้อให้คนเดินทางเข้ามาใช้พื้นที่ว่างได้อย่างหลากหลายรูปแบบ ไม่เพียงแค่วานพาหนะ แต่ต้องอำนวยความสะดวกในการเดินเท้าและมีระบบขนส่งมวลชนด้วย
4. การมองเห็นและเข้าถึงได้	<ol style="list-style-type: none"> 1. มองเห็นและเข้าถึงได้ 4 ทิศทาง 2. มองเห็นและเข้าถึงได้ 3 ทิศทาง 3. มองเห็นและเข้าถึงได้ 2 ทิศทาง 4. มองเห็นได้มากกว่า 1 ทิศทาง แต่เข้าถึงได้ทิศทางเดียว 5. มองเห็นและเข้าถึงได้ 1 ทิศทาง 	ให้ค่าคะแนนมากสำหรับพื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถเชื่อมต่อการมองเห็นและเข้าถึงจากภายนอกได้อย่างหลากหลายทิศทาง ซึ่งจะทำให้ผู้คนรู้สึกถึงความปลอดภัย มากกว่าพื้นที่ที่ถูกปิดล้อม อีกทั้งยังช่วยให้การสัญจรของคนที่ใช้พื้นที่ว่างเป็นไปได้อย่างคล่องตัว ไม่จำกัดทิศทาง เอื้อให้เกิดการใช้พื้นที่อย่างหลากหลาย

ตารางที่ 8 แสดงเกณฑ์การให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ (ต่อ)

คุณสมบัติด้านกายภาพ	ประกอบด้วยคุณสมบัตีย่อย	เกณฑ์การให้คะแนน
5. สิ่งอำนวยความสะดวก	<ol style="list-style-type: none"> เก้าอี้นั่ง ป้ายบอกทาง อุปกรณ์ออกกำลังกาย ห้องน้ำสาธารณะ ที่จอดรถยนต์ ถังขยะ ไฟส่องสว่าง ทางลาดเพื่อคนพิการ ป้อมยาม ไม้ยืนต้นให้ร่มเงา 	ให้ค่าคะแนนมากสำหรับพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างหลากหลายด้าน ได้แก่ ด้านความสะดวกสบาย ด้านความปลอดภัย และด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมของผู้คนทุกเพศ ทุกวัย
6. ความโดดเด่นของพื้นที่	<ol style="list-style-type: none"> อาคารแวดล้อมตกแต่งด้วยสีสันทันหรือภาพวาดบนผนัง มีองค์ประกอบที่แสดงถึงประวัติศาสตร์ วัสดุปูพื้นมีความแตกต่าง มีการเปลี่ยนระดับพื้น การตกแต่งด้วยประติมากรรม 	ให้ค่าคะแนนมากสำหรับพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีลักษณะเฉพาะ มีความสวยงาม โดดเด่น ทำให้ผู้คนจดจำได้ง่ายและเกิดความรู้สึกอยากเข้าไปใช้งาน เอกลักษณ์ของพื้นที่อาจเกิดจากการที่ผู้ออกแบบสรรค์สร้างขึ้นหรือเป็นไปตามบริบทแวดล้อมของพื้นที่ว่างเอง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ วิเคราะห์ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) เป็นวิธีการวัดความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรเชิงปริมาณ 2 ตัว เพื่อบรรยายให้ทราบถึงทิศทางความสัมพันธ์ มีสูตรที่ใช้ในการคำนวณดังนี้

$$r_{xy} = \frac{n\sum XY - \sum X\sum Y}{\sqrt{[n\sum X^2 - (\sum X)^2][n\sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้มีค่าตั้งแต่ -1.00 ถึง +1.00 อธิบายได้ดังนี้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2550)

1. ค่า R เป็นบวก และมีค่าใกล้ 1 หมายถึง ตัวแปร X และ Y มีความสัมพันธ์กันมาก ในรูปเชิงเส้น และมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน คือ ถ้าตัวแปรหนึ่งมีค่าเพิ่มขึ้น อีกตัวแปรหนึ่งจะมีค่าเพิ่มขึ้นด้วย หรือ ถ้าตัวแปรหนึ่งมีค่าลดลง อีกตัวแปรหนึ่งจะมีค่าลดลงด้วย

2. ค่า R เป็นลบ และมีค่าใกล้ -1 หมายถึง ตัวแปร X และ Y มีความสัมพันธ์กันมาก ในรูปเชิงเส้นในทิศทางตรงข้ามกัน คือ ถ้าตัวแปรหนึ่งมีค่าเพิ่มขึ้น อีกตัวแปรหนึ่งจะมีค่าลดลง หรือ ถ้าตัวแปรหนึ่งมีค่าลดลง อีกตัวแปรหนึ่งจะมีค่าเพิ่มขึ้น

3. ค่า R เท่ากับศูนย์ หมายถึง ตัวแปร X และ Y ไม่มีความสัมพันธ์กัน

3.4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 ข้อมูลคุณสมบัติด้านกายภาพ

1. ข้อมูลด้านกายภาพในระดับพื้นฐานของเมือง ได้แก่ ความหนาแน่นประชากร การใช้ประโยชน์อาคาร โครงข่ายเส้นทางการสัญจร กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์คุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่วางสาธารณะ ด้วยการศึกษาดูเอกสารวิชาการ รายงานวิจัย แผนปฏิบัติการของหน่วยงานท้องถิ่น และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต แสดงข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในเชิงบรรยายและแผนที่

2. ข้อมูลด้านกายภาพในระดับพื้นที่วางสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา จำนวน 24 แห่ง โดยการลงภาคสนามสำรวจคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่วาง 6 ประเด็น ตามสมมติฐานการวิจัย รวมถึงการบันทึกตำแหน่งสถานที่ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ทำการถ่ายภาพและบันทึกข้อมูลเชิงบรรยายตามสภาพความเป็นจริง

3.4.2 ข้อมูลรูปแบบการใช้พื้นที่วางสาธารณะ

1. ทำการบันทึกปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่วางสาธารณะ ด้วยวิธีตั้งจุดนับประจำอยู่ในพื้นที่วาง ทั้ง 24 แห่ง โดยนับผู้ที่สัญจรผ่านด้วยการเดินเท้าหรือแวะทำกิจกรรม และผู้ที่เข้ามาใช้งานบนพื้นที่วางสาธารณะอย่างมีเป้าหมาย จดบันทึกตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้ 4 ช่วง แบ่งเป็นวันทำงาน และวันหยุดสุดสัปดาห์ (ตั้งตารางภาคผนวก ข) แล้วจึงนำมาหาค่าเฉลี่ย คน/ช่วงเวลา ทำให้ทราบถึงช่วงเวลาที่คุณนิยมมาใช้พื้นที่ และทำให้ทราบถึงพื้นที่วางที่คุณนิยมมาใช้

2. แบบสำรวจและสังเกตการณ์รูปแบบการใช้พื้นที่วางอย่างอเนกประโยชน์ โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ประกอบการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่และผู้ใช้งานบนพื้นที่วาง เก็บข้อมูลตามวันที่ดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวัน คือ วันทำงาน ในระหว่างวันอังคาร-พฤหัสบดี (ยกเว้นวันจันทร์และวันศุกร์ เนื่องจากเป็นวันเริ่มและสิ้นสุดการทำงานในสัปดาห์ อาจส่งผลกระทบต่อการใช้งานในพื้นที่วาง) และ

วันหยุดสุดสัปดาห์ เสาร์-อาทิตย์ ทำการถ่ายภาพและจัดบันทึกลงในแบบสำรวจที่มีโครงสร้าง ทำให้ทราบถึงความหลากหลายของผู้ใช้งาน เวลา และกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่าง

3.5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์คุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม เข้าสู่กระบวนการให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด (ดังตารางที่ 10) คิดเป็นคะแนนเต็มประเด็นละ 5 คะแนน ซึ่ง 6 ประเด็นที่นำมาวิเคราะห์จะให้ค่าน้ำหนักที่เท่ากัน นำคะแนนรวมที่ได้ในแต่ละพื้นที่ว่าง (เต็ม 30 คะแนน) มาจัดระดับคุณภาพเป็น 5 ระดับชั้น ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย ด้วยวิธีการแจกแจงความถี่ ตามสูตรต่อไปนี้

$$\text{อันดับภาคชั้น} = \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

พบว่า คะแนนสูงสุด มีคะแนนเท่ากับ 26 คะแนน ส่วนค่าต่ำสุดในที่นี้กำหนดใช้ค่า 1 คะแนน โดยพิจารณาความเป็นไปได้ในแต่ละพื้นที่จะได้คะแนนน้อยที่สุด และกำหนดจำนวนชั้น เป็น 5 ระดับชั้น ทำให้อันดับภาคชั้นมีค่าเท่ากับ 5

จึงนำมากำหนดค่าระดับคุณภาพในช่วงคะแนนต่างๆ ดังนี้

ระดับคุณภาพ 5 มีคุณสมบัติด้านกายภาพมากที่สุด ในช่วงคะแนน 26-30 คะแนน

ระดับคุณภาพ 4 มีคุณสมบัติด้านกายภาพมาก ในช่วงคะแนน 21-25 คะแนน

ระดับคุณภาพ 3 มีคุณสมบัติด้านกายภาพปานกลาง ในช่วงคะแนน 16-20 คะแนน

ระดับคุณภาพ 2 มีคุณสมบัติด้านกายภาพน้อย ในช่วงคะแนน 11-15 คะแนน

ระดับคุณภาพ 1 มีคุณสมบัติด้านกายภาพน้อยที่สุด ในช่วงคะแนน 1-10 คะแนน

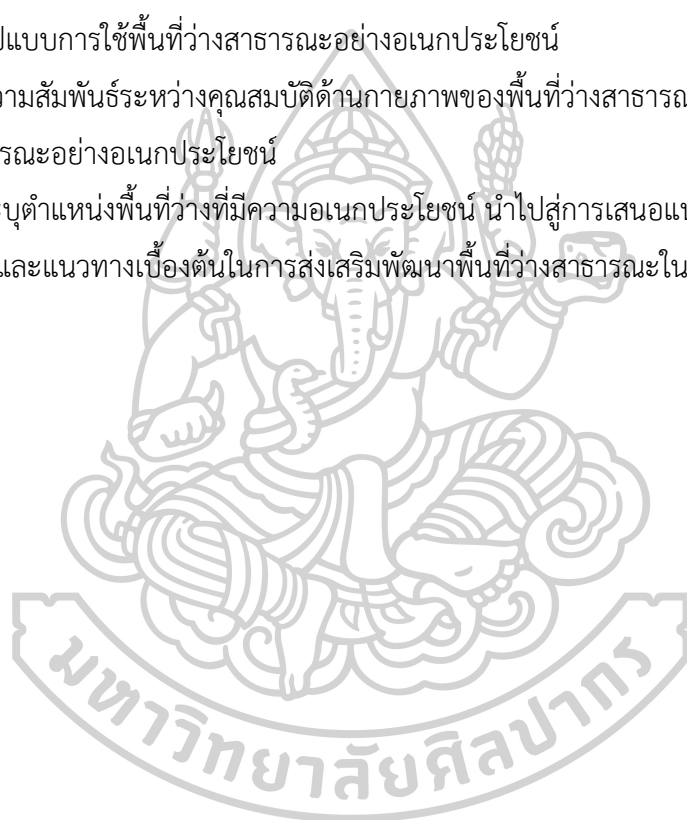
2. วิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ คิดเป็นคะแนนรวมในแต่ละพื้นที่ว่าง (เต็ม 30 คะแนน) มาจัดระดับคุณภาพเป็น 5 ระดับชั้น ด้วยวิธีการแจกแจงความถี่เช่นเดียวกับคุณสมบัติด้านกายภาพ แสดงผลด้วยแผนที่จะระบุตำแหน่งระดับคุณภาพรูปแบบพื้นที่ว่างสาธารณะ

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ วิเคราะห์ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ที่เกิดขึ้นในวันทำงาน วันหยุดสุดสัปดาห์ และภาพรวม แสดงผลในตารางที่ 24

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอื่นๆ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลประชากร รวมถึงการสำรวจกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม วิเคราะห์ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และวิธีการซ้อนทับแผนที่ (Over Lay) ทำให้ค้นพบปัจจัยอื่นๆ นอกจากคุณสมบัติด้านกายภาพที่อาจเกี่ยวข้องกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์

3.6. การสรุปผลการวิจัย

1. คุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่งในย่านเมืองเก่าสงขลา
2. รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์
4. ระบุตำแหน่งพื้นที่ว่างที่มีความอเนกประโยชน์ นำไปสู่การเสนอแนะพื้นที่ตัวอย่าง พื้นที่ควรปรับปรุง และแนวทางเบื้องต้นในการส่งเสริมพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

บทที่ 4 เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลทางด้านกายภาพ ตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของเมืองสงขลา ส่วนต่อมาเป็นการรวบรวมข้อมูลในระดับพื้นที่ศึกษา เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ด้านกายภาพและปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การสำรวจและจำแนกประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะที่พบในพื้นที่ศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 4.1 ประวัติความเป็นมาของเมืองสงขลา
- 4.2 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา
  - 4.2.1 พัฒนาการและข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา
  - 4.2.2 ลักษณะทางกายภาพ
  - 4.2.3 ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ
- 4.3 พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา
  - 4.3.1 พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทลานวัด
  - 4.3.2 พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทลานสถานที่สำคัญ
  - 4.3.3 พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทเส้นทางถนน
  - 4.3.4 พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทสวนและพื้นที่ริมน้ำ
- 4.4 สรุปสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

4.1 ประวัติความเป็นมาเมืองสงขลา

เมืองสงขลาตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลตะวันออกทางภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย เป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานมายาวนาน เมื่อปี พ.ศ. 1993 ปราบกฐครั้งแรกในบันทึกของพ่อค้าและนักเดินเรือชาวอาหรับ-เปอร์เซีย ในชื่อเมือง “สิงหลา” ที่แปลว่า สิงห์ เนื่องจากได้แล่นเรือผ่านเข้ามาในทะเลสาบสงขลา แล้วมองเห็นเกาะหนูเกาะแมวในระยะไกล มีลักษณะคล้ายสิงห์สองตัวหมอบเฝ้าอยู่หน้าปากน้ำทางเข้าเมืองสงขลา อีกข้อสันนิษฐานหนึ่งคือมาจากคำว่า “สิงขร” ที่แปลว่า ภูเขา เมื่อชาวตะวันตกเข้ามาติดต่อกับชายฝั่งจึงมีการออกเสียงเพี้ยนเป็น “ซิงกอร่า” จากนั้นก็ค่อยๆเพี้ยนเป็นคำว่า “สงขลา” ดังในปัจจุบัน (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสงขลา, 2560) พบหลักฐานโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่แสดงว่าสงขลามีการตั้งเมืองมาแล้ว 3 แห่ง ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในพุทธศตวรรษที่ 12-19 มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณชื่อว่า “เมืองสทิงพระ” ตั้งอยู่บนคาบสมุทรเล็กๆ ด้านตะวันออกติดทะเลอ่าวไทย ด้านตะวันตกติดทะเลสาบ ชาวเมืองนับถือศาสนาพราหมณ์ เป็นเมืองท่าที่มีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นแหล่งผลิต

เครื่องปั้นดินเผา (สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2546) ต่อมาพุทธศตวรรษที่ 19 เมืองสทิงพระล่มสลาย ปรากฏเป็นชุมชนใหม่บนที่ตั้งเดิม ชื่อว่า “เมืองพัทลุงที่พะโคะ” เจริญเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์ จนในพุทธศตวรรษที่ 22 เกิดภัยคุกคามจากโจรสลัดมาเลย์อยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากไม่มี กำแพงเมืองหรือปราการธรรมชาติใดๆ ป้องกันเมือง ชาวเมืองจึงพากันอพยพไปที่บ้านบางแก้ว อำเภอลำปาง จังหวัดพัทลุง และอีกส่วนอพยพไปที่บริเวณเชิงเขาแดงปากทะเลสาบสงขลา กลายเป็น “เมืองสงขลาหัวเขาแดง” ซึ่งเป็นเมืองสงขลาแห่งแรก กำเนิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา (สงบ ส่งเมือง, 2523) บริเวณตำบลหัวเขาแดง อำเภอลำปางในปัจจุบัน ชาวเมืองส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาอิสลาม มีดาโต๊ะ โมกุล เชื้อสายมลายู เป็นผู้ปกครองเมือง เป็นเมืองท่าที่มีความเจริญรุ่งเรือง ด้านการค้ากับต่างประเทศ จนสามารถผลิตเงินตราขึ้นใช้เองเป็นสกุลเงิน “ชิงกอร่า” และได้ประกาศ ตัวเป็นอิสระต่อกรุงศรีอยุธยา จนในปี พ.ศ. 2223 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงส่งกองทัพมาปราบปรามและทำลายเมืองจนราบคาบ หลังจากที่เมืองฝั่งหัวเขาแดงถูกทำลายประชาชนจึงย้ายมา ตั้งถิ่นฐานในบริเวณ “เมืองสงขลาฝั่งแหลมสน” ซึ่งเป็นเมืองสงขลาแห่งที่สอง ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิง เขา ด้านหน้าติดภูเขาและด้านหลังติดทะเลสาบสงขลา ต่อมาใน พ.ศ.2375 เนื่องจากพื้นที่ขาดแคลน น้ำจืดและคับแคบยากต่อการขยายเมือง รัชกาลที่ 3 จึงโปรดให้ย้ายเมืองเป็นครั้งที่สามไปที่ “เมือง สงขลาฝั่งบ่อียง” บริเวณสันเนินทรายฝั่งตรงข้าม ปัจจุบันคือ ตำบลบ่อียง เนื้อที่ประมาณ 750 ไร่

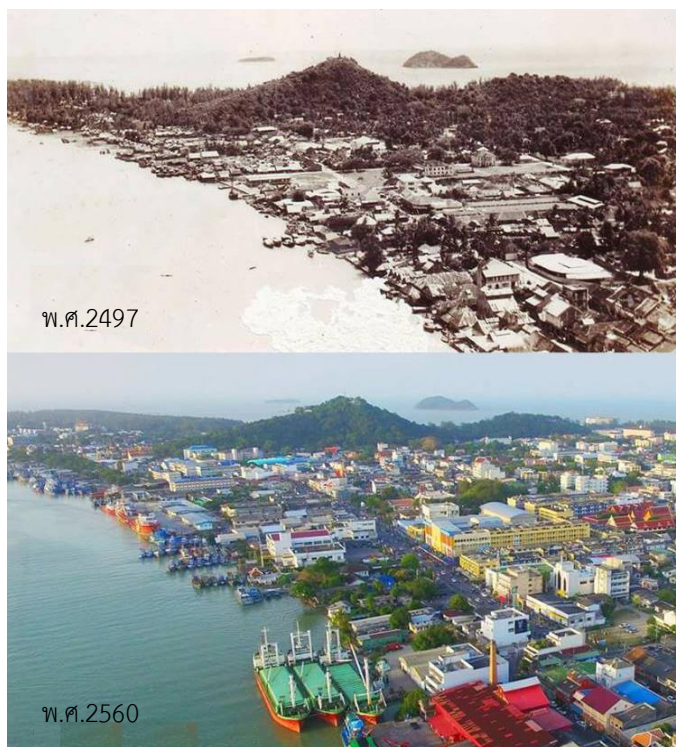
ภาพที่ 15 แสดงที่ตั้งเมืองโบราณสงขลาทั้ง 3 แห่ง

ที่มา: <https://www.bloggang.com> (2552)

4.2 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

4.2.1 พัฒนาการและข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

เริ่มจากการย้ายเมืองมาที่สงขลาฝั่งบ่อยาง มีการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยพุทธเป็นชุมชนแบบกระจายตัวไปบนพื้นที่ตอนใน จากนั้นชาวจีนก็ได้อพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ตามด้วยชาวมุสลิม ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการจัดพิธีสมโภชเสาหลักเมืองและสร้างกำแพงเมืองเพื่อป้องกันการถูกโจมตี กำแพงมีลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความยาว 1,200 เมตร กว้าง 400 เมตร มีประตูเมืองโดยรอบ 10 ประตู ภายในกำแพงเมืองมีการจัดระเบียบพื้นที่โดยให้วัด ตลาดและที่อยู่อาศัยตั้งอยู่รวมกัน ในเวลาต่อมาสมัยรัชกาลที่ 4 มีการเปิดประเทศเพื่อทำการค้าเสรีกับตะวันตก ทำให้สงขลาเป็นเมืองท่าการค้าที่รุ่งเรืองและแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ รวมทั้งเกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากต่างชาติ ถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมทั้งไทย-จีน-มุสลิม และฝรั่งเข้าไว้ด้วยกัน จนในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 6 เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สงขลากลายเป็นที่ว่าการของมณฑลนครศรีธรรมราช องค์ประกอบของสัณฐานเมืองจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป กำแพงเมืองบางส่วนถูกรื้อถอนเพื่อสร้างถนนนครนอก ที่อยู่อาศัยของชนชั้นปกครองทางทิศเหนือถูกเปลี่ยนให้เป็นอาคารราชการ มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการไปยังฝั่งทิศตะวันออก ซึ่งได้แก่ โรงพยาบาล และโรงเรียน เพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้า อีกทั้งยังมีการพัฒนาท่าเทียบเรือประมงและเรือขนส่งสินค้าทางทิศตะวันตกของพื้นที่ จึงเกิดการขนส่งสินค้าทั้งทางบกและทางทะเล อาคารถูกปรับปรุงจากที่อยู่อาศัยมาเป็นที่อยู่อาศัยกึ่งค้าขายและบริการ ส่งผลให้พื้นที่ภายในเมืองมีเศรษฐกิจที่รุ่งเรืองมาก เมืองเริ่มมีการขยายตัวออกไปนอกขอบเขตกำแพงเมือง ต่อมาจึงมีการตัดเส้นทางถนนเพิ่มขึ้นหลายเส้นทางทำให้เข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวก ได้แก่ ถนนไทรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางหลักที่เชื่อมกับพื้นที่รอบนอกของเมือง จนในปี พ.ศ. 2475 สมัยรัชกาลที่ 7 รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ยุบมณฑลต่างๆ แล้วจึงยกฐานะสงขลาให้เป็นจังหวัด โดยยังคงความเป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ประชาชนมีอาชีพค้าขายเป็นอาชีพหลัก มีเรือสินค้าเข้าออกเป็นจำนวนมาก ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เศรษฐกิจมีความซบเซา เกิดการย้ายศูนย์กลางการค้าไปยังทิศเหนือ ซึ่งเป็นตลาดทรัพย์สินในปัจจุบัน ร้านค้าบริเวณถนนนครนอกและถนนนครในจึงต้องปิดตัวลง แต่ธุรกิจประมงยังได้รับความนิยม บ้านเรือนถูกปรับเปลี่ยนเป็นแพขึ้นปลา ทำจอดเรือ ร้านขายอะไหล่ อู่ซ่อมเรือ ส่งผลต่อการเกิดมลภาวะและความปลอดภัยในชุมชน ต่อมารัฐบาลมีแผนพัฒนาเส้นทางรถไฟสายใต้มาสู่ตัวเมืองสงขลา เชื่อมต่อกับท่าเทียบเรือประมงแห่งใหม่ทางทิศใต้ของเมือง ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนไปตามแนวเส้นทางรถไฟ ช่วยลดความแออัดในพื้นที่เมืองเก่าได้เป็นอย่างดี พื้นที่เมืองมีความเจริญขึ้นตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ชุมชนมีการขยายตัวจากทิศตะวันตกไปยังพื้นที่ว่างทางทิศตะวันออกของเมืองมากขึ้น และมีแนวโน้มขยายตัวไปทุกทิศทาง (ตรึงจิต พึ่งรัศมี, 2539)

ภาพที่ 16 แสดงการเปลี่ยนแปลงของเมืองสงขลา ในปี พ.ศ. 2497 และ พ.ศ. 2560

ที่มา: <https://www.songkhla-ht.org> (2561)

เนื่องจากเมืองเก่าสงขลามีคุณค่าอย่างมากทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และศิลปวัฒนธรรมควรค่าแก่การอนุรักษ์ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้ประกาศขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าสงขลา สำหรับใช้ในการวางแผนการอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่ในภาคส่วนราชการต่างๆ อย่างเป็นระบบ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 4,335 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ จดแนวถนนชลเจริญและถนนแหลมสนอ่อน และมีแนวเขตห่างออกไปจากฝั่งทะเลด้านเหนือเป็นระยะทาง 250 เมตร

ทิศตะวันออก จดแนวห่างออกไปจากฝั่งทะเลด้านตะวันออกระยะ 250 เมตร ตลอดแนว ด้านใต้จดแนวเขตห่างจากเขตทางถนนปละท่าด้านใต้ 100 เมตร และเชื่อมกับแนวเขตทางรถไฟด้านตะวันออกมาจนจดถนนกำแพงเพชร

ทิศใต้ จดถนนกำแพงเพชร

ทิศตะวันตก จดแนวห่างออกไปจากฝั่งทะเลสาบสงขลา ระยะ 250 เมตร จากถนนชลเจริญ ถึงถนนกำแพงเพชร

ซึ่งในประกาศได้กำหนด พื้นที่หลักหรือพื้นที่สงวน (Core Zone) ไว้ 2 แห่ง ได้แก่ พื้นที่หลักที่หนึ่ง ครอบคลุมบริเวณเขาดังกวนและพระตำหนักเขาน้อย พื้นที่ที่สองครอบคลุมบริเวณ

เมืองเก่าสงขลาฝั่งบ่อยาง โดยพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง มีร่องรอยการอยู่อาศัยของคนสงขลาที่มีลักษณะเฉพาะ และมีวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบเนื่องมาจากยุคสมัยต่างๆ ในรูปแบบของทรัพยากรทางธรรมชาติ ศิลปะสถาปัตยกรรม และโบราณสถานที่ปรากฏอย่างชัดเจน

เนื่องด้วยพื้นที่ที่สอง เป็นย่านเมืองเก่าสงขลาที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน ตั้งอยู่พื้นที่ใจกลางเมือง มีรูปแบบอาคารบ้านเรือนที่โดดเด่น มีวิถีชีวิตและผู้คนที่หลากหลายเชื้อชาติ ส่งผลให้กิจกรรมในพื้นที่มีความหลากหลายและน่าสนใจ ผู้วิจัยจึงใช้เป็นพื้นที่ทำการศึกษา ขนาดพื้นที่ประมาณ 0.69 ตารางกิโลเมตร หรือ 431.25 ไร่ โดยมีอาณาเขตดังนี้ ทิศเหนือ จรดถนนจนะ ทิศใต้ จรดถนนกำแพงเพชร ทิศตะวันออก จรดถนนรามวิถี และทิศตะวันตก จรดทะเลสาบสงขลา

ภาพที่ 17 แสดงขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าสงขลา

ที่มา: ดัดแปลงจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2553)

ภาพที่ 18 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา
ที่มา: ดัดแปลงจากแผนที่ Google map (2561)

4.2.2 ลักษณะทางกายภาพ

4.2.2.1 โครงข่ายเส้นทางสัญจร

"เมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง" โดยเริ่มแรกมีถนนสำคัญสองสาย คือ ถนนนครนอก เป็นเส้นทางสัญจรนอกกำแพงเมือง ซึ่งอยู่ติดกับทะเลสาบสงขลา และถนนนครใน เป็นเส้นทางสัญจรภายในกำแพงเมือง ต่อมา มีการตัดถนนสายที่สามขนานไปกับถนนสายเดิม เพื่อจัดงานสมโภชเสาหลักเมือง เรียกว่า ถนนเก้าห้อง หรือ ถนนนางงาม ซึ่งปัจจุบันเป็นถนนสายวัฒนธรรมย่านใจกลางเมืองเก่า จากนั้นจึงมีการขยายโครงข่ายเส้นทางในพื้นที่มีลักษณะแบบกริดตาราง (Grid System) โดยสามารถแบ่งประเภท ได้ดังนี้

1) ถนนสายหลัก เป็นเส้นทางหลักที่ใช้เดินทางจากพื้นที่บริเวณข้างเคียงเข้าสู่พื้นที่ตัวเมือง โดยถนนสายหลักจะตัดผ่านกลางเมืองสงขลา มีปริมาณการจราจรคับคั่งตลอดทั้งวัน การสัญจรใช้ความเร็วสูง วิ่งรถได้ 2 ทาง มีบาทวิถีทั้งสองฟากถนน เส้นทางจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก ได้แก่ ถนนจะนะ ขนาดกว้าง 20 เมตร ส่วนทิศเหนือไปยังทิศใต้ ได้แก่ ถนนรามวิถี ขนาดกว้าง 30 เมตร

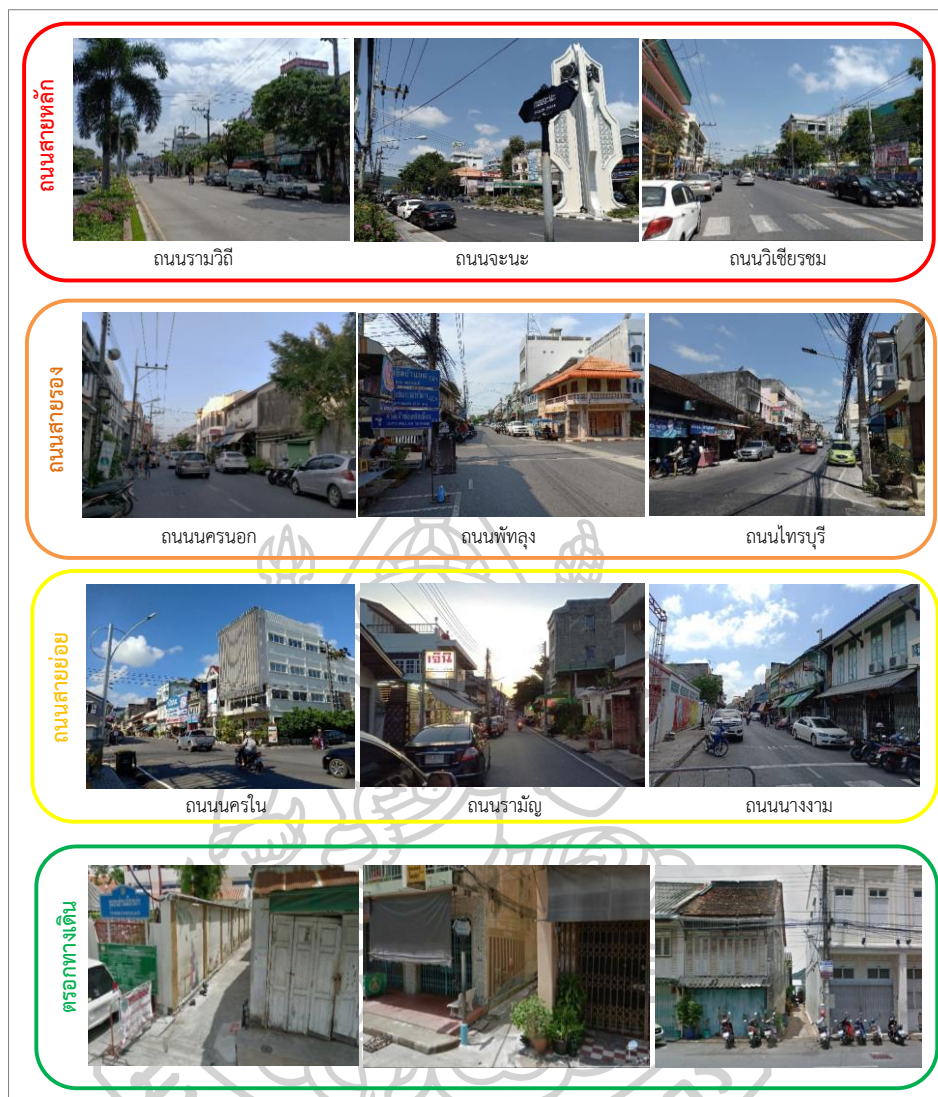
2) ถนนสายรอง เป็นเส้นทางรองรับปริมาณการสัญจรจากถนนสายหลักที่จะเข้าสู่พื้นที่ศึกษา เชื่อมต่อระหว่างชุมชนภายในพื้นที่ศึกษา จากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตก ได้แก่ ถนนกำแพงเพชร ถนนพัทลุง และถนนสงขลาบุรี วิ่งรถได้ 2 ทาง ไม่มีบาทวิถี การจราจรไม่คับคั่ง การสัญจรใช้ความเร็วปานกลาง ส่วนเส้นทางจากทิศเหนือถึงทิศใต้ ได้แก่ ถนนไทรบุรี และถนนนครนอก ซึ่งเป็นถนนสายดั้งเดิมของเมือง ทำให้มีขนาดค่อนข้างแคบ วิ่งรถได้ทางเดียว ไม่มีบาทวิถี เนื่องจากอยู่ติดท่าเรือและโกดัง จึงได้รับอนุญาตให้รถบรรทุกสัญจรผ่านได้ มีการจราจรคับคั่งตลอดทั้งวัน การสัญจรใช้ความเร็วปานกลาง

3) ถนนสายย่อย เป็นเส้นทางสายแยกย่อยที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ เพื่อเชื่อมต่อถนนสายรองเข้าไว้ด้วยกัน เส้นทางจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก ได้แก่ ถนนรามัญ และถนนเพชรศิรี วิ่งรถได้ทางเดียว ไม่มีบาทวิถี มีรถจอดริมข้างทาง การสัญจรใช้ความเร็วปานกลาง ส่วนเส้นทางจากทิศเหนือไปยังทิศใต้ ได้แก่ ถนนนางงาม และถนนนครใน มีขนาดค่อนข้างแคบ ไม่มีบาทวิถี มีรถจอดริมข้างทาง วิ่งรถได้ทางเดียว การจราจรคับคั่งตลอดทั้งวัน การสัญจรใช้ความเร็วปานกลาง-ต่ำ เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวและที่อยู่อาศัย

4) ตรอกทางเดิน เป็นเส้นทางลัดที่รถยนต์ไม่สามารถเข้าถึงได้ อาจเกิดจากการเว้นระยะห่างระหว่างอาคาร มีขนาดแคบ สัญจรด้วยการเดินเท้าหรือรถจักรยานยนต์ผ่านได้เท่านั้น ส่วนใหญ่พบในบริเวณพื้นที่ติดริมทะเลสาบเพื่อเชื่อมต่อไปยังท่าเรือ และบริเวณชุมชนใกล้กับศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ภาพที่ 19 แสดงโครงข่ายเส้นทางสัญจรในพื้นที่ศึกษา
ที่มา: ดัดแปลงจากเทศบาลนครสงขลา (2561)

ภาพที่ 20 แสดงสภาพทั่วไปของโครงข่ายเส้นทางสัญจรในพื้นที่ศึกษา
ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย (2561)

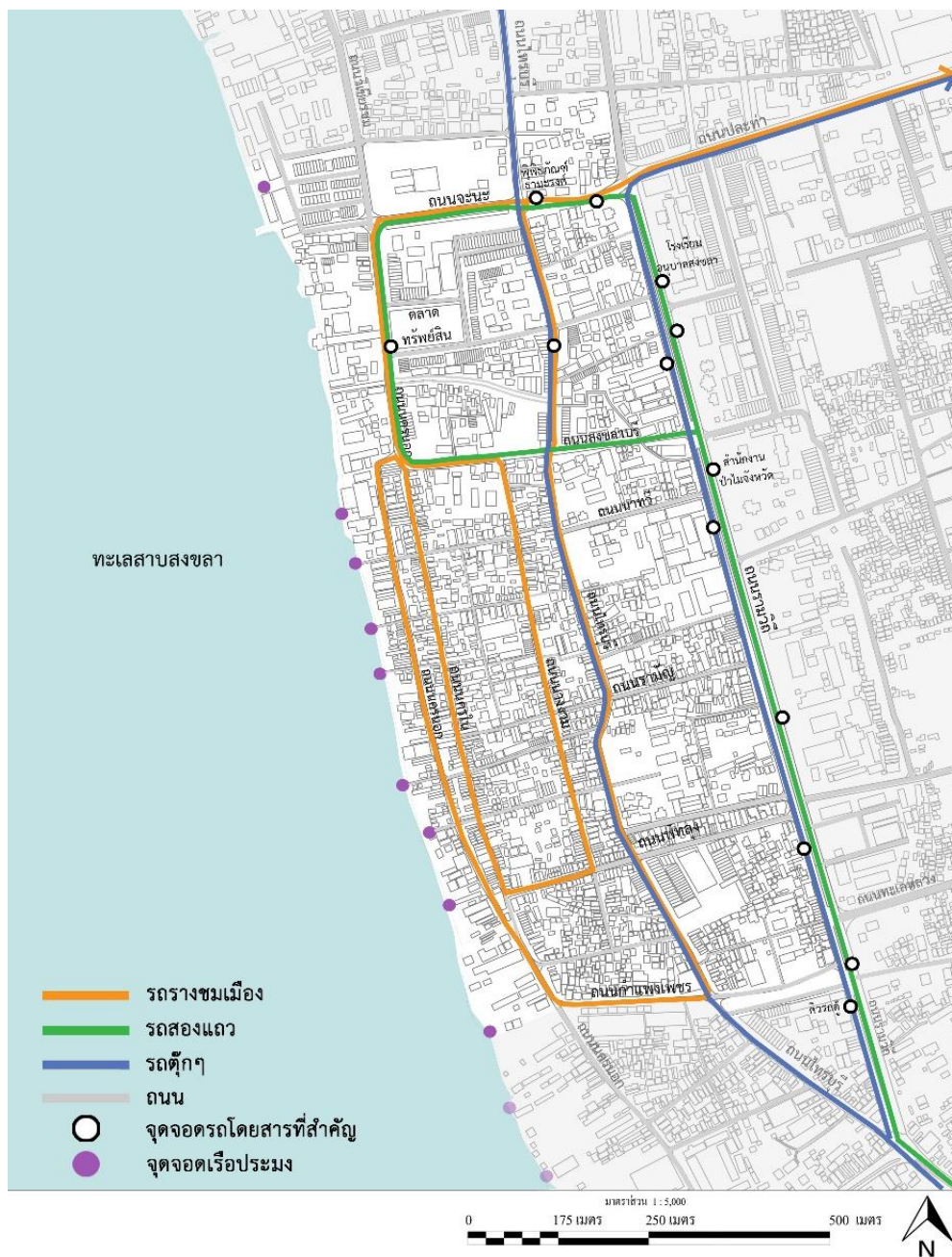
4.2.2.2 ระบบขนส่งสาธารณะ จากบริเวณข้างเคียงเข้าสู่พื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย

1) รถตู้โดยสาร ใช้เดินทางระหว่างอำเภอและระหว่างจังหวัด วิ่งเข้าสู่ตัวเมืองบนถนนสายหลัก ทั้งขาเข้าและขาออก มีให้บริการ 3 สาย ได้แก่ รถตู้ไปอำเภอระโนดและจังหวัดนครศรีธรรมราช มีจุดจอดรออยู่ข้างสวนสุขภาพชุมชน รถตู้ไปอำเภอหาดใหญ่มีจุดจอดรออยู่ที่หน้าโรงเรียนอนุบาลสงขลา และรถตู้ไปจังหวัดพัทลุงมีจุดจอดรออยู่ตรงข้ามห้องสมุดประชาชน

2) รถสองแถว วิ่งเข้าสู่ตัวเมืองบนถนนสายหลัก ทั้งขาเข้าและขาออก มีให้บริการ 3 สาย ได้แก่ รถที่มาจากอำเภอจะนะ มีจุดจอดรออยู่ที่หน้าตลาดทรัพย์สินและหน้าสำนักงานป่าไม้ รถที่มาจากอำเภอสิงหนคร มีจุดจอดรออยู่ที่หน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และรถที่มาจากอำเภอหาดใหญ่ มีจุดจอดรออยู่ที่หน้าโรงเรียนอนุบาลสงขลา

3) รถตุ๊กๆ และรถจักรยานยนต์รับจ้าง มีให้บริการอยู่บนถนนสายหลักและสายรอง จุดให้บริการกระจายอยู่ตามทางแยกและจุดเปลี่ยนถ่ายการเดินทาง เช่น หน้าปากซอย

4) รถรางชมเมือง นั่งได้จำนวน 32 ที่นั่ง ให้บริการทุกวัน ใช้เวลานั่งรอบละ 1 ชั่วโมงครึ่ง มีผู้บรรยายแนะนำสถานที่ เริ่มต้นที่พิพิธภัณฑ์อามะรงค์ วิ่งไปตามถนนไทรบุรี เข้าสู่ย่านเมืองเก่า ถนนนครนอก ถนนนครใน ถนนนางงาม จากนั้นวนไปชมวิวิรมหาดชลาทัศน์ และเขาดังกวน ตามลำดับ

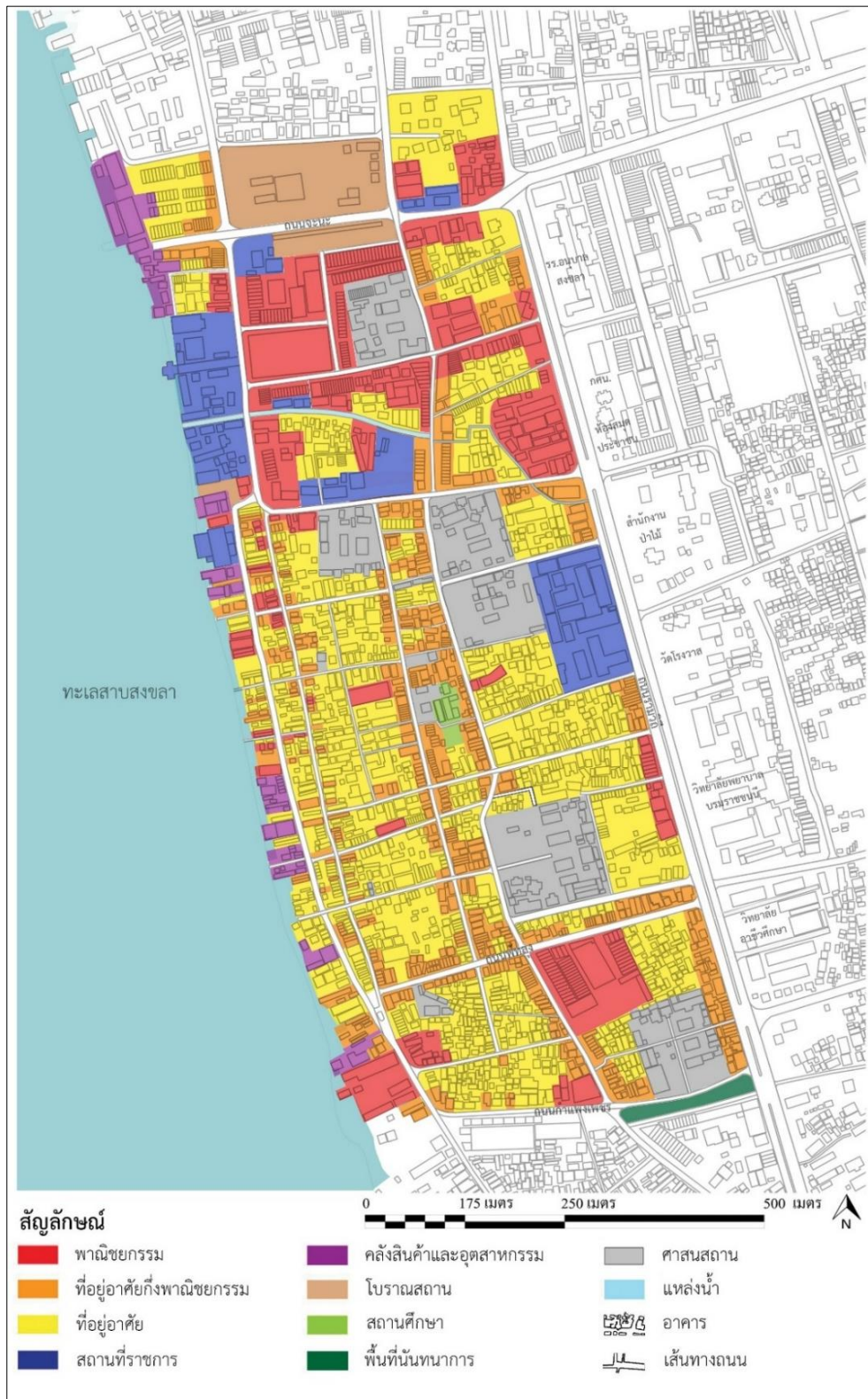

ภาพที่ 21 แสดงโครงข่ายระบบขนส่งสาธารณะในพื้นที่ศึกษา
ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย (2561)

4.2.2.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินและการใช้ประโยชน์อาคาร

จากแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภททำยากฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสงขลา พ.ศ. 2540 พื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลาส่วนใหญ่อยู่ในการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก (เขตสีแดง) ซึ่งในปัจจุบันมีสถาปัตยกรรมปรากฏให้เห็น 3 รูปแบบ คือ อาคารแบบไทยแท้ อาคารแบบจีน และอาคารแบบจีนผสมตะวันตก อีกทั้งยังมีรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารหลากหลายประเภท ดังต่อไปนี้

- 1) ประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก (สีแดง) กระจุกตัวกันอย่างหนาแน่นบริเวณทิศเหนือของพื้นที่ศึกษา ถือเป็นศูนย์กลางการค้าหลักของเมืองสงขลาทั้งในอดีตและปัจจุบัน อีกทั้งยังมีการขยายตัวมาบริเวณทิศใต้ของพื้นที่ศึกษา บนถนนพัทลุง
- 2) ประเภทที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม (สีส้ม) กระจายตัวตลอดสองฝั่งของถนนนครใน ถนนนางงาม ถนนไทรบุรี และถนนพัทลุง
- 3) ประเภทที่อยู่อาศัย (สีเหลือง) กระจุกตัวในบริเวณตอนกลางของพื้นที่ศึกษา ตามแนวถนนนครนอก ถนนนครใน และกระจายตัวตามถนนไทรบุรี
- 4) ประเภทสถานที่ราชการ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (สีน้ำเงิน) กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ศึกษา มีทั้งทางทิศตะวันออกของพื้นที่ศึกษา บนถนนรามวิถี และทางทิศตะวันตกของพื้นที่ศึกษา บนถนนหน้าห้างสรรพสินค้าสิริพัทธ์สินพลาซ่า
- 5) ประเภทคลังสินค้าและอุตสาหกรรม (สีม่วง) ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับประมง มีลักษณะอุตสาหกรรมขนาดเล็ก และที่เก็บสินค้าเพื่อรอขนส่งต่อ กระจายตัวอยู่ตลอดแนวถนนนครนอกบริเวณท่าเทียบเรือริมทะเลสาบสงขลา
- 6) ประเภทโบราณสถาน (สีน้ำตาลอ่อน) ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพื้นที่ศึกษา ซึ่งเดิมเป็นสถานที่ว่าราชการและกำแพงเมืองเก่า
- 7) ประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการ (สีเขียว) ในพื้นที่ศึกษามีเพียง 1 แห่ง คือ สวนสุขภาพข้างคิวรถ ในชุมชนมัสยิดบ้านบน
- 8) ประเภทสถาบันศาสนา (สีเทาอ่อน) กระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่างๆ วัดส่วนใหญ่เกาะกลุ่มบนถนนไทรบุรี ศาลเจ้าส่วนใหญ่เกาะกลุ่มบนถนนนางงาม และศาลเจ้าขนาดเล็กจะแทรกตัวอยู่ตามตรอกซอยในชุมชนย่านเมืองเก่า

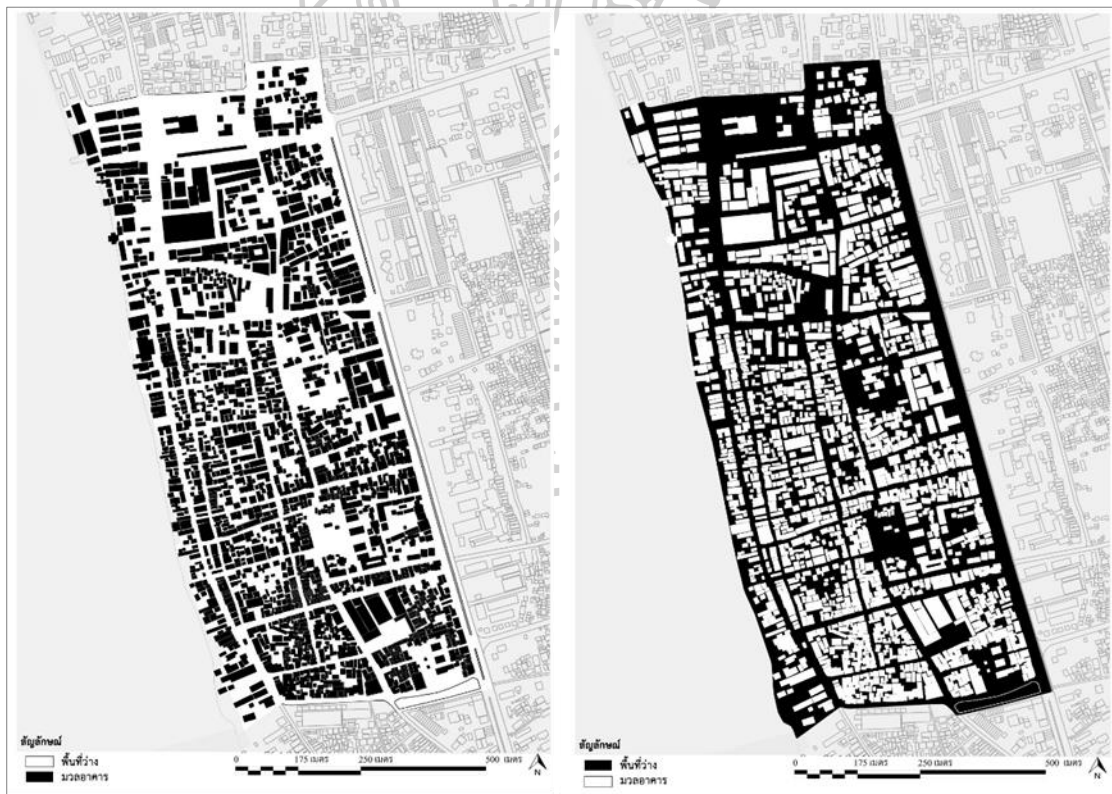

ภาพที่ 22 แสดงการใช้ประโยชน์อาคารปัจจุบันในพื้นที่ศึกษา

ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย (2561)

4.2.2.4 ความหนาแน่นของอาคารและพื้นที่ว่าง

ความหนาแน่นมวลอาคารในย่านเมืองเก่าสงขลามีความหลากหลาย โดยพบว่า มวลอาคารขนาดเล็กที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิม จะกระจุกตัวอย่างหนาแน่นบริเวณทิศตะวันตกของพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นบริเวณเนื้อเมืองเดิม มีการเรียงตัวกันอย่างเป็นระเบียบไปตามเส้นทางถนนนครนอก และถนนนครใน มวลอาคารขนาดกลาง มีทั้งศาสนสถานและอาคารที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม เกาะกลุ่มกันบนเส้นทางสายหลัก ส่วน และมวลอาคารขนาดใหญ่จะเป็นอาคารสาธารณะที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า ตลาดและโรงพยาบาล พื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่พบว่าเป็นประเภทเส้นทางถนน พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดเล็ก ได้แก่ พื้นที่ว่างระหว่างอาคาร ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ ได้แก่ สวนสาธารณะชุมชน พื้นที่ว่างในพิพิธภัณฑสถาน และพื้นที่ว่างในบริเวณวัดต่างๆ ซึ่งจะเกาะกลุ่มไปตามถนนไทรบุรี อีกทั้งยังพบพื้นที่ว่างภายในกลุ่มบ้านพักข้าราชการที่ตั้งอยู่บริเวณถนนรามวิถี พื้นที่ว่างที่ใช้เพื่อจอดรถยนต์ชั่วคราวในบริเวณใกล้กับคลองขวาง และบริเวณหลังห้างลิวิวัฒน์ 7 เปรสซิเด็นท์

ภาพที่ 23 แสดงความหนาแน่นของอาคารและพื้นที่ว่างในพื้นที่ศึกษา

ที่มา: ดัดแปลงจากเทศบาลนครสงขลา (2561)

4.2.2.5 โครงข่ายสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

บริการด้านการศึกษา ในขอบเขตพื้นที่ศึกษามีเพียง 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสงขลาวิทยามูลนิธิ ตั้งอยู่ในบริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา ซึ่งเป็นสถานศึกษาระดับชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาภายใต้การดูแลของภาคเอกชน ส่วนสถานศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียงตั้งอยู่ตลอดแนวถนนรามวิถี ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลสงขลา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี และวิทยาลัยอาชีวศึกษาสงขลา

บริการสาธารณสุข ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดสงขลา และโรงพยาบาลเมืองสงขลา ซึ่งเป็นโรงพยาบาลของรัฐบาล ตั้งอยู่บนถนนรามวิถี

บริการรักษาความปลอดภัย ได้แก่ ศูนย์จราจร สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองสงขลา ตั้งอยู่ถนนนครนอก ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ตั้งอยู่ถนนสายบุรี

สถานีขนส่งมวลชน เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการเดินทางด้วยรถตู้โดยสารประจำทางระหว่างจังหวัดและระหว่างอำเภอ มี 2 แห่ง ได้แก่ บริษัท ระโนดเบริท จำกัด ตั้งอยู่ถนนรามวิถี ตรงข้ามคริสตจักรสงขลา และคิวรถตู้สายใหม่ นาทวี หาดใหญ่ ด่านประกอบ ตั้งอยู่ถนนรามวิถี ตรงข้ามห้องสมุดประชาชน

ภาพที่ 24 แสดงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในพื้นที่ศึกษา

ที่มา: Google Earth (2561)

4.2.3 ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

4.2.3.1 ประชากร

พื้นที่ศึกษาครอบคลุมบริเวณ 5 ชุมชน ที่ตั้งจากทิศเหนือลงมาทิศใต้ ได้แก่ ชุมชนสวนหมาก ชุมชนวัดดอนรัก ชุมชนโรงพยาบาลสงขลาเก่า ชุมชนย่านเมืองเก่า และชุมชนมัสยิดบ้านบน จากข้อมูลประชากรในพื้นที่ศึกษา พ.ศ.2561 มีจำนวนทั้งสิ้น 7,631 คน เป็นเพศชาย 4,120 คน เพศหญิง 3,531 คน มีจำนวนครัวเรือน 3,733 หลัง พบว่า ชุมชนย่านเมืองเก่ามีความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่มากที่สุด 17,664 คน/ตร.กม. เนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีการกระจุกตัวรองลงมาเป็นชุมชนมัสยิดบ้านบน ชุมชนวัดดอนรัก ชุมชนสวนหมากและชุมชนโรงพยาบาลสงขลาเก่า ตามลำดับ ชุมชนที่มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อครัวเรือนมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนมัสยิดบ้านบน 2.83 คน/ครัวเรือน รองลงมาเป็นชุมชนโรงพยาบาลเก่า ชุมชนย่านเมืองเก่า ชุมชนวัดดอนรัก และชุมชนสวนหมาก ตามลำดับ

ตารางที่ 9 จำนวนประชากรและหลังคาเรือนแต่ละชุมชนในพื้นที่ศึกษา พ.ศ.2561

ชุมชน	จำนวนประชากร	จำนวนครัวเรือน	ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น	
				คน/ครัวเรือน	คน/ตร.กม.
1. ชุมชนสวนหมาก	1,239	698	0.19	1.77	6,521
2. ชุมชนวัดดอนรัก	1,503	811	0.17	1.85	8,841
3. ชุมชนโรงพยาบาลสงขลาเก่า	875	391	0.16	2.23	5,468
4. ชุมชนย่านเมืองเก่า	2,473	1,283	0.14	1.92	17,664
5. ชุมชนมัสยิดบ้านบน	1,561	550	0.09	2.83	17,344
รวม	7,651	3,733	0.75	10.60	55,838

ที่มา : เทศบาลนครสงขลา (2561)

4.2.3.2 ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี

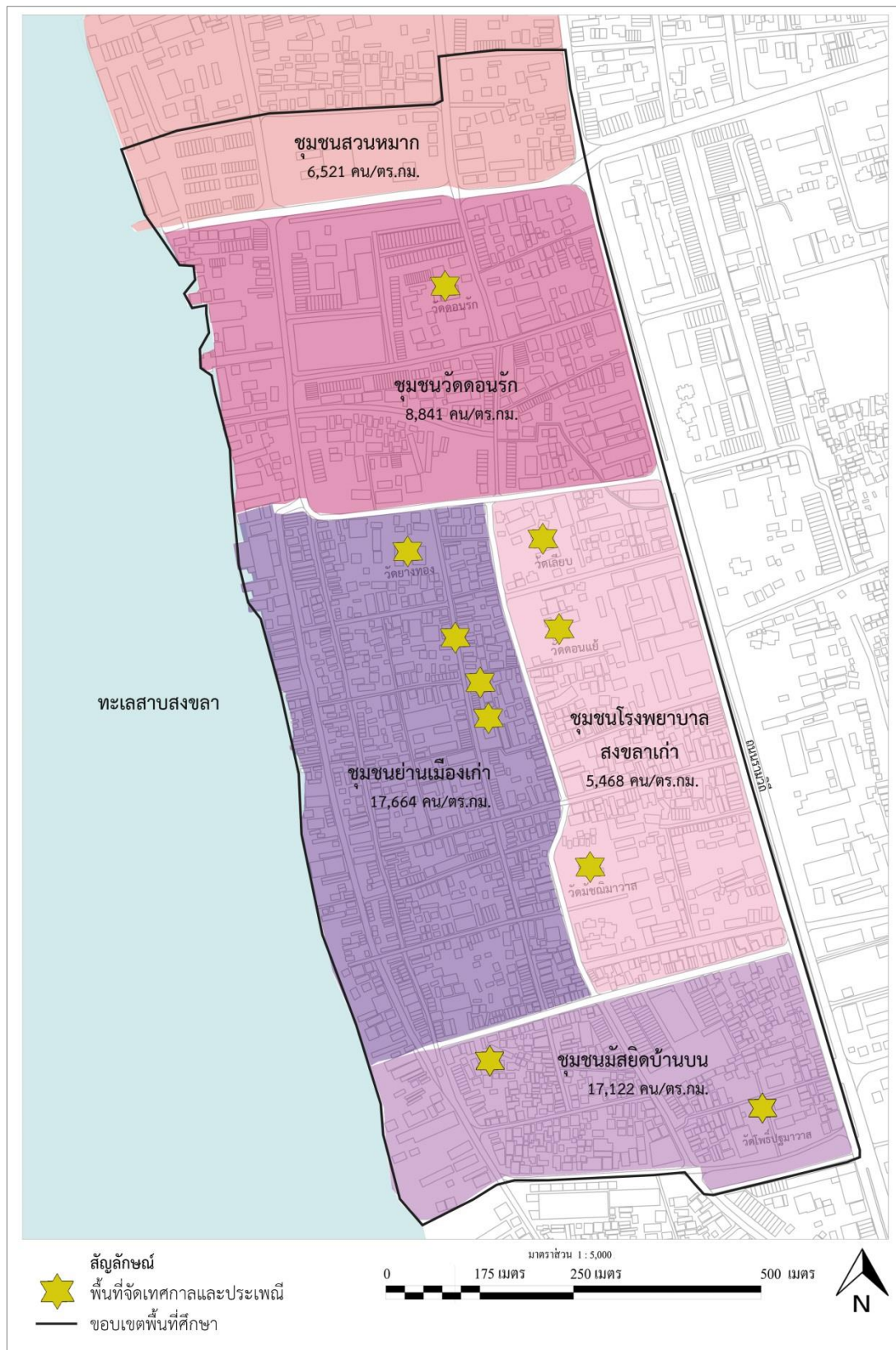
จะพบว่าในย่านเมืองเก่าสงขลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ละชุมชนจะมีศาสนสถานตั้งอยู่ใจกลางพื้นที่ชุมชน เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ได้แก่ วัดแจ้งตั้งอยู่ในชุมชนสวนหมาก วัดดอนรักตั้งอยู่ในชุมชนวัดดอนรัก วัดเลียบและวัดดอนไแอ้ตั้งอยู่ในชุมชนโรงพยาบาลสงขลาเก่า วัดยางทองตั้งอยู่ในชุมชนย่านเมืองเก่า ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม รวมกันตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ชุมชนมัสยิดบ้านบน

นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรม อาหารและขนมพื้นเมืองจากคนไทยเชื้อสายจีนเก่าแก่ที่อพยพมาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ในชุมชนย่านเมืองเก่าด้วยคติความเชื่อและความศรัทธา ทำให้เกิดการสร้างศาลเจ้าต่างๆ ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อกวนอู ศาลเจ้าปู่เกล้ากง และศาลเจ้าโปอันเตียน กระจายตัวอยู่ในชุมชนย่านเมืองเก่า จะเห็นได้ว่าพื้นที่

ศึกษามีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนาที่อยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัว อาจเรียกได้ว่าเป็น สังคม พหุวัฒนธรรม ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนได้เป็นอย่างดี

เทศกาลและประเพณี ในย่านเมืองเก่าสงขลามีลักษณะเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดสงขลา แต่จะมีการผสมผสานความเชื่อตามแบบคนไทยเชื้อสายจีน คนไทยมุสลิมและแบบ ไทยดั้งเดิม ที่สืบทอดต่อกันมา ได้แก่

- 1) เทศกาลทำบุญวันขึ้นปีใหม่ จัดขึ้นในเดือนมกราคม โดยจัดงานที่วัดต่างๆ และศาลเจ้า
- 2) ประเพณีไหว้เจ้า (ตรุษจีน) จัดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ชาวบ้านจะนำอาหารหวานคาวมาเซ่นไหว้ เผากระดาษเงินกระดาษทอง และร่วมขบวนแห่ โดยจัดงานที่ถนนนางงามและศาลเจ้าต่างๆ
- 3) ประเพณีง่วนเซียวโจ้ว (หยวนเซียว) จัดขึ้นหลังเทศกาลตรุษจีน 15 วัน ชาวบ้านจะเซ่นไหว้เทพเจ้า เพื่อขอพรให้บันดาลความอุดมสมบูรณ์และสะดวกในการประกอบอาชีพ ตามความเชื่อดั้งเดิมของคนจีนจะหยุดพักก่อน 15 วัน หลังวันตรุษจีน และจะประกอบพิธีเซ่นไหว้เทพเจ้า เพื่อความเป็นสิริมงคลในการเริ่มต้นปีใหม่ โดยจัดงานที่ศาลหลักเมือง (สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2546)
- 4) ประเพณีสงกรานต์ จัดขึ้นในเดือนเมษายน มีกิจกรรมสรงน้ำพระพุทธรูป รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ โดยจัดงานที่วัดต่างๆ
- 5) งานประจำปีสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง จัดขึ้นวันที่ 24 มิถุนายนของทุกปี โดยจัดงานที่ศาลหลักเมืองและถนนนางงาม
- 6) ประเพณีทำบุญเดือนสิบหรือวันสารทไทย จัดขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะนำอาหาร และขนมพื้นเมือง ไปทำบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับ โดยจัดงานที่วัดต่างๆ
- 7) เทศกาลถือศีลอด เริ่มขึ้นในเดือนที่ 9 ของปฏิทินฮิจญ์เราะฮ์ หรือปฏิทินอิสลาม ชาวมุสลิมจะงดอาหาร และน้ำ ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนตกดิน เป็นบททดสอบร่างกายและจิตใจ ให้ได้รับรู้ถึงความยากลำบากของคนที่ยากไร้ โดยชาวมุสลิมจะถือศีลอดตลอดทั้งเดือนนั้น โดยจัดงานที่มัสยิดบ้านบน

ภาพที่ 25 ตำแหน่งพื้นที่จัดงานในช่วงเทศกาลและความหนาแน่นประชากรแต่ละชุมชน
ที่มา: ดัดแปลงจากเทศบาลนครสงขลา (2561)

4.2.3.3 เศรษฐกิจ สถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญ

เมืองสงขลาแวดล้อมด้วยทะเลสาบและทะเลอ่าวไทย โครงสร้างหลักทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับประมงและการค้าการบริการ รองลงมา ได้แก่ ด้านการเกษตรกรรม ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลนครสงขลา ส่วนในขอบเขตพื้นที่ศึกษาถือเป็นศูนย์กลางการค้าหลักของเมืองทั้งในอดีตและปัจจุบัน จึงส่งผลให้เกิดกิจกรรมและการใช้งานอย่างหลากหลายประเภท ดังนี้

1) กิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจกรรมหลักทางเศรษฐกิจของพื้นที่ศึกษา คือ แหล่งขายของสดและร้านค้าส่ง ได้แก่ ตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ห้างสรรพสินค้าลิทวิล์สินปลาซ่า และห้างลิวิวัฒน์ 7 เพอร์ซิเด็นท์ มีการกระจุกตัวอยู่บริเวณตอนบนของพื้นที่ศึกษา รวมไปถึงธุรกิจประมงและขนส่งทางเรือที่เป็นรายได้หลักของประชาชนในพื้นที่ ส่วนกิจกรรมย่อยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ร้านค้าปลีกที่มีการกระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ศึกษา กลุ่มธุรกิจธนาคารมีการกระจุกตัวอยู่บริเวณใกล้แยกถนนนครนอกตัดกับถนนสงขลาบุรี บริษัทและห้างหุ้นส่วน มีการกระจายตัวอยู่ตามเส้นทางถนนสายหลัก นอกจากนี้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ส่งเสริมรายได้จากการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านน้ำชาและคาเฟ่ ซึ่งส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในชุมชนย่านเมืองเก่าและมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้น ที่พักโรงแรมมีการกระจายตัวทั่วพื้นที่ศึกษาเพื่อรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ

2) กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว พบว่าในพื้นที่ศึกษามีสถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ดังนี้

(1) ย่านเมืองเก่าสงขลา ประกอบด้วยถนนสายดั้งเดิมที่มีความสำคัญ 3 สาย ได้แก่ ถนนนางงาม ถนนนครใน และถนนนครนอก แวดล้อมด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นหลายยุคสมัย อีกทั้งยังเป็นแหล่งรวมอาหารและขนมพื้นเมืองของสงขลา เช่น ข้าวสตูก้วยเตี่ยวสงขลา เต้าคั่ว ขนมการอจี และขนมบอก เป็นต้น ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมหลากหลายเชื้อชาติ

(2) ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา ตั้งอยู่ถนนนางงาม เป็นที่เคารพสักการะของชาวสงขลา สร้างในสมัยพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง ณ สงขลา) ตัวอาคารเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน ภายในประดิษฐานเสาหลักเมืองทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานให้ไว้ประจำเมือง

(3) วัดมณีมาวาส หรือวัดกลาง ตั้งอยู่ถนนไทรบุรี เป็นวัดใหญ่และสำคัญที่สุดของสงขลา อายุประมาณ 400 ปี พระอุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวเมืองในอดีต มีพิพิธภัณฑ์ศิลปะเก็บวัตถุโบราณที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสงขลา (เทศบาลนครสงขลา, 2560)

(4) มัสยิดอุสาสนอิสลาม หรือมัสยิดบ้านบน ตั้งอยู่ถนนพหลุณง อติตเคย เป็นมัสยิดกลางประจำจังหวัดสงขลา สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2390 โดยช่างชุดเดียวกันกับที่เกณฑ์ไปสร้าง วัดมัสยิดมาวาส จึงมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแตกต่างจากมัสยิดทั่วไป เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนทรงไทยคล้ายอุโบสถวัด และหออาชานเดิมมีลักษณะคล้ายหอรชฆัง

(5) กำแพงเมืองเก่าสงขลา ก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2379 แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2385 เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า กำแพงด้านทิศเหนือติดถนนจะนะ ทิศตะวันตกติดถนนนครใน ทิศตะวันออกติดถนนรามวิถี และทิศใต้ติดถนนกำแพงเพชร (วัดหัวป้อม) ประกอบด้วยประตูเมือง 10 ประตู ป้อมปืนใหญ่ 8 ป้อม สูง 7 เมตร มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีน ประดับด้วยอิฐโบราณ ปัจจุบันกำแพงเมืองถูกรื้อถอนไปคงเหลือไว้เพียงกำแพงบางส่วนทางด้านถนนจะนะ และถนนนครใน

(6) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา ตั้งอยู่ถนนจะนะ ตรงข้ามกำแพงเมืองเก่าสงขลา ก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2427 เพื่อเป็นบ้านพักของพระยาสุนทรารักษ์ (เนตร ณ สงขลา) ต่อมาใช้เป็นศาลาว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช เป็นสถาปัตยกรรมจีนแบบสมบูรณ ใช้เก็บรวบรวมโบราณวัตถุต่างๆ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จากบ้านเชียง สมัยหินกลาง หินใหม่ และสมัยศรีวิชัย

(7) พิพิธภัณฑธำมะรงค์ ตั้งอยู่ถนนจะนะ ใกล้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา เป็นบ้านเรือนไทยที่สร้างขึ้นเพื่อจำลองบ้านพักในอดีตของรองอำมาตย์โทขุนวินิจทัณฑกรรมบิดาของฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในสมัยที่บิดาของท่านดำรงตำแหน่งพัศดีเรือนจำสงขลา ภายในจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้และประวัติสกุลติณสูลานนท์

(8) พิพิธภัณฑบ้านนครใน ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครในกับถนนนครนอก เป็นบ้านเก่าทรงจีน 1 หลัง และบ้านตึกแบบชิโนยูโรเปียนอีก 1 หลัง ซึ่งได้รับการบูรณะขึ้นใหม่จากภาคเอกชน ภายในจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้โบราณของคนจีนที่อาศัยอยู่ในย่านเมืองเก่าสงขลา

(9) โรงสีแดง หรือ หับให้หั้น ตั้งอยู่ถนนนครนอกริมทะเลสาบสงขลา สร้างเมื่อ พ.ศ.2457 ในอดีตเป็นโรงสีข้าวขนาดใหญ่ที่สามารถผลิตข้าวสารจำหน่ายแก่ประชาชนในสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน ปัจจุบันกลายเป็นแหล่งเรียนรู้และทำเทียบเรือประมง

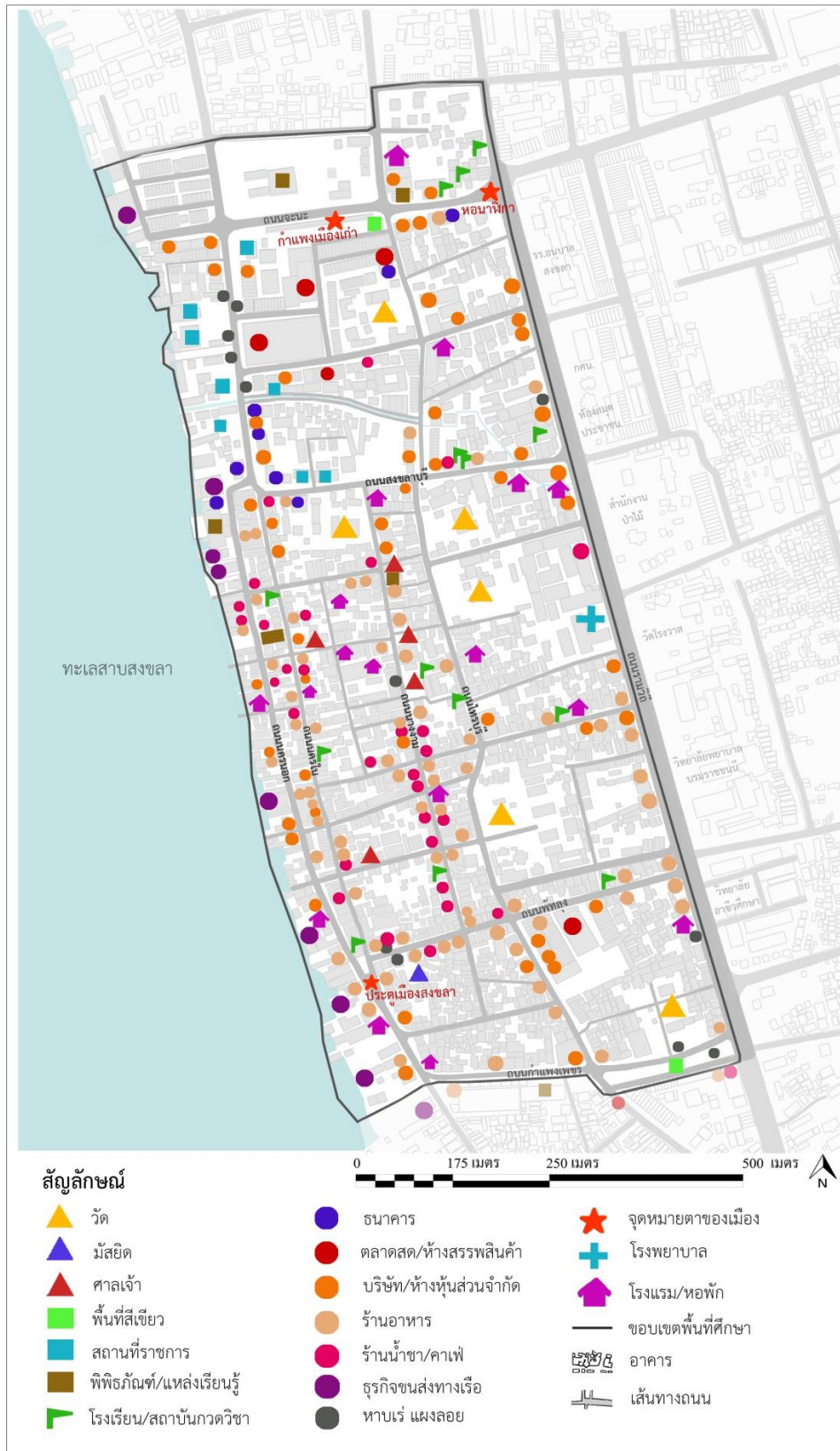

กำแพงเมืองเก่าสงขลา

พิพิธภัณฑบ้านนครใน

โรงสีแดง

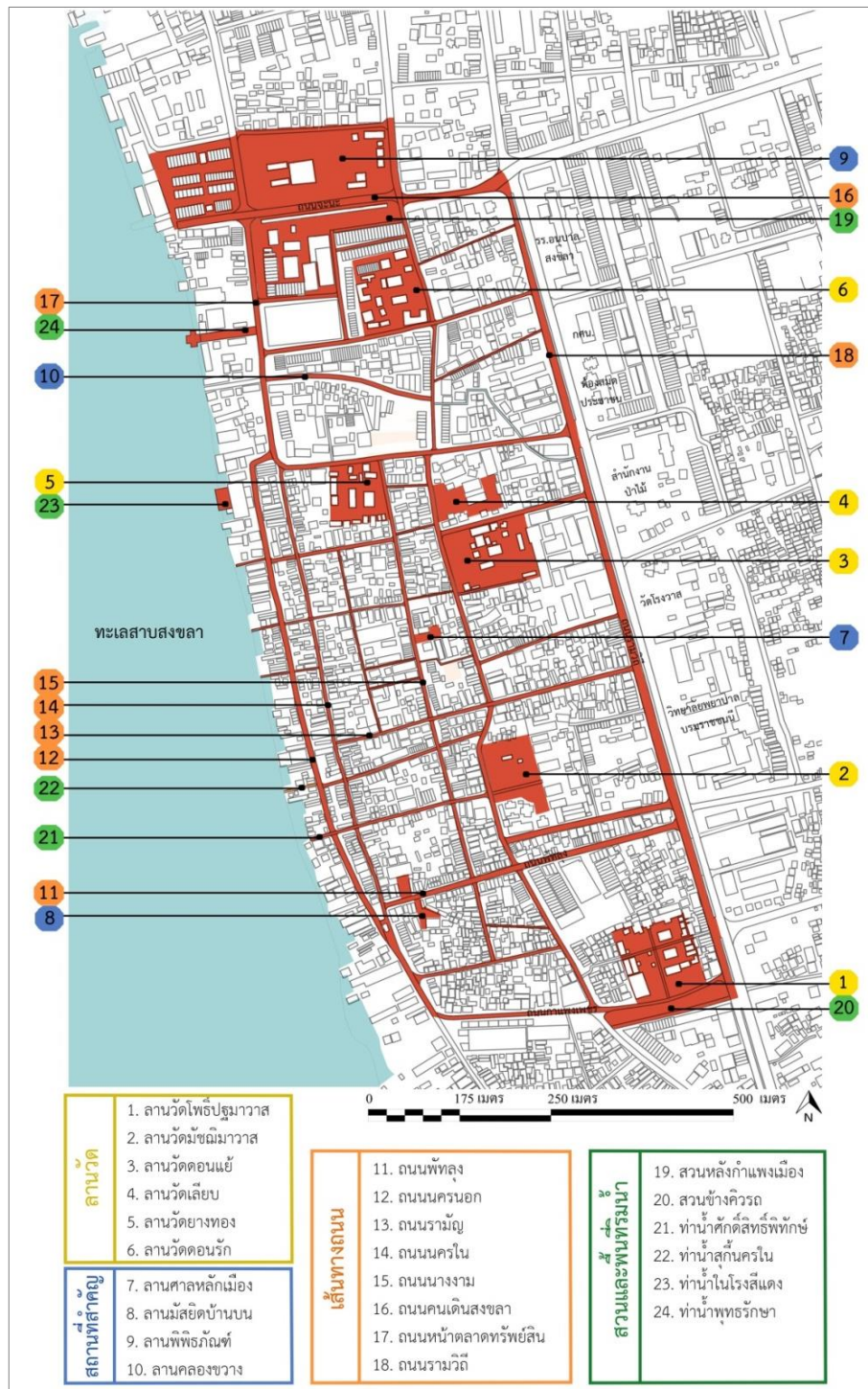
ภาพที่ 26 แสดงสถานที่สำคัญในพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 27 ตำแหน่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสถานที่สำคัญในพื้นที่ศึกษา
ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย (2561)

4.3 พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา

จากเกณฑ์การคัดเลือกและการสำรวจตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา พบว่ามี 24 แห่ง ซึ่งสามารถจำแนกประเภทพื้นที่ว่างได้ตามลักษณะประโยชน์ใช้สอยที่เกิดขึ้นบนพื้นที่เพื่อใช้ในการศึกษา มี 4 ประเภท ดังนี้

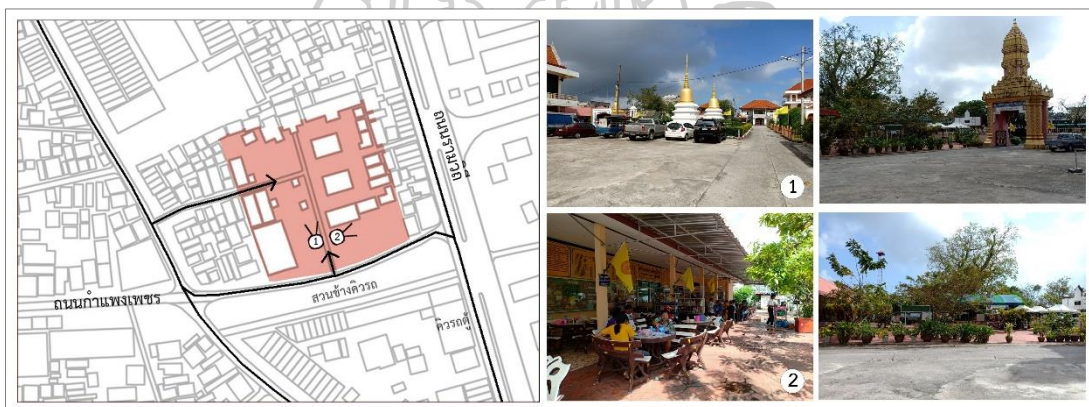

ภาพที่ 28 ตำแหน่งพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา

4.3.1 พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทลานวัด (Temple Court) เป็นพื้นที่ว่างเพื่อการใช้งานขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ในบริเวณศาสนสถาน มี 6 แห่ง ดังนี้

1. ลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส ตั้งอยู่บริเวณชุมชนมัธยมบ้านบน พื้นที่ว่างมีการปิดล้อมด้วยกำแพง สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 2 ทิศทาง คือ ทิศใต้เข้าถึงจากถนนกำแพงเพชร ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนไทรบุรี แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรมและสวนสุขภาพข้างคิวรถ มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ป้ายแนะนำสถานที่ ไฟส่องสว่างถึงชยะ และไม้ยืนต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานมี 2 แบบ คือ ลานพื้นคอนกรีตใช้เพื่อจอดรถยนต์ และลานพื้นกระเบื้องดินเผา พบว่า ตลอดทั้งวันมีผู้ใช้วัยทำงานที่อยู่อาศัยในละแวกวัดสัญจรผ่านพื้นที่ว่างด้วยยานพาหนะและการเดินเท้า ในช่วงเย็นของทุกวันมีผู้สูงอายุเข้ามานั่งเล่น กวาดชยะ เดินเล่นและจับกลุ่มพูดคุยกัน ในช่วงสายถึงบ่ายของวันเสาร์อาทิตย์มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ สอนหนังสือให้แก่เยาวชน และตั้งรถเข็นจำหน่ายอาหาร

ภาพที่ 29 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส

2. ลานวัดมัชฌิมาวาส ตั้งอยู่บริเวณชุมชนโรงพยาบาลเก่า สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 3 ทิศทาง คือ ทิศใต้เข้าถึงจากซอยข้างวัด ทิศตะวันออกเข้าถึงจากซอยหลังวัด ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนไทรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางที่รถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัย เนื่องจากเป็นวัดอารามหลวงที่เก่าแก่ บรรยากาศจึงเงียบสงบ มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ไฟส่องสว่าง ห้องน้ำสาธารณะ ป้ายแนะนำสถานที่ ถึงชยะ และไม้ยืนต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานเป็นสนามหญ้าปูพื้นทางเดินด้วยกระเบื้องดินเผาโบราณ พบว่า ในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ ตลอดทั้งวันมีผู้ใช้งานที่อยู่อาศัยในละแวกวัดใช้สัญจรผ่านด้วยการเดินเท้า และมานั่งเล่น ในช่วงกลางวันจะมีนักท่องเที่ยวที่เป็นคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติ เดินทางมาถ่ายภาพชื่นชมความงาม และในช่วงเย็นของวันทำงานจะมีเด็กๆ มาเล่นฟุตบอล

ภาพที่ 30 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดมัชฌิมาวาส

3. ลานวัดดอนแย้ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดเลียบ บริเวณชุมชนโรงพยาบาลเก่า สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 2 ทิศทาง คือ ทิศเหนือเข้าถึงจากซอยข้างวัด ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนไทรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางที่รถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัย โรงพยาบาลเมืองสงขลาและวัดเลียบ มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ไฟส่องสว่างจำนวนน้อย และไม้ยืนต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานเป็นพื้นคอนกรีตบางบริเวณตกแต่งด้วยบล็อกปูพื้น พบว่า การใช้งานพื้นที่ว่างส่วนใหญ่เพื่อจอดรถยนต์ ตลอดทั้งวันในวันทำงานพื้นที่ว่างบริเวณใต้ต้นไม้มีการรวมกลุ่มกันของผู้ใช้งานเพศชาย วัยทำงานและผู้สูงอายุ ทำกิจกรรมเล่นหมากรุก นั่งพักผ่อน และจับกลุ่มพูดคุยกัน ในช่วงเที่ยงของวันหยุดสุดสัปดาห์จะมีผู้คนเดินทางมาทำบุญที่วัดร่วมกันนั่งรับประทานอาหาร

ภาพที่ 31 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดดอนแย้

4. ลานวัดเลียบ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัดดอนแย้ บริเวณชุมชนโรงพยาบาลเก่า สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้เพียงทิศทางเดียว คือ ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนไทรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางที่รถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรมและวัดดอนแย้ มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ศาลานั่งพัก ไฟส่องสว่าง ห้องน้ำสาธารณะ ถังขยะ และไม้

ยื่นต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานเป็นพื้นคอนกรีต บางบริเวณตกแต่งด้วยการปูหิน พบว่า การใช้งานพื้นที่ว่างส่วนใหญ่เพื่อจอดรถยนต์ บริเวณใต้ต้นไม้ไม่มีผู้ใช้งานแวะมานั่งพักผ่อนในช่วงกลางวัน จะมีผู้ใช้งานวัยรุ่น วัยทำงาน และผู้สูงอายุจำนวนมากในช่วงเย็นของทุกวันเนื่องจาก มีกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยในละแวกวัดและบริเวณใกล้เคียง

ภาพที่ 32 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดเลียบ

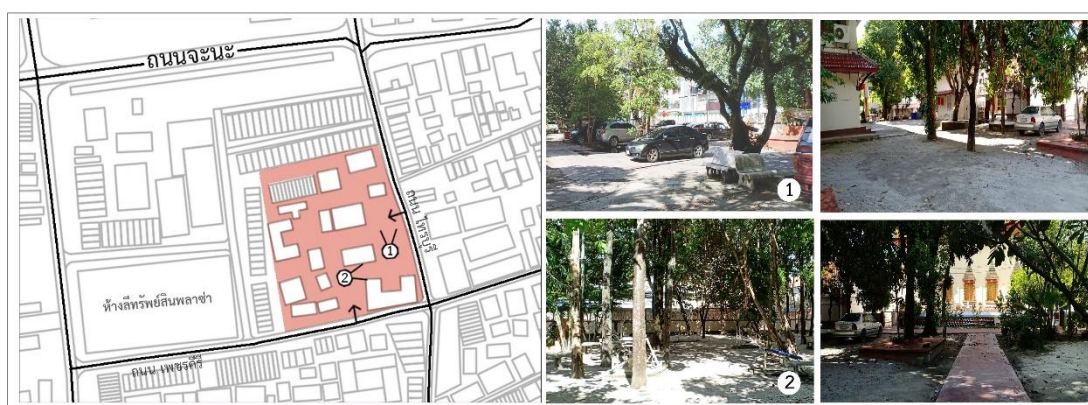
5. ลานวัดยางทอง ตั้งอยู่บริเวณชุมชนย่านเมืองเก่า สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 2 ทิศทาง คือ ทิศเหนือเข้าถึงจากถนนสายบุรี ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนนางงาม แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัยและร้านค้า มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ศาลาพักผ่อน ไฟส่องสว่างจำนวนน้อย และไม่ยื่นต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานเป็นพื้นคอนกรีต พบว่า ในวันทำงานมีผู้ใช้งานค่อนข้างน้อย ในช่วงสายถึงเที่ยงของวันหยุดสุดสัปดาห์มีผู้คนเดินทางมาทำบุญจึงเกิดกิจกรรมนั่งพักรอใต้ต้นไม้ จับกลุ่มพูดคุยกัน และมีรถเข็นมาขายไอศกรีม

ภาพที่ 33 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดยางทอง

6. ลานวัดดอนรัก ตั้งอยู่ตรงจุดตัดเส้นทางการสัญจรใกล้แหล่งพาณิชยกรรม บริเวณชุมชนวัดดอนรัก สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 2 ทิศทาง คือ ทิศใต้เข้าถึงจากถนนเพชรคีรี ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนไทรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางที่รถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน แวดล้อมด้วยตลาด

ห้างสรรพสินค้า ธนาคารและที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ไฟส่องสว่าง อุปกรณ์ออกกำลังกาย ถังขยะ และไม้ยืนต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานเป็นพื้นคอนกรีตใช้เพื่อจอดรถยนต์ อีกบริเวณเป็นพื้นดินทราย พบว่า ตลอดทั้งวันผู้คนในละแวกนั้นใช้สัญจรผ่านด้วยการเดินเท้า ช่วงเที่ยงถึงบ่ายมีพนักงานและคนที่มาตลาดแวะเข้ามานั่งพัก นั่งทานอาหาร ยืนจับกลุ่มพูดคุยกัน ส่วนในช่วงเย็นจะมีผู้สูงอายุออกมาออกกำลังกาย การใช้งานบนพื้นที่ในวันหยุดสุดสัปดาห์จะมีผู้คนหลากหลายวัยมากกว่าในวันทำงาน

ภาพที่ 34 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานวัดดอนรัก

4.3.2. พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทลานสถานที่สำคัญ (Public Space) เป็นพื้นที่ว่างเพื่อการใช้งานขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ในสถานที่สำคัญ มี 4 แห่ง ดังนี้

1. ลานศาลหลักเมือง เป็นที่ตั้งของโรงเรียนสงขลาวิทยานุสรณ์และศาลเจ้าพ่อหลักเมือง บริเวณชุมชนย่านเมืองเก่า พื้นที่ว่างถูกปิดล้อมด้วยอาคารทั้ง 3 ด้าน จึงสามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้เพียงทิศทางเดียว คือ ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนนางงาม มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น หอน้ำสาธารณะ ไฟส่องสว่างและถังขยะ แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม ร้านอาหาร และร้านกาแฟ ลักษณะลานเป็นพื้นปูด้วยกระเบื้องดินเผา อาคารในพื้นที่ว่างถูกตกแต่งด้วยสีสันทสวยงามและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พบว่า ผู้ใช้งานหลักในวันทำงานคือเด็กนักเรียน ซึ่งช่วงเช้าและช่วงเย็นจะมีการใช้งานมากขึ้นเนื่องจากผู้ปกครองเดินทางมารับ-ส่งบุตรหลาน ระหว่างวันจะมีผู้คนในละแวกนั้นรวมถึงนักท่องเที่ยวที่เป็นคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติเดินทางมาสักการะศาลเจ้า และถ่ายภาพชมความงาม โดยพื้นที่ว่างกำหนดเวลาเปิด 8.00-18.00 น.

ภาพที่ 35 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานศาลหลักเมือง

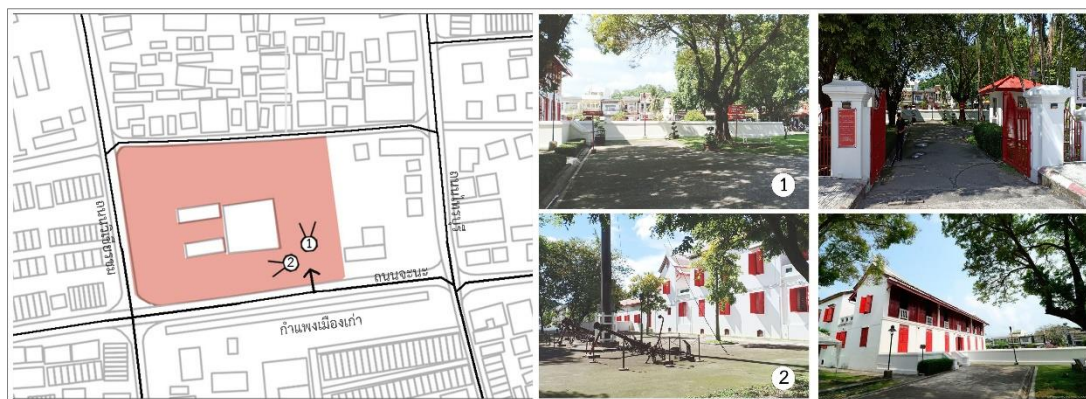
2. ลานมัสยิดบ้านบน ตั้งอยู่ในชุมชนมัสยิดบ้านบน พื้นที่ว่างถูกปิดล้อมด้วยอาคาร จึงสามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้เพียงทิศทางเดียว คือ ทิศเหนือเข้าถึงจากถนนพหลุลง แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัย ร้านน้ำชาและร้านอาหาร มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ศาลานั่งพัก ห้องน้ำสาธารณะ ไฟส่องสว่าง และไม้ยืนต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานเป็นพื้นปูกระเบื้องสลับด้วยกระเบื้องดินเผา อาคารในพื้นที่ว่างมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พบว่า ตลอดทั้งวันมีคนวัยทำงานที่อาศัยในละแวกนั้น มานั่งรอเวลาเพื่อเข้าทำพิธีละหมาด รอรับคน นั่งเล่น และจับกลุ่มพูดคุยกัน ในช่วงกลางวันจะมีนักท่องเที่ยวที่เป็นคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติ เข้ามาถ่ายภาพชื่นชมความงาม ในช่วงเย็นจะมีผู้สูงอายุมานั่งเล่น เดินเล่น และมีเด็กๆ มาวิ่งเล่นกัน โดยพื้นที่ว่างกำหนดเวลาเปิด 11.00-20.00 น

ภาพที่ 36 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานมัสยิดบ้านบน

3. ลานพิพิธภัณฑ์ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของกำแพงเมืองเก่า ใกล้จุดตัดเส้นทางการสัญจร บริเวณชุมชนสวนหมาก มีการปิดล้อมด้วยรั้วในระดับสายตา ทำให้สามารถมองเห็นได้ทั้ง 4 ทิศทาง แต่เข้าถึงได้เพียงทิศทางเดียว คือ ทางทิศใต้จากถนนจนะนะ แวดล้อมด้วยที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม โบราณสถานและสถานที่ราชการ มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ไฟส่องสว่าง ป้อมยาม

ถึงขยะ และไม่ยื่นต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานเป็นพื้นคอนกรีตบางบริเวณเป็นสนามหญ้า อาคารในพื้นที่ว่างมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พบว่า ผู้ใช้งานเป็นนักท่องเที่ยวที่เป็นคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติ มาถ่ายภาพชมความงาม และจะเกิดการใช้งานมากในวันปกติที่มีคณะผู้มาทัศนศึกษา พบการวิ่งเล่น นั่งพักผ่อน และทานอาหาร โดยพื้นที่ว่างมีกำหนดทำการวันพุธถึงวันอาทิตย์ เวลาเปิด 9.00-17.00 น.

ภาพที่ 37 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานพิพิธภัณฑ์

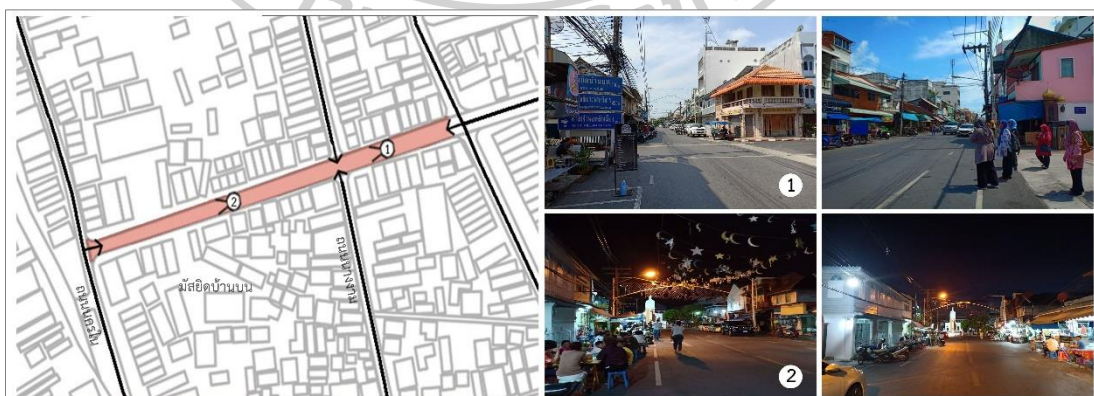
4. ลานคลองขวาง ตั้งอยู่บริเวณชุมชนวัดดอนรัก เดิมเป็นคลองระบายน้ำต่อมาภาครัฐได้ปรับภูมิทัศน์ให้เป็นลานกิจกรรมเพื่อใช้ประโยชน์สาธารณะ เนื่องจากพื้นที่ว่างไม่มีการปิดล้อมทำให้สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ทั้ง 4 ทิศทาง คือ ทิศเหนือและทิศใต้ของลานมีถนนสายย่อยขนาด ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนไทรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางที่รถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน แวดล้อมด้วยแหล่งพาณิชยกรรม สถานที่ราชการและที่อยู่อาศัย มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ไฟส่องสว่าง อุปกรณ์ออกกำลังกาย และร้านค้าหาบเร่ ลักษณะลานเป็นพื้นทรายล้างยกระดับขึ้นจากพื้นดินเดิม พบว่า ช่วงกลางวันมีผู้ใช้วัยทำงานและผู้สูงอายุสัญจรผ่านด้วยการเดินเท้า และมีกิจกรรมซื้อขายสินค้าของร้านค้าหาบเร่ในช่วงเย็นมีผู้ใช้วัยเด็กและวัยรุ่นมานั่งเล่น จับกลุ่มพูดคุยกัน วิ่งเล่น และผู้ใช้วัยทำงานมาใช้อุปกรณ์ออกกำลังกาย ในวันทำงานจะมีการใช้งานบนพื้นที่หลากหลายช่วงเวลามากกว่าในวันหยุดสุดสัปดาห์

ภาพที่ 38 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของลานคลองขวาง

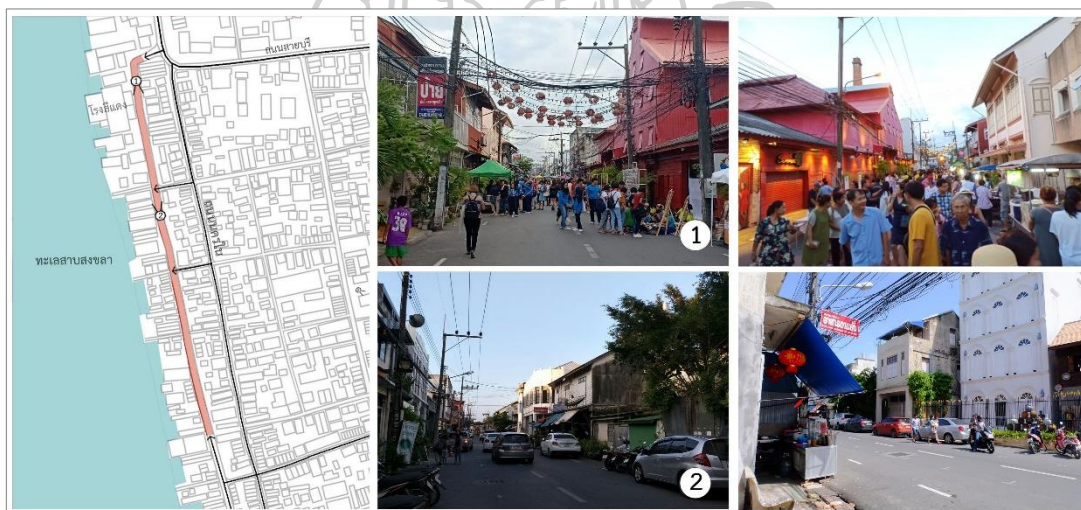
4.3.3. พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทเส้นทางถนน (Street) เป็นพื้นที่ว่างใช้งานเพื่อรองรับการสัญจรของยานพาหนะและการเดินเท้า มี 8 แห่ง ดังนี้

1. ถนนพัทลุง เป็นเส้นทางสายรองที่เชื่อมต่อกับถนนสายย่อยอื่นๆ สามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 3 ทิศทาง คือ ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนรามวิถี ทิศเหนือเข้าถึงจากถนนนางงาม และ ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนนครใน สองฝั่งของถนนแวดล้อมด้วยที่อยู่อาศัย ร้านอาหารจำนวนมาก มัสยิดบ้านบน และประตูเมืองสงขลาซึ่งเป็นจุดหมายที่สำคัญของเมือง มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ไฟส่องสว่าง มีการตั้งรถเข็นขายโรตีสาน้ำชาบริเวณที่ว่างระหว่างอาคารและริมถนน ลักษณะถนนวิ้งรถได้ 2 ทาง ไม่มีพุ่มไม้ พบว่า ตลอดทั้งวันผู้คนในละแวกนั้นใช้สัญจรผ่านด้วยยานพาหนะและการเดินเท้า มีการแวะซื้ออาหารและจับกลุ่มพูดคุยกัน ในช่วงเที่ยงมีผู้ใช้วัยรุ่นและวัยทำงาน ใช้จอร์รถยนต์เพื่อไปร้านอาหาร ในช่วงเช้าและช่วงค่ำจะมีการใช้งานมากของคนทุกเพศทุกวัย ทั้งคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติที่มาทานอาหาร และนั่งร้านน้ำชาริมข้างทาง

ภาพที่ 39 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนพัทลุง

2. ถนนนครนอก เป็นเส้นทางสายรองที่ขนานกับทะเลสาบสงขลา สามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 3 ทิศทาง คือ ทิศตะวันออกมีตรอกซอยที่สามารถเชื่อมต่อมาจากถนนนครใน ทิศเหนือเข้าถึงจากถนนสายบุรี และทิศใต้เข้าถึงจากถนนนครนอกตอนล่าง มีสถานที่สำคัญ คือ โรงสีแดง และบ้านนครใน สองฝั่งของถนนแวดล้อมด้วยท่าเรือประมง โกดังเก็บสินค้า ร้านกาแฟ ร้านอาหาร และที่อยู่อาศัย มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ไฟส่องสว่าง ป้ายบอกทาง ห้องน้ำสาธารณะ ป้อมยาม และถังขยะ ลักษณะถนนวิ่งรถได้ทางเดียว ไม่มีพุดบาท ข้างทางมีการตกแต่งด้วยประติมากรรมและภาพวาด Street Art พบว่า มีผู้คนเดินทางมาใช้งานคึกคักตลอดทั้งวัน โดยผู้ที่อยู่อาศัยและทำงานในพื้นที่ใช้สัญจรผ่านด้วยพาหนะและการเดินเท้า มีการแวะพูดคุยกัน นักท่องเที่ยวทั้งคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติเดินทางมาถ่ายภาพชมความงามของสถาปัตยกรรมเก่าแก่และทำน้ำริมหาดทะเล มีผู้ใช้งานจำนวนมากในวันเสาร์ที่ 2 ของเดือน ซึ่งมีการปิดถนนเพื่อจัดกิจกรรมถนนคนเดิน ตั้งแต่เวลา 17.00-22.00 น. มีการตั้งร้านขายอาหาร สินค้าพื้นเมืองและการแสดงของนักเรียนนักศึกษา

ภาพที่ 40 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของนครนอก

3. ถนนรามัญ เป็นเส้นทางสายย่อยที่มีบรรยากาศค่อนข้างเงียบสงบ สามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 4 ทิศทาง คือ ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนไทรบุรี ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนนครใน ทิศเหนือและทิศใต้เข้าถึงจากถนนนางงาม สองฝั่งของถนนแวดล้อมด้วยที่อยู่อาศัย ร้านกาแฟ และร้านอาหาร มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ไฟส่องสว่าง และที่จอดรถยนต์ ลักษณะเป็นถนนสายเล็กๆ วิ่งรถได้ทางเดียว ไม่มีพุดบาท ผนังอาคารมีการตกแต่งด้วยภาพวาด Street Art พบว่าตลอดทั้งวันมีผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ใช้งานเพื่อการสัญจรผ่านด้วยพาหนะและการเดินเท้า นักท่องเที่ยวทั้งคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติเดินทางมาถ่ายรูปกับภาพวาด Street Art ในช่วงเช้าและช่วงเย็น

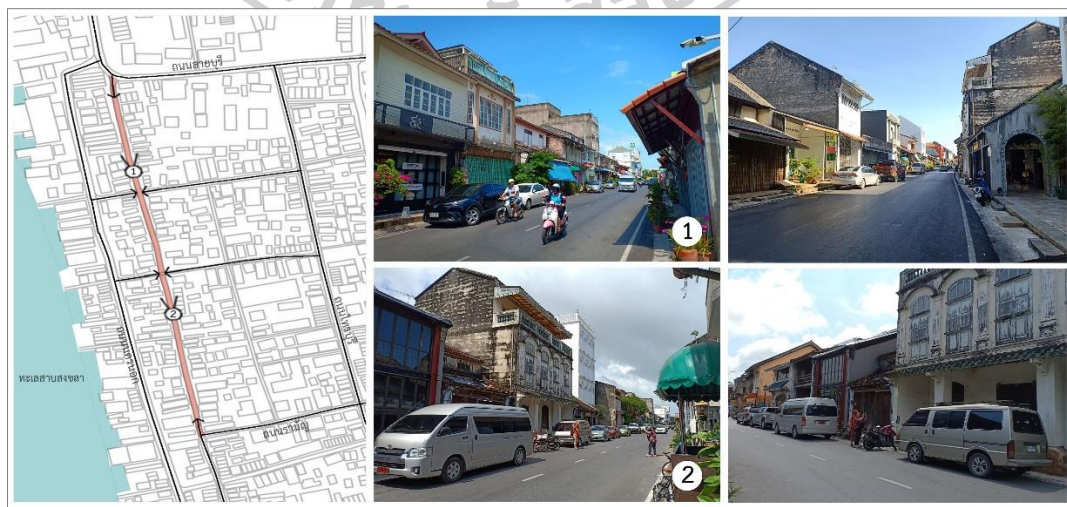

มีผู้สูงอายุทำกิจกรรมเดินเล่น จับกลุ่มพูดคุยกัน และซื้อขายสินค้า ในช่วงค่ำจะมีผู้ใช้งานมาก เนื่องจากมีการตั้งร้านขายอาหารบริเวณริมถนน

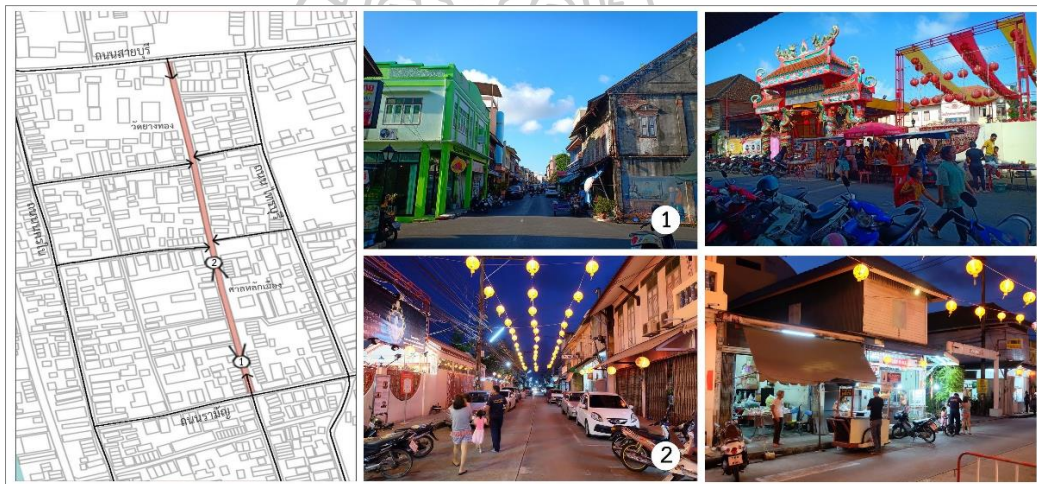
ภาพที่ 41 เส้นทางกรเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนรามัญ

4. ถนนนครใน เป็นเส้นทางสายย่อยที่ขนานกับถนนนครนอก สามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 4 ทิศทาง คือ ทิศตะวันตกมีตรอกซอยที่สามารถเชื่อมต่อมาจากถนนนครนอก ทิศตะวันออกมีตรอกซอยที่เข้าถึงจากถนนนางงาม ทิศเหนือเข้าถึงจากถนนสายบุรี และทิศใต้เข้าถึงจากถนนรามัญ สองฝั่งของถนนแวดล้อมด้วยที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม และร้านค้าจำนวนมาก เช่น ร้านขายเครื่องสังฆภัณฑ์ แผงขายล็อตเตอรี่ ร้านกาแฟและร้านอาหาร ลักษณะถนนมีขนาดแคบ มีรถจอดตลอดแนวถนน วิ่งรถได้ทางเดียว ไม่มีพุดบาทจึงทำให้การเดินทางเข้ามีความลำบาก และไม่มีไฟส่องสว่าง พบว่า ตลอดทั้งวันมีผู้ใช้วัยรุ่นและวัยทำงานมาจอดรถยนต์เพื่อเข้าร้านกาแฟ ร้านอาหาร และเพื่อมาท่องเที่ยวเดินถ่ายภาพชื่นชมสถาปัตยกรรม อีกทั้งยังพบการแวะซื้อของการหยุดแวะพูดคุยกันของคนรู้จัก ซึ่งล้วนเป็นการใช้เวลาอยู่บนพื้นที่ว่างเพียงระยะเวลาสั้นๆ เพียงเท่านั้น

ภาพที่ 42 เส้นทางกรเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของนครใน

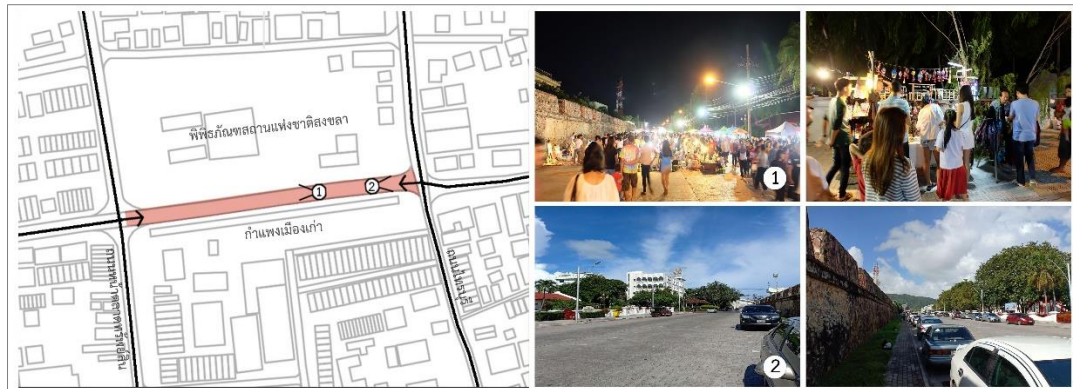
5. ถนนนางงาม เป็นเส้นทางสายย่อยที่ตัดผ่านใจกลางเมืองเก่าสงขลา สามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 4 ทิศทาง คือ ทิศใต้เข้าถึงจากถนนรามัญ ทิศเหนือเข้าถึงจากถนนสายบุรี ทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกมีซอยย่อยที่เชื่อมต่อมาจากพื้นที่อื่นได้หลายเส้นทาง มีสถานที่สำคัญ คือ ศาลหลักเมือง สองฝั่งของถนนแวดล้อมด้วยที่อยู่อาศัย โรงเรียนสงขลามูลนิธิ และร้านอาหารจำนวนมาก ได้แก่ ร้านไอศกรีม ร้านน้ำชากาแฟโบราณ ร้านอาหารตามสั่ง และร้านขายขนมพื้นเมือง สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ป้ายบอกทาง ไฟส่องสว่าง และถังขยะ ลักษณะถนนมีความกว้าง 8 ม. พุตบาทกว้าง 1 ม. มีรถจอดตลอดแนวถนน วิ่งรถได้ทางเดียว พบว่า ในช่วงเช้ามีกิจกรรมตักบาตร และนั่งร้านน้ำชาเพื่อพบปะพูดคุยกัน ตลอดทั้งวันมีผู้ใช้วัยรุ่นและวัยทำงานมาจอร์จรถยนต์เพื่อแวะซื้อของและมาร้านไอศกรีม มีนักท่องเที่ยวที่เป็นคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติเพื่อมาท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิม เดินถ่ายภาพชื่นชมสถาปัตยกรรม ช่วงเย็นมีการตั้งรถเข็นขายขนมให้แก่เด็กนักเรียนบริเวณหน้าศาลหลักเมือง จึงทำให้บรรยากาศคึกคักตลอดทั้งวัน

ภาพที่ 43 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของนางงาม

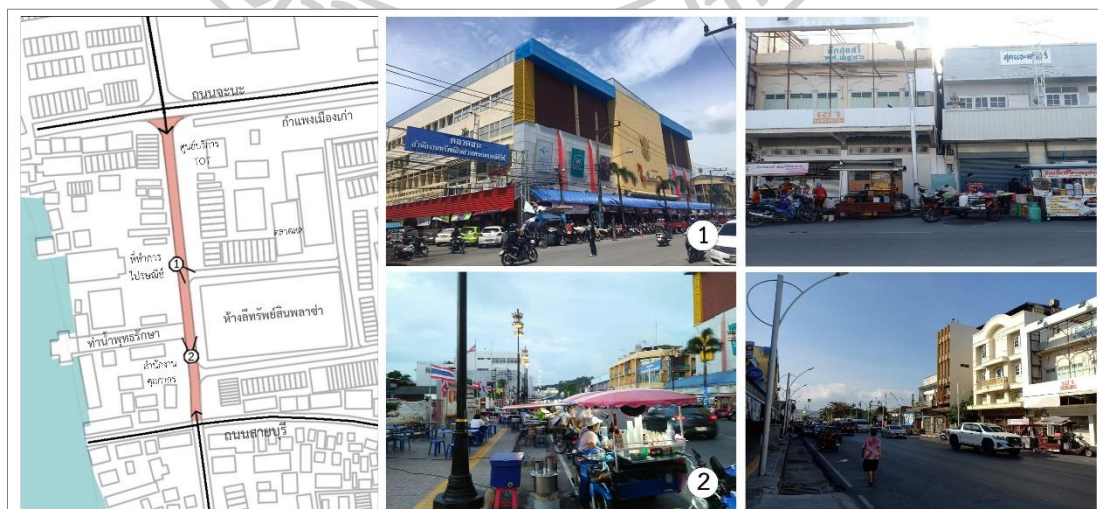
6. ถนนคนเดินสงขลา เป็นเส้นทางสายหลักที่ใกล้กับจุดตัดเส้นทางสำคัญ สามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 2 ทิศทาง คือ ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนไทรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางที่รถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน แวดล้อมด้วยอาคารพาณิชย์กรรม กำแพงเมืองเก่าสงขลา และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ห้องน้ำสาธารณะ ที่จอดรถยนต์ ไฟส่องสว่าง และถังขยะ ลักษณะถนนมีความกว้าง 15 ม. พุตบาทกว้าง 3 ม. พื้นผิวถนนได้รับการตกแต่งให้แตกต่างจากถนนสายอื่น พบว่า ตลอดทั้งวันมีผู้ที่มาทำธุระในละแวกนั้นใช้เพื่อจอร์จรถยนต์ริมข้างทาง แวะนั่งพักผ่อน สัญจรผ่านด้วยยานพาหนะและการเดินเท้า มีนักท่องเที่ยวทั้งคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติมาแวะถ่ายภาพชื่นชม กำแพงเมืองเก่า จะมีผู้ใช้งานจำนวนมากในวันเสาร์ ซึ่งมีการปิดถนนเพื่อกิจกรรมถนนคนเดิน ตั้งแต่

เวลา 17.00-22.00 น. มีการตั้งร้านขายอาหาร ขายสินค้าหลากหลายประเภทและการแสดงของกลุ่มคนหลากหลายวัย

ภาพที่ 44 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนคนเดินสงขลา

7. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน เป็นเส้นทางสายรองที่เชื่อมต่อพื้นที่จากตัวเมืองเก่าไปยังศูนย์ราชการของเมือง สามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 3 ทิศทาง คือ ทางทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนสายย่อยข้างตลาดทรัพย์สิน ทิศเหนือเข้าถึงจากถนนจะนะ และทิศใต้เข้าถึงจากถนนสายบุรี แวดล้อมด้วยตลาดสด ห้างสรรพสินค้า สถานที่ราชการและท่าเรือ มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ไฟส่องสว่างและรถเข็นขายอาหาร ลักษณะถนนมีความกว้าง 15 ม. บาทวิถีกว้าง 2.5 ม. มีรถจอดตลอดแนวถนนพบว่า ในช่วงเช้ามีกิจกรรมตักบาตร และนั่งร้านน้ำชาเพื่อพบปะพูดคุยกัน ช่วงกลางวันมีการใช้งานสัญจรผ่านบนพื้นที่ด้วยการเดินเท้า ในช่วงเช้าและช่วงค่ำจะมีการใช้งานมากของคนทุกเพศทุกวัย ทั้งคนในและนอกพื้นที่ ที่มาแวะซื้ออาหาร จับกลุ่มพูดคุยกัน และนั่งทานอาหาร

ภาพที่ 45 เส้นทางการเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน

8. ถนนรามวิถี เป็นเส้นทางสายหลักของเมืองที่มีรถโดยสารหลายสายจอดรับส่งผู้โดยสารตรงบริเวณนี้ สามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 4 ทิศทาง คือ ทิศเหนือเข้าถึงจากถนนเพชรศิรีทิศใต้เข้าถึงจากถนนสงขลาบุรี ทิศตะวันตกมีซอยย่อยที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่พาณิชย์กรรมหลักของเมือง และทิศตะวันออกเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นๆได้หลายเส้นทาง แวดล้อมด้วยร้านค้า ห้างหุ้นส่วนจำกัด สถาบันกวดวิชา และโรงเรียน มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่จอดรถยนต์ ร้านค้าหาบเร่ไฟส่องสว่างจากบริเวณเกาะกลางถนน ถึงขยะ และไม้ยืนต้นให้ร่มเงาริมฟุตบาท ลักษณะถนนมีความกว้าง 20 ม. ฟุตบาทกว้าง 5 ม. มีรถจอดริมถนนบางบริเวณ พบว่า ตลอดทั้งวันมีผู้ใช้งานสัญจรผ่านพื้นที่ด้วยจักรยานและการเดินเท้า ในช่วงเช้าที่เป็นช่วงเวลาเร่งรีบจะมีผู้ใช้งานจำนวนมาก ทุกเพศทุกวัย เนื่องจากเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการเดินทาง และช่วงเย็นมีการตั้งรถเข็นขายอาหารและน้ำชา เกิดกิจกรรมนั่งเล่น นั่งทานอาหาร เกิดการนั่งจับกลุ่มพูดคุยกันของเด็กๆ และผู้สูงอายุ

ภาพที่ 46 เส้นทางเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของถนนรามวิถี

4.3.4. พื้นที่วางสาธารณะประเภทสวนสาธารณะและพื้นที่ริมน้ำ (Park and Water Front) เป็นพื้นที่ว่างใช้งานเพื่อการพักผ่อน นันทนาการและส่งเสริมทัศนียภาพที่ดีให้แก่เมืองมี 6 แห่ง ดังนี้

1. สวนหลังกำแพงเมือง ตั้งอยู่ตรงจุดตัดเส้นทางการสัญจรบริเวณชุมชนวัดดอนรัก มีการปิดล้อมด้วยรั้วเตี้ย สามารถมองเห็นได้ 2 ทิศทาง แต่เข้าถึงได้เพียงทิศทางเดียว คือ ทางทิศใต้จากซอยหลังกำแพงเมือง แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัย และตลาดทรัพย์สิน มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่นจำนวนน้อย อุปกรณ์ออกกำลังกาย ที่จอดรถยนต์ ไฟส่องสว่าง ถึงขยะ และไม้ยืนต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พื้นผิวได้รับการตกแต่งด้วยอิฐบล็อกปูหญ้ายกระดับขึ้นจากพื้นดินเดิมเล็กน้อย พบว่า ในช่วงเช้ามีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดและ

ผู้ที่ทำงานในละแวกนั้นใช้นั่งพัก ในระหว่างวันไม่พบผู้ใช้งาน และในช่วงเย็นมีนักเรียนยื่นจับกลุ่มพูดคุย ซึ่งล้วนเป็นการใช้เวลาอยู่บนพื้นที่ว่างเพียงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น

ภาพที่ 47 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของสวนหลังกำแพงเมือง

2. สวนข้างคิวรถ เป็นสวนประเภทสวนหย่อมขนาดเล็ก (ขนาดพื้นที่ไม่เกิน 2 ไร่) ตั้งอยู่ใกล้คิวรถตู้โดยสารและจุดจอดรถรับส่งผู้โดยสาร เนื่องจากพื้นที่ว่างไม่มีการปิดล้อม จึงทำให้สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ทั้ง 4 ทิศทาง คือ ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนรามวิถี ทิศตะวันตกเข้าถึงจากถนนไทรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางที่รถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน และมีถนนสายย่อย ขนาบทิศเหนือและทิศใต้ของสวน มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น อุปกรณ์ออกกำลังกาย ที่จอดรถยนต์ ไฟส่องสว่าง ถังขยะ และไม่ยื่นต้นให้ร่มเงา แวดล้อมล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัย กิ่งพาณิชย์กรรม ร้านค้า และวัดโพธิ์ปฐมาวาส ลักษณะลานเป็นอิฐบล็อกปูหญ้ายกระดับขึ้นจากพื้นดินเดิมเล็กน้อย ในพื้นที่มีการตกแต่งด้วยประติมากรรม พบว่า ผู้คนในละแวกนั้นใช้สัญจรผ่านด้วยการเดินเท้า ในช่วงเที่ยงถึงค่ำมีการตั้งร้านขายอาหาร อีกทั้งยังมีการออกกำลังกาย นั่งเล่น จับกลุ่มพูดคุยกัน ในช่วงเช้าและช่วงเย็น จึงทำให้มีผู้ใช้ทุกเพศทุกวัย

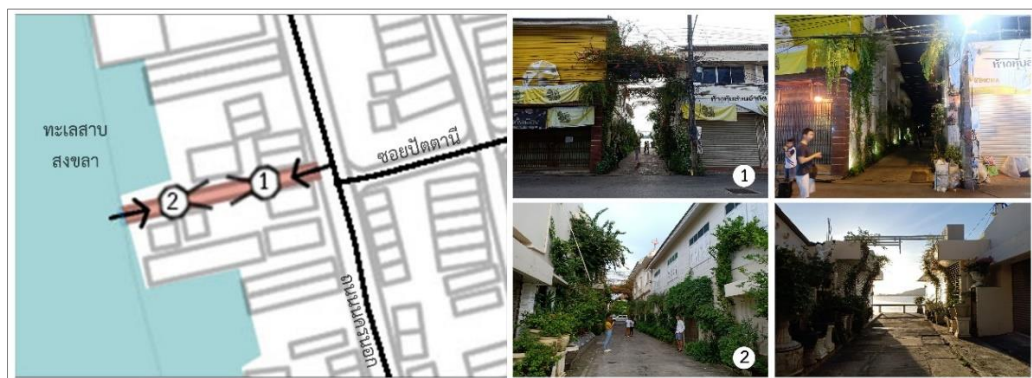
ภาพที่ 48 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของสวนข้างคิวรถ

3. ทำน้ำคักดีสิทธิพิทักษ์ พื้นที่ถูกใช้งานเป็นท่าเรือประมง มีอาคารขนานข้างจึงทำให้มองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 2 ทิศทาง คือ ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนนครนอก ทิศตะวันตกเข้าถึงจากทะเลสาบสงขลา แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัยและคลังเก็บสินค้า สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ป้ายแนะนำสถานที่ ไฟส่องสว่าง ทางลาดอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ และไม้ยืนต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานมีการตกแต่งพื้นผิวให้แตกต่างจากพื้นถนน ผนังอาคารถูกตกแต่งด้วยภาพวาด Street Art พบว่า บางช่วงเวลามีชาวประมงใช้สัญจรผ่านพื้นที่ไปยังท่าเรือด้วยการเดินเท้า ในระหว่างวันมีนักท่องเที่ยวทั้งคนนอกพื้นที่และชาวต่างชาติเดินทางมาถ่ายรูป และผู้ใช้งานทุกเพศทุกวัยมักมานั่งเล่น จับกลุ่มพูดคุยกัน ถ่ายภาพชมวิว พระอาทิตย์ตกดินในช่วงเย็นเป็นจำนวนมาก

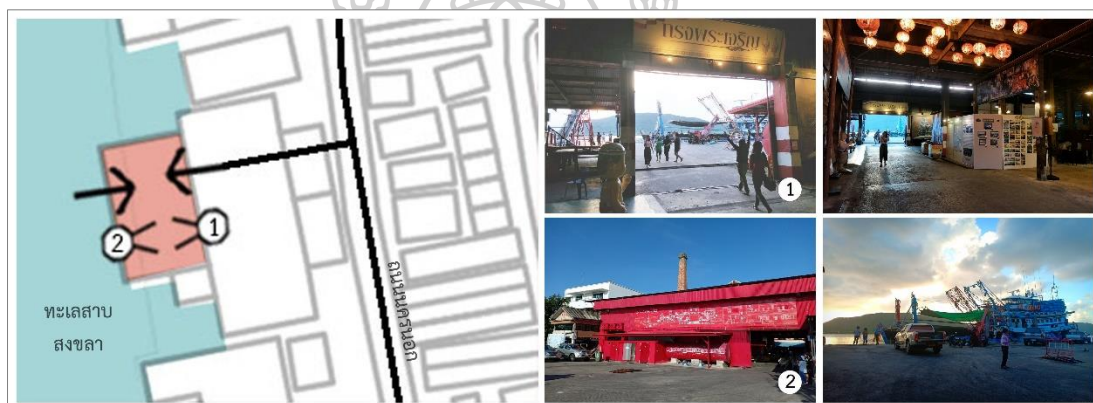
ภาพที่ 49 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของทำน้ำคักดีสิทธิพิทักษ์

4. ทำน้ำสุกั๊กครโน เป็นพื้นที่ว่างส่วนบุคคลแต่เปิดให้ผู้อื่นเข้าไปใช้งานได้ มีอาคารขนานส่งสินค้าขนานข้างจึงทำให้สามารถมองเห็นได้จาก 2 ทิศทาง แต่เข้าถึงพื้นที่ว่างได้เพียงทิศทางเดียว คือ ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนนครนอก แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม และคลังเก็บสินค้า สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ทางลาดอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ และไฟส่องสว่าง ลักษณะลานเป็นพื้นที่คอนกรีตทั่วไป พบว่า ตลอดทั้งวันมีการขนถ่ายสินค้าขึ้นรถบรรทุก และเป็นที่นั่งพักผ่อนของพนักงาน ในช่วงบ่ายถึงเย็นจะมีผู้ใช้งานทุกเพศทุกวัย มาถ่ายภาพชมวิวพระอาทิตย์ตกดิน ซึ่งล้วนเป็นการใช้เวลาอยู่บนพื้นที่ว่างเพียงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น

ภาพที่ 50 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของทำน้ำสุกั๊กครโน

5. ทำน้ำโรงสีแดง พื้นที่ถูกใช้งานเป็นท่าเรือประมง สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 2 ทิศทาง คือ ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนนครนอกโดยลอดผ่านตัวอาคารโรงสีแดง ทิศตะวันตกเชื่อมต่อกับทะเลสาบสงขลา แวดล้อมด้วยอาคารที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม ธนาคารและคลังเก็บสินค้า สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เก้าอี้นั่งเล่น ป้ายแนะนำสถานที่ ห้องน้ำสาธารณะ ไฟส่องสว่าง ถึงขยะ ทางลาดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนพิการ และป้อมยาม ลักษณะลานเป็นพื้นที่คอนกรีตทั่วไป อาคารในพื้นที่ว่างถูกตกแต่งด้วยสีส้มสวยงามและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พบว่า ตลอดทั้งวันชาวประมงสัญจรเข้ามาในพื้นที่ด้วยยานพาหนะและการเดินเท้า บางช่วงเวลาใช้เพื่อจอดรถยนต์ ผู้ใช้งานทุกเพศทุกวัยมักมานั่งเล่น จับกลุ่มพูดคุยกัน มีนักท่องเที่ยวทั้งคนในพื้นที่และชาวต่างชาติเดินทางมาถ่ายภาพชมวิวพระอาทิตย์ตกดินในช่วงเย็นเป็นจำนวนมาก และพื้นที่ว่างจะใช้ทำกิจกรรมการแสดงในวันหยุดสุดสัปดาห์ที่มีการจัดกิจกรรมถนนคนเดิน

ภาพที่ 51 เส้นทางกรเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของทำน้ำโรงสีแดง

6. ทำน้ำพุทธรักษา เป็นพื้นที่ว่างที่สามารถเดินลัดเลาะไปยังท่าจอดเทียบเรือประมงได้ สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 2 ทิศทาง คือ ทิศตะวันออกเข้าถึงจากถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน ทิศตะวันตกเชื่อมต่อกับทะเลสาบสงขลา แวดล้อมด้วยสถานที่ราชการ ห้างสรรพสินค้า ลีทรัพย์สินพลาซ่าและตลาด สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ศาลานั่งพัก เก้าอี้นั่งเล่น ป้ายแนะนำสถานที่ ไฟส่องสว่าง ถึงขยะ ทางลาดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนพิการและไม่ยั้งต้นให้ร่มเงา ลักษณะลานเป็นพื้นปูกระเบื้องสลับด้วยพื้นกรวดล้าง ยกยกระดับจากพื้นดินเดิม 0.50 ม. ผนังกำแพงมีการตกแต่งด้วยภาพวาด Street Art พบว่า ในระหว่างวันมีชาวประมงสัญจรผ่านพื้นที่ด้วยการเดินเท้า นั่งพักผ่อนและนั่งรับประทานอาหาร มีผู้ใช้งานทุกเพศทุกวัยจำนวนมากในช่วงเย็นของทุกวัน ซึ่งมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเต้นแอโรบิค และชมรมเล่นสเก็ตของคนในพื้นที่

ภาพที่ 52 เส้นทาง การเข้าถึงที่ตั้งและทัศนียภาพของท่าหน้าพุทธรักษา

4.4 สรุปสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

1. ลักษณะด้านกายภาพ

พื้นที่ศึกษามีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างหลากหลายประกอบด้วย 3 ย่านหลัก คือ ย่านพาณิชย์กรรม ย่านเมืองเก่า และย่านสถานที่ราชการ ซึ่งย่านเมืองเก่าและย่านพาณิชย์กรรมเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญของเมืองสงขลา มีการใช้งานของผู้คนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่อย่างคึกคักตลอดทั้งวัน โดยพบว่า โครงข่ายเส้นทางการสัญจรในพื้นที่ศึกษาเป็นระบบกริดตาราง (Grid System) มีถนนสายหลักที่มีความกว้างตัดผ่านกลางเมือง แล้วเชื่อมต่อพื้นที่ระหว่างชุมชนไปยังถนนสายรองและถนนสายย่อย ทำให้การสัญจรและการเดินเท้าเป็นไปได้คล่องตัว ด้านระบบขนส่งสาธารณะส่วนใหญ่เข้าถึงได้จากถนนสายหลักและสายรองบางเส้นทาง พบการกระจุกตัวอย่างหนาแน่นของมวลาอาคารขนาดเล็กในย่านเมืองเก่าส่วนย่านพาณิชย์กรรมและย่านสถานที่ราชการ พบมวลาอาคารขนาดใหญ่ พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่เป็นประเภทเส้นทางถนน

2. ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

พื้นที่ศึกษามีประชากรทั้งสิ้น 7,651 คน ครอบคลุมบริเวณ 5 ชุมชน มีวิถีชีวิตดั้งเดิมที่อยู่ร่วมกันของคนไทยพุทธ ไทยมุสลิม และไทยเชื้อสายจีน มีกิจกรรมหลักทางเศรษฐกิจมาจากการค้าปลีก ค้าส่งและธุรกิจเกี่ยวกับประมง อีกทั้งยังมีกิจกรรมที่ส่งเสริมรายได้จากการท่องเที่ยวในย่าน

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา สภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงข้อมูลพื้นที่ว่างสาธารณะทั้ง 24 แห่ง ในย่านเมืองเก่าสงขลา มีการใช้งานตามประเภทพื้นที่ว่างและมีคุณสมบัติด้านกายภาพที่หลากหลาย ซึ่งจะส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์แตกต่างกัน สามารถนำไปประกอบการวิเคราะห์คุณสมบัติด้านกายภาพ วิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ เพื่อจัดระดับคุณภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่ง และวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ได้ในบทถัดไป

บทที่ 5

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์

เนื้อหาในบทนี้เป็นการนำเสนอผลจากการศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละพื้นที่ในย่านเมืองเก่าสงขลา รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์และความสัมพันธ์ของทั้งสองประเด็นข้างต้น รวมถึงการวิเคราะห์ผลการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์งานวิจัย

5.1.1 ผลการศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะและการวิเคราะห์

5.1.2 ผลการศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์และการวิเคราะห์

5.1.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา

5.2 ผลการศึกษาเพิ่มเติม

5.2.1 ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะและการวิเคราะห์

5.2.2 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอื่นๆ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะและการวิเคราะห์

5.1 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์งานวิจัย

5.1.1 ผลการศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะและการวิเคราะห์

จากการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษาและจากการสำรวจพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ทั้ง 24 แห่ง ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2562 ถึง กุมภาพันธ์ 2563 ซึ่งมีคุณสมบัติด้านกายภาพแตกต่างกัน ประกอบด้วย 6 ประเด็น คือ 1) การมีพื้นที่เชื่อมต่อ 2) การใช้ประโยชน์อาคาร 3) วิธีการเข้าถึง 4) การมองเห็นและเข้าถึงได้ 5) สิ่งอำนวยความสะดวก 6) ความโดดเด่นของพื้นที่ ส่งผลให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน โดยใช้เกณฑ์พิจารณาการให้คะแนนกำหนดเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ระดับมากที่สุด มีค่า 5 คะแนน ระดับมาก มีค่า 4 คะแนน ระดับปานกลาง มีค่า 3 คะแนน ระดับน้อย มีค่า 2 คะแนน และระดับน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย มีค่า 1 คะแนน (วิมลสิริ ศรีสมุทร, 2556) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 10 รายละเอียดการให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะตามคุณสมบัติย่อยต่างๆ

คุณสมบัติด้านกายภาพ	คุณสมบัตีย่อย	รายละเอียดการให้คะแนน
1. การมีพื้นที่เชื่อมต่อ (คะแนนเต็ม 5 คะแนน)	1. เชื่อมต่อถนนสายหลัก 2. เชื่อมต่อถนนสายรอง 3. เชื่อมต่อถนนสายย่อย 4. ใกล้จุดตัดเส้นทางสัญจร 5. โคจรเข้าบาทวิถี (ฟุตบาท) 6. เชื่อมต่อทำน้ำ	- ระดับมากที่สุด (5 คะแนน) คือ พื้นที่ว่างเชื่อมต่อบริเวณอื่นได้อย่างสะดวกและหลากหลาย 5-6 รูปแบบ - ระดับมาก (4 คะแนน) คือ พื้นที่ว่างเชื่อมต่อบริเวณอื่นได้อย่างสะดวกและหลากหลาย 4 รูปแบบ - ระดับปานกลาง (3 คะแนน) คือ พื้นที่ว่างเชื่อมต่อบริเวณอื่นได้อย่างสะดวกและหลากหลาย 3 รูปแบบ - ระดับน้อย (2 คะแนน) คือ พื้นที่ว่างเชื่อมต่อบริเวณอื่นได้อย่างสะดวกและหลากหลาย 2 รูปแบบ - ระดับน้อยที่สุด (1 คะแนน) คือ พื้นที่ว่างเชื่อมต่อบริเวณอื่นได้เพียง 1 รูปแบบ
2. การใช้ประโยชน์อาคาร (คะแนนเต็ม 5 คะแนน)	1. พาณิชยกรรม 2. ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม 3. ที่อยู่อาศัย 4. สถานที่ราชการ 5. ศาสนสถาน 6. คลังสินค้า, ท่าเรือ 7. พื้นที่นันทนาการ	- ระดับมากที่สุด (5 คะแนน) คือ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงมีความหลากหลาย 5-7 ประเภท - ระดับมาก (4 คะแนน) คือ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงมีความหลากหลาย 4 ประเภท - ระดับปานกลาง (3 คะแนน) คือ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงมีความหลากหลาย 3 ประเภท - ระดับน้อย (2 คะแนน) คือ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงมีความหลากหลาย 2 ประเภท - ระดับน้อยที่สุด (1 คะแนน) คือ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงมีเพียง 1 ประเภท

ตารางที่ 10 รายละเอียดการให้คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะตามคุณสมบัติ
ย่อยต่างๆ (ต่อ)

คุณสมบัติ ด้านกายภาพ	คุณสมบัติย่อย	รายละเอียดการให้คะแนน
4. การมองเห็น และเข้าถึงได้ (คะแนนเต็ม 5 คะแนน)	<ol style="list-style-type: none"> มองเห็นและเข้าถึงได้ 4 ทิศทาง มองเห็นและเข้าถึงได้ 3 ทิศทาง มองเห็นและเข้าถึงได้ 2 ทิศทาง มองเห็นได้มากกว่า 1 ทิศทาง แต่เข้าถึงได้ทิศทางเดียว มองเห็นและเข้าถึงได้ 1 ทิศทาง 	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับมากที่สุด (5 คะแนน) คือ สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ทั้ง 4 ทิศทาง - ระดับมาก (4 คะแนน) คือ สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 3 ทิศทาง - ระดับปานกลาง (3 คะแนน) คือ สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 2 ทิศทาง - ระดับน้อย (2 คะแนน) คือ สามารถมองเห็นพื้นที่ว่างได้มากกว่า 1 ทิศทาง แต่เข้าถึงได้ทิศทางเดียว - ระดับน้อยที่สุด (1 คะแนน) คือ สามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ 1 ทิศทาง
5. สิ่งอำนวยความสะดวก (คะแนนเต็ม 5 คะแนน)	<ol style="list-style-type: none"> เก้าอี้ ป้ายบอกทาง อุปกรณ์ออกกำลังกาย ห้องน้ำสาธารณะ ที่จอดรถยนต์ ถังขยะ ไฟส่องสว่าง ทางลาดเพื่อคนพิการ ป้อมยาม ไม้ยืนต้นให้ร่มเงา 	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับมากที่สุด (5 คะแนน) คือ มีสิ่งอำนวยความสะดวกบนพื้นที่ว่าง 6 ชนิดขึ้นไป - ระดับมาก (4 คะแนน) คือ มีสิ่งอำนวยความสะดวกบนพื้นที่ว่าง 5 ชนิด - ระดับปานกลาง (3 คะแนน) คือ มีสิ่งอำนวยความสะดวกบนพื้นที่ว่าง 4 ชนิด - ระดับน้อย (2 คะแนน) คือ มีสิ่งอำนวยความสะดวกบนพื้นที่ว่าง 3 ชนิด - ระดับน้อยที่สุด (1 คะแนน) คือ มีสิ่งอำนวยความสะดวกบนพื้นที่ว่างเพียง 1-2 ชนิด
6. ความโดดเด่น ของพื้นที่ (คะแนนเต็ม 5 คะแนน)	<ol style="list-style-type: none"> อาคารแวดล้อมตกแต่งด้วย สีสันทันหรือภาพวาดบนผนัง มีองค์ประกอบที่แสดงถึง ประวัติศาสตร์ วัสดุปูพื้นมีความแตกต่าง มีการเปลี่ยนระดับพื้น ตกแต่งด้วยประติมากรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับมากที่สุด (5 คะแนน) คือ ลักษณะความโดดเด่นที่พบบนพื้นที่มี 4 อย่าง - ระดับมาก (4 คะแนน) คือ ลักษณะความโดดเด่นที่พบบนพื้นที่มี 3 อย่าง - ระดับปานกลาง (3 คะแนน) คือ ลักษณะความโดดเด่นที่พบบนพื้นที่มี 2 อย่าง - ระดับน้อย (2 คะแนน) คือ ลักษณะความโดดเด่นที่พบบนพื้นที่มี 1 อย่าง - ระดับน้อยที่สุด (1 คะแนน) คือ ไม่มีลักษณะความโดดเด่นที่พบบนพื้นที่

ทั้งนี้ ผลการให้คะแนนค่าคุณสมบัติย่อยด้านกายภาพของแต่ละพื้นที่ แสดงในตารางที่ 11 (คอลัมน์ ก) และผลการให้คะแนนรวมค่าคุณสมบัติด้านกายภาพของแต่ละพื้นที่ ซึ่งเกิดจากการรวมคะแนนคุณสมบัติย่อยทั้งหมดของพื้นที่นั้นๆ แสดงไว้ในตารางที่ 11 (คอลัมน์ ข)

จากตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่าคุณสมบัติด้านกายภาพในภาพรวมประกอบด้วยคุณสมบัติย่อย 6 ประเด็น แต่ละประเด็นมีคะแนนเต็ม 5 คะแนน ทำให้คุณสมบัติด้านกายภาพในภาพรวมของแต่ละพื้นที่ มีคะแนนรวมทั้งสิ้น 30 คะแนน ซึ่งนำมาจัดระดับคุณภาพเป็น 5 ระดับชั้น (ระดับ 1-5) ด้วยวิธีการแจกแจงความถี่ ตามสูตรต่อไปนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

โดยที่: จากตารางที่ 11 (คอลัมน์ ข) พบว่า คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพสูงสุด คือ พื้นที่สวนข้างคิวรถ มีคะแนนเท่ากับ 26 คะแนน (คะแนนเต็ม 30 คะแนน) ส่วนค่าต่ำสุดนั้น ในที่นี้กำหนดใช้ค่า 1 คะแนน โดยพิจารณาความเป็นไปได้ที่แต่ละพื้นที่จะได้คะแนนน้อยที่สุด และกำหนดจำนวนชั้น เป็น 5 ระดับชั้น ทำให้อันตรภาคชั้นมีค่าเท่ากับ 5

จึงนำมากำหนดระดับคุณภาพในช่วงคะแนนต่างๆ ดังนี้

ระดับคุณภาพ 5 มีคุณสมบัติด้านกายภาพมากที่สุด ในช่วงคะแนน 26-30 คะแนน

ระดับคุณภาพ 4 มีคุณสมบัติด้านกายภาพมาก ในช่วงคะแนน 21-25 คะแนน

ระดับคุณภาพ 3 มีคุณสมบัติด้านกายภาพปานกลาง ในช่วงคะแนน 16-20 คะแนน

ระดับคุณภาพ 2 มีคุณสมบัติด้านกายภาพน้อย ในช่วงคะแนน 11-15 คะแนน

ระดับคุณภาพ 1 มีคุณสมบัติด้านกายภาพน้อยที่สุด ในช่วงคะแนน 1-10 คะแนน

นำมาซึ่งการจัดระดับคุณภาพของคุณสมบัติด้านกายภาพในแต่ละพื้นที่ ดังตารางที่ 11 (คอลัมน์ ค)

ตารางที่ 11 คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะและค่าระดับคุณภาพ

ประเภทพื้นที่ว่าง	พื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา	ก						ข	ค
		คะแนนคุณสมบัติย่อยด้านกายภาพ						คะแนนคุณสมบัติด้าน กายภาพ (30)	ระดับคุณภาพ
		การมีพื้นที่ เชื่อมต่อ (5)	การใช้ประโยชน์ อาคาร (5)	วิธีการเข้าถึง (5)	การมองเห็นและ เข้าถึงได้ (5)	สิ่งอำนวยความสะดวก สะดวก (5)	ความโดดเด่นของ พื้นที่ (5)		
ลานวัด	1. ลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส	2	3	4	3	5	2	19	3
	2. ลานวัดมณีนิมิตาวาส	2	2	4	4	5	3	20	3
	3. ลานวัดดอนไผ่	2	3	5	3	4	1	18	3
	4. ลานวัดเลียบ	3	3	5	1	5	2	19	3
	5. ลานวัดยางทอง	2	2	5	3	2	1	15	2
	6. ลานวัดดอนรัก	3	2	5	3	5	2	20	3
ลานสถานที่สำคัญ	7. ลานศาลหลักเมือง	2	2	4	1	3	3	15	2
	8. ลานมัสยิดบ้านบน	1	2	4	1	4	2	14	2
	9. ลานพิพิธภัณฑ	2	2	3	2	4	3	16	3
	10. ลานคลองขวาง	2	3	5	5	3	3	21	4
เส้นทางถนน	11. ถนนพัทลุง	3	4	4	5	2	2	20	3
	12. ถนนนครนอก	3	4	4	4	5	4	24	4
	13. ถนนรามัญ	2	2	4	5	1	3	17	3
	14. ถนนนครใน	2	3	3	5	1	3	17	3
	15. ถนนนางงาม	3	4	4	5	3	3	22	4
	16. ถนนคนเดินสงขลา	4	2	3	3	4	3	19	3
	17. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน	5	3	5	4	2	3	22	4
	18. ถนนรามวิถี	3	2	5	5	4	3	22	4
สวนและพื้นที่ริมน้ำ	19. สวนหลังกำแพงเมือง	3	2	5	2	5	4	21	4
	20. สวนข้างคิวรถ	4	3	5	5	5	4	26	5
	21. ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์	2	2	4	3	4	3	18	3
	22. ทำน้ำสุกันครใน	2	2	4	2	2	1	13	2
	23. ทำน้ำโรงสีแดง	2	3	4	3	5	3	20	3
	24. ทำน้ำพุทธรักษา	3	3	5	3	5	4	23	4
รวม		62	63	103	80	88	65	461	
คิดเป็นร้อยละ (%)		13.45	13.67	22.34	17.35	19.09	14.10	100	
ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$		2.58	2.63	4.29	3.33	3.67	2.71	19.21	

1. การวิเคราะห์ผลการศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ

จากตารางที่ 11 แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ทั้ง 24 แห่ง ประกอบด้วย 6 ประเด็น ดังนี้

1) การมีพื้นที่เชื่อมต่อที่พบในย่านเมืองเก่าสงขลา เป็นคุณสมบัติด้านกายภาพที่มีคะแนนรวมน้อยที่สุด 62 คะแนน คิดเป็น 13.45% ของจำนวนคุณสมบัติด้านกายภาพทั้งหมด โดยมีพื้นที่ว่างสาธารณะ 1 แห่ง ที่มีคะแนนอยู่ในระดับน้อยที่สุด เนื่องจากเชื่อมต่อกับถนนสายรองเส้นทางเดียว ขณะที่พื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 12 แห่ง ซึ่งเป็นครึ่งหนึ่งของจำนวนพื้นที่ว่างทั้งหมดมีคะแนนอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากมีการเชื่อมต่อกับถนนสายรองและถนนสายย่อย ส่วนคะแนนระดับปานกลาง มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 8 แห่ง และพื้นที่ว่างสาธารณะอีก 3 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับมาก เนื่องจากเชื่อมต่อกับบริเวณอื่นหลากหลายเส้นทาง

2) การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงที่พบในย่านเมืองเก่าสงขลา เป็นคุณสมบัติด้านกายภาพที่มีคะแนนรวมใกล้เคียงกับประเด็นการมีพื้นที่เชื่อมต่อ คือ มีคะแนนรวม 63 คะแนน คิดเป็น 13.67% ของจำนวนคุณสมบัติด้านกายภาพทั้งหมด โดยมีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 12 แห่ง ซึ่งเป็นครึ่งหนึ่งของจำนวนพื้นที่ว่างทั้งหมดมีคะแนนอยู่ในระดับน้อย คือ มีการใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงเพียง 1-2 ประเภท ขณะที่พื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 9 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีการใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียง 3 ประเภท และมีพื้นที่ว่างสาธารณะเพียง 3 แห่ง ที่มีคะแนนอยู่ในระดับมาก คือ มีการใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงมากถึง 4 ประเภท

3) วิธีการเข้าถึงที่พบในย่านเมืองเก่าสงขลา เป็นคุณสมบัติด้านกายภาพที่มีคะแนนรวมมากที่สุด 103 คะแนน หรือ 22.34% ของจำนวนคุณสมบัติด้านกายภาพทั้งหมด โดยมีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 10 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งผู้คนสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ทุกรูปแบบ รองลงมา พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่จำนวน 11 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับมาก ซึ่งผู้คนสามารถเข้าถึงได้ด้วยการเดินเท้า จักรยาน จักรยานยนต์ และรถยนต์ส่วนตัว ขาดแต่การเข้าถึงด้วยรถโดยสารประจำทาง และมีพื้นที่ว่างสาธารณะเพียงจำนวน 3 แห่ง ที่มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ด้วยการเดินเท้า จักรยานยนต์ และรถยนต์ส่วนตัว

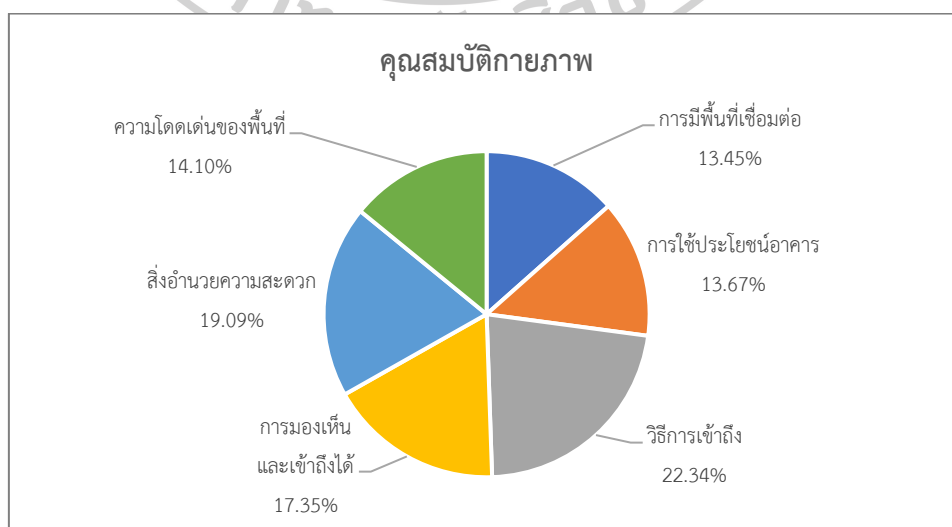
4) การมองเห็นและเข้าถึงได้ที่พบในย่านเมืองเก่าสงขลา เป็นคุณสมบัติด้านกายภาพที่มีคะแนนรวม 80 คะแนน คิดเป็น 17.35% ของจำนวนคุณสมบัติด้านกายภาพทั้งหมด พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 7 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งผู้คนสามารถมองเห็นและเข้าถึงได้หลายทิศทาง รองลงมา มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 3 แห่ง ที่มีคะแนนอยู่ในระดับมาก โดยผู้คนสามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 3 ทิศทาง ทั้งนี้ มีพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่จำนวน 8 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผู้คนสามารถมองเห็นและเข้าถึงได้ 2 ทิศทาง ในขณะที่ พื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 3 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับน้อย คือ สามารถมองเห็นได้มากกว่า 1 ทิศทาง แต่เข้าถึงได้ทิศทางเดียว

และพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 3 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับน้อยที่สุด คือ ผู้คนสามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้เพียงทิศทางเดียวเท่านั้น

5) สิ่งอำนวยความสะดวกที่พบในย่านเมืองเก่าสงขลา เป็นคุณสมบัติด้านกายภาพที่มีคะแนนรวม 88 คะแนน คิดเป็น 19.09% ของจำนวนคุณสมบัติด้านกายภาพทั้งหมด รองลงมาจากประเด็น วิธีการเข้าถึง พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่จำนวน 15 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด คือมีสิ่งอำนวยความสะดวก 5 ชนิดขึ้นไป ขณะที่พื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 3 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง คือมีสิ่งอำนวยความสะดวก 4 ชนิด และพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 6 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด คือมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียง 1-3 ชนิด

6) ความโดดเด่นของพื้นที่ว่างที่พบในย่านเมืองเก่าสงขลา เป็นคุณสมบัติด้านกายภาพที่มีคะแนนรวม 65 คะแนน คิดเป็น 14.10% ของจำนวนคุณสมบัติด้านกายภาพทั้งหมด พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 4 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับมาก คือ มีลักษณะความโดดเด่น 3 อย่าง ขณะที่พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่จำนวน 12 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีลักษณะความโดดเด่น 2 อย่าง ทั้งนี้ พื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 5 แห่ง มีคะแนนอยู่ในระดับน้อย คือ มีลักษณะความโดดเด่นเพียง 1 อย่าง และมีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 3 แห่ง ที่มีคะแนนอยู่ในระดับน้อยที่สุดหรือไม่มี ความโดดเด่นของพื้นที่ว่างนั้นเลย

เมื่อนำข้อมูลร้อยละของแต่ละประเด็นในคุณสมบัติกายภาพมาเขียนกราฟวงกลม Pie Chart (ภาพที่ 53) เพื่อแสดงให้เห็นว่ากรณีศึกษาพื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวมจำนวน 24 แห่งในย่านเมืองเก่าสงขลา มีคุณสมบัติด้านกายภาพของวิธีการเข้าถึงเป็นองค์ประกอบหลัก 22.34% รองลงมาคือ สิ่งอำนวยความสะดวก 19.09% ในขณะที่คุณสมบัติด้านกายภาพของการมีพื้นที่เชื่อมต่อ นั้น เป็นองค์ประกอบที่น้อยที่สุด 13.45% เมื่อเปรียบเทียบกับองค์ประกอบทั้ง 6 ประเด็นดังกล่าว

ภาพที่ 53 กราฟวงกลมแสดงคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวม 24 แห่ง

ตารางที่ 12 สัดส่วนของคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในภาพรวม

คุณสมบัติกายภาพ	ร้อยละ
1. วิธีการเข้าถึง	22.34
2. สิ่งอำนวยความสะดวก	19.09
3. การมองเห็นและเข้าถึงได้	17.35
4. ความโดดเด่นของพื้นที่	14.10
5. การใช้ประโยชน์อาคาร	13.67
6. การมีพื้นที่เชื่อมต่อ	13.45
รวม	100

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลคุณสมบัติด้านกายภาพ สรุปได้ว่าคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลาทั้ง 24 แห่ง ส่วนใหญ่สามารถเชื่อมต่อกับบริเวณอื่นๆ ได้จากถนนสายรองและถนนสายย่อย ในขณะที่การเชื่อมต่อกับบาทวิถีมีน้อยเพราะโครงข่ายความต่อเนื่องของบาทวิถีขาดความต่อเนื่อง และแม้ว่าย่านเมืองเก่าสงขลาจะอยู่ในที่ตั้งดีริมทะเลสาบแต่มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวนน้อยมากที่สามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่ริมน้ำได้ ในส่วนของการใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงนั้น พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงเพียง 1-2 ประเภทเท่านั้น คือ ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัย ประเด็นวิธีการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะพบว่าสามารถเข้าถึงทุกพื้นที่ได้อย่างสะดวกทั้งการเดินเท้าและการใช้ยานพาหนะต่างๆ ยกเว้นพื้นที่ว่างสาธารณะซึ่งตั้งอยู่บนถนนสายย่อยจะไม่สามารถเข้าถึงด้วยรถโดยสารประจำทางได้ ทั้งนี้ พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่มักถูกปิดล้อมด้วยอาคาร จึงสามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ได้จากช่องทางเข้าออก 2 ทิศทาง โดยส่วนใหญ่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นจำนวนมาก แต่สิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังคงขาดในหลายพื้นที่ คือ บ่อขุดน้ำให้บริการความปลอดภัย อุปกรณ์ออกกำลังกาย และห้องน้ำสาธารณะ ส่วนความโดดเด่นของพื้นที่ว่างส่วนใหญ่ มีลักษณะโดดเด่น 2 อย่าง คือ ได้รับการตกแต่งด้วยวัสดุปูพื้นที่มีความแตกต่างกัน และเป็นพื้นที่ที่มีองค์ประกอบแสดงถึงประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตามการออกแบบตกแต่งพื้นที่ว่างสาธารณะด้วยประติมากรรมยังคงมีจำนวนน้อย

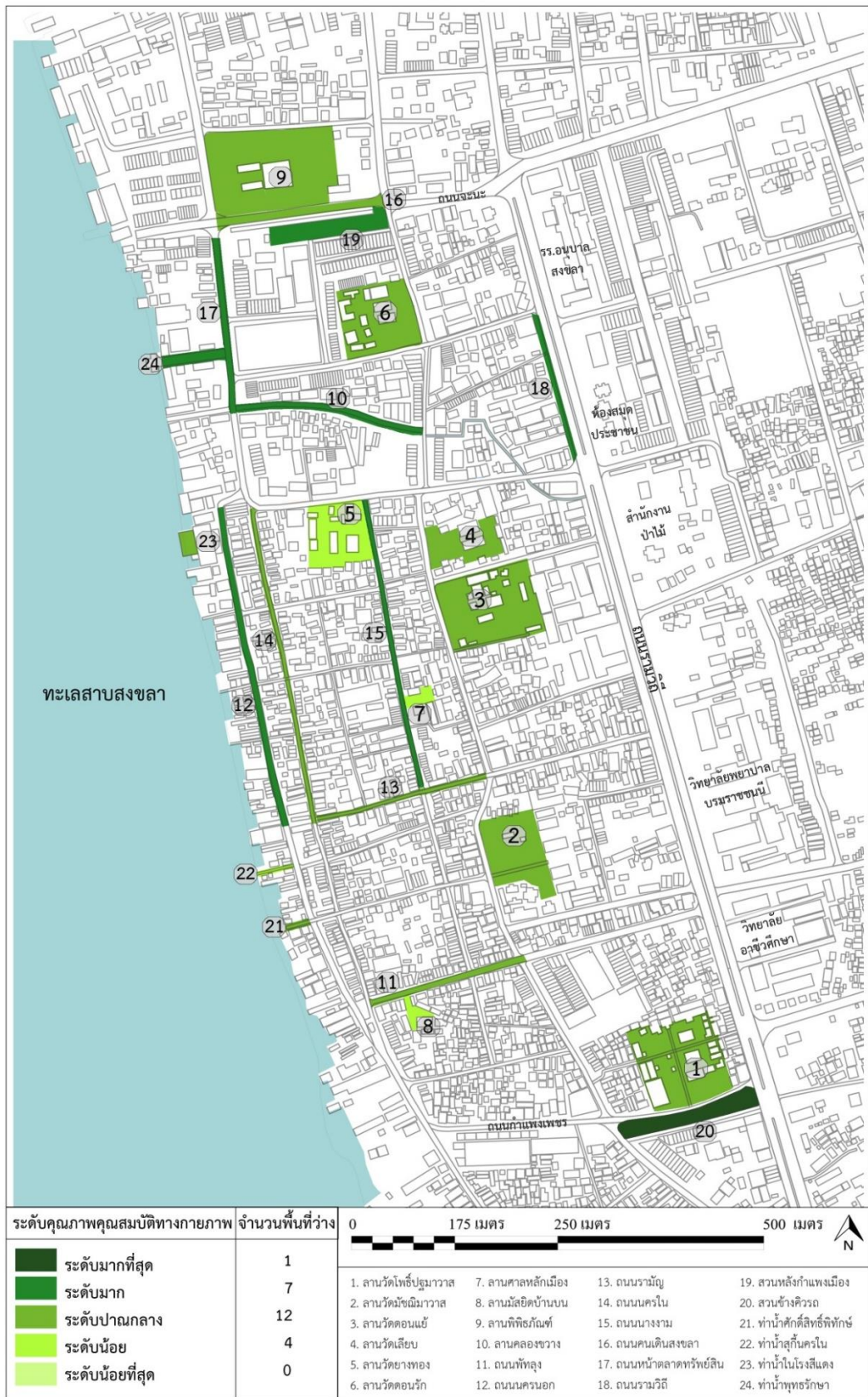
2. การวิเคราะห์ระดับคุณภาพคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ

เมื่อพิจารณาในแง่ของระดับคุณภาพคุณสมบัติด้านกายภาพ ของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ที่มีทั้งความเหมือนและแตกต่างกัน สามารถจัดระดับคุณภาพคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ได้ 5 ระดับ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 13 ระดับคุณภาพคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ

ระดับคุณภาพ	คะแนน	จำนวนพื้นที่	คิดเป็น %
5	คุณสมบัติด้านกายภาพมากที่สุด 26-30 คะแนน	1	4.17
4	คุณสมบัติด้านกายภาพมาก 21-25 คะแนน	7	29.16
3	คุณสมบัติด้านกายภาพปานกลาง 16-20 คะแนน	12	50.00
2	คุณสมบัติด้านกายภาพน้อย 11-15 คะแนน	4	16.67
1	คุณสมบัติด้านกายภาพน้อยที่สุด 1-10 คะแนน	0	0
	รวม	24	100

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าระดับคุณภาพ 5 มีคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพมากที่สุด จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ สวนข้างคิวรถ คิดเป็น 4.17 % ระดับคุณภาพ 4 มีคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพมาก จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ ลานคลองขวาง ถนนนครนอก ถนนนางงาม ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน ถนนรามวิถี สวนหลังกำแพงเมือง และทำน้ำพุพุธรักษา คิดเป็น 29.16 % ระดับคุณภาพ 3 มีคะแนนคุณสมบัติกายภาพปานกลาง ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลาส่วนใหญ่มีคะแนนอยู่ในระดับคุณภาพนี้ จำนวนมากถึง 12 แห่ง ได้แก่ ลานวัดโพธิ์ปฐมवास ลานวัดมัชฌิมवास ลานวัดดอนแย้ ลานวัดเลียบ ลานวัดดอนรัก ลานพิพิธภัณฑ์ ถนนพัทลุง ถนนรามัญ ถนนนครใน ถนนคนเดินสงขลา ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์ และ ทำน้ำโรงสีแดง คิดเป็น 50.00 % ระดับคุณภาพ 2 มีคะแนนคุณสมบัติกายภาพน้อย จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ ลานวัดยางทอง ลานศาลหลักเมือง ลานมัชฌิตบ้านบน และทำน้ำสุกั้นครโน คิดเป็น 16.67 % และ ไม่มีพื้นที่ว่างสาธารณะใดที่อยู่ในระดับคุณภาพ 1 คะแนนคุณสมบัติกายภาพน้อยที่สุด สามารถแสดงตำแหน่งพื้นที่ว่างสาธารณะตามระดับคุณภาพได้ในภาพที่ 54

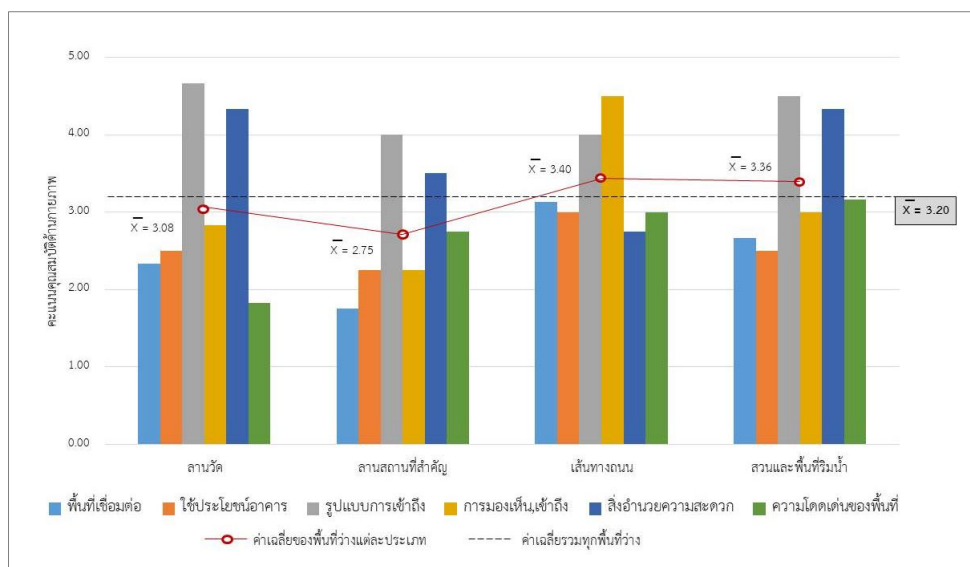

ภาพที่ 54 ระดับคุณภาพคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา

3. การวิเคราะห์คุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะตามประเภทพื้นที่ว่าง

ตารางที่ 14 คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง

ประเภทพื้นที่ว่าง	พื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา	คุณสมบัติด้านกายภาพ						รวมคะแนน (30)	ระดับคุณภาพ
		การมีพื้นที่ เชื่อมต่อ (5)	การใช้ประโยชน์ อาคาร (5)	วิธีการเข้าถึง (5)	การมองเห็นและ เข้าถึงได้ (5)	สิ่งอำนวยความสะดวก (5)	ความโดดเด่น ของพื้นที่ (5)		
ลานวัด	1. ลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส	2	3	4	3	5	2	19	3
	2. ลานวัดมัทธิมาวาส	2	2	4	4	5	3	20	3
	3. ลานวัดดอนแร่	2	3	5	3	4	1	18	3
	4. ลานวัดเลียบ	3	3	5	1	5	2	19	3
	5. ลานวัดยางทอง	2	2	5	3	2	1	15	2
	6. ลานวัดดอนรัก	3	2	5	3	5	2	20	3
	รวม	14	15	28	17	26	11	111	
	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	2.33	2.50	4.67	2.83	4.33	1.83	18.50	
ลานสถานที่สำคัญ	7. ลานศาลหลักเมือง	2	2	4	1	3	3	15	2
	8. ลานมัสยิดบ้านบน	1	2	4	1	4	2	14	2
	9. ลานพิพิธภัณฑ์	2	2	3	2	4	3	16	3
	10. ลานคลองขวาง	2	3	5	5	3	3	21	4
	รวม	7	9	16	9	14	11	66	
	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	1.75	2.25	4.00	2.25	3.50	2.75	16.50	
เส้นทางถนน	11. ถนนพัทลุง	3	4	4	5	2	2	20	3
	12. ถนนนครนอก	3	4	4	4	5	4	24	4
	13. ถนนรามัญ	2	2	4	5	1	3	17	3
	14. ถนนนครใน	2	3	3	5	1	3	17	3
	15. ถนนนางงาม	3	4	4	5	3	3	22	4
	16. ถนนคนเดินสงขลา	4	2	3	3	4	3	19	3
	17. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน	5	3	5	4	2	3	22	4
	18. ถนนรามวิถี	3	2	5	5	4	3	22	4
	รวม	25	24	32	36	22	24	163	
	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	3.13	3.00	4.00	4.50	2.75	3.00	20.38	
สวนและพื้นที่ริมน้ำ	19. สวนหลังกำแพงเมือง	3	2	5	2	5	4	21	4
	20. สวนข้างคิวรถ	4	3	5	5	5	4	26	5
	21. ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์	2	2	4	3	4	3	18	3
	22. ทำน้ำสุกั้นนครใน	2	2	4	2	2	1	13	2
	23. ทำน้ำโรงสีแดง	2	3	4	3	5	3	20	3
	24. ทำน้ำพุทธรักษา	3	3	5	3	5	4	23	4
	รวม	16	15	27	18	26	19	121	
	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	2.67	2.50	4.50	3.00	4.33	3.17	20.17	

ภาพที่ 55 คะแนนเฉลี่ยคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง

จากภาพที่ 55 เมื่อจำแนกคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะเป็น 4 ประเภท พบว่า พื้นที่ว่างประเภทเส้นทางถนน มีคะแนนเฉลี่ยรวมสูงที่สุด 3.40 คะแนน รองลงมา เป็นประเภทสวนและพื้นที่ริมน้ำ 3.36 คะแนน ซึ่งมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของพื้นที่ว่างสาธารณะใน ย่านเมืองเก่าสงขลา คือ 3.20 คะแนน ส่วนพื้นที่ว่างประเภทลานวัด 3.08 คะแนน และประเภทลาน สถานที่สำคัญ 2.75 คะแนน มีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย

ตารางที่ 15 สรุปคะแนนเฉลี่ยคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง

ประเภทพื้นที่ว่าง	การมีพื้นที่ เชื่อมต่อ (5)	การใช้ประโยชน์ อาคาร (5)	วิธีการเข้าถึง (5)	การมองเห็นและ เข้าถึงได้ (5)	สิ่งอำนวยความสะดวก (5)	ความโดดเด่น ของพื้นที่ (5)	คะแนนเฉลี่ย $\bar{x}$	S.D.	จำนวนพื้นที่ว่าง
ลานวัด	2.33	2.50	4.67	2.83	4.33	1.83	3.08	0.75	6
ลานสถานที่สำคัญ	1.75	2.25	4.00	2.25	3.50	2.75	2.75	0.80	4
เส้นทางถนน	3.13	3.00	4.00	4.50	2.75	3.00	3.40	0.91	8
สวนและพื้นที่ริมน้ำ	2.67	2.50	4.50	3.00	4.33	3.17	3.36	0.90	6
คะแนนเฉลี่ย $\bar{x}$	2.58	2.63	4.29	3.33	3.67	2.71	3.20	0.84	รวม 24

จากตารางที่ 15 เมื่อพิจารณาคุณสมบัติด้านกายภาพแต่ละประเด็น พบว่า พื้นที่ว่างที่มี คะแนนเฉลี่ยในประเด็นการมีพื้นที่เชื่อมต่อ การใช้ประโยชน์อาคาร การมองเห็นและเข้าถึงได้สูงที่สุด คือ ประเภทเส้นทางถนน ประเด็นวิธีการเข้าถึงพื้นที่ได้หลากหลายที่สุด คือ ประเภทลานวัด ส่วน ประเด็นมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากที่สุด คือ ประเภทลานวัดมีคะแนนเท่ากับประเภทสวนและ พื้นที่ริมน้ำ ประเด็นสุดท้ายมีความโดดเด่นของพื้นที่สูงที่สุด คือ ประเภทสวนและพื้นที่ริมน้ำ

5.1.2 ผลการศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์และการวิเคราะห์

จากการเก็บข้อมูลรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์ ตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2562 ถึง กุมภาพันธ์ 2563 พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่งมีรูปแบบการใช้ที่แตกต่างกัน จึงแยกเก็บข้อมูลออกเป็นวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยทำการบันทึกปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่าง (คน/ช่วงเวลา) และบันทึกองค์ประกอบของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ 3 ด้าน ได้แก่ ความหลากหลายผู้ใช้งาน ความหลากหลายเวลา และความหลากหลายกิจกรรม ซึ่งแต่ละด้านรวมแล้วต้ององค์ประกอบย่อย 30 องค์ประกอบ (ดังตารางที่ 6) หากพื้นที่ว่างมีองค์ประกอบตามที่กำหนด จะแสดงเครื่องหมาย / และหากไม่มีก็จะไม่แสดงเครื่องหมาย ลงในตารางบันทึกผล คิดเป็นคะแนนเต็ม 30 คะแนน แล้วนำคะแนนในแต่ละพื้นที่ว่างไปจัดระดับคุณภาพ เพื่อค้นหาว่าพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา มีการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์แตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่และปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ว่าง โดยกำหนดระดับคุณภาพเป็น 5 ระดับชั้น ด้วยวิธีการแจกแจงความถี่จากสูตร

$$\text{อันดับภาคชั้น} = \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

ทำการแทนค่าในสูตรโดยที่: จากตารางที่ 16-17 พบว่า ค่าสูงสุดของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ มีคะแนนเท่ากับ 26 คะแนน (คะแนนเต็ม 30 คะแนน) ส่วนค่าต่ำสุดนั้น ในที่นี้ กำหนดใช้ค่า 1 คะแนน โดยพิจารณาจากความเป็นไปได้ที่แต่ละพื้นที่จะได้คะแนนน้อยที่สุด และกำหนดจำนวนชั้น เป็น 5 ระดับชั้น ทำให้อันดับภาคชั้นมีค่าเท่ากับ 5

จึงนำมากำหนดค่าระดับคุณภาพในช่วงคะแนนต่างๆ ดังนี้

- ระดับคุณภาพ 5 มีรูปแบบการใช้พื้นที่ในระดับมากที่สุด ช่วงคะแนน 26-30 คะแนน
- ระดับคุณภาพ 4 มีรูปแบบการใช้พื้นที่ในระดับมาก ช่วงคะแนน 21-25 คะแนน
- ระดับคุณภาพ 3 มีรูปแบบการใช้พื้นที่ปานกลาง ช่วงคะแนน 16-20 คะแนน
- ระดับคุณภาพ 2 มีรูปแบบการใช้พื้นที่ในระดับน้อย ช่วงคะแนน 11-15 คะแนน
- ระดับคุณภาพ 1 มีรูปแบบการใช้พื้นที่ในระดับน้อยที่สุด ช่วงคะแนน 1-10 คะแนน

นำมาซึ่งการให้ค่าระดับคุณภาพของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในแต่ละพื้นที่ดังแสดงในภาพที่ 56-57

1. การวิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา

จากตารางที่ 15-16 แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่าง
อเนกประโยชน์ ในย่านเมืองเก่าสงขลา มี 3 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 ความหลากหลายผู้ใช้งาน ประกอบด้วย ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) เพศ จากข้อมูลพบว่า ในวันทำงานมีพื้นที่ว่างสาธารณะเพียง 2 แห่ง ที่ไม่พบ
ผู้ใช้งานเพศหญิง ได้แก่ ลานวัดดอนแอ้ และลานวัดยางทอง ในกรณีวันหยุดสุดสัปดาห์ พบว่า พื้นที่
ว่างสาธารณะทุกแห่งมีผู้ใช้งานทั้งเพศชายและเพศหญิง

2) วัย จากข้อมูลพบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะทุกแห่งมีผู้ใช้ในวัยทำงานเป็นส่วน
ใหญ่ รองลงมาเป็นวัยรุ่น วัยเด็ก และผู้สูงอายุ ตามลำดับ เช่นกันทั้งในวันทำงานและวันหยุดสุด
สัปดาห์

3) ประเภทผู้ใช้ จากข้อมูลพบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะทุกแห่งมีผู้ใช้งาน คือ คนในพื้นที่เป็น
หลัก รองลงมา คือ คนนอกพื้นที่ และชาวต่างชาติ ทั้งในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์

4) กลุ่มผู้ใช้ พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะทุกแห่งมีกลุ่มผู้ใช้แบบเฉพาะบุคคล รองลงมา
เป็นกลุ่มผู้ใช้ 2-4 คน และกลุ่มผู้ใช้ 5 คนขึ้นไป ตามลำดับ เช่นกันทั้งในวันทำงานและวันหยุดสุด
สัปดาห์

จะเห็นได้ว่าในวันทำงาน พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีความหลากหลายของผู้ใช้งาน
ได้แก่ ลานศาลหลักเมือง ถนนนางงาม และถนนพัทลุง ล้วนเป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อมต่อถึงกัน ในขณะที่
ที่ช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ มีความหลากหลายของผู้ใช้งานในปริมาณที่มากขึ้น ได้แก่ ถนนนครนอก
ถนนรามัญ ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์ และทำน้ำโรงสีแดง ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา
ทั้งสิ้น

ด้านที่ 2 ความหลากหลายเวลา ประกอบด้วย ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) ช่วงเวลา พบว่า กรณีวันทำงาน จะมีการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะมากที่สุด
ในช่วงเย็น คือ เวลา 14.00-17.00 น. จำนวน 18 แห่ง ซึ่งเป็นเวลาเลิกเรียน เลิกงาน และผู้คนต่างใช้
เส้นทางในการสัญจรไปยังพื้นที่อื่นๆ รองลงมา คือ ช่วงค่ำและช่วงเที่ยง ในพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน
17 แห่ง และมีการใช้งานน้อยที่สุด คือ ช่วงเช้า ในพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 13 แห่ง ในกรณีวันหยุด
สุดสัปดาห์ จะมีการใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะมากที่สุดในช่วงค่ำ คือ เวลา 17.00-20.00 น.
จำนวน 17 แห่ง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้คนนิยมออกไปพักผ่อนหย่อนใจ ชมวิวพระอาทิตย์ตกดิน ซื้อขาย
อาหารและสินค้า รองลงมา คือ เป็นช่วงเที่ยง จำนวน 16 แห่ง และมีการใช้งานน้อยที่สุดในช่วงเย็น
และช่วงเช้า จำนวน 15 แห่ง

2) การใช้เวลาอยู่บนพื้นที่ว่างสาธารณะ พบว่า การใช้เวลาอยู่บนพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เกิดขึ้นบนทุกพื้นที่ ในขณะที่การใช้เวลาบนพื้นที่ในช่วงระยะเวลานานจะ

เกิดขึ้นในบางพื้นที่เท่านั้น โดยวันทำงานจะมีการใช้เวลาบนพื้นที่ในช่วงระยะเวลาานจำนวน 13 แห่ง และวันหยุดสุดสัปดาห์ จำนวน 16 แห่ง

จะเห็นได้ว่า กรณีวันทำงาน พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีความหลากหลายของเวลา ได้แก่ ลานคลองขวาง ถนนพหลุอง ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน ถนนรามวิถี สวนข้างคิวรถและท่าม้าโรงสีแดง ในขณะที่กรณีวันหยุดสุดสัปดาห์ พบว่าพื้นที่ว่างสาธารณะจะมีความหลากหลายของเวลาในจำนวนเพิ่มขึ้น ได้แก่ ถนนนครนอก ถนนคนเดินสงขลา

ด้านที่ 3 ความหลากหลายกิจกรรม ประกอบด้วย ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) กิจกรรมจำเป็น พบว่า ในวันทำงานมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะมากที่สุด จำนวน 17 แห่ง ได้แก่ การเดินผ่านไปยังพื้นที่อื่น รองลงมาเป็นกิจกรรมการนั่งพักผ่อนรอรถบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 9 แห่ง กิจกรรมการเดินทางมาเรียนมาทำงานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 8 แห่ง และกิจกรรมขายของบนพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 7 แห่ง ตามลำดับ ส่วนในวันหยุดสุดสัปดาห์กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะมากที่สุดจำนวน 17 แห่ง เช่นกัน ได้แก่ การเดินผ่านไปยังพื้นที่อื่น รองลงมาเป็นกิจกรรมขายของ บนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 12 แห่ง การนั่งพักผ่อนรอรถบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 10 แห่ง และการเดินทางมาเรียนมาทำงานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 6 แห่ง ตามลำดับ ซึ่งในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์จะมีกิจกรรมการขายของเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีกิจกรรมจำเป็นเกิดขึ้นหลายประเภทมักเป็นพื้นที่ในบริเวณที่ใกล้แหล่งพาณิชยกรรมของเมือง

2) กิจกรรมทางเลือก พบว่า ในวันทำงานมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะมากที่สุดจำนวน 13 แห่ง คือ การชมวิวถ่ายภาพ รองลงมาเป็นกิจกรรมการนั่งเล่นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 12 แห่ง การแวะซื้อของ นั่งทานอาหารบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 10 แห่ง และวิ่งเล่นออกกำลังกายบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 7 แห่ง ตามลำดับ ในกรณีวันหยุดสุดสัปดาห์กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะมากที่สุดจำนวน 17 แห่ง คือ การแวะซื้อของ นั่งทานอาหาร รองลงมาเป็นการชมวิวถ่ายภาพบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 15 แห่ง การนั่งเล่นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 8 แห่ง และวิ่งเล่นออกกำลังกายบนพื้นที่ว่างสาธารณะ จำนวน 7 แห่ง ตามลำดับ ในวันหยุดสุดสัปดาห์จะมีกิจกรรมแวะซื้อของ นั่งทานอาหารบนพื้นที่ว่างสาธารณะเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และมีกิจกรรมทางเลือกที่เกิดขึ้นหลายประเภานั้น มักพบเจอในพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณสวนข้างคิวจอดรถและท่าม้าพุทธรักษา

3) กิจกรรมทางสังคม พบว่า ทั้งในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ มีกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะมากที่สุดจำนวน 24 แห่ง คือ การจับกลุ่มพูดคุยกัน รองลงมาเป็นกิจกรรมการนั่งหรือยืนมองผู้คน กิจกรรมการตักบาตรไหว้พระ และกิจกรรมชมการแสดง ตามลำดับ

ซึ่งในวันหยุดสุดสัปดาห์จะมีกิจกรรมชมการแสดงเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ พื้นที่ว่างสาธารณะที่ทำให้เกิดกิจกรรมทางสังคมหลายประเภท ได้แก่ ลานศาลหลักเมือง ถนนนางงาม และถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน

จะเห็นได้ว่า ประเภทกิจกรรมที่เกิดขึ้นมากที่สุดบนพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ได้แก่ กิจกรรมทางเลือก กิจกรรมจำเป็น และกิจกรรมทางสังคม ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกันทั้งในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยข้อมูลในวันทำงานพบว่าพื้นที่ว่างสาธารณะที่ก่อให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรม ได้แก่ ลานศาลหลักเมือง ลานคลองขวาง ถนนนางงาม ถนนตลาดทรัพย์สิน ถนนรามวิถี และสวนข้างคิวรถ ส่วนวันหยุดสุดสัปดาห์ จะพบว่าพื้นที่ว่างสาธารณะที่ก่อให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรมมีจำนวนเพิ่มขึ้น ได้แก่ ลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส ถนนนครนอก ถนนรามัญ ถนนคนเดินสงขลา ทำน้ำโรงสีแดง และทำน้ำพุثرรักษา

2. การวิเคราะห์ระดับคุณภาพของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ

เป็นการนำเสนอข้อมูลรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในลักษณะของค่าคุณภาพซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ ตามวันทำงาน และวันหยุดสุดสัปดาห์ ดังแสดงในตารางที่ 18 และภาพที่ 56-57

ตารางที่ 18 ระดับคุณภาพของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา

ระดับคุณภาพ	คะแนน	รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ			
		อย่างอนเนกประโยชน์			
		วันทำงาน		วันหยุดสุดสัปดาห์	
		จำนวนพื้นที่ว่าง	คิดเป็น %	จำนวนพื้นที่ว่าง	คิดเป็น %
5	รูปแบบการใช้ระดับมากที่สุด 26-30 คะแนน	0	0.00	1	4.17
4	รูปแบบการใช้ระดับมาก 21-25 คะแนน	8	33.33	9	37.50
3	รูปแบบการใช้ระดับปานกลาง 16-20 คะแนน	9	37.50	10	41.66
2	รูปแบบการใช้ระดับน้อย 11-15 คะแนน	6	25.00	4	16.67
1	รูปแบบการใช้ระดับน้อยที่สุด 1-10 คะแนน	1	4.17	0	0.00
	รวม	24	100.00	24	100.00

จากตารางแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา มีระดับคุณภาพในวันหยุดสุดสัปดาห์สูงกว่าวันทำงาน จัดระดับคุณภาพเป็น 5 ระดับ ได้ดังนี้

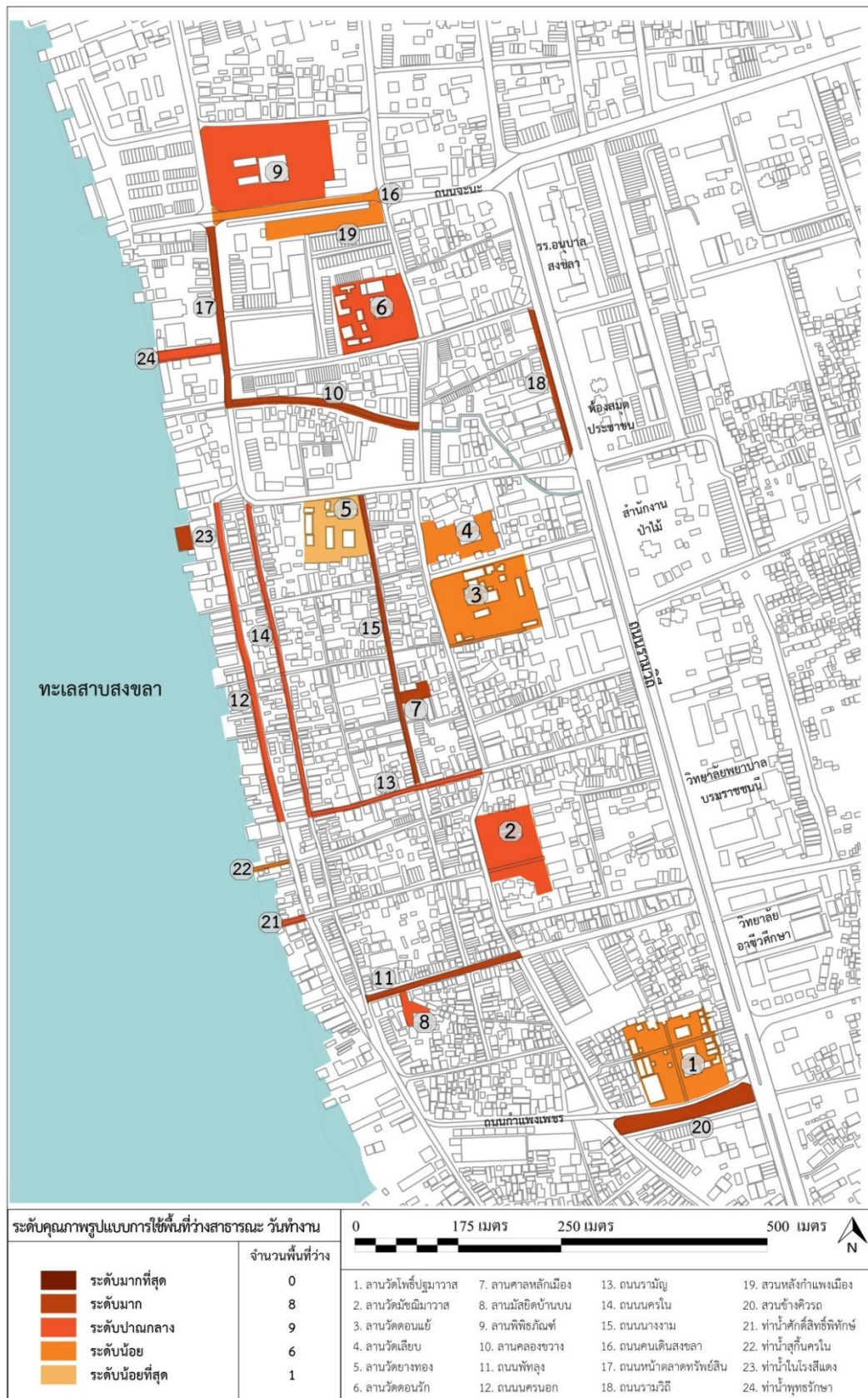
ระดับคุณภาพ 5 รูปแบบการใช้ในระดับมากที่สุด 26-30 คะแนน พบว่า ในวันทำงาน ไม่มีพื้นที่ว่างสาธารณะใดในระดับนี้ ส่วนในวันหยุดสุดสัปดาห์ มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ ถนนนครนอก คิดเป็น 4.17%

ระดับคุณภาพ 4 รูปแบบการใช้ในระดับมาก 21-25 คะแนน พบว่า ในวันทำงาน มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 8 แห่ง ได้แก่ ลานศาลหลักเมือง ลานคลองขวาง ถนนพหลุลง ถนนนางงาม ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน ถนนรามวิถี สวนข้างคิวรถ และทำน้ำโรงสีแดง คิดเป็น 33.33% ส่วนในวันหยุดสุดสัปดาห์ มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 9 แห่ง ได้แก่ ลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส ถนนพหลุลง ถนนรามัญ ถนนนางงาม ถนนคนเดินสงขลา ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน ถนนรามวิถี สวนข้างคิวรถ และทำน้ำโรงสีแดง คิดเป็น 37.50%

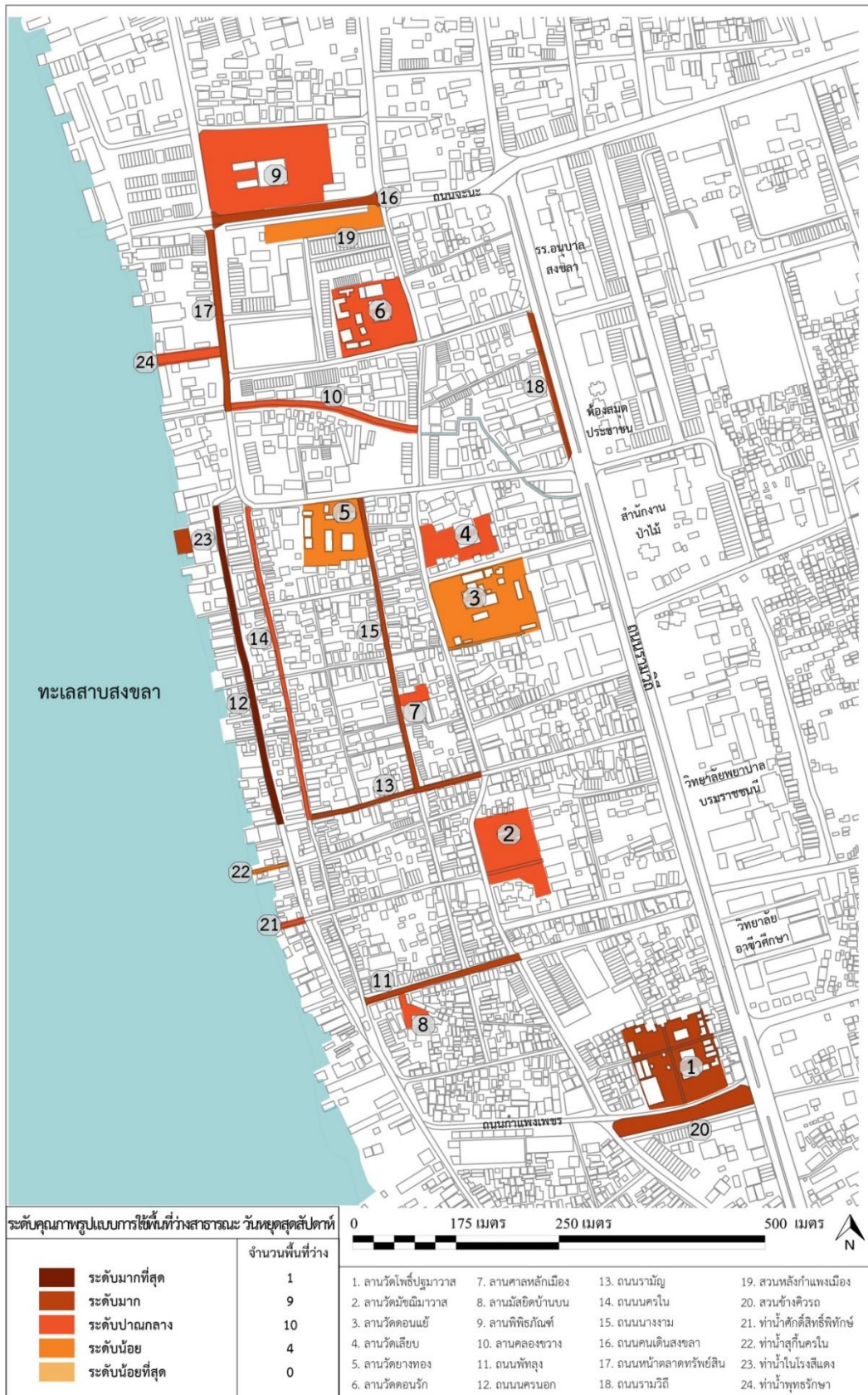
ระดับคุณภาพ 3 รูปแบบการใช้ในระดับปานกลาง 16-20 คะแนน ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลาส่วนใหญ่มีคะแนนอยู่ในระดับนี้ทั้งในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งในวันทำงาน มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 9 แห่ง ได้แก่ ลานวัดมัจฉิมาวาส ลานวัดดอนรัก ลานมัสยิดบ้านบน ลานพิพิธภัณฑ์ ถนนนครนอก ถนนรามัญ ถนนนครใน ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์ และทำน้ำพุทธรักษา คิดเป็น 37.50% ส่วนในวันหยุดสุดสัปดาห์ มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 10 แห่ง ได้แก่ ลานวัดมัจฉิมาวาส ลานวัดเลียบ ลานวัดดอนรัก ลานศาลหลักเมือง ลานมัสยิดบ้านบน ลานพิพิธภัณฑ์ ลานคลองขวาง ถนนนครใน ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์ และทำน้ำพุทธรักษา เป็น 41.66%

ระดับคุณภาพ 2 รูปแบบการใช้ในระดับน้อย 11-15 คะแนน พบว่า ในวันทำงาน มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ ลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส ลานวัดดอนแย้ ลานวัดเลียบ ถนนคนเดินสงขลา สวนหลังกำแพงเมือง และทำน้ำสุกันครใน คิดเป็น 25.00% ส่วนในวันหยุดสุดสัปดาห์ มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ ลานวัดดอนแย้ ลานวัดยางทอง สวนหลังกำแพงเมือง และทำน้ำสุกันครใน คิดเป็น 16.67%

ระดับคุณภาพ 1 มีรูปแบบการใช้ในระดับน้อยที่สุด 1-10 คะแนน พบว่า ในวันทำงาน มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ ลานวัดยางทอง คิดเป็น 4.17% ส่วนวันหยุดสุดสัปดาห์ ไม่มีพื้นที่ว่างสาธารณะใดเลยที่อยู่ในระดับนี้

ภาพที่ 56 ระดับคุณภาพรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ตามวันทำงาน

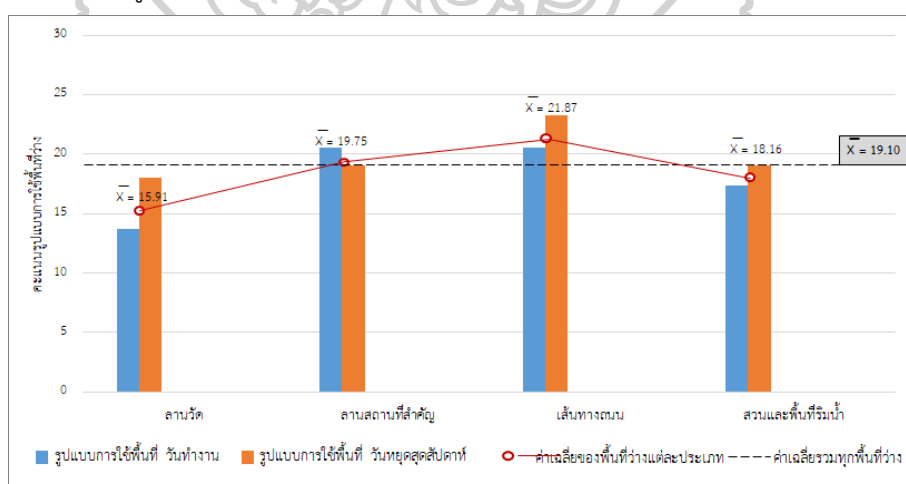
ภาพที่ 57 ระดับคุณภาพรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ตามวันหยุดสุดสัปดาห์

3. การวิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง

เป็นการนำเสนอข้อมูลรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะตามวันทำงาน วันหยุดสุดสัปดาห์ และในภาพรวมซึ่งเป็นการหาค่าเฉลี่ยจากข้อมูลตามวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยแบ่งประเภทพื้นที่ว่างออกเป็น 4 ประเภท คือ ลานวัด ลานสถานที่สำคัญ เส้นทางถนน สวนและพื้นที่ริมน้ำ พร้อมด้วยข้อมูลค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน หรือ Standard Deviation (S.D.) ดังแสดงในตารางต่อไปนี้ ตารางที่ 19 สรุปคะแนนเฉลี่ยรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง

ประเภทพื้นที่ว่าง	รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างเนกประโยชน์			S.D.	จำนวนพื้นที่ว่าง
	วันทำงาน (30)	วันหยุดสุดสัปดาห์ (30)	ภาพรวม ($\bar{X}$)		
ลานวัด	13.83	18.00	15.92	3.44	6
ลานสถานที่สำคัญ	20.50	19.00	19.75	2.57	4
เส้นทางถนน	20.50	23.25	21.88	2.80	8
สวนและพื้นที่ริมน้ำ	17.33	19.00	18.17	4.50	6
ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	18.04	20.17	19.10	3.98	รวม 24

จากตารางที่ 19 เมื่อจำแนกคะแนนภาพรวมรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะตามประเภทพื้นที่ว่าง 4 ประเภท พบว่า เส้นทางถนน มีคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างเนกประโยชน์สูงสุด 21.88 คะแนน รองลงมาเป็นลานสถานที่สำคัญ 19.75 คะแนน ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยรวม คือ 19.10 คะแนน ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะประเภทสวนและพื้นที่ริมน้ำมีคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างเนกประโยชน์ 18.17 คะแนน และลานวัดมีคะแนน 15.92 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวมของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างเนกประโยชน์ในย่านเมืองเก่าสงขลา

ภาพที่ 58 คะแนนเฉลี่ยรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ตามประเภทพื้นที่ว่าง

จากภาพที่ 58 เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดในวันทำงาน คือ ลานสถานที่สำคัญและเส้นทางถนน กรณีวันหยุดสุดสัปดาห์ คือ เส้นทางถนน

4. การวิเคราะห์ปริมาณผู้ใช้งานและความหนาแน่นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา

ตารางที่ 20 ปริมาณผู้ใช้งานและความหนาแน่นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา

ประเภทพื้นที่ว่าง	พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเมืองเก่าสงขลา	วันทำงาน			วันหยุดสุดสัปดาห์		
		รูปแบบการใช้ พื้นที่ว่าง (คะแนน)	ปริมาณผู้ใช้ (คน/ช่วงเวลา)	ความหนาแน่น (คน/ตร.ม.)	รูปแบบการใช้ พื้นที่ว่าง (คะแนน)	ปริมาณผู้ใช้ (คน/ช่วงเวลา)	ความหนาแน่น (คน/ตร.ม.)
ลานวัด	1. ลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส	13	19	0.03	23	78.25	0.11
	2. ลานวัดมณีมาวาส	19	43.25	0.03	17	54.5	0.04
	3. ลานวัดคอนแแม่	11	29.25	0.04	15	30.75	0.04
	4. ลานวัดเลียบ	14	67.75	0.12	18	67.25	0.12
	5. ลานวัดยางทอง	9	8	0.02	15	13.75	0.04
	6. ลานวัดคอนรัก	17	55.75	0.08	20	59.5	0.09
ลานสถานที่สำคัญ	7. ลานศาลหลักเมือง	24	264.25	1.28	20	160.75	0.78
	8. ลานมัสยิดบ้านบน	17	31	0.21	20	53.75	0.36
	9. ลานพิพิธภัณฑ	17	37.75	0.03	18	57	0.04
	10. ลานคลองขวาง	24	115.75	0.33	18	103.5	0.3
เส้นทางถนน	11. ถนนพัทลุง	24	370.5	1.06	24	452.25	1.29
	12. ถนนนครนอก	20	284.5	0.39	26	2116.75	2.91
	13. ถนนรามัญ	18	81.25	0.37	22	119.25	0.54
	14. ถนนนครใน	18	275.75	0.62	20	300.25	0.67
	15. ถนนนางงาม	24	612.25	1.35	24	550.5	1.22
	16. ถนนคนเดินสงขลา	14	92.75	0.18	25	1924.75	3.69
	17. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน	23	756.25	1.96	22	585.5	1.52
	18. ถนนรามวิถี	23	302.75	0.96	23	945.5	3
สวนและพื้นที่ริมน้ำ	19. สวนหลังกำแพงเมือง	13	2.25	0	11	3.5	0
	20. สวนข้างศิริภ	23	211.75	0.26	24	189.5	0.23
	21. ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์	16	25	0.81	20	71	2.29
	22. ทำน้ำสุกันครใน	13	14	0.42	14	64.75	1.95
	23. ทำน้ำโรงสีแดง	22	133.25	0.95	25	312.75	2.24
	24. ทำน้ำพุรักษา	17	45.25	0.2	20	74	0.33
รวม		433	3,879	12	484	8,389	24

จากการบันทึกปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ สามารถนำไปคำนวณความหนาแน่นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ค) ยกตัวอย่างพื้นที่ว่างที่มีปริมาณผู้ใช้ต่อช่วงเวลามากที่สุด 5 อันดับ ในวันทำงาน พบว่า ถนนนครนอก ถนนนางงาม และถนนรามวิถี จะมีปริมาณมากในช่วงเย็น เนื่องจากเป็นช่วงเวลาหลังเลิกเรียน และเลิกงาน ผู้คนใช้เส้นทางในการเดินทางกลับบ้าน ส่วนบริเวณถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน และถนนพัทลุง จะมีผู้ใช้งานจำนวนมากในช่วงค่ำ เนื่องจากเป็นพื้นที่ตั้งรถเข็นขายอาหาร ส่วนพื้นที่ว่างที่มีปริมาณผู้ใช้น้อยที่สุด ได้แก่ สวน

หลังกำแพงเมือง ขณะที่ในวันหยุดสุดสัปดาห์ พบว่า ปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะหลายแห่ง มีปริมาณเพิ่มขึ้น พื้นที่ว่างที่มีปริมาณผู้ใช้ต่อช่วงเวลามากที่สุด 5 อันดับ ได้แก่ ถนนนครนอก ถนนคนเดินสงขลา และถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน จะมีปริมาณผู้ใช้งานมากในช่วงค่ำ ส่วนถนนรามวิถี มีปริมาณผู้ใช้งานในช่วงเช้า เนื่องจากมีกิจกรรมถนนคนเดิน เป็นพื้นที่ขายของชั่วคราว และตั้งรถเข็นขายอาหาร อีกทั้งบริเวณถนนนางงามจะมีปริมาณผู้ใช้งานในช่วงเที่ยง เนื่องจากเป็นพื้นที่ยอดนิยมของนักท่องเที่ยว ส่วนพื้นที่ว่างที่มีปริมาณผู้น้อยที่สุด ได้แก่ สวนหลังกำแพงเมือง แสดงผลได้จากการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณผู้ใช้งานในวันทำงาน กับในวันหยุดสุดสัปดาห์ (ดังตารางที่ 21) พบว่า ค่า $r = 0.36$ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ

เมื่อพิจารณาถึงปริมาณผู้ใช้และความหนาแน่นบนพื้นที่ พบว่า ในวันทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณผู้ใช้กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง และความสัมพันธ์ระหว่างความหนาแน่นบนพื้นที่กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง (ดังตารางที่ 21) มีค่า r เท่ากัน คือ 0.69 ทั้งคู่มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ส่วนวันหยุดสุดสัปดาห์ ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณผู้ใช้ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง มีค่า $r = 0.60$ และ ความสัมพันธ์ระหว่างความหนาแน่นบนพื้นที่ กับ รูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง มีค่า r เท่ากับ 0.54 ทั้งคู่มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทำให้คาดการณ์ได้ว่าหากปริมาณผู้ใช้และความหนาแน่นบนพื้นที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น จะส่งผลให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างนอกประโยชน์ด้วย ทั้งวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์

ตารางที่ 21 ความสัมพันธ์ของปริมาณผู้ใช้งาน ความหนาแน่น และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ

		วันทำงาน			วันหยุดสุดสัปดาห์		
		รูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง	ปริมาณผู้ใช้	ความหนาแน่น	รูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง	ปริมาณผู้ใช้	ความหนาแน่น
วันทำงาน	รูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง (คะแนน)	1					
	ปริมาณผู้ใช้ (คน/ช่วงเวลา)	0.69	1				
	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	0.69	0.86	1			
วันหยุดสุดสัปดาห์	รูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง (คะแนน)	0.58	0.50	0.44	1		
	ปริมาณผู้ใช้ (คน/ช่วงเวลา)	0.20	0.36	0.19	0.60	1	
	ความหนาแน่น (คน/ตร.ม.)	0.23	0.31	0.43	0.54	0.79	1

หมายเหตุ : ช่วง $r = 0.90 - 1.00$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก

ช่วง $r = 0.70 - 0.90$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง

ช่วง $r = 0.50 - 0.70$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

ช่วง $r = 0.30 - 0.50$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ

ช่วง $r = 0.00 - 0.30$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

5.1.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา

เป็นการศึกษาหาความสัมพันธ์ของคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ทั้งในกรณีวันทำงาน วันหยุดสุดสัปดาห์ และภาพรวมของทั้ง 24 แห่ง อีกทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพแต่ละประเด็นกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวม

ตารางที่ 22 สรุปคะแนนและระดับคุณภาพของคุณสมบัติด้านกายภาพ และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในย่านเมืองเก่าสงขลา ตามวันทำงาน วันหยุดสุดสัปดาห์ และภาพรวม

ประเภทพื้นที่	พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าสงขลา	คุณสมบัติด้านกายภาพคะแนน (ระดับ)	รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์		
			วันทำงานคะแนน (ระดับ)	วันหยุดสุดสัปดาห์คะแนน (ระดับ)	ภาพรวม ($\bar{X}$)คะแนน (ระดับ)
ลานวัด	1. ลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส	19 (3)	13 (2)	23 (4)	18 (3)
	2. ลานวัดมณีนิมิต	20 (3)	19 (3)	17 (3)	18 (3)
	3. ลานวัดดอนไผ่	18 (3)	11 (2)	15 (2)	13 (2)
	4. ลานวัดเลียบ	19 (3)	14 (2)	18 (3)	16 (3)
	5. ลานวัดยางทอง	15 (2)	9 (1)	15 (2)	12 (2)
	6. ลานวัดดอนรัก	20 (3)	17 (3)	20 (3)	18.5 (3)
ลานสถานที่สำคัญ	7. ลานศาลหลักเมือง	15 (2)	24 (4)	20 (3)	22 (4)
	8. ลานมัสยิดบ้านบน	14 (2)	17 (3)	20 (3)	18.5 (3)
	9. ลานพิพิธภัณฑ์	16 (3)	17 (3)	18 (3)	17.5 (3)
	10. ลานคลองขวาง	21 (4)	24 (4)	18 (3)	21 (4)
เส้นทางถนน	11. ถนนพัทลุง	20 (3)	24 (4)	24 (4)	24 (4)
	12. ถนนนครนอก	24 (4)	20 (3)	26 (5)	23 (4)
	13. ถนนรามัญ	17 (3)	18 (3)	22 (4)	20 (3)
	14. ถนนนครใน	17 (3)	18 (3)	20 (3)	19 (3)
	15. ถนนนางงาม	22 (4)	24 (4)	24 (4)	24 (4)
	16. ถนนคนเดินสงขลา	19 (3)	14 (2)	25 (4)	19.5 (3)
	17. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน	22 (4)	23 (4)	22 (4)	22.5 (4)
	18. ถนนรามวิถี	22 (4)	23 (4)	23 (4)	23 (4)
สวนและพื้นที่ริมน้ำ	19. สวนหลังกำแพง	21 (4)	13 (2)	11 (2)	12 (2)
	20. สวนข้างคิวรถ	26 (5)	23 (4)	24 (4)	23.5 (4)
	21. ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์	18 (3)	16 (3)	20 (3)	18 (3)
	22. ทำน้ำสุกกันครใน	13 (2)	13 (2)	14 (2)	13.5 (2)
	23. ทำน้ำโรงสีแดง	20 (3)	22 (4)	25 (4)	23.5 (4)
	24. ทำน้ำพุทธรักษา	23 (4)	17 (3)	20 (3)	18.5 (3)

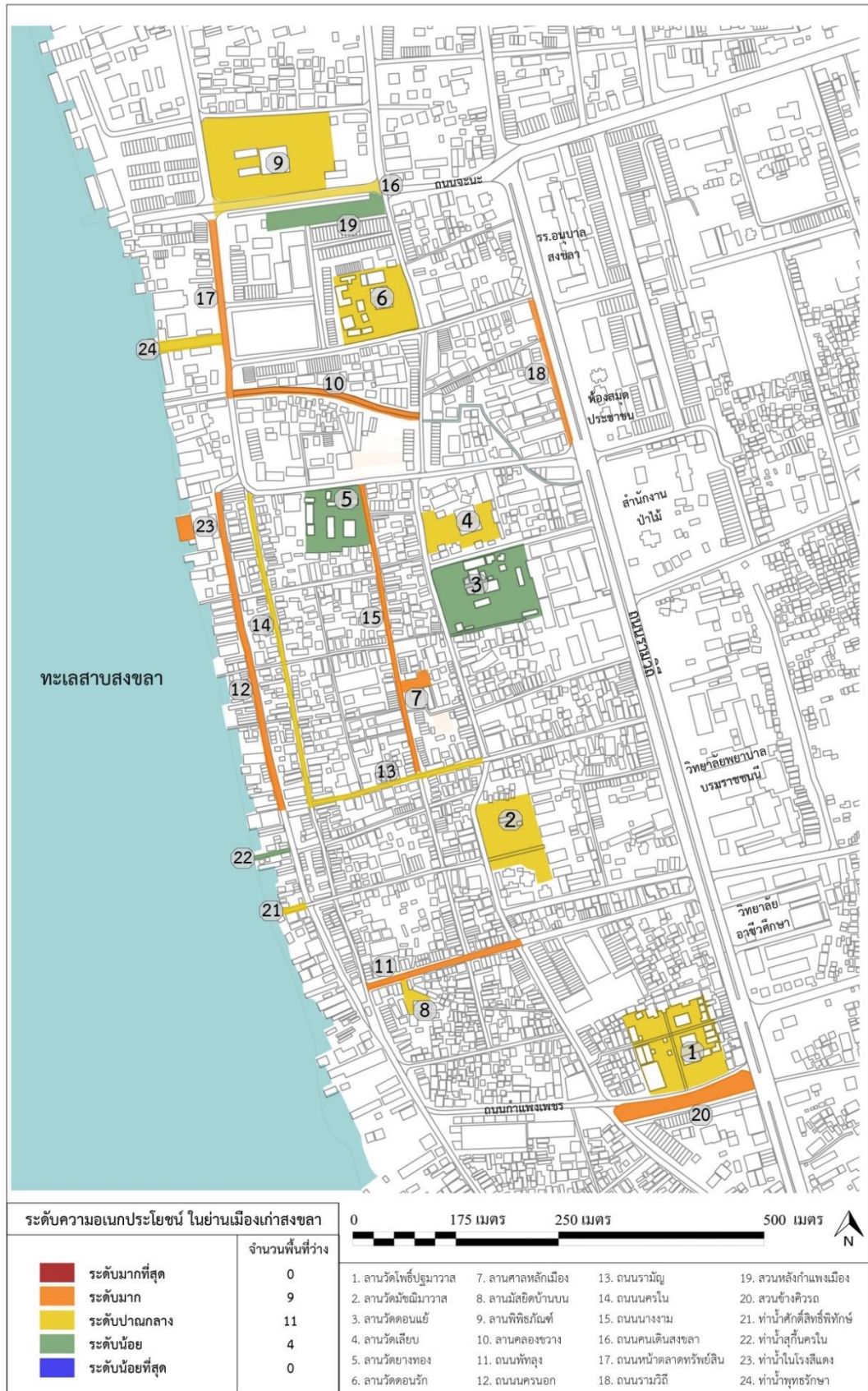
- หมายเหตุ :
- ระดับ 5 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับมากที่สุด 26-30 คะแนน
  - ระดับ 4 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับมาก 21-25 คะแนน
  - ระดับ 3 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับปานกลาง 16-20 คะแนน
  - ระดับ 2 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับน้อย 11-15 คะแนน
  - ระดับ 1 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับน้อยที่สุด 1-10 คะแนน

ในที่นี้ จะเรียกพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานได้อย่างหลากหลายผู้ใช้งาน หลากหลายเวลา และ หลากหลายกิจกรรม ว่า “ความอเนกประโยชน์” ซึ่งจะใช้ระดับคุณภาพเป็นตัวบ่งบอก จำนวน 5 ระดับ การ จำแนกระดับคุณภาพด้วยค่าความอเนกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา สรุปลไว้ใน ตารางที่ 22 พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีความอเนกประโยชน์ในระดับมาก (ระดับคุณภาพ 4) จำนวน 9 แห่ง ในขณะที่พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่มีความอเนกประโยชน์ในระดับปานกลาง จำนวน 11 แห่ง ส่วน พื้นที่ว่างอีกจำนวน 4 แห่ง มีความอเนกประโยชน์ในระดับน้อย

ตารางที่ 23 ระดับความอเนกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา

ระดับคุณภาพ	คะแนน	จำนวนพื้นที่ว่าง	คิดเป็น %
5	มีความอเนกประโยชน์ในระดับมากที่สุด 26-30 คะแนน	0	0.00
4	มีความอเนกประโยชน์ในระดับมาก 21-25 คะแนน	9	37.50
3	มีความอเนกประโยชน์ในระดับปานกลาง 16-20 คะแนน	11	45.83
2	มีความอเนกประโยชน์ในระดับน้อย 11-15 คะแนน	4	16.67
1	มีความอเนกประโยชน์ในระดับน้อยที่สุด 1-10 คะแนน	0	0.00
	รวม	24	100.00

จากตารางที่ 23 เมื่อนำคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในภาพรวม มา แปลงผลลงบนแผนที่ย่านเมืองเก่าสงขลา ด้วยช่วงสี 5 ระดับตามคะแนนจากระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด เพื่อแสดงให้เห็นถึงระดับความอเนกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะที่แตกต่างกัน ทั้ง 24 แห่ง ในย่านเมืองเก่าสงขลา ดังภาพที่ 59

ภาพที่ 59 ระดับความเนกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ ทั้ง 24 แห่ง

ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ อย่างอเนกประโยชน์ จะใช้ค่าดัชนีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เป็นค่าบ่งบอกระดับความสัมพันธ์ ดังกล่าว ซึ่ง r มีค่าระหว่าง -1.00 ถึง $+1.00$ และในที่นี้จะใช้เกณฑ์การแบ่งค่าระดับของความสัมพันธ์ (Hinkle D.E, 1998 อ้างถึงใน อรสา จรุงธรรม, 2555) ดังนี้

ช่วง $r = 0.90 - 1.00$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก

ช่วง $r = 0.70 - 0.90$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง

ช่วง $r = 0.50 - 0.70$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

ช่วง $r = 0.30 - 0.50$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ

ช่วง $r = 0.00 - 0.30$ คือ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

โดยจะนำค่า r มาทดสอบนัยสำคัญ (Test of Significance) ที่ระดับความมีนัยสำคัญ 0.05 (degree of freedom) และ N มีค่าเท่ากับ 24 โดยตั้งสมมติฐาน คือ

$H_0 : r = 0$ (ตัวแปร X และ Y ไม่มีความสัมพันธ์กัน)

$H_1 : r \neq 0$ (ตัวแปร X และ Y มีความสัมพันธ์กัน)

จึงแทนค่า $N - 2$ ได้ $24 - 2$ มีค่าเท่ากับ 22 จากนั้น นำมาหาค่า t โดยการเปิดจากตารางความสัมพันธ์ ได้ผลลัพธ์ $t_{ตาราง} = 2.074$ เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่า t จากการคำนวณในสูตรต่อไปนี้

$$t_{คำนวณ} = \frac{r\sqrt{N-2}}{\sqrt{1-r^2}}$$

หากค่า $t_{คำนวณ}$ มากกว่าค่า $t_{ตาราง}$ ก็จะปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1 แสดงว่า ตัวแปรคู่หนึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หมายความว่า เมื่อตัวแปร X เพิ่มขึ้น ตัวแปร Y ก็จะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งจะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทดสอบหาความสัมพันธ์ต่อไป

1. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในวันทำงาน ในวันหยุดสุดสัปดาห์ และในภาพรวม ย่านเมืองเก่าสงขลา

เมื่อนำคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพกับคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในวันทำงาน ในวันหยุดสุดสัปดาห์ และในภาพรวม ย่านเมืองเก่าสงขลา จากตารางที่ 22 มาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า คุณสมบัติด้านกายภาพมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในวันทำงาน มีค่า $r = 0.47$ ในวันหยุดสุดสัปดาห์ มีค่า $r = 0.45$ และในภาพรวม มีค่า $r = 0.52$ (แสดงในตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 ความสัมพันธ์ของคุณสมบัติด้านกายภาพในแต่ละประเด็นกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านเมืองเก่าสงขลา

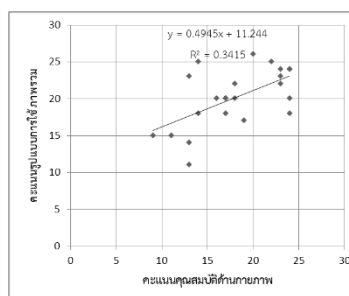
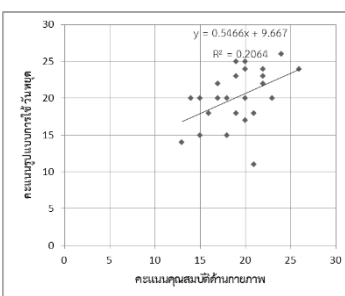
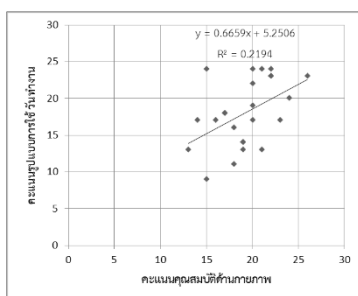
ค่าดัชนีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	คุณสมบัติด้าน กายภาพ	รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ		
		ในวัน ทำงาน	ในวันหยุด สุดสัปดาห์	ภาพรวม
คุณสมบัติด้านกายภาพ	1.00			
รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในวันทำงาน	0.47	1.00		
รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในวันหยุดสุดสัปดาห์	0.45	0.58	1.00	
รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวม	0.52	0.91	0.87	1.00

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด ดังนี้

1. คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในวันทำงาน มีค่าความสัมพันธ์ $r = 0.47$ ซึ่งอยู่ในระดับต่ำ ดังสมการความสัมพันธ์เชิงเส้น $y = 0.6659x + 5.2506$ ที่สัมประสิทธิ์ความน่าเชื่อถือ $R^2 = 0.2194$ หรือ 21.94% อธิบายได้ว่าเมื่อคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพเพิ่มขึ้น ส่งผลให้รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในวันทำงานจะเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ

2. คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในวันหยุดสุดสัปดาห์ มีค่าความสัมพันธ์ $r = 0.45$ ซึ่งอยู่ในระดับต่ำ ดังสมการความสัมพันธ์เชิงเส้น $y = 0.5466x + 9.667$ ที่สัมประสิทธิ์ความน่าเชื่อถือ $R^2 = 0.2064$ หรือ 20.64% อธิบายได้ว่าเมื่อคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพเพิ่มขึ้น รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในวันหยุดสุดสัปดาห์จะเพิ่มขึ้นด้วยในระดับต่ำ

3. คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในภาพรวม มีค่า $r = 0.52$ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ดังสมการเชิงเส้น $y = 0.4945x + 11.244$ ที่ $R^2 = 0.3415$ หรือ 34.15% เมื่อคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพเพิ่มขึ้น รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะจะเพิ่มขึ้นด้วยในระดับปานกลาง ประเมินได้ว่าการออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะโดยใช้เกณฑ์คุณสมบัติด้านกายภาพ 6 ประเด็นนั้น มีความสัมพันธ์ให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างได้อย่างอเนกประโยชน์ หรือการออกแบบพื้นที่ให้มีคุณสมบัติด้านกายภาพเพิ่มมากขึ้นมีส่วนเพิ่มการใช้พื้นที่ได้อย่างอเนกประโยชน์ขึ้นด้วย

ภาพที่ 60 ความสัมพันธ์คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในวันทำงาน ในวันหยุดสุดสัปดาห์ และภาพรวม

2. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพแต่ละประเด็นกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวม ย่านเมืองเก่าสงขลา

เมื่อนำคะแนนภาพรวมของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา มาเรียงลำดับพื้นที่ว่างสาธารณะตามคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะจากมากไปหาน้อย เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์กับคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพโดยเปรียบเทียบแต่ละประเด็น ดังตารางที่ 25 ซึ่งจะนำไปวิเคราะห์หาประเด็นที่มีผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะได้ต่อไป

ตารางที่ 25 คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา เรียงลำดับตามคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ

พื้นที่ว่างสาธารณะ	คะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง	คุณสมบัติด้านกายภาพ						คะแนนรวมคุณสมบัติด้านกายภาพ
		การมีพื้นที่เชื่อมต่อ (5)	การใช้ประโยชน์อาคาร (5)	วิธีการเข้าถึง (5)	การมองเห็นและเข้าถึง (5)	สิ่งอำนวยความสะดวก (5)	ความโดดเด่นของพื้นที่ (5)	
11. ถนนพัทลุง	24	3	4	4	5	2	2	20
15. ถนนนางงาม	24	3	4	4	5	3	3	22
20. สวนข้างคิวรถ	23.5	4	3	5	5	5	4	26
23. ทำน้ำโรงสีแดง	23.5	2	3	4	3	5	3	20
12. ถนนนครนอก	23	3	4	4	4	5	4	24
18. ถนนรามวิถี	23	3	2	5	5	4	3	22
17. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน	22.5	5	3	5	4	2	3	22
7. ลานศาลหลักเมือง	22	2	2	4	1	3	3	15
10. ลานคลองขวาง	21	2	3	5	5	3	3	21
13. ถนนรามัญ	20	2	2	4	5	1	3	17
16. ถนนคนเดินสงขลา	19.5	4	2	3	3	4	3	19
14. ถนนนครใน	19	2	3	3	5	1	3	17
6. ลานวัดดอนรัก	18.5	3	2	5	3	5	2	20
8. ลานมัสยิดบ้านบน	18.5	1	2	4	1	4	2	14
24. ทำน้ำพุทธรักษา	18.5	3	3	5	3	5	4	23
1. ลานวัดโพธิ์บรมवास	18	2	3	4	3	5	2	19
2. ลานวัดมัชฌิมवास	18	2	2	4	4	5	3	20
21. ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์	18	2	2	4	3	4	3	18
9. ลานพิพิธภัณฑ์	17.5	2	2	3	2	4	3	16
4. ลานวัดเลียบ	16	3	3	5	1	5	2	19
22. ทำน้ำสุกัณครโน	13.5	2	2	4	2	2	1	13
3. ลานวัดดอนแย้	13	2	3	5	3	4	1	18
19. สวนหลังกำแพง	12	3	2	5	2	5	4	21
5. ลานวัดยางทอง	9	2	2	5	3	2	1	15

- หมายเหตุ : ■ ระดับ 5 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับมากที่สุด 26-30 คะแนน
■ ระดับ 4 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับมาก 21-25 คะแนน
■ ระดับ 3 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับปานกลาง 16-20 คะแนน
■ ระดับ 2 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับน้อย 11-15 คะแนน
■ ระดับ 1 หมายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในระดับน้อยที่สุด 1-10 คะแนน

ค่าความสัมพันธ์ของคุณสมบัติด้านกายภาพในแต่ละประเด็น (6 ประเด็น) กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวม ย่านเมืองเก่าสงขลา แสดงไว้ดังตารางที่ 26 จากนั้นจึงนำไปทดสอบค่า t (t-test) ดังตารางที่ 27 พบว่า มีคุณสมบัติด้านกายภาพ 3 ประเด็น ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ได้แก่ การมองเห็นและเข้าถึง ($r = 0.53$) ซึ่งมีความสัมพันธ์มากที่สุด รองลงมา คือ การใช้ประโยชน์อาคาร ($r = 0.49$) และความโดดเด่นของพื้นที่ ($r = 0.49$)

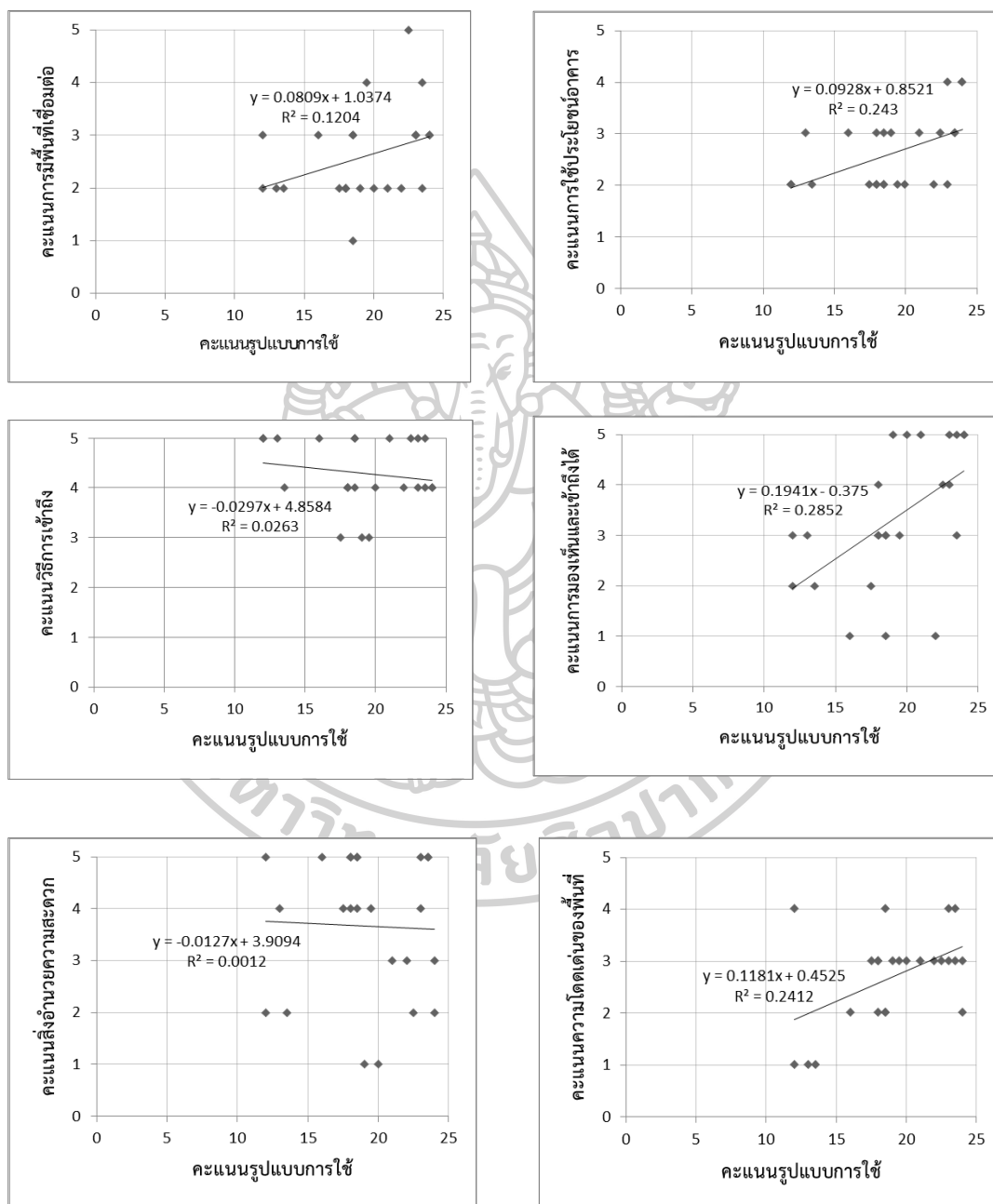
ตารางที่ 26 ความสัมพันธ์ของคุณสมบัติด้านกายภาพในแต่ละประเด็นกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา

ค่าดัชนีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ	คุณสมบัติด้านกายภาพ					
		การมีพื้นที่เชื่อมต่อ	การใช้ประโยชน์อาคาร	วิธีการเข้าถึง	การมองเห็นและเข้าถึง	สิ่งอำนวยความสะดวก	ความโดดเด่นของพื้นที่
รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ	1.00						
การมีพื้นที่เชื่อมต่อ	0.35	1.00					
การใช้ประโยชน์อาคาร	0.49	0.30	1.00				
วิธีการเข้าถึง	-0.16	0.28	0.06	1.00			
การมองเห็นและเข้าถึง	0.53	0.30	0.45	0.03	1.00		
สิ่งอำนวยความสะดวก	-0.03	0.10	-0.06	0.24	-0.33	1.00	
ความโดดเด่นของพื้นที่	0.49	0.39	0.16	-0.07	0.29	0.30	1.00

ตารางที่ 27 แสดงการทดสอบค่า t (t-test)

คุณสมบัติด้านกายภาพ	t คำนวณ	t ตาราง	ความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ
การมีพื้นที่เชื่อมต่อ	1.752	2.074	ไม่มีความสัมพันธ์กัน
การใช้ประโยชน์อาคาร	2.637	2.074	มีความสัมพันธ์กัน
วิธีการเข้าถึง	-0.760	2.074	ไม่มีความสัมพันธ์กัน
การมองเห็นและเข้าถึง	2.932	2.074	มีความสัมพันธ์กัน
สิ่งอำนวยความสะดวก	-0.141	2.074	ไม่มีความสัมพันธ์กัน
ความโดดเด่นของพื้นที่	2.637	2.074	มีความสัมพันธ์กัน

*เงื่อนไข: ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%	1. ค่า $t_{\text{คำนวณ}}$ มากกว่าค่า $t_{\text{ตาราง}}$ ก็จะปฏิเสธ H_0 ยอมรับ H_1
	2. $H_0 : r = 0$ (ตัวแปร X และ Y ไม่มีความสัมพันธ์กัน) $H_1 : r \neq 0$ (ตัวแปร X และ Y มีความสัมพันธ์กัน)

ภาพที่ 61 ความสัมพันธ์ของคุณสมบัติด้านกายภาพแต่ละประเด็น กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ อย่างอนกประโยชน์ ในภาพรวม

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ประเด็นการมีพื้นที่เชื่อมต่อ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะกับการมีพื้นที่เชื่อมต่อ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ ($r=0.35$) และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

2. ประเด็นการใช้ประโยชน์อาคาร พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการใช้พื้นที่กับการใช้ประโยชน์อาคาร มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ $r=0.49$ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

3. ประเด็นวิธีการเข้าถึง พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการใช้พื้นที่กับวิธีการเข้าถึง มีค่า r เท่ากับ -0.16 มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำมากในทางผกผันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% แสดงว่าข้อมูลอาจไม่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะสมการสหสัมพันธ์เชิงเส้น แต่อาจมีความสัมพันธ์กันในสมการรูปแบบอื่น

4. ประเด็นการมองเห็นและเข้าถึงได้ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการใช้พื้นที่กับการมองเห็นและเข้าถึงได้ มีค่า r เท่ากับ 0.53 มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% แสดงให้เห็นว่าการมองเห็นและเข้าถึงได้ มีผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ในระดับปานกลาง คือ พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ จะมีคะแนนการมองเห็นและเข้าถึงได้ในระดับมาก ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่น้อย จะมีคะแนนการมองเห็นและเข้าถึงได้ในเกณฑ์น้อยด้วย

5. ประเด็นสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการใช้พื้นที่กับสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่า r เท่ากับ -0.03 มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำมากในทางผกผันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% แสดงว่าข้อมูลอาจไม่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะสมการสหสัมพันธ์เชิงเส้น แต่อาจมีความสัมพันธ์กันในสมการรูปแบบอื่น

6. ประเด็นความโดดเด่นของพื้นที่ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการใช้พื้นที่กับความโดดเด่นของพื้นที่ มีค่า r เท่ากับ 0.49 มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์คุณสมบัติด้านกายภาพทั้ง 6 ประเด็นกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ในย่านเมืองเก่าสงขลา โดยพิจารณาเฉพาะค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) พบว่า คุณสมบัติด้านกายภาพประเด็นที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะระดับต่ำมากในทางผกผันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้แก่ วิธีการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า คุณสมบัติด้านกายภาพประเด็นการมีพื้นที่เชื่อมต่อมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับต่ำอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากค่าความสัมพันธ์ที่ต่ำเกินไปจนไม่มีนัยสำคัญ หรืออาจจะมีผลบ้างแต่ไม่มากหรือไม่มีนัยสำคัญ ส่วนประเด็นการใช้ประโยชน์อาคาร และความโดดเด่นของพื้นที่

มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับต่ำ และประเด็นการมองเห็นและเข้าถึงได้ มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นประเด็นที่ส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับทั้ง 6 ประเด็น

5.2 ผลการศึกษาเพิ่มเติม

5.2.1 ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่และการวิเคราะห์

เพื่อการศึกษาที่ครอบคลุมนอกเหนือจากปัจจัยด้านคุณสมบัติกายภาพและรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างแล้ว ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลความหนาแน่นประชากร กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลไว้ในบทที่ 4 ซึ่งอาจส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง มาทำการวิเคราะห์ร่วมด้วย

ตารางที่ 28 ปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ

พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเมืองเก่าสงขลา	ชื่อชุมชน	ชุมชนที่มีความหนาแน่น ประชากร (คน/ตร.กม.)	กิจกรรมทางเศรษฐกิจ							กิจกรรมสังคม		รวมคะแนน (11 คะแนน)	คะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง ภาพรวม (30 คะแนน)		
			เป็นแหล่งท่องเที่ยว	ท่าเรือ แล่งลอย	ถนนคนเดิน ตลาดแบบพื้น	สถานีขนส่ง	โรงแรม อพาร์ทเมนท์	ธนาคาร	ห้างสรรพสินค้า, ตลาดสด	ร้านอาหาร	ร้านกาแฟ คาเฟ่			จัดกิจกรรมในเทศกาล	มีการรวมกลุ่มทางสังคม
11. ถนนพัทลุง	มัสยิดบ้านบน	17,344	/	/					/	/	/	/	5	24	
15. ถนนนางงาม	ย่านเมืองเก่า	17,664	/	/		/	/	/	/	/	/	/	7	24	
20. สวนข้างคิวรถ	มัสยิดบ้านบน	17,344	/	/	/			/	/	/			5	23.5	
23. ทำน้ำโรงสีแดง	ย่านเมืองเก่า	17,664	/	/	/	/	/	/	/	/		/	5	23.5	
12. ถนนนครนอก	ย่านเมืองเก่า	17,664	/	/	/	/	/	/	/	/		/	6	23	
18. ถนนรามวิถี	วัดคอนรัก	8,841	/	/	/	/	/	/	/	/		/	5	23	
17. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน	วัดคอนรัก	8,841	/	/	/	/	/	/	/	/		/	5	22.5	
7. ลานศาลหลักเมือง	ย่านเมืองเก่า	17,664	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	5	22	
10. ลานคลองขวาง	วัดคอนรัก	8,841	/	/	/	/	/	/	/	/		/	5	21	
13. ถนนรามัญ	ย่านเมืองเก่า	17,664	/	/	/	/	/	/	/	/		/	3	20	
16. ถนนคนเดินสงขลา	สวนหมาก	6,521	/	/	/	/	/	/	/	/		/	4	19.5	
14. ถนนนครใน	ย่านเมืองเก่า	17,664	/	/	/	/	/	/	/	/		/	4	19	
6. ลานวัดคอนรัก	วัดคอนรัก	8,841					/	/	/	/		/	4	18.5	
8. ลานมัสยิดบ้านบน	มัสยิดบ้านบน	17,344	/	/	/	/	/	/	/	/		/	4	18.5	
24. ทำน้ำพุทธรักษา	วัดคอนรัก	8,841	/	/	/	/	/	/	/	/		/	4	18.5	
1. ลานวัดโพธิ์ปฐมवास	มัสยิดบ้านบน	17,344	/	/	/	/	/	/	/	/		/	5	18	
2. ลานวัดมัจฉิมาวาส	รพ.สงขลาเก่า	5,468	/	/	/	/	/	/	/	/		/	3	18	
21. ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์	ย่านเมืองเก่า	17,664	/	/	/	/	/	/	/	/		/	2	18	
9. ลานพิพิธภัณฑ	สวนหมาก	6,521	/	/	/	/	/	/	/	/		/	2	17.5	
4. ลานวัดเสียบ	รพ.สงขลาเก่า	5,468	/	/	/	/	/	/	/	/		/	2	16	
22. ทำน้ำสุกั้นครใน	ย่านเมืองเก่า	17,664	/	/	/	/	/	/	/	/		/	1	13.5	
3. ลานวัดดอนแย้	รพ.สงขลาเก่า	5,468	/	/	/	/	/	/	/	/		/	1	13	
5. ลานวัดยางทอง	ย่านเมืองเก่า	17,664	/	/	/	/	/	/	/	/		/	2	12	
19. สวนหลังกำแพงเมือง	วัดคอนรัก	8,841	/	/	/	/	/	/	/	/		/	1	12	
รวม			11	8	4	6	2	5	7	14	9	11	13	90	458.50

- หมายเหตุ : ■ ระดับ 5 หมายถึง รูปแบบการใช้ในระดับมากที่สุด 26-30 คะแนน
■ ระดับ 4 หมายถึง รูปแบบการใช้ในระดับมาก 21-25 คะแนน
■ ระดับ 3 หมายถึง รูปแบบการใช้ในระดับปานกลาง 16-20 คะแนน
■ ระดับ 2 หมายถึง รูปแบบการใช้ในระดับน้อย 11-15 คะแนน
■ ระดับ 1 หมายถึง รูปแบบการใช้ในระดับน้อยที่สุด 1-10 คะแนน

วิเคราะห์ปัจจัยอื่นๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง

จากตารางแสดงให้เห็นถึงปัจจัยอื่นๆ ที่พบในขอบเขตพื้นที่ศึกษา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ประกอบด้วย 2 ปัจจัย ดังนี้

1. ความหนาแน่นประชากร

จากการศึกษาความหนาแน่นประชากร ทั้ง 5 ชุมชน ในขอบเขตพื้นที่ศึกษา เพื่อนำไปสู่การหาค่าความสัมพันธ์ พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ในชุมชนย่านเมืองเก่า มีความหนาแน่นประชากรมากที่สุด 17,664 คน ต่อตารางกิโลเมตร จำนวน 9 แห่ง พื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ในชุมชนมัสยิดบ้านบน มีความหนาแน่นประชากร 17,344 คน ต่อตารางกิโลเมตร จำนวน 4 แห่ง พื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ในชุมชนวัดดอนรัก มีความหนาแน่นประชากร 8,841 คน ต่อตารางกิโลเมตร จำนวน 6 แห่ง มีพื้นที่ว่าง 2 แห่ง คือ ถนนคนเดินสงขลา และลานพิพิธภัณฑสถาน ตั้งอยู่ในชุมชนสวนหมากที่มีความหนาแน่นประชากร 6,521 คน ต่อตารางกิโลเมตร และพื้นที่ว่างอีก 3 แห่ง ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่ว่างประเภทลานวัด ตั้งอยู่ในชุมชนโรงพยาบาลสงขลาเก่า ที่มีความหนาแน่นประชากรน้อยที่สุด 5,468 คน ต่อตารางกิโลเมตร

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

จากการศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจในขอบเขตพื้นที่ศึกษาพบว่าพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่ 14 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะหลากหลายประเภท แวดล้อมไปด้วยร้านอาหาร รองลงมาพื้นที่ว่างสาธารณะ 11 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน และพื้นที่ว่างอีก 9 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างที่ล้วนตั้งอยู่ในชุมชนย่านเมืองเก่า แวดล้อมไปด้วยร้านค้า คาเฟ่ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ว่างจำนวน 7 แห่ง ที่แวดล้อมไปด้วยห้างสรรพสินค้าและตลาดสด ตั้งอยู่ใกล้แหล่งพาณิชยกรรมของเมือง พื้นที่ว่างสาธารณะอีก 6 แห่ง แวดล้อมด้วยสถานีขนส่ง ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะที่แวดล้อมด้วยธนาคารและแวดล้อมด้วยถนนคนเดิน มีจำนวนเท่ากันคือ 4 แห่ง ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะที่แวดล้อมด้วยโรงแรม อพาร์ทเมนท์ มีจำนวนน้อยที่สุด เพียง 3 แห่ง

กิจกรรมทางสังคมในขอบเขตพื้นที่ศึกษา พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะเกินกว่าครึ่งจำนวน 13 แห่ง มีการรวมกลุ่มทางสังคมหรือชมรม อย่างหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มด้านศาสนา ด้านอาชีพ และด้านกีฬา โดยกระจายอยู่ในพื้นที่ว่างสาธารณะหลากหลายประเภท และ

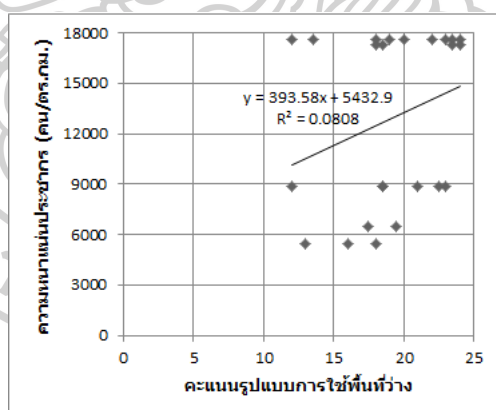
พื้นที่ว่างสาธารณะอีก 11 แห่ง ถูกใช้เป็นที่จัดกิจกรรมตามประเพณี เทศกาล ได้แก่ พื้นที่ว่างประเภทลานวัด และพื้นที่ศูนย์กลางของชุมชนต่างๆ

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความหนาแน่นประชากรสูง มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมสูงมาก ได้แก่ ถนนนางงาม และถนนนครนอก ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความหนาแน่นประชากรต่ำมาก มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำมากด้วย ได้แก่ วัดดอนแย้ และวัดเลียบ

5.2.2 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอื่นๆ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะและการวิเคราะห์

1. ความหนาแน่นประชากร

นำข้อมูลจากตารางที่ 28 มาหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างความหนาแน่นประชากรในแต่ละชุมชน (คน/ตร.กม.) กับคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ในภาพรวม พบว่า พื้นที่ว่างที่มีคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์สูงสุด 9 แห่งนั้น ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความหนาแน่นปานกลางถึงสูง ส่วนพื้นที่ว่างที่มีคะแนนรูปแบบการใช้งานน้อยอีก 15 แห่ง ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความหนาแน่นต่ำบ้าง สูงบ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างความหนาแน่นประชากร กับรูปแบบการใช้พื้นที่ จึงมีค่า r เท่ากับ 0.28 มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก อธิบายได้ว่าหากพื้นที่ว่างตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้น ส่งผลให้รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ เพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก

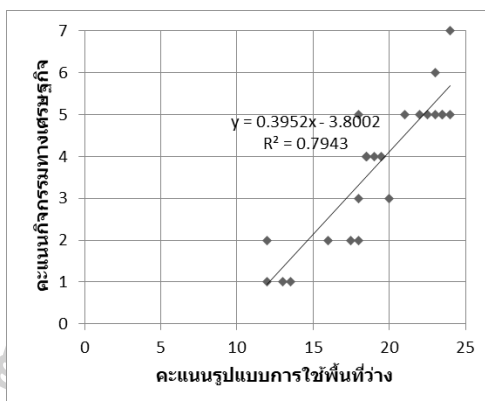
	คะแนนรูปแบบการใช้	ความหนาแน่นประชากร (คน/ตร.กม.)
คะแนนรูปแบบการใช้	1.00	
ความหนาแน่นประชากร (คน/ตร.กม.)	0.28	1.00

ภาพที่ 62 ความสัมพันธ์ความหนาแน่นประชากรกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

เมื่อนำแผนที่การใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์มาซ้อนทับ (Over Lay) กับแผนที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ในย่านเมืองเก่าสงขลา (ภาพที่ 64) จะเห็นได้ว่า พื้นที่ว่างสาธารณะ ที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์สูง จะแวดล้อมด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมใน

ระดับสูง พบมากในพื้นที่ว่างประเภทเส้นทางถนน ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่ในระดับน้อย จะแวดล้อมด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในเกณฑ์น้อยด้วย จากตารางที่ 28 ให้ข้อมูลแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างกับคะแนนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม มีค่า r เท่ากับ 0.89 มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมสอดคล้องกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์อย่างเห็นได้ชัด

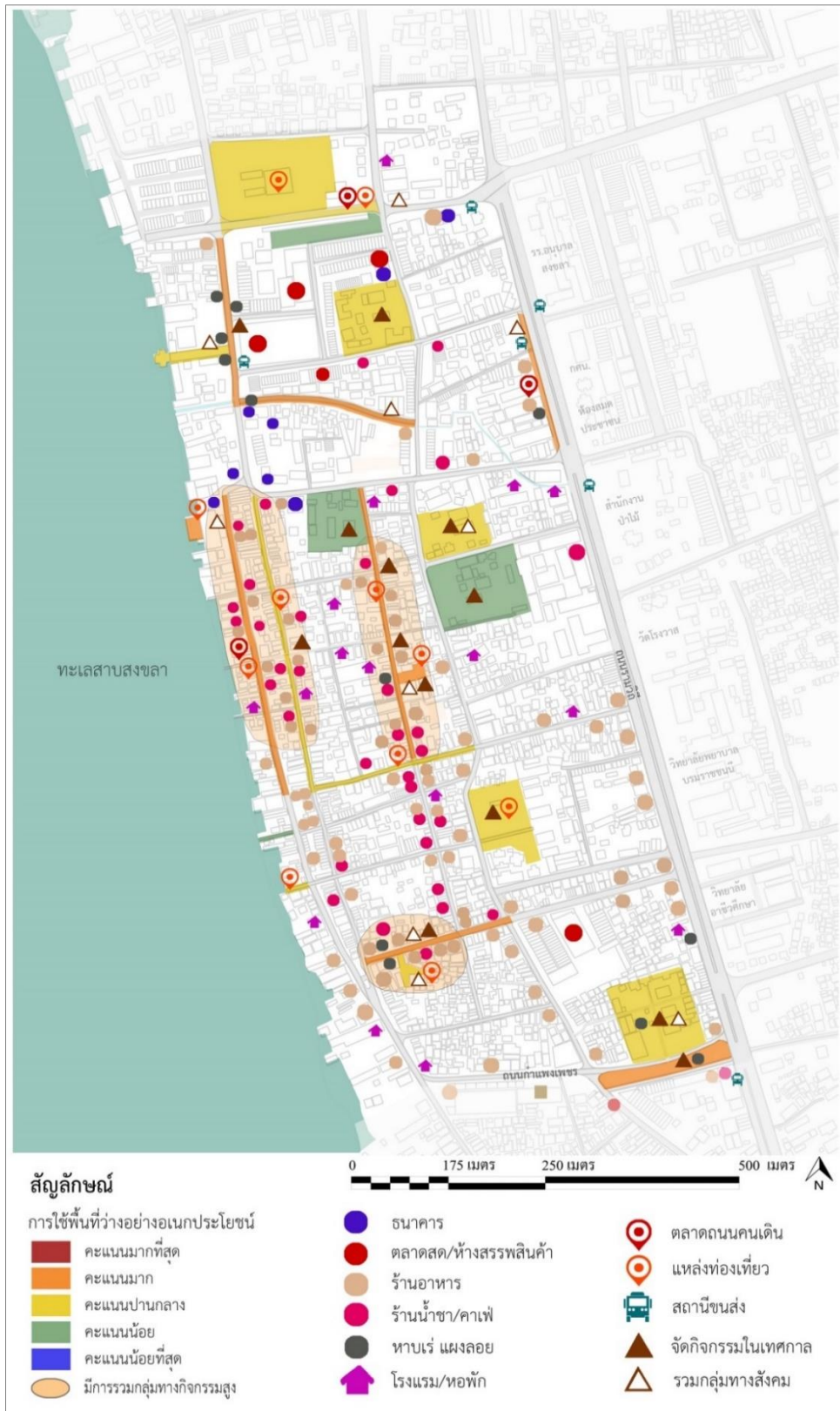

	คะแนนรูปแบบการใช้	คะแนนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม
คะแนนรูปแบบการใช้	1.00	
คะแนนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม	0.89	1.00

ภาพที่ 63 ความสัมพันธ์กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง

สรุปผลการวิเคราะห์คุณสมบัติด้านกายภาพ และปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

จากการรวบรวมคุณสมบัติด้านกายภาพ ทั้ง 6 ประเด็น และปัจจัยอื่นๆ บนพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา พบว่า วิธีการเข้าถึง ($r = -0.16$) และสิ่งอำนวยความสะดวก ($r = -0.03$) เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ อย่างแปรผกผันแต่เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการใช้งานในทุกพื้นที่ว่างสาธารณะ ต่อมาเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำมากถึงต่ำ ได้แก่ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ ($r = 0.35$) การใช้ประโยชน์อาคาร ($r = 0.49$) ความโดดเด่นของพื้นที่ ($r = 0.49$) และความหนาแน่นประชากร ($r = 0.29$) จะเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ น้อยถึงปานกลาง อีกทั้งยังค้นพบปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ได้มากกว่าประเด็นอื่นๆ ได้แก่ การมองเห็นและเข้าถึงได้ ($r = 0.53$) กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ($r = 0.89$) ซึ่งแต่ละปัจจัยอาจมีความสัมพันธ์กันจึงจะส่งผลให้พื้นที่ว่างสาธารณะเกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ได้อย่างอเนกประโยชน์ และมีประสิทธิภาพ จึงจะนำไปสู่การอภิปรายผลการศึกษได้ในบทถัดไป

ภาพที่ 64 ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมกับการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างแออัด ประโยชน์ ในย่านเมืองเก่าสงขลา

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ผลการศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพ รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างเพื่อตอบคำถามการวิจัย นำไปสู่ข้อเสนอแนะเบื้องต้นในการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะที่สอดคล้องกับบริบทย่านเมืองเก่าสงขลา และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ประกอบด้วยหัวข้อ ดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

6.2 อภิปรายผล

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

6.2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

6.1 สรุปผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอ่อนกประโยชน์ จำนวน 24 แห่ง ในย่านเมืองเก่าสงขลา สรุปได้ดังนี้

1. คุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ ประกอบด้วย 6 ประเด็น ได้แก่ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ การใช้ประโยชน์อาคาร วิธีการเข้าถึง การมองเห็นและเข้าถึงได้ สิ่งอำนวยความสะดวก และความโดดเด่นของพื้นที่ พบว่า วิธีการเข้าถึง เป็นคุณสมบัตินี้มีสัดส่วนมากที่สุดในพื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวม ทั้ง 24 แห่ง คือ 22.34% ในขณะที่การมีพื้นที่เชื่อมต่อ เป็นคุณสมบัตินี้มีสัดส่วนน้อยที่สุด คือ 13.45% และหากพิจารณาด้วยระดับคุณภาพคุณสมบัตินี้ด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ พบว่า มีพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวน 1 แห่ง มีคุณภาพมากที่สุด คือ ระดับ 5 ในขณะที่จำนวนพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่ 12 แห่ง มีคุณภาพปานกลาง คือ ระดับ 3 เมื่อจำแนกคะแนนเฉลี่ยคุณสมบัตินี้ด้านกายภาพตามประเภทพื้นที่ว่าง พบว่า พื้นที่ว่างประเภทเส้นทางถนน มีคะแนนเฉลี่ยรวมสูงที่สุด 3.40 คะแนน ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยในประเด็นการมีพื้นที่เชื่อมต่อ การใช้ประโยชน์อาคาร การมองเห็นและเข้าถึงได้สูงกว่าพื้นที่ว่างประเภทอื่นๆ ส่วนพื้นที่ว่างที่มีคะแนนเฉลี่ยรวมน้อยที่สุด คือ ประเภทลานสถานที่สำคัญ 2.75 คะแนน

2. รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอ่อนกประโยชน์ ซึ่งบ่งบอกความอ่อนกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) ความหลากหลายผู้ใช้งาน พบว่า การใช้พื้นที่ว่างของเพศชายและเพศหญิงไม่ค่อยแตกต่างกัน ผู้ใช้งานพื้นที่ว่างในย่านเมืองเก่าสงขลาส่วนใหญ่เป็นวัยทำงาน วัยรุ่น วัยเด็กและผู้สูงอายุ ตามลำดับ พื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ในชุมชนย่านเมืองเก่า จะมี

ผู้ใช้งานที่หลากหลายทั้งคนในพื้นที่ นอกพื้นที่ และชาวต่างชาติ 2) ความหลากหลายเวลา พบว่าพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่มีการใช้งานมากที่สุดในช่วงค่ำ ช่วงเย็น ช่วงเที่ยง และช่วงเช้า ตามลำดับ การใช้เวลาอยู่บนพื้นที่ว่างสาธารณะในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เกิดขึ้นบนทุกพื้นที่ ในขณะที่การใช้เวลาบนพื้นที่ในช่วงระยะเวลานานจะเกิดขึ้นเพียงบางพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการทำกิจกรรมบนพื้นที่ได้อย่างหลากหลายยิ่งขึ้น และ 3) ความหลากหลายกิจกรรม พบว่า ประเภทกิจกรรมที่เกิดขึ้นมากที่สุดบนพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ได้แก่ กิจกรรมทางเลือกพบมากในพื้นที่ว่างสวนข้างคิวรถ และทำน้ำพุثرรักษา ถัดมาเป็นกิจกรรมจำเริญ พบมากที่สุดที่ถนนรามวิถี ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน และลานคลองขวาง ลำดับสุดท้ายคือ กิจกรรมทางสังคมพบมากที่ลานศาลหลักเมือง ถนนนางงาม และถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน โดยใช้ค่าคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์มาหาค่าเฉลี่ยเพื่อให้ได้คะแนนภาพรวม พบว่า พื้นที่ว่างที่มีรูปแบบการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ในระดับคุณภาพสูงสุด คือ ระดับ 4 จำนวน 9 แห่ง ในขณะที่ค่าระดับคุณภาพต่ำที่สุด คือ ระดับ 2 มีจำนวนพื้นที่ 4 แห่ง โดยไม่มีพื้นที่ใดอยู่ในค่าระดับคุณภาพ 5 และระดับคุณภาพ 1 ทั้งนี้พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่มีรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ระดับปานกลาง (ระดับคุณภาพ 3) และหากพิจารณารูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ พบว่าในวันทำงาน พื้นที่ว่างประเภทลานสถานที่สำคัญและเส้นทางถนนมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนในวันหยุดสุดสัปดาห์ ประเภทเส้นทางถนนมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ซึ่งพื้นที่ว่างที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ คือ ประเภทลานวัด เมื่อนำค่าคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์มาหาค่าเฉลี่ยในภาพรวม จำแนกตามประเภทพื้นที่ว่าง พบว่า พื้นที่ว่างที่มีคะแนนเฉลี่ยภาพรวมสูงที่สุด คือ ประเภทเส้นทางถนน 21.88 คะแนน รองลงมาเป็นลานสถานที่สำคัญ 19.75 คะแนน ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีคะแนนเฉลี่ยภาพรวมน้อยที่สุด 15.92 คะแนน คือ ประเภทลานวัด

3. ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ ทั้ง 24 แห่งในย่านเมืองเก่าสงขลา ใช้วิธีการทางสถิติหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ Pearson Correlation ทำให้ค่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ ในวันทำงาน มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ คือ ค่า $r = 0.47$ เช่นเดียวกันกับวันหยุดสุดสัปดาห์ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ ($r = 0.45$) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ ในภาพรวมทั้งวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์นั้น พบว่า มีค่าความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ($r = 0.52$)

4. ค่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพแต่ละประเด็น กับรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ ทั้ง 24 แห่งในย่านเมืองเก่าสงขลา ทำให้ค้นพบว่า คุณสมบัติด้านกายภาพที่มีความสัมพันธ์ระดับต่ำมากแบบผกผันและไม่มีความสำคัญทางสถิติ (Sig. Level = 0.05) ได้แก่ วิธีการ

เข้าถึง ($r = -0.16$) และสิ่งอำนวยความสะดวก ($r = -0.03$) คุณสมบัติด้านกายภาพที่มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. Level = 0.05) ได้แก่ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ ($r = 0.35$) คุณสมบัติด้านกายภาพที่มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางและมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. Level = 0.05) ได้แก่ การใช้ประโยชน์อาคาร ($r = 0.49$) ความโดดเด่นของพื้นที่ ($r=0.49$) และคุณสมบัติด้านกายภาพที่มีความสัมพันธ์ในระดับสูงและมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. Level = 0.05) ได้แก่ การมองเห็นและเข้าถึงได้ ($r = 0.53$)

5. นอกจากนี้ยังได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอื่นๆ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ประกอบด้วย 2 ปัจจัย คือ ความหนาแน่นประชากร และกิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคม พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความหนาแน่นประชากรกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก คือ $r = 0.28$ ในขณะที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคมมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับสูง $r = 0.89$ อีกทั้งยังค้นพบ ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณผู้ใช้ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง ในวันทำงาน $r = 0.69$ ส่วนในวันหยุดสุดสัปดาห์ $r = 0.60$ มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ถัดมาคือความสัมพันธ์ระหว่างความหนาแน่นบนพื้นที่ กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง ในวันทำงาน มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ค่า $r = 0.69$ เช่นเดียวกันกับวันหยุดสุดสัปดาห์ มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ($r = 0.54$)

ตารางที่ 29 ค่าความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีความสำคัญต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์

	กิจกรรมเศรษฐกิจและสังคม	การมองเห็นและเข้าถึงได้	การใช้ประโยชน์อาคาร	ความโดดเด่นของพื้นที่
รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์	0.89	0.53	0.49	0.49

สรุปผลจากการศึกษาพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ทั้ง 24 แห่งนั้น มีรูปแบบการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ในระดับคุณภาพสูงสุด คือ ระดับ 4 จำนวน 9 แห่ง ถัดมา คือ ระดับปานกลาง (ระดับ 3) จำนวน 11 แห่ง ในขณะที่ค่าระดับคุณภาพต่ำที่สุด คือ ระดับ 2 มีจำนวนพื้นที่ 4 แห่ง ปรากฏค่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง ($r = 0.52$) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง โดยความสัมพันธ์ที่สำคัญของคุณสมบัติด้านกายภาพทั้ง 6 ประเด็นและปัจจัยอื่นๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ ประกอบด้วย ประเด็นที่มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางถึงมาก ได้แก่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ($r=0.89$) การมองเห็นและเข้าถึงได้ ($r=0.53$) ประเด็นรองลงมา คือ การใช้ประโยชน์อาคาร และความโดดเด่นของพื้นที่ ซึ่งมีค่า r เท่ากันในระดับ 0.49 ในขณะที่คุณสมบัติด้านกายภาพ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ ($r = 0.35$) และความหนาแน่น

ประชากร ($r=0.28$) วิธีการเข้าถึง ($r=-0.16$) และสิ่งอำนวยความสะดวก ($r=-0.03$) กลับไม่ได้สัมพันธ์กับความอเนกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ คุณสมบัติด้านกายภาพ 2 ประเด็นหลังนั้น อาจมีความสัมพันธ์กันในลักษณะอื่นก็ได้ แต่ไม่ใช่ความสัมพันธ์ตามสมการเชิงเส้น

6.2 อภิปรายผล

จากการศึกษา สํารวจและสังเกตการณ์พื้นที่ว่างสาธารณะ ประกอบกับการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง นำมาซึ่งการตอบคำถามของการวิจัย ได้ดังนี้

6.2.1 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีรูปแบบการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ ประกอบด้วยคุณสมบัติด้านกายภาพอย่างไร

ผลการศึกษาคูสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ทั้ง 6 ด้าน พบว่า วิธีการเข้าถึง เป็นคุณสมบัติด้านกายภาพที่มีสัดส่วนมากที่สุดของพื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวม ทั้ง 24 แห่ง รองลงมา ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวก การมองเห็นและการเข้าถึงได้ ความโดดเด่นของพื้นที่ การใช้ประโยชน์อาคาร และการมีพื้นที่เชื่อมต่อ ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาผลการศึกษารูปแบบการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ ซึ่งประกอบด้วย ความหลากหลายผู้ใช้งาน ความหลากหลายเวลา และความหลากหลายกิจกรรม โดยใช้ค่าคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ มาหาค่าเฉลี่ยเพื่อให้ได้คะแนนภาพรวม หรือจะเรียกว่า ระดับความอเนกประโยชน์ พบว่า พื้นที่ว่างที่มีความอเนกประโยชน์ในระดับคุณภาพสูงสุด คือ ระดับ 4 มีจำนวน 9 แห่ง ระดับคุณภาพปานกลาง คือ ระดับ 3 จำนวน 11 แห่ง ในขณะที่ค่าระดับคุณภาพต่ำที่สุด คือ ระดับ 2 มีจำนวนพื้นที่ 4 แห่ง

ผลจากการจัดระดับความอเนกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา จะนำมาอธิบายถึงคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ดี พบว่า ทุกพื้นที่ว่างในระดับคุณภาพสูงสุด (ระดับ 4) จำนวน 9 แห่งนั้น มีคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพและรูปแบบการใช้ อย่างอเนกประโยชน์มากที่สุด ในระดับ 4-5 (21 คะแนนขึ้นไป) ยกเว้นพื้นที่ลานศาลหลักเมืองมีคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพ อยู่ในระดับ 2 (15 คะแนน) ซึ่งเป็นคะแนนที่ไม่เกาะกลุ่ม ผู้วิจัยจึงจะไม่นำพื้นที่ลานศาลหลักเมืองมาอธิบายร่วมกับพื้นที่อื่นๆ

จากพื้นที่ว่างทั้ง 24 แห่ง นำมาสู่พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีคุณสมบัติด้านกายภาพและรูปแบบการใช้ อย่างอเนกประโยชน์ที่สอดคล้องตามแนวคิดการออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะที่ดี จำนวน 8 แห่ง (แสดงในตารางที่ 30) จำแนกเป็นประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะ ได้ดังนี้

1) พื้นที่ว่างประเภทเส้นทางถนน จำนวนมากที่สุด ถึง 5 แห่ง ได้แก่ ถนนพัทลุง ถนนนางงาม ถนนนครนอก ถนนรามวิถี และถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน สอดคล้องกับงานวิจัยตรรกะของ

การใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเชียงใหม่ ของ กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) และไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ (2551) ที่กล่าวว่า คนไทยนิยมใช้พื้นที่ว่างขนาดเล็ก ที่เชื่อมต่อกันไปตามแนวเส้นทางสัญจรได้ ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากเป็นจุดเชื่อมต่อการสัญจร จึงทำให้มีผู้คนใช้สัญจรผ่านไปมาแล้วแวะทำกิจกรรม อีกทั้งในบางช่วงเวลาพื้นที่ถนนถูกใช้เพื่อตั้งรถเข็นขายอาหารและเครื่องดื่ม โดยพบว่าในย่านเมืองเก่าสงขลา เส้นทางถนนสายหลักมีกิจกรรมเกิดขึ้นหลากหลายประเภทกว่าถนนสายย่อย แต่กลับมีผู้ใช้งานที่หลากหลายน้อยกว่าถนนสายย่อย

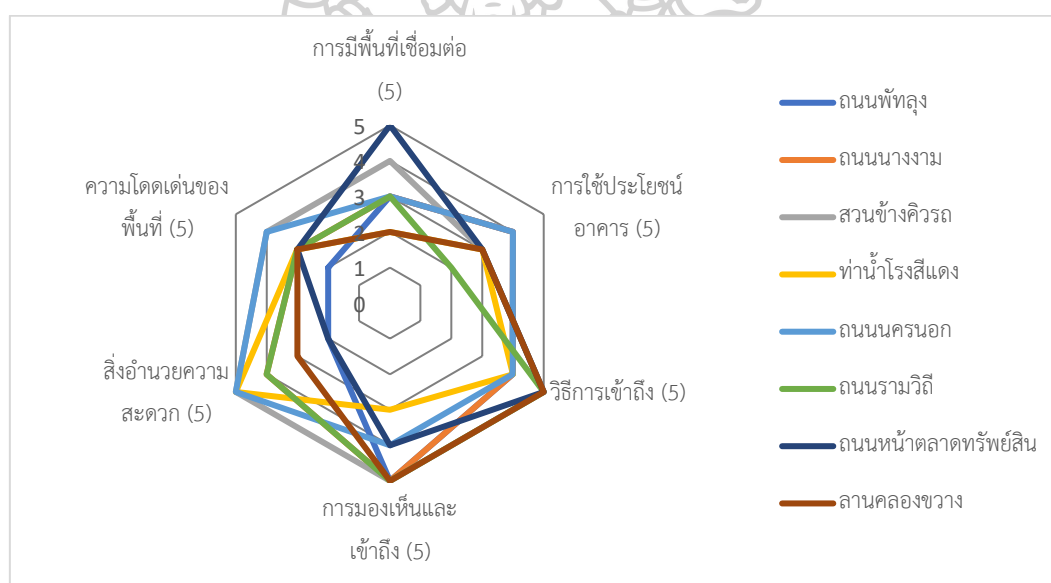
2) พื้นที่ว่างประเภทลานสถานที่สำคัญ จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ ลานคลองขวาง พื้นที่ประเภทลานสถานที่สำคัญมีคะแนนเฉลี่ยคุณสมบัติด้านกายภาพน้อยที่สุด แต่กลับมีรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ค่อนข้างสูง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าการมีผู้ใช้งานที่หลากหลาย ทำให้เกิดการซ้อนทับของกิจกรรมที่แตกต่างกันมากขึ้น อีกทั้งยังมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมโดยรอบพื้นที่มาช่วยสนับสนุน

3) พื้นที่ว่างประเภทสวนและพื้นที่ริมน้ำ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สวนข้างคิวรถ และท่าน้ำโรงสีแดง มีคะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างที่เท่ากัน แต่พบความแตกต่างว่าพื้นที่ประเภทสวนเกิดกิจกรรมที่หลากหลายซ้อนทับกันในช่วงเวลาต่างๆ จากคนในพื้นที่เพียงเท่านั้น ส่วนพื้นที่ท่าน้ำซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว เกิดจากการใช้งานของคนทั้งในพื้นที่ นอกพื้นที่ และชาวต่างชาติ

เป็นที่น่าสังเกตว่าพื้นที่ว่างประเภทลานวัด ในพื้นที่ศึกษามีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนมากถึง 6 แห่ง แต่กลับมีรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ระดับปานกลาง แตกต่างจากผลการศึกษาของ ลลิตทิพย์ รุ่งเรือง (2554) ที่พบว่าพื้นที่ลานวัดในเมืองเก่าลำพูนเป็นแหล่งรวมกิจกรรมและผู้ใช้งาน ในระดับชุมชนไปจนถึงระดับเมือง ส่วนพื้นที่ลานวัดในย่านเมืองเก่าสงขลาจะใช้เพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาและช่วงประเพณีเท่านั้น และอาจไม่ได้ถูกออกแบบให้เป็นไปตามทฤษฎี ทำให้มีระดับคุณสมบัติด้านกายภาพน้อยในหลายประเด็น ได้แก่ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ ความโดดเด่นของพื้นที่ การมีกำแพงวัดสูงทำให้บดบังการมองเห็น และขาดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จึงทำให้เกิดการใช้น้อย

ตารางที่ 30 รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างและคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ 8 แห่ง

พื้นที่ว่างสาธารณะ	คะแนนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง	คุณสมบัติด้านกายภาพ						คะแนนรวมคุณสมบัติด้านกายภาพ
		การมีพื้นที่เชื่อมต่อ (5)	การใช้ประโยชน์อาคาร (5)	วิธีการเข้าถึง (5)	การมองเห็นและเข้าถึง (5)	สิ่งอำนวยความสะดวก (5)	ความโดดเด่นของพื้นที่ (5)	
11. ถนนพหลุ	24	3	4	4	5	2	2	20
15. ถนนนางงาม	24	3	4	4	5	4	3	23
20. สวนข้างคิวรถ	23.5	4	3	5	5	5	4	26
23. ท่าน้ำโรงสีแดง	23.5	2	3	4	3	5	3	20
12. ถนนนครนอก	23	3	4	4	4	5	4	24
18. ถนนรามวิถี	23	3	2	5	5	4	3	22
17. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน	22.5	5	3	5	4	2	3	22
10. ลานคลองขวาง	21	2	3	5	5	3	3	21

ภาพที่ 65 คะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ 8 แห่ง

จากตารางแสดงพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีรูปแบบการใช้ที่เอื้ออำนวยประโยชน์มากที่สุด ในย่านเมืองเก่าสงขลา นั้นจะมีคุณสมบัติด้านกายภาพ ดังนี้

1. การมีพื้นที่เชื่อมต่อ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเจาะลึกเพื่อให้เห็นข้อแตกต่างของลำดับศักดิ์เส้นทางถนนในเมือง พบว่า พื้นที่ว่างที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างเอื้ออำนวยประโยชน์สามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างน้อย 3 รูปแบบ คือ ถนนสายรอง ถนนสายย่อย และโครงข่ายบาทวิถี เนื่องจากบริบทย่านเมืองเก่าสงขลาที่มีการวางผังเมืองแบบกริดตารางนั้น ทำให้การสัญจรจากพื้นที่

อื่นๆ เข้าสู่พื้นที่ว่าง มีความเชื่อมโยงถึงกันทั้งในระดับเมืองจนถึงระดับแยกย่อย เช่น ถนนนางงาม และสวนข้างคิวรถ ก่อให้เกิดการซ้อนทับกิจกรรมที่หลากหลายขึ้นในพื้นที่ว่าง จะเห็นได้ว่ารูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ไม่ได้เกิดจากการเชื่อมต่อกับถนนสายหลักเพียงอย่างเดียว อีกทั้งพื้นที่เหล่านั้นยังตั้งอยู่ใกล้เส้นทางที่มีผู้คนสัญจรหนาแน่น สอดคล้องกับ Cohen (1999) ให้ความเห็นว่าการดำเนินชีวิตของเมือง คือความชัดเจนของลำดับศักดิ์เส้นทางถนน จุดตัดทางแยก และหัวมุมของบล็อกอาคาร เป็นพื้นที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กันอย่างไม่เป็นทางการ

2. การใช้ประโยชน์อาคาร พบว่า พื้นที่ว่างที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ ในบริบทย่านเมืองเก่าสงขลา จะมีการใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียงอย่างน้อย 3 ประเภท คือ พาณิชยกรรม ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชยกรรม และสถานที่ราชการ เนื่องมาจากย่านเมืองเก่าสงขลา มีวิถีชีวิตดั้งเดิม ที่มีพัฒนาการมาจากศูนย์กลางการค้าและที่ว่าการ จึงก่อให้เกิดการสัญจรระหว่างร้านค้า ที่อยู่อาศัย และสถานที่ทำงานอย่างคึกคัก เช่น ถนนพัทลุง และถนนนางงาม เกิดกิจกรรมที่หลากหลายวัตถุประสงค์และมีผู้ใช้งานที่หลากหลายประเภท บนพื้นที่ว่างอยู่ตลอดทั้งวัน เห็นได้ว่าเมื่อมีการใช้ประโยชน์อาคารอย่างหลากหลายประเภท จะทำให้เมืองมีชีวิตชีวามากกว่าการใช้ประโยชน์อาคารเพียงประเภทเดียว สอดคล้องตามแนวคิดของ Jacobs (1961)

3. วิธีการเข้าถึง พบว่า ผู้ใช้งานมีวิธีการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างน้อย 4 วิธี จะเห็นได้ว่าพื้นที่ว่างในเมืองสงขลาส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการเดินเท้า จักรยาน จักรยานยนต์ รถยนต์ส่วนตัว เนื่องมาจากการมีเส้นทางถนนที่สัญจรเชื่อมถึงกันได้โดยง่าย แต่ยังมีพื้นที่ว่างบางแห่งที่รถโดยสารประจำทางยังเข้าไม่ถึง จึงควรส่งเสริมการใช้รถโดยสารประจำทาง เพราะเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จะเพิ่มโอกาสให้คนเดินทางมาใช้พื้นที่ว่างได้อย่างสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น จะเห็นว่าถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน และสวนข้างคิวรถ เชื่อมต่อพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างหลากหลายซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดวิธีการเข้าถึงได้อย่างหลากหลายด้วย สอดคล้องกับ Hillier (1996) ได้เสนอไว้ว่า หากพื้นที่ว่างสาธารณะเชื่อมร้อยเส้นทางอื่นๆ ได้หลากหลาย และโครงข่ายถนนมีลักษณะการประสานเป็นระบบตาราง จะเอื้อให้การสัญจรของผู้คนเชื่อมต่อกันได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

4. การมองเห็นและเข้าถึงได้ พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถมองเห็นและเข้าถึงได้หลากหลายจาก 4 ทิศทาง ซึ่งในบริบทย่านเมืองเก่าสงขลา มักเป็นพื้นที่ว่างประเภทถนน จะช่วยเพิ่มโอกาสให้คนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้าไปใช้พื้นที่ว่างได้มากขึ้น รวมถึงทำให้เกิดมุมมองและการสัญจรผ่านพื้นที่ได้อย่างสลับไหลเนื่องจากการเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นได้หลายช่องทาง ต่างจากพื้นที่ว่างที่มองเห็นและเข้าถึงได้แค่เพียงทิศทางเดียว สอดคล้องกับ Benedikt (1979) ที่กล่าวว่า หากพื้นที่สาธารณะใดถูกมองเห็นและมีมุมมองออกสู่พื้นที่อื่นได้หลายมุมและกว้างไกล จะสามารถดึงดูดผู้คนให้เข้าไปใช้พื้นที่อย่างหลากหลายวัตถุประสงค์ ในหลากหลายเวลา ต่างจากการศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะชุมชนย่านเสาชิงช้า ของปราณระฟ้า พรหมประวัติ (2549) พบว่า ลานคนเมืองที่มี

ศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงสูง กลับไม่เอื้อให้เกิดการเข้าไปใช้พื้นที่เนื่องจากการปิดล้อมด้วยถนนทำให้เข้าใช้งานไม่สะดวก แต่พื้นที่ตามตรอกซอยเล็กๆ ที่มีค่าศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงต่ำ กลับเอื้อให้เกิดการใช้งานได้ดีจากกลุ่มคนเฉพาะภายในชุมชนที่มีความเข้าใจสถานการณ์เมืองอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งศักยภาพในการมองเห็นเพื่อเข้าใช้พื้นที่ว่าง

5. สิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้พื้นที่อเนกประโยชน์ในย่านเมืองเก่าสงขลา จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกบนพื้นที่อย่างน้อย 3 ชนิด คือ ไฟส่องสว่าง ที่จอดรถยนต์ และถังขยะ สอดคล้องตามที่ Gehl (1987) และ Whyte (1980) ได้เสนอองค์ประกอบที่สนับสนุนให้คนมาใช้งาน ได้แก่ ความสะดวกสบาย ให้ความรู้สึกความปลอดภัย แต่ผลการวิจัยนี้ต่างจากแนวคิดของ ขวัญสรวง อติโพธิ (2548) ที่กล่าวว่าคุณสมบัติของพื้นที่ว่างสาธารณะในแบบไทยต้องประกอบด้วย ร่มเงาที่ให้ความร่มรื่นจากต้นไม้ และมีพื้นที่ที่สามารถนั่งได้ เมื่อพิจารณาพื้นที่ว่างที่มีความอเนกประโยชน์หลายพื้นที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกจำนวนมาก แต่ในพื้นที่เส้นทางถนนกลับมีสิ่งอำนวยความสะดวกจำนวนน้อย ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับผู้ที่มาใช้งาน

6. ความโดดเด่นของพื้นที่ เป็นประเด็นที่แตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากแนวคิดการออกแบบพื้นที่ว่างที่ดีและรวบรวมจากสภาพจริงของพื้นที่ว่างเพื่อศึกษาให้สอดคล้องกับบริบท พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลาส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากการออกแบบที่ดี แต่เป็นพื้นที่เมืองเก่าที่มีองค์ประกอบแสดงถึงประวัติศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของย่าน อาศัยการตกแต่งอาคารด้วยสีสันทันและภาพวาดที่สวยงาม เพื่อสร้างความโดดเด่นให้แก่พื้นที่ เช่น ถนนนางงาม และถนนนครนอก ดึงดูดให้ผู้คนที่ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่อยากเข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับ ลลิตทิพย์ รุ่งเรือง (2554) ที่กล่าวว่า สัญลักษณ์ทางด้านกายภาพของพื้นที่ว่างถึงแม้จะไม่ได้เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการใช้งาน แต่กลับพบว่าพื้นที่ว่างที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมือง จะมีรูปแบบการใช้งานอย่างสม่ำเสมอ มากกว่าพื้นที่อื่นๆ

ปัจจัยอื่นๆที่อาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบการใช้พื้นที่

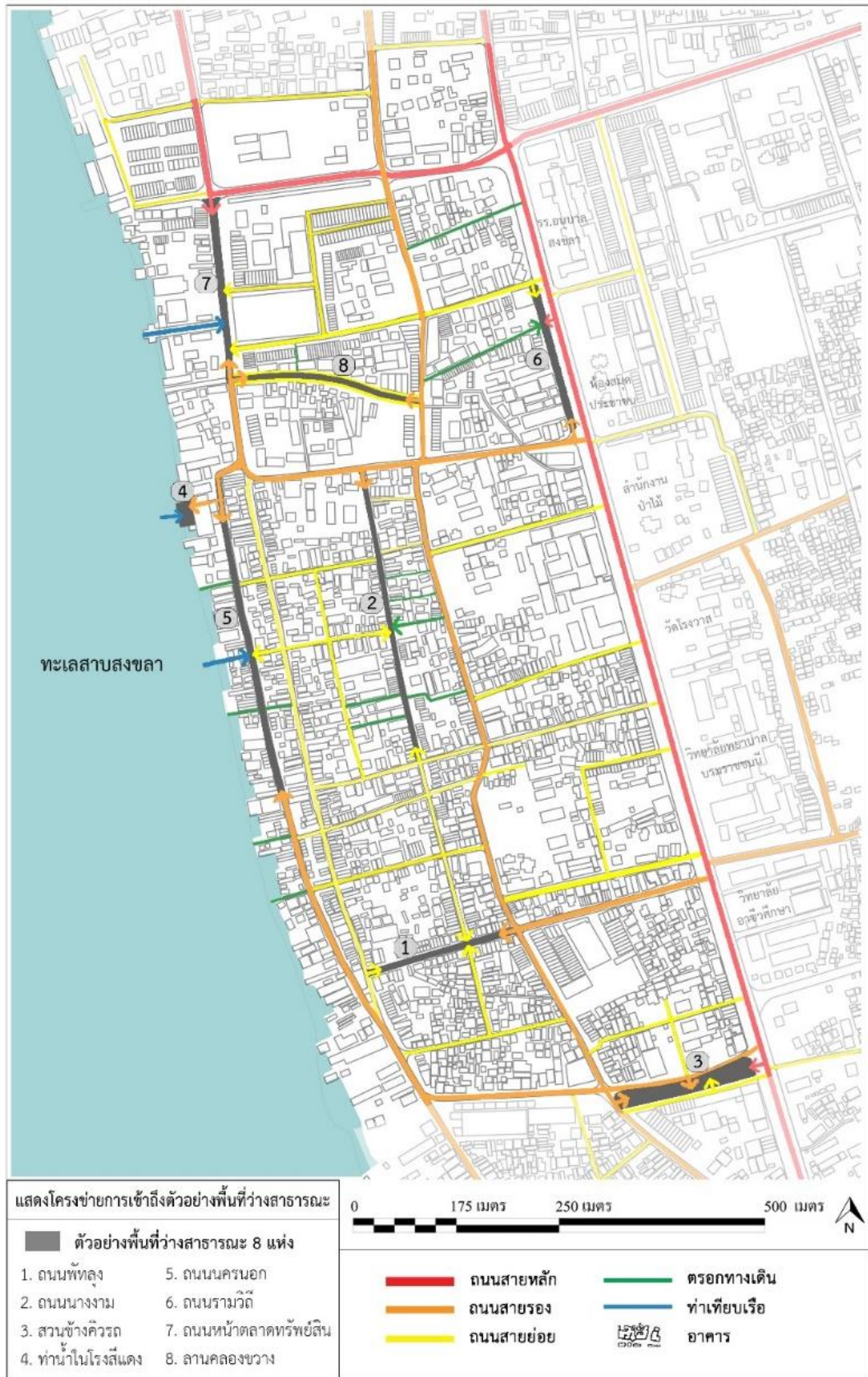
นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านกายภาพแล้ว ปัจจัยด้านความหนาแน่นของประชากร และ กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ อธิบายได้ดังนี้

1. ความหนาแน่นประชากร พบว่า พื้นที่ว่างที่มีความอเนกประโยชน์ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความหนาแน่นสูง ดังเช่น ถนนนครนอก ถนนนางงาม และท่าม้าโรงสีแดง จะส่งเสริมให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะมากกว่าชุมชนที่มีความหนาแน่นน้อย เนื่องจากในย่านเมืองเก่าสงขลาประกอบด้วยมวลาอาคารที่มีการใช้งานที่หลากหลาย และมีความหนาแน่นมาก จึงมีส่วนให้เกิดการใช้งานบนพื้นที่ว่างนอกขอบเขตอาคารมากยิ่งขึ้น ดังแนวคิดของ Jacobs (1961) กล่าวว่าความหนาแน่นจะส่งผลให้ผู้คนในเมืองสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้ง่ายขึ้น และเมื่อพิจารณาความ

หนาแน่นผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างทั้ง 24 แห่ง พบว่า หากปริมาณผู้ใช้และความหนาแน่นบนพื้นที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น จะมีส่วนให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างอเนกประโยชน์ด้วย

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า พื้นที่ว่างที่แวดล้อมด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างน้อย 3 ประเภท คือ ร้านอาหาร ร้านกาแฟ และหาบเร่แผงลอย อีกทั้งหากพื้นที่ว่างนั้นใช้จัดกิจกรรมตามเทศกาล และมีการรวมกลุ่มทางด้านสังคมร่วมด้วย ในการศึกษาพบว่าการจัดกิจกรรมดังกล่าวกระจุกตัวอยู่ในชุมชนย่านเมืองเก่า รองลงมาเป็นแหล่งพาณิชยกรรมของเมือง ได้แก่ ถนนนางงาม และถนนนครนอก จะมีส่วนทำให้พื้นที่ว่างนั้นมีระดับความอเนกประโยชน์มากอย่างเห็นได้ชัด แตกต่างจากพื้นที่สวนหลังกำแพงเมือง และทำนน้ำสุกีนครใน ไม่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม จึงมีส่วนทำให้พื้นที่ดูเงียบเหงาไม่มีการใช้งาน สอดคล้องตามแนวคิดของ Gehl (2001) กล่าวว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะส่งผลให้พื้นที่ว่างเกิดความน่าสนใจ ดึงดูดให้มีผู้คนตั้งใจที่จะเดินทางมาทำกิจกรรมบนพื้นที่ว่างอย่างหลากหลายเป็นเวลานานขึ้นกว่าเดิม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางเลือกหรือกิจกรรมทางสังคม อีกทั้งแนวคิดของ Crawford (1999) กล่าวว่า การซื้อขายสินค้าบนลานหรือบาทวิถี เป็นสีสนของเมือง ดึงดูดให้ผู้ที่ผ่านไปมาได้หยุดแวะเพื่อทำกิจกรรม หรือเลือกซื้อสินค้า ซึ่งต่างจากพื้นที่ว่างที่ไม่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

ภาพที่ 66 โครงข่ายการเข้าถึงตัวอย่างพื้นที่ว่างสาธารณะ 8 แห่ง

6.2.2 คุณสมบัติด้านกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ มีความสัมพันธ์กันระดับใด

ผลจากการศึกษาคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอนเอกประโยชน์ ย่านเมืองเก่าสงขลา ในภาพรวมทั้งวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ พบว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ($r = 0.52$) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่คาดการณ์ไว้ว่า คุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอนเอกประโยชน์ จะมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ทั้งนี้ อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุบางประการ ได้แก่

1) คุณสมบัติด้านกายภาพภายใต้ขอบเขตของงานวิจัยนี้ มีองค์ประกอบที่แตกต่างจากแนวคิด ทฤษฎี หรืองานวิจัยอื่นๆ ที่นำมาอ้างอิง เช่น จำนวนคุณสมบัติด้านกายภาพ ประเภทของคุณสมบัติด้านกายภาพที่คัดเลือกมา ซึ่งมีผลต่อระดับความสัมพันธ์ของคุณสมบัติด้านกายภาพกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอนเอกประโยชน์ ในภาพรวม

2) พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลาไม่ได้ถูกออกแบบให้เป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎี หรืองานวิจัยอื่นๆ ที่นำมาอ้างอิง เนื่องจากแต่ละพื้นที่จะมีประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อ และวิถีชีวิต เป็นลักษณะเฉพาะที่หล่อหลอมให้เกิดความเป็นปัจเจกของพื้นที่นั้น ความเป็นปัจเจกบุคคล ดังเช่น ลานศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ถนนคนเดินสงขลา ซึ่งสามารถดึงดูดผู้คนให้เข้ามาใช้งานในพื้นที่ และกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย

3) คุณสมบัติด้านกายภาพแต่ละประเด็นมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตหรือรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างของผู้คนในพื้นที่แตกต่างกันไป คุณสมบัติด้านกายภาพบางประเด็นอาจมีอิทธิพลต่อพื้นที่หนึ่งมาก แต่กลับไม่มีผลสำหรับอีกพื้นที่หนึ่งเลยก็ได้ อีกทั้งบริบทของพื้นที่ว่างแต่ละประเภททำให้เกิดการใช้พื้นที่ในลักษณะเฉพาะเจาะจง คือไม่ได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้รองรับกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย ดังเช่น พื้นที่ว่างประเภทลานวัด ที่มีการใช้งานเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาและช่วงประเพณีเท่านั้น

4) นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านกายภาพแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอนเอกประโยชน์สูง นั่นคือ ผลลัพธ์ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

เมื่อพิจารณาค่าความสัมพันธ์ที่อยู่ในระดับปานกลาง หรือ $r = 0.52$ นั้น สืบเนื่องมาจากการประเมินความสัมพันธ์ในภาพรวมของคุณสมบัติด้านกายภาพทั้ง 6 ประเด็น กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอนเอกประโยชน์ ทั้ง 24 แห่ง ซึ่งภายในคุณสมบัติด้านกายภาพทั้ง 6 ประเด็นนั้น อาจมีบางประเด็นที่ส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างต่างกันไป ดังนี้ :

- มีคุณสมบัติด้านกายภาพ จำนวน 2 ประเด็น ที่ไม่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอนเอกประโยชน์ ได้แก่ วิธีการเข้าถึง และ สิ่งอำนวยความสะดวก กล่าวคือ ค่า r มีค่าติดลบ

- มีคุณสมบัติด้านกายภาพ จำนวน 3 ประเด็น ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ในระดับต่ำ ได้แก่ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียง และความโดดเด่นของพื้นที่

- มีคุณสมบัติด้านกายภาพ เพียง 1 ประเด็น ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ในระดับปานกลาง ได้แก่ การมองเห็นและเข้าถึงได้

ประเมินได้ว่า พื้นที่ว่างในย่านเมืองเก่าสงขลาที่มีการออกแบบด้วยคุณสมบัติด้านกายภาพ 6 ประเด็นนี้ มีส่วนให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างอเนกประโยชน์ ในระดับปานกลางเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนและแน่นอนว่าองค์ประกอบภายในคุณสมบัติด้านกายภาพส่วนใหญ่มีผลไปในทิศทางบวกหรือลบ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ที่ต่างกัน และการคัดเลือกองค์ประกอบของคุณสมบัติด้านกายภาพอาจยังไม่เหมาะสม

ดังนั้น หากพิจารณาแยกแต่ละองค์ประกอบเพื่อความชัดเจนมากขึ้น สามารถจำแนกให้เห็นระดับความสำคัญของปัจจัยต่างๆ ตามหลักการจำแนกของ กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) ร่วมกับการวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ของผู้วิจัยได้ 3 ระดับ คือ ระดับน้อย ระดับปานกลาง และระดับมาก ซึ่งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์น้อยจะเป็นเพียงปัจจัยขั้นพื้นฐาน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ปานกลางคือปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์มากจะเป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการซ้อนทับกันของกิจกรรมได้อย่างหลากหลายผู้ใช้งาน และหลากหลายเวลา สรุปได้ว่าการจะทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะนั้นๆ เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ ต้องประกอบด้วย 3 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างแปรผกผันกับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ ได้แก่ วิธีการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งคุณสมบัติทั้ง 2 ประเด็น มีสัดส่วนมากที่สุดเป็นอันดับ 1 และ 2 ในคุณสมบัติด้านกายภาพของ 24 แห่ง แต่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับต่ำมากแบบผกผันและไม่มีนัยยะสำคัญ จะเห็นได้ว่าพื้นที่ว่างในย่านเมืองเก่าสงขลาหลายแห่งจะมีคะแนนในประเด็นดังกล่าวค่อนข้างมาก แต่กลับไม่มีรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ ดังเช่น พื้นที่ว่างประเภทลานวัด จึงประเมินได้ว่าประเด็นดังกล่าวไม่ค่อยมีผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ แต่ทุกพื้นที่จำเป็นต้องมีปัจจัยเบื้องต้นเหล่านี้เพื่อเอื้อต่อการเข้าใช้งาน จึงถือเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550)

2) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ในระดับต่ำถึงต่ำมาก มี 4 ประเด็น ได้แก่ การมีพื้นที่เชื่อมต่อ การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียง ความโดดเด่นของพื้นที่ และความหนาแน่นประชากร จะเห็นได้ว่าพื้นที่ว่างที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์สูง แต่ละแห่งจะมีคะแนนในประเด็นดังกล่าวมากบ้างน้อยบ้าง จึงประเมินได้ว่ามีผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ปานกลาง ถือเป็นปัจจัยสนับสนุนที่ส่งเสริมให้พื้นที่เกิดกิจกรรมยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการมีปัจจัยขั้นพื้นฐาน

3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางถึงมาก ประเมินได้ว่าเป็นปัจจัยดึงดูดที่มีความสำคัญและมีผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ การมองเห็นและเข้าถึงได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Turner and Penn (1999) ที่กล่าวว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการมองเห็นและมีสนามทัศน์ที่กว้างไกล มีแนวโน้มที่จะเอื้อให้เกิดการใช้พื้นที่อย่างหลากหลาย วัตถุประสงค์และหลากหลายเวลา และกิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคม ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าพื้นที่ว่างที่มีร้านอาหาร ร้านกาแฟ หาบเร่แผงลอย การใช้พื้นที่จัดกิจกรรมตามเทศกาล อีกทั้งยังมีการรวมกลุ่มทางสังคมในพื้นที่ว่าง จะช่วยดึงดูดให้มีผู้คนเข้ามาใช้พื้นที่ในระยะเวลาอันยาวนานยิ่งขึ้น สอดคล้องตามทฤษฎีของ ฮิตโต (2548) ที่กล่าวว่า พื้นที่ว่างในแบบไทยมักผูกติดกับแหล่งจำหน่ายอาหารหรือเครื่องดื่ม

ตารางที่ 31 ความสำคัญของปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์

ปัจจัยขั้นพื้นฐาน	ปัจจัยสนับสนุน	ปัจจัยดึงดูด
1. วิธีการเข้าถึง 2. สิ่งอำนวยความสะดวก	1. การมีพื้นที่เชื่อมต่อ 2. การใช้ประโยชน์อาคาร 3. ความโดดเด่นของพื้นที่ 4. ความหนาแน่นประชากร	1. การมองเห็นและเข้าถึงได้ 2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคม

6.3 ข้อเสนอแนะ

จากการสรุปผลและอภิปรายผลการศึกษา ทำให้เข้าใจสภาพของพื้นที่และสามารถระบุระดับคุณภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่ง นำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะย่านเมืองเก่าสงขลา ให้เกิดการใช้อย่างอเนกประโยชน์และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ได้ดังนี้

6.3.1 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่ ระดับย่านเมืองเก่าสงขลา

1. ด้านกายภาพ

จากการศึกษาและวิเคราะห์คุณภาพพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา ทำให้ทราบว่าพื้นที่ว่างหลายแห่งมีการเชื่อมต่อกับโครงข่ายบาทวิถีได้น้อย แต่ผู้ใช้งานส่วนใหญ่เข้าถึงพื้นที่ว่างด้วยการเดินเท้าในทุกพื้นที่ จึงควรพัฒนาโครงข่ายบาทวิถี และเส้นทางรถจักรยาน ให้มีความเชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพหรือปรับปรุงพื้นผิวเส้นทางถนนเพื่อช่วยชะลอความเร็วของรถยนต์ลงสร้างความปลอดภัยให้แก่คนเดินเท้า และแม้ว่าย่านเมืองเก่าสงขลาที่มีที่ตั้งติดริมทะเลสาบแต่มีพื้นที่ว่างสาธารณะริมน้ำจำนวนน้อยมาก จึงควรส่งเสริมการเปิดมุมมองและสร้างแนวแกนนำสายตาจากพื้นที่อื่นๆไปยังพื้นที่ริมน้ำ พื้นที่ว่างสาธารณะซึ่งตั้งอยู่บนถนนสายย่อยจะไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยรถโดยสารประจำทาง ภาครัฐจึงควรจัดการระบบขนส่งสาธารณะให้มีความครอบคลุม และเพิ่มสิ่ง

อำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ต้นไม้เพื่อให้ร่มเงา เก้าอี้นั่งพักคอย จัดหาพื้นที่จอดรถรวม และ ป้อมยามที่ให้บริการความปลอดภัย ตามจุดต่างๆในย่าน

2. เชื่อมโยงกิจกรรมทางสังคม

ด้วยบริบทของย่านเมืองเก่าสงขลาที่มีองค์ประกอบทางกายภาพที่ง่ายต่อการรับรู้ เช่น โครงข่ายถนนแบบกริดตาราง มีสถานที่สำคัญและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น อีกทั้งการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นบนพื้นที่เส้นทางถนน จึงควรส่งเสริมการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ผ่านเส้นทางถนน ได้แก่ (1) เส้นทางกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจ คือ การจัดเส้นทางที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาทางด้านอาหารและวิถีชีวิตดั้งเดิม กับพื้นที่ว่างสาธารณะเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ไว้เพื่อรองรับการค้าแบบชั่วคราว และ (2) เส้นทางกิจกรรมทางวัฒนธรรม เนื่องจากในพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยมัสยิด ศาลเจ้า และวัดจำนวนมากถึง 6 แห่ง จึงควรเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างชุมชนกับศาสนสถานให้มีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น จัดเป็นเส้นทางเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกันขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะเพิ่มมากขึ้น สร้างความมีชีวิตชีวาให้แก่เมือง โดยกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยดูแลรักษาพื้นที่ว่างสาธารณะ

6.3.2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะ

1. **พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ** คือ พื้นที่ว่างที่มีคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพสูง และมีรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์สูง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมจึงสามารถใช้เป็นพื้นที่ต้นแบบในการดำเนินกิจกรรม และสามารถประยุกต์นำไปพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะอื่นๆ จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ ถนนพัทลุง ถนนนางงาม สวนข้างควิลธ ท่าน้ำโรงสีแดง ถนนนครนอก ถนนรามวิถี ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน และลานคลองขวาง

2. **พื้นที่ว่างสาธารณะที่ต้องได้รับการปรับปรุง** คือ พื้นที่ว่างที่ขาดคุณสมบัติด้านกายภาพที่ดี หรือขาดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ นำไปสู่การปรับปรุงคุณสมบัติด้านกายภาพ และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง รวมไปถึงปัจจัยอื่นๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่ดียิ่งขึ้น จำแนกได้ 3 ประเภท ดังนี้

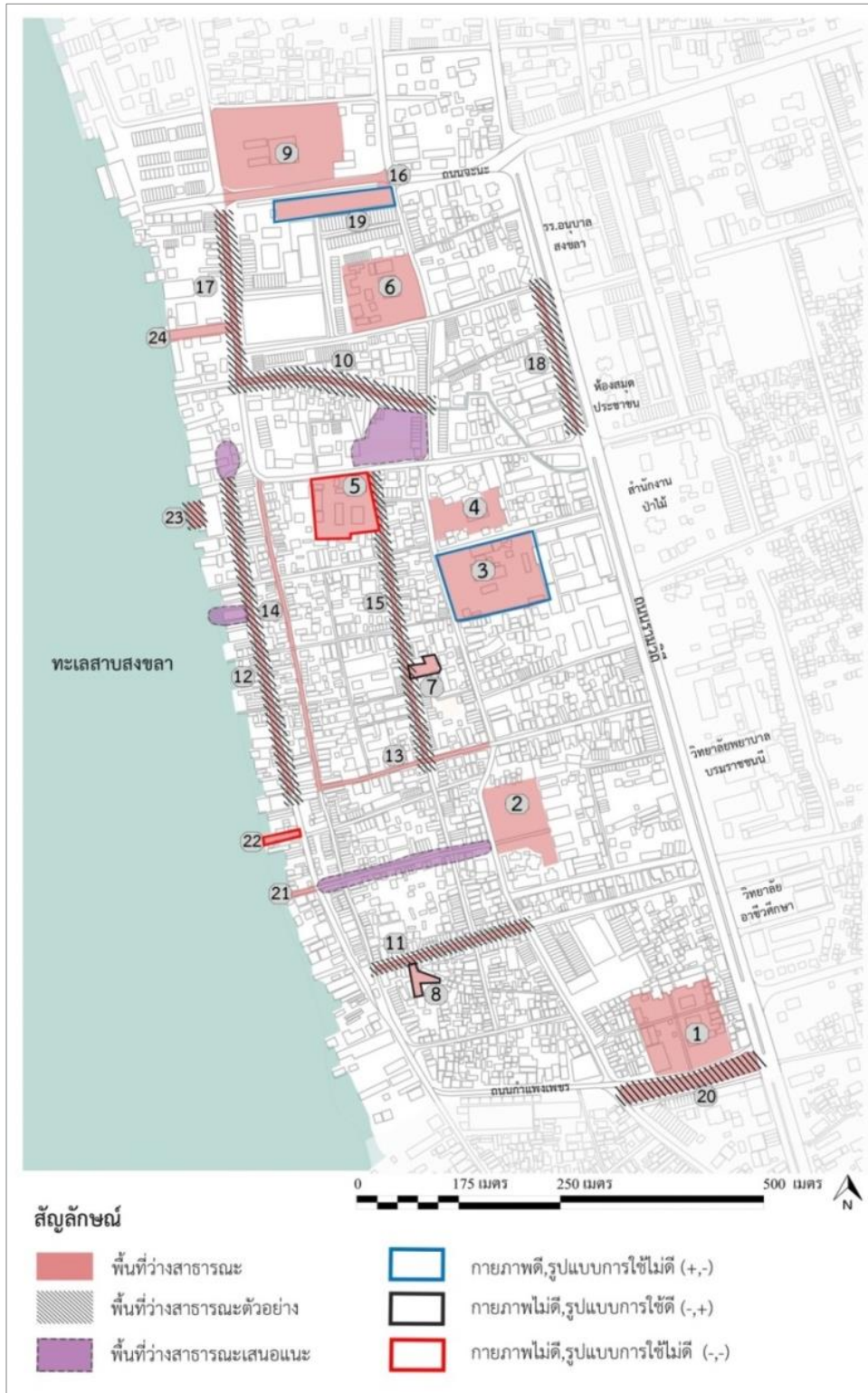
1) พื้นที่ว่างที่มีคุณสมบัติด้านกายภาพดี แต่ยังขาดรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ ลานวัดดอนไย และสวนหลังกำแพง ซึ่งควรส่งเสริมให้พื้นที่เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดผู้คนให้เข้าใช้พื้นที่ว่างได้อย่างหลากหลายช่วงเวลา เนื่องจากพื้นที่ว่างตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความหนาแน่นปานกลางถึงสูง อีกทั้งยังมีคุณสมบัติที่เอื้อให้เกิดการใช้งาน เช่น จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียนให้แก่เยาวชนในวันหยุดสุดสัปดาห์ ส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ออกกำลังกาย เล่นกีฬาประจำชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น จัดสรรพื้นที่ลานวัดให้เป็นจุดจอดรถสำหรับผู้มาเที่ยวย่านเมืองเก่า และจัดตลาดนัดขนาดย่อมเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

2) พื้นที่ว่างที่ขาดคุณสมบัติด้านกายภาพ แต่มีรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอ่อนก ประโยชน์ ได้แก่ ลานศาลหลักเมือง และลานมัสยิดบ้านบน ทั้งสองแห่งเป็นพื้นที่ว่างประเภทลาน สถานที่สำคัญที่มีผู้คนเข้าใช้พื้นที่อย่างหลากหลายประเภท และหลากหลายกิจกรรม แต่คุณสมบัติ ด้านกายภาพบางประการที่มีคุณภาพต่ำ เป็นเพราะข้อจำกัดของพื้นที่ว่าง ได้แก่ คุณสมบัติการมีพื้นที่ เชื่อมต่อ การมองเห็นและเข้าถึงได้ สามารถแก้ไขได้โดยเพิ่มการเชื่อมต่อกับตรอกซอยใกล้เคียงที่เอื้อ ต่อการเดินทางลัดเลาะเข้าสู่พื้นที่ ปรับเปลี่ยนผนังที่บดบังการมองเห็นให้มีความโปร่งมากขึ้นเพื่อให้ ผู้คนภายนอกรับรู้พื้นที่ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น และสามารถปรับปรุงคุณสมบัติกายภาพด้านอื่นๆ ให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก และการตกแต่งพื้นผิวให้มีความสวยงาม แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ

3) พื้นที่ว่างที่ขาดทั้งคุณสมบัติด้านกายภาพและรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอ่อนก ประโยชน์ เป็นพื้นที่ที่ต้องได้รับการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน ได้แก่ ลานวัดยางทอง และทำนน้ำสุกึนครใน พบว่า ทั้งสองแห่งมีคะแนนคุณสมบัติด้านกายภาพใน 5 ประเด็น อยู่ในระดบน้อย ประเด็นการมีพื้นที่ เชื่อมต่อสามารถเชื่อมต่อได้แก่จากถนนสายรอง พื้นที่ว่างถูกขนาบด้วยอาคารและปิดล้อมด้วยกำแพง ระดับสายตาจึงสามารถมองเห็นและเข้าถึงพื้นที่ว่างได้จาก 2 ทิศทาง สามารถแก้ไขได้โดยปรับเปลี่ยน ผนังที่บดบังให้มีความโปร่งมากขึ้นเพื่อให้ผู้คนภายนอกมองเห็นได้อย่างชัดเจน เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก และตกแต่งพื้นที่ให้มีความโดดเด่น เช่น เพิ่มเก้าอี้นั่งเล่น เพิ่มต้นไม้ที่ให้ร่มเงา ตกแต่งพื้นที่ด้วย ประติมากรรม ตกแต่งพื้นผิวด้วยวัสดุที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติช่วยลดการสะท้อนของแสงแดด หรือ ออกแบบพื้นที่ให้มีการเล่นระดับทำให้เกิดความสวยงามน่าใช้งาน ส่วนรูปแบบการใช้พื้นที่ว่าง สาธารณะของทั้ง 2 แห่ง พบว่า ยังขาดความหลากหลายของผู้ใช้งานและกิจกรรม ทั้งในวันทำงาน และวันหยุดสุดสัปดาห์ เนื่องจากพื้นที่ว่างทั้ง 2 แห่ง ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความหนาแน่นประชากรสูง หากมีการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการรวมกลุ่มทางสังคมขึ้นบนพื้นที่ว่าง อาจส่งผล ให้มีผู้ใช้งานจำนวนมากขึ้น พื้นที่ไม่ร้างและเกิดความมีชีวิตชีวา เช่น ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา การ ตักบาตร สวดมนต์ในพื้นที่ลานวัด เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และเปิดโอกาสให้ผู้ค้าหาบเร่ แผงลอยมาใช้พื้นที่ได้ในบางช่วงเวลา ซึ่งจะดึงดูดให้มีผู้คนอยากเข้ามาใช้งานมากยิ่งขึ้น

3. เสนอแนะพื้นที่ว่างสาธารณะที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม จากผลการศึกษาทำให้ทราบ ถึงลักษณะพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ จึงเสนอแนะพื้นที่ว่างที่เล็งเห็นคุณสมบัติด้านกายภาพ ที่ดี แต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้เกิดการใช้งานอย่างเต็มที่ ได้แก่ พื้นที่ริมน้ำตรงข้ามบ้านนครใน พื้นที่ ว่างขุดพบกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกถนนนครนอก และพื้นที่ว่างใกล้สถานีดับเพลิง ซึ่งเป็นที่ดินราชพัสดุ จะเห็นได้ว่าพื้นที่ว่างทั้ง 3 แห่ง เป็นพื้นที่ว่างที่สามารถเชื่อมต่อกิจกรรมจากพื้นที่อื่นๆ ได้เป็น อย่างดี มีพื้นที่เชื่อมต่อจากถนนสายรอง ถนนสายย่อยและทำนน้ำ สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก มีการ

ปรับระดับพื้นที่ไว้แล้ว จึงควรส่งเสริมคุณสมบัติด้านกายภาพให้มีประสิทธิภาพต่อการใช้งานยิ่งขึ้น
 เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกบนพื้นที่ จะช่วยดึงดูดให้ผู้คนมาทำกิจกรรม

ภาพที่ 67 ผลสรุปและข้อเสนอแนะบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านเมืองเก่าสงขลา

6.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจริงที่ได้จากการสังเกตการณ์บนพื้นที่ว่างสาธารณะ แต่มีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลา และผู้จัดบันทึกในการสังเกตพฤติกรรมมีจำนวนน้อยทำให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างล่าช้า มีข้อมูลบนพื้นที่ว่างจำนวน 24 แห่ง จึงทำให้ไม่สามารถนำมาอธิบายการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลาได้อย่างครอบคลุม แต่อาศัยการอธิบายทางสถิติจึงทำให้ต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจและทำการตรวจสอบความถูกต้อง

จากผลการศึกษาที่ได้จึงมีการเสนอแนะเพื่อต่อยอดงานวิจัย ได้ดังนี้

1. ควรศึกษาวิจัยถึงความคิดเห็นของภาคประชาชน และหน่วยงานภาครัฐร่วมด้วย
2. ควรศึกษาพื้นที่ว่างสาธารณะจำนวนมากขึ้น เพื่อผลการศึกษาที่ชัดเจนและครอบคลุม และอาจกำหนดกลุ่มประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะ ก่อนการคัดเลือกพื้นที่ว่างตัวอย่างตามจำนวนที่ต้องการ เพื่อให้เป็นตัวแทนของประเภทพื้นที่ว่างนั้นๆ
3. ควรศึกษาคูณสมบัติด้านกายภาพในมิติอื่นๆ ที่ส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่อย่างอเนกประโยชน์ร่วมด้วย เช่น ขนาดของพื้นที่ว่าง สัดส่วนการปิดล้อมพื้นที่ว่าง
4. ควรสำรวจรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างอย่างอเนกประโยชน์ในช่วงเทศกาลต่างๆ ร่วมด้วย เพื่อการศึกษาที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น
5. เสนอให้ใช้ Check list ที่พัฒนาจากงานวิจัยนี้สำหรับการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ชุมชน และย่านอื่นๆ โดยทำตารางที่มีครบทุกด้าน หรือทำตารางด้วยโปรแกรม Microsoft Excel พร้อมสูตรคำนวณ

รายการอ้างอิง

- Benedikt, M. L. (1976). To Take Hold of Space: Isovists and Isovists Fields. *Environment and Planning B*, 6, pp.47-6 73.
- Carr, S. a. o. (1995). *Public Space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goodwalk. (2018). โครงการเมืองเดินได้เดินดี เข้าถึงเมื่อ 20 พฤษภาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <http://www.goodwalk.org/score>.
- Hillier. B. and Hanson J. (1984). *The Social Logic of Space*. . Cambridge: Cambridge University Press.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Middlesex, England: Penguin Book in Association with Jonathan Cape.
- Marcus. C. and Francis C. (1998). *People Places: Decide Guidelines for Urban Space*. Van Nostrand Reinhold. New York.
- Speck, J. (2012). *Walkable City: How Downtown Saves America, One Step at a Time*. New York: D&M Publishers, Inc.
- The Project for Public Space. (2000). *How to Turn a Place Around: A Handbook for Creating Successful Public Space*. New York: Project for Public Space, Inc.am: Architectural Press.
- Turner. A. and Penn A. (1999). *Making Isovists Syntactic: Isovist Integration Analysis*. Paper presented at the 2nd International Symposium on Space Syntax, Brasilia.
- Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Space*. Washington: The Conservation Foundation Washington, D.C.
- กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย. (2543). กฎกระทรวง ฉบับที่ 55 (พ.ศ. 2543) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2543.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2550). สถิติสำหรับงานวิจัย พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจน์ นทีวุฒิกุล. (2550). ตรรกะการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในเมืองเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กำธร กุลชล. (2545). การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร: การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. พิมพ์ครั้งที่ 1 In นครปฐม. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ. (2551). ซอยลัดประหยัดพลังงาน: พื้นที่ว่างสาธารณะขนาดเล็ก-พื้นที่ทางสังคมของชุมชนไทย ในรายงานการประชุมวิชาการด้านการวางแผนภาคและเมือง ประจำปี 2550 เรื่อง เมืองประหยัดพลังงาน หน้า 139-160. 28 พฤศจิกายน 2551 ณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตติศักดิ์ ธรรมาภรณ์พิลาศ. (2558). สถาปัตยกรรมผังเมืองเบื้องต้น (*Urban Design Basic*). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐาปนา บุญประวิตถ. (2559). แนวทางการวางผังและการออกแบบเมืองคนเดิน ตอนที่ 2 การวางผังแม่บทเพื่อปรับปรุงพื้นที่ชุมชนเศรษฐกิจ เข้าถึงเมื่อ 20 พฤษภาคม 2562 เข้าถึงได้จาก <http://www.smartgrowththailand.org/urban-planning-retrofit-walkable>.
- ณัฐชานันท์ ศิริประเสริฐ. (2558). ปัจจัยทางกายภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพของพื้นที่เปิดโล่งกึ่งสาธารณะในศูนย์การค้าชุมชน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรึงจิต พิงรัมย์. (2539). การศึกษาองค์ประกอบชุมชนเมืองเก่าเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา กรณีศึกษาชุมชนย่านถนนนครนอก-นครใน สงขลา วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณระฟ้า พรหมประวีติ. (2550). สนามที่คนและรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนในเมือง กรณีศึกษา ชุมชนย่านเสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริษา มุสิกคามะ. (2551). พลวัตเชิงพื้นที่และการฟื้นฟูบูรณะย่านพาณิชย์กรรมเก่าริมน้ำ กรณีศึกษา ย่านปากคลองตลาด. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรณทิภา สายวัฒน์. (2552). การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง กรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี. (2555). การใช้พื้นที่สาธารณะเป็นถนนคนเดินแบบตลาดนัด. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม.
- ลลิตทิพย์ รุ่งเรือง. (2554). ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างและการปฏิบัติการทางสังคมของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน + ตำบลในเมือง จังหวัดลำพูน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศราวุธ เปรมใจ. (2560). เคลื่อนไหวเพื่อเข้าใจพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร หน้าจั่ว 32 (มกราคม-ธันวาคม 2560) : 51.
- ศุภฤกษ์ รังสิโรจน์. (2554). การวิเคราะห์ฐานเมืองเพื่อพัฒนาการใช้พื้นที่ถนนคนเดิน: กรณีศึกษา

ถนนคนเดินกลางกลางเวียงเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สกวเนตร สะใบ. (2552). แนวทางการออกแบบเพื่อการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะและกิ่งสาธารณะตามแนวถนน กรณีศึกษาย่านอโศก-นานา ถนนสุขุมวิท วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สกุลชัย ดันติเศรณี. (2549). แนวทางพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่โล่งว่างเพื่อการพาณิชย์ภายในย่านถนนข้าวสาร กรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สงบ ส่งเมือง. (2523). การพัฒนาหัวเมืองสงขลา ในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2310-2445). สงขลา: ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สมลักษณ์ บุญรุ่งรงค์. (2549). การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของชุมชนกะทู้ จังหวัดภูเก็ต วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2557). โครงการศึกษาสำรวจและจัดทำทะเบียนย่านชุมชนเก่าในพื้นที่ภาคใต้. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สิทธิพร ภิรมย์รื่น. (2556). การวางผังและออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะในเมือง ลานเมือง กรุงเทพมหานคร รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุธาริน คุณผล. (2541). บทสำรวจพื้นที่สาธารณะ รัฐศาสตร์สาร 20 (3), หน้า 167-214.

สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. (2546). ดึงแถว ผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,

อภิรดี เกษมสุข. (2561). สเปนซินแท็กซ์ หนึ่งการศึกษาสันฐานวิทยา: กรุงเทพฯ.

อลิศรา มีนะกนิษฐ. (2546). วิวัฒนาการลานโล่งในเมืองไทยและเทศ วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร หน้าจั่ว 19: 97.

อัครพล ธีญูเกษตร. (2559). การศึกษาพฤติกรรมการใช้งานพื้นที่สาธารณะและสภาพภูมิทัศน์กรณีศึกษาพื้นที่สาธารณะริมชายหาดบริเวณถนนพญา สาย 1 (ถนน เลียบชายหาด พญา) วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาคผนวก

	<p>แบบสำรวจพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่าสงขลา</p> <p>ประกอบการทำวิทยานิพนธ์</p> <p>เรื่อง ศึกษาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ย่านเมืองเก่าสงขลา</p> <p>โดย นางสาวณัฐิคุณ ทัพพะวาสน์</p> <p>นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร</p>
---	--

พื้นที่ว่างที่สำรวจ.....ประเภทพื้นที่ว่าง.....วันที่สำรวจ.....

ส่วนที่ 1 สำรวจคุณสมบัติด้านกายภาพ

ข้อ	ประเด็นสำรวจ	มี	ไม่มี	คำบรรยายสภาพ
1	การมีพื้นที่เชื่อมต่อ			
	เชื่อมต่อถนนสายหลัก			
	เชื่อมต่อถนนสายรอง			
	เชื่อมต่อถนนสายย่อย			
	เชื่อมต่อจุดตัดเส้นทางการสัญจร			
	เชื่อมต่อโครงข่ายฟุตบอล			
	เชื่อมต่อทำน้ำ			
2	การใช้ประโยชน์อาคารใกล้เคียง			
	พาณิชย์กรรม			
	ที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม			
	ที่อยู่อาศัย			
	สถานที่ราชการ			
	ศาสนสถาน			
	คลังสินค้าหรือท่าเรือ			
	พื้นที่นันทนาการ			
3	วิธีการเข้าถึง			
	การเดินเท้า			
	จักรยาน			
	จักรยานยนต์			
	รถยนต์ส่วนตัว			
	รถโดยสารประจำทาง			

ข้อ	ประเด็นสำรวจ	มี	ไม่มี	คำบรรยายสภาพ
4	การมองเห็นและเข้าถึงได้			
	มองเห็นได้จาก	ทิศเหนือ		
		ทิศตะวันออก		
		ทิศตะวันตก		
		ทิศใต้		
	เข้าถึงได้จาก	ทิศเหนือ		
		ทิศตะวันออก		
		ทิศตะวันตก		
		ทิศใต้		
5	สิ่งอำนวยความสะดวก			
	เก้าอี้นั่ง			
	ป้ายบอกทางหรือป้ายแนะนำสถานที่			
	อุปกรณ์ออกกำลังกาย			
	ห้องน้ำสาธารณะ			
	ที่จอดรถยนต์			
	ถังขยะ			
	ไฟส่องสว่าง			
	ทางลาดเพื่อคนพิการ			
	ป้อมยาม			
	ไม้ยืนต้นให้ร่มเงา			
6	ความโดดเด่นของพื้นที่			
	อาคารแวดล้อมตกแต่งด้วยสีส้มหรือภาพวาด			
	มีองค์ประกอบที่แสดงถึงประวัติศาสตร์			
	วัสดุปูพื้นมีความแตกต่าง			
	มีการเปลี่ยนระดับพื้น			
	ตกแต่งด้วยประติมากรรม			

ส่วนที่ 2 สํารวจกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

ข้อ	ประเด็นสำรวจ	มี	ไม่มี	คำบรรยายสภาพ
1	กิจกรรมทางเศรษฐกิจ			
	เป็นแหล่งท่องเที่ยว			
	มีรถเข็นขายของ หาบเร่			
	ถนนคนเดิน ตลาดแบบพื้น			
	สถานีขนส่ง			
	โรงแรม อพาทเม้น			
	ธนาคาร			
	ห้างสรรพสินค้า ตลาดสด			
	ร้านอาหาร			
	ร้านกาแฟ คาเฟ่			
2	กิจกรรมทางสังคม			
	พื้นที่จัดกิจกรรมในเทศกาล			
	มีการรวมกลุ่มทางสังคมหรือชมรม			

ภาคผนวก ข
แบบบันทึกปริมาณผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ

ประเภทพื้นที่	พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าสงขลา		ช่วงเช้า		ช่วงเที่ยง		ช่วงบ่าย			ช่วงค่ำ			รวม (คน/วัน)	เฉลี่ย คน/ช่วงเวลา	
	8.00น.	9.00น.	10.00น.	11.00น.	12.00น.	13.00น.	14.00น.	15.00น.	16.00น.	17.00น.	18.00น.	19.00น.			
ศูนย์ฯ	1. สนามกีฬาชุมชน	9	10	3	5	4	7	3	2	5	7	11	10	76	19.00
	2. สนามกีฬาชุมชน	9	11	12	17	31	12	5	17	15	28	11	5	173	43.25
	3. สนามกีฬาชุมชน	4	5	21	15	14	8	11	9	7	10	8	5	117	29.25
	4. สนามกีฬาชุมชน	9	10	20	28	23	11	19	11	9	36	52	43	271	67.75
	5. สนามกีฬาชุมชน	2	3	2	7	0	5	2	1	7	3	0	0	32	8.00
	6. สนามกีฬาชุมชน	14	19	15	24	36	29	17	21	18	20	8	2	223	55.75
ศูนย์ฯชุมชนเกษตร	7. สนามกีฬาชุมชน	95	66	55	119	57	34	42	269	270	52	0	0	1,057	264.25
	8. สนามกีฬาชุมชน	0	3	5	15	3	8	9	12	16	27	17	9	124	31.00
	9. สนามกีฬาชุมชน	5	7	9	10	31	3	60	10	16	0	0	0	151	37.75
	10. สนามกีฬาชุมชน	29	40	32	39	44	34	35	57	40	68	31	14	463	115.75
	11. สนามกีฬาชุมชน	118	97	120	170	151	67	94	72	105	151	156	181	1,482	370.50
	12. สนามกีฬาชุมชน	68	76	114	90	132	83	143	131	69	103	64	65	1,138	284.50
ศูนย์ฯชุมชน	13. สนามกีฬาชุมชน	13	16	14	19	27	8	33	28	41	31	46	49	325	81.25
	14. สนามกีฬาชุมชน	57	62	75	117	151	44	58	108	112	129	137	53	1,103	275.75
	15. สนามกีฬาชุมชน	203	229	155	188	235	149	98	427	374	233	87	71	2,449	612.25
	16. สนามกีฬาชุมชน	12	17	21	29	25	34	64	95	13	15	27	19	371	92.75
	17. สนามกีฬาชุมชน	220	253	278	220	188	192	201	296	338	343	280	216	3,025	756.25
	18. สนามกีฬาชุมชน	122	73	65	97	69	89	90	126	208	110	50	112	1,211	302.75
ศูนย์ฯชุมชน	19. สนามกีฬาชุมชน	5	1	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	9	2.25
	20. สนามกีฬาชุมชน	92	58	42	33	49	60	65	99	106	88	70	85	847	211.75
	21. สนามกีฬาชุมชน	7	3	6	5	12	8	3	6	11	24	13	2	100	25.00
	22. สนามกีฬาชุมชน	4	3	2	4	6	1	2	4	10	13	7	0	56	14.00
	23. สนามกีฬาชุมชน	31	26	42	37	19	57	76	88	37	75	33	12	533	133.25
	24. สนามกีฬาชุมชน	10	7	9	8	3	6	8	10	21	32	45	22	181	45.25
รวมจำนวนคน แต่ละ ชม.		1,138	1,095	1,115	1,296	1,310	949	1,138	1,899	1,850	1,599	1,153	975	15,517	3,879.25
รวมจำนวนคน แต่ละ ช่วงเวลา		3,348		3,555		22,91%		4,887		31.49%		3,727		24.02%	
คิดเป็นเปอร์เซ็นต์		21.58%		22.91%		31.49%		24.02%		31.49%		24.02%		24.02%	

ประเภทพื้นที่	พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าสงขลา				พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าสงขลา				พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าสงขลา				รวม (คน/วัน)	เฉลี่ย คน/ช่วงเวลา	
	8.00น.	9.00น.	10.00น.	11.00น.	12.00น.	13.00น.	14.00น.	15.00น.	16.00น.	17.00น.	18.00น.	19.00น.			
ชุมชน	1. สวนวัดโพธิ์ไทรมูท	41	26	23	28	13	9	16	18	45	37	43	14	313	78.25
	2. สวนวัดแม่พิมพ์	12	14	20	11	41	21	9	22	18	33	13	4	218	54.50
	3. สวนวัดดอนแก้ว	6	13	15	13	9	10	8	7	12	13	10	7	123	30.75
	4. สวนวัดเลียบ	10	14	23	32	27	18	7	8	10	33	49	38	269	67.25
ชุมชนแออัด	5. สวนวัดบางพลอง	3	7	11	17	1	3	2	2	6	3	0	0	55	13.75
	6. สวนวัดดอนรัก	15	30	38	29	14	17	10	12	22	28	16	7	238	59.50
	7. สวนศาลหลักเมือง	42	61	117	108	67	59	40	43	57	49	0	0	643	160.75
	8. สวนวัดบ้านนา	3	10	16	33	24	11	9	21	32	26	21	9	215	53.75
	9. สวนวัดพิงกัน	10	11	34	10	19	25	84	14	21	0	0	0	228	57.00
	10. สวนคลองขวาง	23	31	26	28	34	22	21	41	29	79	51	29	414	103.50
	11. ถนนพิงกัน	205	215	150	174	143	77	108	93	81	166	195	202	1,809	452.25
	12. ถนนนครนอก	93	196	143	188	161	176	117	296	516	1129	2340	3112	8,467	2,116.75
ชุมชนแออัด	13. ถนนรามัญ	18	28	45	32	25	43	47	43	38	34	55	69	477	119.25
	14. ถนนศรีนคร	73	113	86	125	109	72	63	78	96	141	163	82	1,201	300.25
	15. ถนนนางงาม	168	186	217	245	220	179	210	201	193	196	101	86	2,202	550.50
	16. ถนนคนเดินสงขลา	31	87	92	74	22	31	53	74	453	1391	2289	3102	7,699	1,924.75
	17. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน	201	217	239	253	155	106	134	169	193	221	256	198	2,342	585.50
	18. ถนนรามัญ	500	678	725	577	484	201	62	89	107	118	105	136	3,782	945.50
	19. สวนหลังกำแพงเมือง	5	2	2	0	0	0	0	0	4	1	0	0	14	3.50
	20. สวนข้างศิริภ	52	86	88	104	73	49	31	57	52	58	81	27	758	189.50
ชุมชนแออัด	21. ท่าหน้าตัดลิทธิพิทักษ์	10	6	11	19	13	17	24	16	17	54	69	28	284	71.00
	22. ท่าหน้าสุภัทรา	2	2	7	17	3	5	25	10	14	58	79	37	259	64.75
	23. ท่าหน้าโรงเรียน	57	108	91	75	60	84	80	102	167	174	152	101	1,251	312.75
	24. ท่าหน้าพุทธรักษา	12	5	9	6	2	5	4	9	38	95	64	47	296	74.00
รวมจำนวนคน แต่ละ ชม.	1,592	2,146	2,228	2,198	1,719	1,240	1,164	1,425	2,221	4,137	6,152	7,335	33,557	8,389.25	
รวมจำนวนคน แต่ละ ช่วงเวลา	5,966				5,157				4,810				17,624		
คิดเป็นเปอร์เซ็นต์	17.78%				15.37%				14.33%				52.52%		

ภาคผนวก ค
แบบบันทึกความหนาแน่นของผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ

แบบบันทึกความหนาแน่นของผู้ใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์

ประเภทพื้นที่ว่าง	พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเมืองเก่าสงขลา	ขนาด พื้นที่ (ตร.ม.)	วันทำงาน		วันหยุดสุดสัปดาห์		ภาพรวม ($\bar{X}$)	
			ปริมาณผู้ใช้ (คน/วัน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.ม.)	ปริมาณผู้ใช้ (คน/วัน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.ม.)	ปริมาณผู้ใช้ (คน/วัน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.ม.)
ลานวัด	1. ลานวัดโพธิ์ปฐมาวาส	2810	76	0.03	313	0.11	194.5	0.07
	2. ลานวัดมณีนิมิต	5717	173	0.03	218	0.04	195.5	0.04
	3. ลานวัดดอนไผ่	3098	117	0.04	123	0.04	120	0.04
	4. ลานวัดเลียบ	2255	271	0.12	269	0.12	270	0.12
	5. ลานวัดยางทอง	1341	32	0.02	55	0.04	43.5	0.03
	6. ลานวัดดอนรัก	2715	223	0.08	238	0.09	230.5	0.09
ลานสถานที่สำคัญ	7. ลานศาลหลักเมือง	826	1,057	1.28	643	0.78	850	1.03
	8. ลานมัสยิดบ้านบน	595	124	0.21	215	0.36	169.5	0.29
	9. ลานพิพิธภัณฑ์	5206	151	0.03	228	0.04	189.5	0.04
	10. ลานคลองขวาง	1398	463	0.33	414	0.30	438.5	0.32
เส้นทางถนน	11. ถนนพัทลุง	1403	1,482	1.06	1,809	1.29	1645.5	1.18
	12. ถนนนครนอก	2907	1,138	0.39	8,467	2.91	4802.5	1.65
	13. ถนนรามัญ	890	325	0.37	477	0.54	401	0.46
	14. ถนนนครใน	1783	1,103	0.62	1,201	0.67	1152	0.65
	15. ถนนนางงาม	1808	2,449	1.35	2,202	1.22	2325.5	1.29
	16. ถนนคนเดินสงขลา	2087	371	0.18	7,699	3.69	4035	1.94
	17. ถนนหน้าตลาดทรัพย์สิน	1541	3,025	1.96	2,342	1.52	2683.5	1.74
	18. ถนนรามวิถี	1261	1,211	0.96	3,782	3.00	2496.5	1.98
สวนและพื้นที่ริมน้ำ	19. สวนหลังกำแพงเมือง	3025	9	0.00	14	0.00	11.5	0
	20. สวนข้างควรถ	3277	847	0.26	758	0.23	802.5	0.25
	21. ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์	124	100	0.81	284	2.29	192	1.55
	22. ทำน้ำสุกัันครใน	133	56	0.42	259	1.95	157.5	1.19
	23. ทำน้ำโรงสีแดง	559	533	0.95	1,251	2.24	892	1.60
	24. ทำน้ำพุทธรักษา	887	181	0.20	296	0.33	238.5	0.27
รวม		47,646	15,517	11.70	33,557	23.80	24537	17.75

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ณัฐคุณ ทัพพะวาสน์
วัน เดือน ปี เกิด	23 สิงหาคม 2534
สถานที่เกิด	จังหวัดสงขลา
วุฒิการศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	190 ม.5 ถ.สงขลา-นาทวี อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา 90000
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	-

